

JORGE AMADO

*Cavalerul
speranței*

EDITURA DE STAT
PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ

JORGE AMADO
CAVALERUL SPERANȚEI
(VIAȚA LUI LUIZ CARLOS PRESTES)

EDITURA DE STAT
PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ

În românește de O. NISTOR

Acest volum reprezintă traducerea prescurtată a textului francez „*Le Chevalier de l'Espérance*” de *Jorge Amado*, apărut la „*Editeurs Français Réunis*”, Paris, 1949

*În memoria donei Leocadia Prestez,
Demnitate și eroism.
Anitei Leocadia și Lilei
și lui Rodolfo Ghioldi.*

*... Stea pentru popor
Cometă înfricoșătoare pentru tirani.*
CASTRO ALVES

*VIAȚA LUI PRESTES ESTE ÎN PERICOL!
SĂ-L SALVĂM PE PRESTES!¹*

1 Ianuarie 1951

Departa de patrie, în această noapte de Ianuarie, privirile mi se pierd dincolo de peisajul albit de zăpadă; zăresc o țară tropicală, colorată de un verde etern, cu un soare arzător, cu un popor visător și prietenos. Peisaje și chipuri se perindă în amintirile mele, îmi zbugiumă inima în această noapte magică în pragul unui an nou.

Și din această viziune, alcătuită din fluvii și câmpii, păduri virgine și orașe, se ridică o figură, ca un simbol al întregii mele țări, întruchipându-i bogățiile, însușirile - lupta și speranțele.

Când aceste peisaje și chipuri se contopesc pentru a exprima

¹ Articol apărut în „Scânteia” nr. 1937 din 12 Ianuarie 1951.

Brazilia întreagă, Luiz Carlos Prestes îmi apare ca însăși inima patriei mele.

Aspra luptă pentru libertate, pentru independența patriei, întovărășește toată istoria poporului brazilian, din vremurile coloniale, când hoarda năvălitorilor portughezi și olandezi schingiuia pe indieni și negri.

Eroii independenței și ai Republicii, acei care și-au dat viața pentru patrie, sunt strămoșii acestui nou erou al eliberării Braziliei. Din rândurile lor s-a născut Prestes și din nevoia de a curăți pământul patriei de cotropitorii imperialiști, de a scutura lanțurile mizeriei și foamei, de a construi o viață liberă și fericită.

Acum când îmi amintesc chipul lui Prestes, îmi apare și trecutul de luptă al poporului brazilian, prezentul său plin de amărăciune, de exploatare și crize; întrezăresc și viitorul său frământat de mari lupte, călăuzitoare spre eliberarea finală, spre epoca de construire a unei patrii mărețe.

Acest viitor, Prestes îl făurește cu mâinile sale, pentru că el se află în fruntea poporului, a clasei muncitoare, pentru că spre el se îndreaptă marile mase de țărani, pentru că în el este speranța poporului, singura speranță, în noianul de nenorociri zilnice, al acestor apăsătoare amenințări de război care întunecă peisajele patriei. Mai mult ca niciodată, numele lui Prestes este stindardul poporului brazilian de când, în August 1950, în istoricul manifest, el a trasat calea spre emancipare, pentru cucerirea libertății, drumul democrației populare, marele drum al păcii.

Manifestul acesta strălucește, ca un far al adevărului și al speranței în noaptea de teroare și apăsare, în realitatea înspăimântătoare a foamei și a exploatării care se abate asupra muncitorilor și țăranilor, asupra imensei majorități a populației.

Marea cale a fost trasată. Prestes și-a spus cuvântul și zilele hotărâtoare se apropie.

De câte ori nu l-am văzut pe acest om, neobosit și dârz, în fruntea poporului, în lupta pentru eliberarea națională?

Eram doar un copil când am auzit pentru prima oară pronunțându-se numele său. De atunci sunt douăzeci și șase de ani. Era prin 1924 și se povestea despre el ca despre un erou legendar. Citisem înainte povești din mitologia greacă și niciuna din aventurile eroilor eleni nu-mi părea atât de frumoasă ca marșul prin pădurile virgine și prin văgăuni, epopee demnă de poezii antici, ca acei treizeci de mii de kilometri străbătuți de mica

coloană de oameni neînfricați, de conducători invincibili.

Numele tânărului general revoluționar trecea din gură în gură, repetat în taină, păzit ca o comoară.

Atunci noi l-am numit „Cavalerul Speranței”. Timp de trei ani a fost ca o fantasmă a pădurii apărând în fruntea trupei sale în locurile cele mai neașteptate, purtând flacăra revoluției prin interiorul imens al țării.

De atunci Prestes n-a încetat niciodată să se afle în mijlocul poporului, fiind comandantul, stindardul, speranța sa.

În fruntea trupelor, în exil, în închisoare, în parlament, acest om a crescut zi cu zi, odată cu lupta poporului revoluționar. Destinul său este acela al propriei sale patrii, și istoria lui este istoria contemporană a Braziliei.

Încrederea poporului l-a însoțit și în timpul când, aplecat asupra cărților, studia experiența popoarelor care, nu fără greutate, își construiau o patrie liberă și fericită. El studia și învăța pentru poporul său.

Din nou l-am văzut în fruntea poporului în bătăliile împotriva fascismului și imperialismului în zilele anilor 1934-1935. În acei ani, Partidul Comunist și Luiz Prestes au dat poporului arma de luptă împotriva hitlerismului și împotriva imperialismului nord-american: Alianța Națională de Eliberare, marea mișcare de mase care cuprinsese țara, care unise în jurul său, sub conducerea clasei muncitoare, pe toți patrioții îngrijorați de soarta Braziliei.

Și de astă dată luă armele în mâini pentru a bara drumul fascismului și al mizeriei, pentru a demonstra hotărârea brazilienilor de a nu se lăsa prefăcuți într-o turmă de sclavi.

Soldații se răsculară la Natal, la Recife, la Rio de Janeiro, revoluția din 1935 izbucni, și în fruntea ei se afla Luiz Carlos Prestes.

Și din nou, numele lui trecu din gură în gură, străbătând țara întreagă. În acest nume se întruneau toate sentimentele antifasciste, întreaga hotărâre de luptă antiimperialistă.

Insuccesul revoluției din 1935 nu a însemnat lichidarea puternicei voințe de luptă pentru pace și libertate a poporului brazilian. Timp de zece ani s-a abătut asupra Braziliei teroarea cea mai brutală, represiunile polițiste cele mai sălbatice.

Închisorile pline, torturile, perchezițiile, legile sălbatice, numeroasele condamnări n-au izbutit să înfrângă voința de luptă a patrioților. Un guvern fascist impus printr-o lovitură de stat în

1937 a făcut tot ce i-a stat în putință pentru a târî Brazilia în războiul mondial alături de Germania hitleristă și Italia fascistă. Cei mai buni fii ai poporului se aflau îndărătul gratiilor, în închisori. Arestat, după înfrângerea revoluției din 1935, Prestes a fost ținut în închisoare zece ani, dintre care șapte în izolare completă. El a plătit cu viața soției și mamei sale – prima asasinată într-un lagăr de concentrare din Germania hitleristă, cealaltă moartă în exil, în Mexic, – credința sa în idealurile cele mai curate și mai înalte. Împotriva lui reacțiunea fascistă condusă de imperialiștii americani, se ridică furioasă. Împotriva lui, reacțiunea dezlănțuie toate torturile, toate calomniile. Ea l-a încarcerat într-o celulă triumfiulară, învăluindu-l într-o tăcere de mormânt.

Însă ochii poporului în acești ani teribili erau îndreptați spre închisoarea din Rio de Janeiro, în care marele conducător dădea întregii țări un minunat exemplu de încredere în viitor și în soarta lui.

Victoriile Armatei Sovietice asupra bandiților hitleriști insuflară noi puteri maselor braziliene, care au ieșit în stradă și au obligat guvernul să schimbe orientarea politicii sale.

Numele lui Prestes, numele interzis al unui deținut, trecea din nou din gură în gură, șoptit cu dragoste și speranță. În 1945, poporul îl smulse pe marele erou din închisoare și-l puse din nou în fruntea sa.

În mai puțin de doi ani, din 1945 până în 1947, Prestes străbătu Brazilia, din conferință în conferință, din meeting în meeting, din întrunire în întrunire, educând fără încetare poporul. Prin munca sa neobosită, Partidul Comunist, ieșit din ilegalitate cu ceva mai mult de trei mii de membri, a ajuns să numere în mai puțin de doi ani peste două sute de mii.

În această scurtă perioadă, Prestes educă poporul brazilian în spiritul prețuirii și apărării păcii și libertății. Ales senator de către Districtul Federal în urma unui vot strălucit, Prestes folosi tribuna parlamentului pentru a demasca imperialismul american, denunțând planurile lui războinice.

Încă din 1946, pe la jumătatea lui Martie, într-un discurs parlamentar, Prestes declară că niciodată poporul brazilian nu va ridica armele împotriva popoarelor Uniunii Sovietice. În același timp el dezvăluia intențiile războinice ale politicii imperialismului nord-american, dorința imperialiștilor de a păstra bazele militare de pe coasta braziliană și cinica lor intervenție în viața noastră

politică și economică.

Prestes și Partidul Comunist au fost considerați atunci drept dușmanii cei mai periculoși ai imperialismului de pe continentul american. Împotriva lor se ridica din nou reacțiunea cea mai turbată.

Partidul fu aruncat în ilegalitate; la începutul lui 1947, Prestes este îndepărtat din Senat. Începe o nouă perioadă de viață ilegală pentru omul acesta a cărui existență a fost atât de împărțită între lupta cu arma în mână, ilegalitate și închisoare.

Din nou figura sa iubită dispare din întrunirile legale.

Însă dragostea poporului îl ascunde și-l păzește, îl apără de dușmani, poporul luptă pentru idealurile sale, îl însoțește și-i duce la îndeplinire învățăturile.

Din inima continentului latino-american, Prestes conduce lupta poporului brazilian pentru pace, pentru eliberarea națională, împotriva războiului și a imperialismului.

Și iată că tribunalele reacțiunii încenează, la ordinele Wall-Streetului, un nou proces împotriva lui Prestes și a tovarășilor săi din conducerea Partidului Comunist din Brazilia. Poliția fascistă, condusă de polițiștii nord-americani, îl caută din casă în casă, anunță uneori prinderea sa, încercând să pregătească poporul pentru știrea asasinării sale.

Știm că e în pericol nu numai libertatea lui Prestes (împotriva căruia a fost lansat un mandat de arestare preventivă), ci și însăși viața lui. Ațâțătorii la război și asupritorii popoarelor, sunt însetați de sângele său, vor să-l ucidă. Dacă l-ar prinde, fără îndoială, l-ar omorî.

Ei îl consideră pe Prestes cel mai mare dușman al imperialismului, cel mai mare dușman al acelor care trăiesc din exploatarea oamenilor de pe întreg continentul latino-american, și râvnesc la viața lui.

Prestes în viață și liber înseamnă o neconținută amenințare pentru corbii războiului, pentru trădătorii patriei. Poporul brazilian ascultă glasul lui și-l urmează.

În August 1950, el a trasat, cu clarviziunea sa impresionantă, drumul pe care vom păși. De atunci amenințările împotriva lui au crescut. Provocatorii la război știu că niciodată poporul brazilian nu va accepta planurile lor.

Cu toate condițiile grele, peste cinci milioane de oameni din Brazilia au semnat Apelul de la Stockholm. Masele se ridică pentru

a împiedica trimiterea de trupe în Coreea și orice alt ajutor bandiților lui Truman. Frontul Democratic pentru Eliberarea Națională se formează în luptele aspre ale maselor. Condițiile eliberării Braziliei se coc cu repeziciune.

În fața acestei împrejurări, imperialismul și reacțiunea internă cer capul lui Prestes. Viața lui e în pericol. Dragostea poporului brazilian o înconjoară și o apără. Însă, este necesar deasemenea ca asasinii să știe că Prestes este apărat și păzit de dragostea tuturor popoarelor din lume, de toți oamenii cinstiți, de toți patrioții din lumea întreagă.

În această zi de An Nou, când se schimbă urări de pace și de bucurie între oamenii cei mai diferiți, când lupta pentru pace cuprinde sute de milioane de ființe, când speranța crește în toate inimile, eu mă adresez tuturor oamenilor, tuturor țărilor care iubesc pacea, munca, libertatea și demnitatea umană și le spun: să-l salvăm pe Prestes!

E amenințată viața unui om care este simbolul poporului său, întruchiparea luptelor, speranțelor sale și a încrederii în viitor. Popoarele lumii pot apăra această viață, pot ajuta să fie păstrată poporului brazilian.

Din toate părțile lumii să se ridice proteste împotriva procesului înscenat de către guvernul brazilian „Cavalerului Speranței”. Acest guvern să fie făcut răspunzător pentru viața marelui campion al păcii și eliberării naționale a Braziliei.

Acesta este apelul pe care-l trimit în această noapte a Anului Nou tuturor acelor care iubesc pacea și libertatea, tuturor acelor care iubesc progresul și cultura, demnitatea și fericirea omului. Să-l salvăm pe Luiz Carlos Prestes!

JORGE AMADO

PARTEA ÎNTÂI

COPIL SĂRAC

*În zorii zilei se nascu Luiz Carlos
Prestes;
E ca și cum atunci s-ar fi născut
un râu.*

JOSE PORTOGALO

S-a născut în ținuturile de miazăzi, draga mea, pe câmpiile acelea nemărginite unde animalele și legendele viețuiesc în deplină libertate. *Pampa* e șesul nesfârșit, trist și molcom, cu cerul de un albastru fără seamăn; pe întinsul ei, de un verde ce cuprinde toate nuanțele, pasc liniștiți boii, aleargă nestingheriți caii nă râvași. În *pampa* se nasc, draga mea, bărbați curajoși, ale căror fapte devin cu timpul legendare. Ținutul Rio Grande do Sul este ținutul căpeteniilor, al răscoalelor și – mai ales – al îndrăzelii.

În acele ținuturi din miazăzi se născu el. Pe meleagurile unde se păstrează amintirea braziliei Anita Garibaldi și a italianului Giuseppe Garibaldi. Aici, pe câmpiile lui Rio Grande, a cunoscut Garibaldi, înțelesul libertății și al democrației. Pe aici ei au călătorit amândoi în fruntea cetelor de *gauchos*¹. O, poveste a râului Grande, poveste duioasă ca o legendă și plină de eroism ca o epopee! Dragoste ce se împletește cu răscoale, cavalcade în plină noapte, poezi ce mor pe câmpurile de bătălie. Da, pe aceste meleaguri se născuse el.

În ținuturile acestea fu proclamată Republica în timpul revoluției lui Farrapos, când forțele reacționare ale imperiului stăpâneau încă țara. Crescătorii de vite – *gauchos* – își jertfeau viața pentru libertate. Mureau pe câmpii alături de caii lor. Sângele lor a îmbibat pământul, făcând din el, pentru totdeauna un pământ al libertății. Căpeteniile erau în fruntea oamenilor. Pe atunci, draga mea, nopțile erau grele de larma coloanelor în marș, iar caii smulgeau iarba din glie. Vreme îndelungată se născură căpetenii pe meleagurile lui Rio Grande. Cei care comandau se deosebeau prin curajul și hotărârea lor. Nu aveau decât un singur cuvânt pe buze: libertate, iar la răsunetul acestui cuvânt rostit de viteji, răspundea întotdeauna orice *gaucho* care îl îndrăgește ca nimeni altul și prețuiește curajul mai presus de orice altă virtute. În tabere, tribunii vorbeau de republică. Cuvintele acestea, crescătorii de vite le învățară; dar mai cu seamă ei deprinseră pilda lor. Nu au șovăit niciodată; nu stă în firea unui *gaucho* să șovăie. Acești crescători de vite printre care, începând din secolul al XIX-lea, s-au amestecat imigranți europeni, brazilienii aceștia care au trăit vreme îndelungată singuri pe proprietățile lor, departe de ceilalți oameni, înfrățiți cu natura și cu vietățile ei – dar mai ales cu calul de care erau nedespărțiți – se socoteau paznicii granițelor de miazăzi ale Braziliei. Aceste ținuturi erau hotarele

¹ Singular gaucho.

patriei lor. După ce curtea se stabili la Rio, pleacă într-acolo: era pe vremea vice-regilor. Ei devin politicieni, oratori, parlamentari, oameni talentați, de a căror faimă se vorbea la curtea lui Don Joao al VI-lea din Rio de Janeiro, în saloanele lui Pedro I și Pedro al II-lea. În ținutul Rio Grande, pe domeniile feudale, sub influența acestor fermieri și a economiei rurale, oamenii deveneau revoluționari; caii sfășiau bezna nopții din *pampa*, iar figurile pătimase ale căpeteniilor îmbogățeau legendele de pe întreg cuprinsul țării. În acest stadiu al economiei rurale, al agriculturii și al creșterii vitelor, se iviră conducătorii patriarhali. În același timp se dezvoltă, draga mea, și dragostea de libertate și luptă, luă ființă și cresc răzvrătirea împotriva acestor forme feudale de guvernământ. În aceste ținuturi de miazăzi, hrănite din sângele revoluționarilor, rădăcinile ierburilor de pășuni și ale arborilor sunt roșii.

Legende melancolice ale sudului, melancolice ca și priveliștile sale. Cel mai aproape de sufletul unui *gaúcho* este zeul *negrinho do pastoreio*, cel mai răbdător erou al legendelor braziliene: un pui de negru care moare de pe urma sălbăticiiei unui senior și care prinde din nou viață noaptea, în *pampa*, când boii tac sub cerul înstelat. Și micul negru mort în sclavie merge în fruntea răsculaților, iar tropotul cailor e pentru el cântec de leagăn.

Economia aceea înapoiată forma tirani, dar în același timp creștea și revoluționari. Îndurând din greu lungi perioade de dictatură, *gaúcho* învăța să prindă dragoste de luptă și de libertate, și să facă dintr-un negru mic, rob și nefericit, eroul cântecelor sale, cel mai duos dintre toți zeii lumii braziliene.

Câmpiile din sud, aceste ținuturi supuse dar neîmblânzite, au văzut ivindu-se tirani și revoluționari, fii de proprietari de pământ, seniori feudali ce făceau parte din neamul călăilor care luaseră viața micului negru al pășunilor. Pe aici se iviră moșieri feudali, căpetenii de familie din epoca patriarhală – stăpâni atotputernici ai supușilor lor – seniori care nu văzuseră niciodată vreo carte, neîncrezători față de orașe și față de progres, și care nu luaseră de la vietățile pământului și de la natură decât pildele rele. Toți stăpânitorii de pământuri au mâinile pătate de sângele copilului păstor. Poartă în suflete dorința de a subjuga oamenii prin lovituri de bici, așa cum își stăpânesc și boii liniștiți din *pampa* nesfârșită: vis de veșnicie al tiranilor născuți pe aceste meleaguri, vis zadarnic însă, căci sub șesurile râului Grande curge, ca un fluviu

subteran, sângele revoluționarilor căzuți în lupte.

Dar aici în sud, unde s-au născut tirani, draga mea, s-au născut și revoluționari. Oamenii erau tratați ca vitele, și prețuiau mai puțin decât un bou de rasă sau decât un cal înfocat. Pe aceste meleaguri s-au născut cei care din micul pui de negru sacrificat au făcut un zeu, cei care i-au purtat cu ei în cavalcade ca pe un drapel, cei care au deprins de la natură, de la vietăți și de la oamenii căzuți în robie, dragostea de viață liberă, cei care au ridicat orașele, cei care și-au părăsit fermele întorcându-se în *pampa*, pentru ca folosind experiența lor, să răscoale oamenii, să răstoarne tiranii și să facă viața mai bună, mai demnă și mai frumoasă. Draga mea, nicăieri în altă parte a Braziliei sclavia și libertatea nu s-au întâlnit de atâtea ori pe câmpul de luptă. S-au născut femei și bărbați care nu aveau mâinile pătate de sângele micului negru al pășunilor, dar în ale căror piepturi ardea dorința de răzbunare și de dreptate, dorința de eliberare a oamenilor de sub biciul seniorilor, de sub jugul acelor stăpâni de care depindeau viața și moartea. Acest vis devenea realitate cu fiecare zi ce trecea, însuflețind luptele necurmăte. Pentru că pe sub ogoarele acestea curge ca un fluviu sângele celor ce au murit pentru libertate.

Pe aceste meleaguri din miazăzi se nascu, draga mea, Luiz Carlos Prestes. La 3 Ianuarie 1898 legenda puiului de negru din pășuni, stindard al sclavilor, se șterse din mintea lor. Un alt drapel flutura acum, drapelul oamenilor liberi. Odată cu nașterea lui Prestes, începe o nouă epocă pentru toți sclavii Braziliei. Cu Prestes începe perioada luptei finale, înflorătoarea și minunata clipă a bătăliei din urmă.

Da, draga mea, ziua de 3 Ianuarie 1898 fu într-adevăr zi de sărbătoare în strada Riachuelo. Astăzi, ziua aceasta este ținută în întreaga Americă. Negrii, mulatrii, albi din Brazilia, muncitorii din uzine, țărani și familiile lor, soldații, aviatorii, intelectualii, savanții, toți cei care sunt însetați după libertate și progres, sărbătoresc ziua de 3 Ianuarie, ziua de naștere a Eroului libertății. Azi, când domnește teroarea, toți locuitorii caselor muncitorești, ai colibelor țărănești, ai locuințelor sărăcăcioase de mici negustori, mici cultivatori sau funcționari, toți acei intelectuali și savanți care nu pot să-și spună cuvântul și sunt urmăriți, își îndreaptă mișcați privirile spre celula triumfiulară din pavilionul tuberculoșilor din

*Correção*¹ unde se află cel născut la 3 Ianuarie, și care, ridicând stindardul poporului, porni expediția libertății. Oligarhiile și dușmanii patriei se cutremură în această zi; nu îndrăznesc să iasă noaptea din case, își trag cearceafurile până peste cap și chiar așa, acoperiți, nu-și pot înăbuși înfricoșatele zvâcniri ale inimilor lor de oameni mici la suflet. Pentru că știu că această zi este o zi mare pentru popor și că în fiecare casă braziliană se sărbătorește în noaptea aceea aniversarea lui Luiz Carlos Prestes. În noaptea aceea, inimile, însuflețite de nădejde, bat atât de violent, încât bătaia lor înfloară tăcerea impusă de poliție și răsună ca o sentință neînduplecată în sufletul înfricoșat al trădătorilor de patrie. Speranța, draga mea, tresaltă atât de puternic, încât răzbate prin zidurile uriașei închisori care este Brazilia zilelor noastre, și se revarsă asupra întregii Americi, de la miazănoapte la miazăzi, din Alaska și până în Patagonia.

Copilăria lui, draga mea, fu aceea a unui copil sărac.

Sărăcia fu tovarășa cea mai credincioasă a familiei tatălui său, locotenentul Prestes. Omul acesta avea un caracter prea independent, era prea mândru pentru a putea obține cu ușurință o avansare. Cu tot curajul și calitățile lui, viața sa, în ce privește condițiile materiale, a fost întotdeauna grea. Pe vremurile acelea, militarii nu erau prea bine plătiți. Cu solda lui, Antonio nu-și întreținea numai familia ci își ajuta și rudele din partea mamei sale. Banii socrului și întreprinderea „Felizardo” încetaseră de a mai exista de multă vreme: evadarea negrilor înlesnită de Joaquim Jose, ajutorul dat sclavilor, văduvelor și orfanilor, irosiseră cea mai mare parte din agoniseala negustorului. Viața locotenentului era grea. Ideile sale pozitiviste și felul în care înțelegea onoarea îl împiedicau să-și târască sabia prin anticamerele ministerelor sau prin palatele guvernului. Nu făcu niciodată „carieră” în armată, iar în 1908 muri sărac, cu gradul de căpitan de geniu, lăsându-și familia cu desăvârșire lipsită de mijloace.

Micul Luiz Carlos Prestes crescău știind că jucăriile scumpe și cărțile cu poze frumoase nu sunt pentru copii săraci. De sărbători vedea că Moș Crăciun nu se duce decât la copiii celor ce știuseră să facă bani. Copilul acesta, ce se oprea uneori în mijlocul unui hohot de râs și cădea deodată pe gânduri frământându-și mintea cu o problemă de om mare, înțelese foarte repede că frumusețea și

¹ Închisoare din Rio de Janeiro.

bucuriile lumii nu erau bine împărțite. Vedea că micuții de pe ulița lui nu primesc niciun fel de daruri, îi vedea lipsiți de cele mai modeste jucării. Acasă auzea deseori vorbindu-se despre bani; îi fu dat să cunoască această problemă de mic, și de mic copil învăța s-o rezolve în felul cel mai demn.

Avea patru surori. Cum nu aveau cu ce să se joace, nu se mulțumea să-și facă numai lui jucării, ci făcea păpuși surorilor, pentru că, draga mea, acest copil sărac era întotdeauna bucuros când cei din jur erau fericiți; se gândea mereu la fericirea celorlalți. Bucuria lor era bucuria sa. Așa a fost el, întâi în casa părintească, draga mea, apoi cu colegii de școală, pe urmă cu soldații. Așa a fost el, după aceea, cu toată Brazilia, până în ziua în care, în exil fiind, înțelese că problema care-l frământa era fericirea tuturor năpăstuiților. Își începu de timpuriu cariera pe care avea s-o îmbrățișeze și și-o începu la el acasă, cu toate greutățile unui copil sărac.

Învăță de la tatăl său, Antonio, și de la Leocadia, că viața nu se închide în cercul strâmt al căminului. Tatăl - pozitivist - se interesa de problemele lumii întregi. Mama își obosea în fiecare seară ochii citind ziarele în care urmărea afacerea Dreyfus ce se desfășura în Franța îndepărtată: vorbea despre Zola, și povestea amănuntele dramei. Iată ce cunoscui Luiz Carlos de timpuriu din viață: lupta oamenilor, nedreptățile și suferințele. Încă de mic copil începu să-și călească oțelul caracterului. Primi de la tatăl său lecții de incoruptibilitate. Căpitanul de geniu îl învăță, draga mea, că fericirea nu poate fi atinsă dacă îți vinzi inteligența, caracterul sau inima. Îl învăță că fericirea o câștigi dacă știi să fii om drept, să duci o viață curajoasă și demnă. Iată de ce, draga mea, putea să scrie, mulți ani mai târziu, doinei Leocadia, din celula în care era deținut: „Cu toate astea, mă simt fericit”. Iar aceste cuvinte le scrisese tocmai atunci când fusese condamnat la peste treizeci de ani închisoare, după cel mai nedrept dintre procese. Această tărie sufletească, felul de a înțelege adevărata fericire - nu fericirea pe care o găsești ușor în plăcerile superficiale ale vieții, ci fericirea la care ajungi punându-te în slujba omenirii - și le însuși încă din copilărie, urmând pilda căpitanului și a soției sale, care preferau lipsurile, celei mai neînsemnate concesi de ordin moral sau intelectual. Înțelese că în viață sunt două drumuri și că părinții săi merg pe cel mai anevoios, dar că drumul acesta li se părea mai frumos decât oricare altul. La fel gândea și copilul.

Copilăria lui Luiz Carlos este cea a unui fiu de militar - mutat deseori dintr-o garnizoană într-alta, întâi la Porto Alegre, mai târziu la Rio de Janeiro, imediat după aceea în interiorul statului Rio Grande do Sul, la Ijuí și Alegrete, apoi din nou la Porto Alegre. Parc-ar fi fost o familie de țigani nomazi care-și strânge de fiecare dată cortul pentru a-și urma căpetenia dintr-o țară într-alta. Micul Luiz Carlos vede aplecați pe ogoare țărani ce trudeau pe pământurile care le fuseseră acaparate. La orașe, vede proprietarii de fabrici strângând bani din sudoarea muncitorilor și pe spinarea consumatorilor. Vede suferințele muncitorilor, ale țăranilor și ale micii burghezii, vede chinul întregului popor. Era un copil serios. Se obișnuise să gândească și să tragă concluzii din tot ce vedea. Aerul său îngândurat ce dădea uneori impresia de timiditate, nu se datora fricii de viață. Luiz Carlos simțea, draga mea, că problemele vieții trebuiesc privite cu seriozitate, și că asupra lor trebuie să cugeți adânc.

Într-una din zile, tatăl se îmbolnăvește; o boală lungă de care n-avea să mai scape și care-l sili să se mute împreună cu întreaga familie la Rio, ca să se poată îngriji. Vin ceasuri grele. În casa aceea din suburbana orașului Rio, în care zăcea tatăl său, micul Carlos o văzu pe mama lui silită să-și înzecească strădania în muncă. Dona Leocadia era acum capul familiei: o mamă drăgăstoasă, o soție care își îngrijea cu blândețe soțul bolnav, nevoită în același timp să se frământa ca banii să-i ajungă pentru nevoile gospodăriei. Momente triste în viața lor: familia trăiește atmosfera apăsătoare a unei drame ce poate izbucni dintr-o clipă într-alta. Prietenii se răresc; doar dacă mai rămân câțiva în jurul căpitanului muribund și a familiei sale sărace. Banii lipsesc, bucuriile deasemenea. Dona Leocadia își ascunde mâhnirea față de copii, dar e într-adevăr greu să ascunzi ceva micului Luiz Carlos, a cărui putere de înțelegere este atât de ascuțită. Copilul înțelege toată drama mamei sale și mai înțelege cât este ea de oțelită în suferință. Înțelege că mamei lui nu-i pare rău dacă bărbatul ei a preferat o viață grea, dar cinstită, unui trai ușor și lipsit de principii.

Dona Leocadia trece prin casă cu pași ușori. În camera sa, căpitanul Antonio Pereira Prestes trage să moară. Micul Luiz Carlos are grijă ca surorile lui să fie vesele, să nu bage de seamă drama ce se desfășoară. Chipul lui devine din ce în ce mai serios, dar în acelaș timp, din ce în ce mai liniștit. În clipa în care

căpitanul moare, Luiz Carlos, care nu are nici zece ani, îi mângâie pe toți. El șterge lacrimile Leocadiei și tot el își îndeamnă surorile la joacă.

Copiii săraci, draga mea, chiar din primii ani iau contact cu viața și poartă răspunderi de om matur pe umerii lor plăpânzi. Ei trebuie să facă față unor probleme, care uneori îi depășesc. Copilul sărac Luiz Carlos își aruncă privirile în jurul său: își vede mama și surorile – văduvă și orfane – aproape pierdute. Un orizont cenușiu și lipsit de perspective. Încă din acei ani îndepărtați, Prestes se obișnuise să nu piardă sensul perspectivei, să nu-și piardă încrederea, să nu-și piardă bucuria lăuntrică. Privea viața în față și era hotărât s-o înfrunte.

Mulți ani după aceea, Prestes îi scrise odată din închisoare Donei Leocadia, care era în exil: „Pentru mine, ceea ce mi se întâmplă astăzi nu este nici surpriză, nici nenorocire”. Aceste cuvinte mari le învățase de copil, în casa părintească, în contact direct cu durerea și sărăcia. Iar lecția pe care ne-o dă astăzi, ne învață că nu există orizont atât de întunecat – fie el cât de lipsit de perspective – care să nu poarte într-însul nădejdea unui cer albastru și liber. Ne mai învață, draga mea, că libertatea există în sufletul fiecăruia dintre noi, și că până și în închisoare, răsculatul este om liber. Nu e rob decât cel ce îndrăgește sclavia.

Dona Leocadia Prestes, draga mea! Vorbind de ea e ca și cum aș spune: poporul Braziliei. O iubim cum ne iubim patria. Când bătrâna aceasta cu mască de tragedie greacă, își ridică chipul mândru, brăzdat de durere, tot poporul Braziliei, patria însăși se înalță în plinătatea harurilor ei.

Leocadia fusese o copilă răzvrătită, care s-a împotrivit tuturor acelor prejudecăți absurde ce făceau din femeie un obiect de lux. După ce s-a căsătorit, nu a avut atitudinea pasivă a femeilor de pe vremea ei, care se văicăreau și plângeau dacă bărbații lor alegeau o viață aspră în loc să-și sacrifice ideile. Dimpotrivă, Leocadia și-a sprijinit soțul în mod conștient și cu tenacitate. L-a însoțit voioasă în toate deplasările lui succesive și a făcut totul în așa fel, încât solda lui mizeră să poată ajunge pentru cheltuielile casei.

Era prima care îl aproba atunci când refuza să accepte pretențiile politicianilor care deformau înfăptuirile republicanilor. Dragă mea, din gura ei niciodată n-a ieșit cuvânt de deznădejde sau de neîncredere în viitor. Se dezvoltase ajutată de soțul ei și

învățase multe de la el: tot ceea ce putea s-o învețe, tot așa cum mai târziu avea să învețe de la fiul ei cauzele tainice ale nenorocirii și ale fericirii acestei lumi. Familia lui Antonio și a Leocadiei fu o familie unită și curajoasă ce se avântă în viață plină de hotărâre.

Antonio însă murise tânăr. Inchipuie-ți, draga mea, durerea acestei femei, încă tânără, când își pierdu tovarășul de fiecare zi, tovarășul ce știuse s-o ajute în ceasurile în care se străduia, cu ochii ei cercetători și umani, să înțeleagă lumea. În prima clipă, Leocadia crezuse că a pierdut totul. Nu numai că avea de rezolvat problemele materiale imediate, dar soțul ei – cu forța lui morală și cu exemplul pe care-l reprezenta pentru copiii lor – nu mai era lângă ea.

Reacționă însă imediat. Mai erau copiii, era mai ales băiatul, Luiz Carlos, pe care avea să-l înconjoare cu dragostea celei mai iubitoare dintre mame, dându-i drept pildă viața celui mai demn dintre părinți.

Când sicriul ce purta rămășițele unui om iubit și de neuitat fu scos din casă, Leocadia își îndreptă gândurile spre copii, spre Luiz Carlos. Și își urmă drumul. De acum încolo, avea să fie în același timp mamă și tată, dragoste și forță, bunătate și încredere, tenacitate și hotărâre.

Prima ei grijă era întreținerea familiei. Pe vremea aceea, pensia unui căpitan era o nimica toată. Leocadia se hotărî să muncească. Nu de dragul de a ieși din comun își făcuse ea studiile la Școala Normală, și revolta ei din copilărie avea să-i fie foarte folositoare. Ajunse profesoară de muzică și de limba franceză. Când elevii se răreau, Leocadia cosea pentru oamenii de prin cartier, muncind până noaptea târziu cu ochii aplecați asupra lucrului. Trudea din greu dar câștiga singură pâinea familiei sale gustând din plin asprimea muncii. În acești ani de grele încercări, nu nutrea visuri ambițioase de îmbogățire nici pentru fiul ei, nici pentru fiicele sale. Visul ei era să facă din ei oameni demni, și în primul rând, cinstiți și înțelegători față de suferința umană.

Nutrea în sinea ei dorința să-și vadă fiul un om bun și milos. Și-l închipuia ajuns cândva medic, dar nu într-o sală de consultații luxoasă și tratând nevricalele femeilor din lumea bună care își descoperă boli pentru a-și omorî timpul. Și-l închipuia trăind într-un orașel din inima țării, pierdut undeva în câmpie, ca doctor tânăr, în cabinetul lui, vindecând oamenii săraci. Și-l închipuia,

draga mea, în slujba omenirii. Așa avea să ajungă în slujba omenirii. Dar nu ca medic. Lipsurile financiare ale familiei împiedicară împlinirea visului frumos și modest al Leocadiei. Cum ar fi putut ea oare suporta cheltuelile trebuitoare anilor de studiu ai unui medic, când ceea ce câștiga abia dacă-i ajungea să-și hrănească familia? Nu avea mulți elevi. În cartierul acela sărac, puțini își puteau permite luxul de a învăța franceza și muzica deși mulți dintre ei ar fi dorit-o. Rochiile pe care le cosea, nu erau nici ele prea multe, și erau modele simple, pentru gospodine modeste. Nu. Luiz Carlos nu putea ajunge medic.

Băiatul crescuse sub ochii mamei care muncea ca un bărbat. Veselă și duioasă, Leocadia considera o onoare dacă putea să-și plătească datoriile, chiar și pe cele mai neînsemnate. Cu toate greutățile, casa Leocadiei nu era împovărată de datorii vechi și se bucura de încrederea negustorilor din vecinătate. Luiz Carlos avea credit în prăvălii, cu toate că nu împlinise nici măcar unsprezece ani. Cărciumarul portughez din colț spunea: „Dacă dai pe credit familiei Prestes, e ca și cum ai avea banii în casă”. Cuvântul fiului donei Leocadia cântărea cât cuvântul unui bărbat împlinit. Copilul dobândi astfel un simț adânc al răspunderii față de cuvântul dat, calități care mai târziu aveau să-i fie hotărâtoare în viață. Vecinii urmăreau cu atenție lupta familiei Prestes. Văduva și copiii ei le dădeau exemple de curaj.

Luiz Carlos nu putea ajunge medic, draga mea. Singura profesiune la care putea tinde și care nu necesita cheltuieli prea mari, era meșteșugul armelor. Devenind militar, asemenea tatălui său, Luiz Carlos putea fi de folos oamenilor. La vârsta de unsprezece ani, după ce învinsese un șir întreg de piedici, intră în școala militară, începându-și astfel cariera sa glorioasă.

Timpul petrecut de tânărul Prestes la școala militară fu o neîntreruptă serie de succese și de nedreptăți. Era primul din clasa sa, primul în toate. Potrivit regulamentelor școlii militare, Prestes avea dreptul la gradul de *elev comandant*. Nu i-a fost însă acordat. Fu numit comandant unul dintre camarazii săi, care avea note bune, ce-i drept, dar care nu avea geniul lui. Luiz Carlos nu primi decât gradul de *major-procuror*. Era un copil sărac, draga mea. Sfârși anul școlar premiant la toate materiile. Ar fi trebuit să primească trei medalii, trei din cele mai înalte recompense ale școlii, dar aceste medalii nu-i fură acordate niciodată. Pentru că, draga mea, Luiz Carlos era un băiat sărac.

Tânărul acesta, care nu împlinise nici optsprezece ani, a știut să păstreze un calm desăvârșit în fața acestor nedreptăți. Stătea totdeauna cu fruntea sus, în fața celor ce se lăudau cu bogăția sau cu poziția socială a familiei lor. Întotdeauna drăgăstos și bun cu cei săraci ca și el, nu se plângea niciodată de nedreptățile ce i se făceau; se împotriva însă nedreptăților făcute altora. Școala îl mai învăța ceva: că banul, oricare i-ar fi fost izvorul, înlocuia inteligența și caracterul. Văzu și simți pe pielea lui cât de mult micșorează sărăcia valoarea unui om, chiar și în ochii celor care trebuiau să împartă dreptatea. Într-o lume rătăcind în greșeală, copilul Luiz Carlos era o victimă. Nu protesta, dar începea să înțeleagă că fața lumii trebuie schimbată. Ani și ani după aceea, încercând să-și înfăptuiască visul și neajungând la niciun rezultat, putu să vadă și să priceapă toate datele problemei. Și atunci, se avântă în luptă.

Armele, începuse să și le pregătească încă de pe vremea când îndura ca elev tot felul de nedreptăți la școala militară. A văzut bogăția și sărăcia față în față. Sângele de muncitor care-i curgea în vine, îl stăpânea acum: sărac ca și bunicul său, calafagiul, fiul unei femei care dădea lecții și care cosea pentru alții, orfan, fără avere și fără situație, copilul sărac Luiz Carlos Prestes învață să gândească.

În zilele libere vorbea cu Leocadia despre problemele școlii. Era primul, dar nu era prețuit astfel, căci locul acesta era ocupat de un altul. Elevii buni dar săraci nu erau tratați la fel cu cei bogați. De ce?

Într-una din zile, draga mea, când luna plină scălda în lumină *caatinga*¹, îi luară pământul negrului Ze Baiano, ale cărui mâini de țaran erau făcute pentru a scormoni glia și pentru a împlânzi caii sălbatici. Îi luară pământul și-l alungară fără ca cineva să se fi oboșit să-i dea vreo lămurire. Ze Baiano era încă un adolescent. Își luă pușca mitralieră și-l ucise pe cel care-i furase țarina. Bogatul, draga mea, cumpără pe judecător cu bani sau cu aur. Ze Baiano nu găsi fără bani decât răzbunarea. Astfel ajunsese bandit în grupul lui Lampiao.

Micul Luiz Carlos Prestes învățase din gura Leocadiei că revolta individuală nu e altceva decât ciudă. Nu înseamnă nimic dacă suferi din cauza nedreptăților și nu tragi învățăminte din ele. Într-o bună zi, va nimeri pe calea asta. Leocadia nu se gândi să-și

¹ Regiune sterpă în care nu cresc decât cactuși.

mângâie copilul făgăduindu-i răsplata cerurilor sau povestindu-i basme pline de învățături morale și de adevăruri șubrede. Nu-i spuse decât un singur lucru, un lucru pe care îl aflase de la soțul ei:

— Fiule, sunt copii bogați și copii săraci. Sunt oameni bogați și oameni săraci. Bogații iau totdeauna locul cuvenit celor săraci. Și așa a fost mereu...

Într-o zi în *sertao*¹ o țarancă negresă îi spusese lui Ze Baiano același lucru. Dar își întărise spusa printr-o frază de resemnare:

— Și așa va fi în veci... nicicând nu se va schimba.

Iar după aceea, Ze Baiano își luase pușca și pornise să se răzbune.

Leocadia, însă, adăugase:

— Așa a fost întotdeauna, dar cred că într-o zi va fi altfel. Învăță, fiule, și nu te lăsa copleșit de nedreptăți. Vei afla cândva în cărți și printre cei săraci ca și tine dezlegarea acestei probleme.

Așa că Luiz Carlos Prestes găsi o altă cale. Cât despre Baiano și cei din grupul Lampiao, dezorientați și exploatați cu toate că erau *cangaçeiros*² și revoltați, în loc să i se alăture, porniră mai târziu împotriva lui.

Umbra acestei ființe mărețe, plină de putere cu toată plăpânda ei feminitate, se proiectează asupra copilăriei micuțului sărac. Pilda ei îi dă curaj. Datorită Leocadiei, Prestes ia viața în serios, atacă problemele direct și nu dă niciodată înapoi.

„Albaștrii” școlii militare din Realengo erau neliniștiți în timpul pregătirii primului examen scris din acel an, după care urmau să fie promovați ofițeri. Colonelul Pio Borges, profesor de analitică, care avea faima unui om pretențios, sever, zgârcit cu notele bune și absolut incoruptibil, îi îngrijora și mai mult. „Albaștrii” așteptau să li se citească notele primului examen scris și tremurau așteptându-se la cele mai neplăcute surprize.

Pedagogul începu să citească. Notele erau de la unu la zece, dar profesorul părea că habar n-avea de ele și pusese note care, mai toate mergeau de la zero la cinci, mai cu seamă nota zero. Ploua cu note proaste peste clasa năucită. Deodată însă,

¹ Deșert din nord-estul Braziliei, care cuprinde regiuni întinse (*sertao*, plural *sertoos*).

² Țăran sărac înrolat în bandele de tâlhari (*cangaçeiro*, pluralul *cangaçeiros*).

pedagogul își întrerupse lectura: cu gura întredeschisă și cu mutra speriată a omului care se află în fața unui fapt nemaipomenit, se uită îngrozit la profesor; dar cum acesta nu făcea nicio mișcare, citi mai departe:

— Numărul 244: nouă.

Surpriză generală. Nota aceasta extraordinară, dată de un profesor atât de exigent cum era colonelul Pio Borges, ului întreaga clasă. Nu putea fi vorba de o favoare: colonelul nu se lăsa înduplecat nici de rugăminți, nici de prietenii. Așa că trebuia să fie vorba de un elev cu calități necunoscute încă până atunci în școala militară. Cine să fie? Șoptită din gură în gură, întrebarea străbătu întreaga clasă, curiozitatea trecând de la elevi la pedagog, și de la el la profesor care voia să afle cu prilejul acesta cine era autorul acelei teze atât de perfecte căreia nu-i găsisese nicio greșală.

Elevul 244 era și el mirat și oarecum speriat. Știa că fusese o lucrare bună, era sigur pe ceea ce scrisese. Dar nota nouă îl înspăimânta, pentru că, de obicei, notele bune, notele cele mai mari, se dădeau elevilor bogați. De astă dată se făcuse dreptate. Băieții bogați din colegiul militar care îi răpeau notele cele mari grație bogăției lor, fuseseră învinși. Luiz Carlos Prestes întâlnise un om drept. Își reveni din uimire și se bucură. Tânărul acesta, draga mea, prețuia oamenii și credea în ei. Iar acest profesor îl întârea în credința lui.

Elevii își îndreptară privirile, oarecum neîncrezători, spre băiatul slăbuț, puțin adus de spate, căruia îi mijea mustața și care nu arăta deloc îngâmfare la auzul acestei note. Luiz Carlos avea optsprezece ani, optsprezece ani de viață săracă și grea în care timp observase de aproape lupta celor săraci pentru existență. Un nouă sau încă o nedreptate nu-i puteau tulbura meditația liniștită asupra vieții.

Da, meditația asupra vieții, draga mea. Liniștea acestui băiat firav nu era liniștea scepticului care, după prima dezamăgire, își pierde orice încredere în viață și în oameni. Nu. Sub această liniște veghea un spirit viu și dornic să știe toate, care observa, studia, căuta cauzele, efectele și soluțiile. Un spirit ce îndrăgea cărțile, pentru că în cărți se află o parte din experiența vieții. Trebuia să învețe, să învețe mult, să pătrundă până în adâncul lucrurilor, să meargă până la izvorul lor. Viață și cultură. Acasă, la colegiu, pe străzi, numeroase erau învățămintele vieții: în micile întâmplări zilnice, ca și în cele mari. Așa, de pildă, cazul elevului

bogat care obținea note bune, sau soarta donei Leocadia care stătea aplecată pe lucrul ei căutând deznădăduită un post de profesoară, muncitorii din cartier, subalimentați, care își scoteau ochii citind la lumina lumânării broșuri clandestine; iată, marea lecție a vieții ce se desfășura oriunde își arunca privirile. Cărțile dădeau explicația acestor fapte. Tânărul trăia în viață și în cărți. Iată de ce, draga mea, acest nouă, care, pentru ceilalți, fu prilej de adâncă uimire, pe el nu-l impresionează deloc.

Socotit primul elev al școlii militare de la întemeierea ei, deveni idolul, căpetenia, judecătorul și conducătorul necontestat al tinerilor lui camarazi. Tinerii, draga mea, au o calitate specială de a pătrunde în sufletele oamenilor.

Îl socoteau o ființă puternică, deosebită, dar în același timp apropiată lor. Băiatul acesta, sever cu el însuși, ordonat și disciplinat, care muncea fără odihnă, adânc înțelegător față de ceilalți, tânărul acesta care nu se lăuda niciodată, dar nici nu se umilea vreodată și căruia femeile, atrase de uniforme sclipitoare ale elevilor-cadeți, nu-i puteau lua gândul de la carte; băiatul acesta pe deplin conștient de jertfa pe care o făcea mama lui pentru a-l educa și față de care voia să fie demn, nu se impuse colegilor săi numai prin forța zâmbetului său ci și prin forța mai mare a exemplului său. Se impuse și celor mai înaintați decât el și în jurul lui se formă o întreagă generație. Elev fiind, izbuti să facă ceea ce Benjamin Constant nu reușise să realizeze decât ca profesor: educă în spiritul onoarei și al demnității o întreagă generație de militari brazilieni.

Încă din primii ani ai școlii își ajuta colegii mai vârstnici decât el. Nu învăța numai materiile din program. Le studia și pe cele ale anilor următori, pentru a putea veni în ajutorul studenților care cereau lămuriri și cărora le dădea lecții particulare.

Luiz Carlos Prestes era în anul al doilea și dădea lecții elevilor din anul al treilea. Era un tânăr cu totul lipsit de egoism. În sala de studiu nu lucra singur; el nu era mânat de dorința de a-și întrece rivalii. Învăța în fața tablei cu glas tare, înconjurat de colegi și ajutându-i să-și facă lecțiile pentru ziua următoare.

Așa le câștigă admirația și încrederea. Tânărul care va fi curând cel mai iubit dintre brazilieni, eroul unui întreg popor, nădejdea, unei țări întregi, avea încă de pe atunci darul să inspire o simpatie căreia nu i te puteai împotrivi. Nu avea niciun fel de ambiție meschină. Era un suflet curat și de o inteligență

luminoasă. Încă nu se afirmase ca un adevărat fiu al poporului, el care avea să întruchipeze năzuințele poporului său. În schimb se știa încă de pe atunci că ambițiile, dorința „de a parveni”, de a ajunge cât mai repede la ceva, îi erau străine. Nu avea niciun fel de dorință de a face carieră. Studia pentru a învăța și pentru a-i învăța și pe ceilalți. Tânărul acesta își învăța în fiecare zi colegii de școală că nimeni nu poate trăi numai pentru sine, cât timp oamenii sunt înfometaji, fără libertate și cultură. El învăța, pentru ca să se poată bucura omenirea toată de cultură. Cu Luiz Carlos Prestes, draga mea, o întreagă generație a studiat cu gândul la popor.

Iată de ce îl apărau colegii lui când era victima vreunei nedreptăți. Așa, odată, la lecția de desen liniar pentru care făcuse, ca de obicei, nu numai desenul său, ci și pe cel al mai multor camarazi, profesorul, distrat, însărcinând pe unul dintre ei să pună notele, băiatul își atribui un zece, dând șapte autorului desenului său. Când notele fură citite cu voce tare, își dădu seama de nedreptate:

— Luiz Carlos Prestes, *șapte*.

Celălalt avea *zece*; și elevii strigară:

— Bine, dar Prestes a făcut amândouă desenele!

Luiz Carlos surâdea. Nedreptățile nu-l mâhneau. Nedreptățile din școală îi deschideau ochii asupra nedreptăților pe care le comite lumea față de cei săraci.

Camarazii îl iubeau și-l apărau. Vedeau în el pe cineva care știa mai multe și vedea mai limpede decât ei, pe unul pentru care litera cărții nu era lucru mort, ci care citea în viață vorbind de viitor, ca ghicitoarele care citesc în liniile din palmă. Liniile din care ghicea erau pentru el ulițele sărace ale cartierului în care dona Leocadia își îngrijea copiii economisind fiecare ban pentru a cumpăra cărți fiului ei, ulițe în care lucrătorii se cățărau pe suiburile repezi ale dealului unde își aveau locuințele – erau pentru el ulițele pline de familiile soldaților, de griji de fiecare zi și de lipsuri apăsătoare. Luiz Carlos băgă de seamă că tinerii care își petreceau timpul în discuții intelectuale rafinate asupra problemei infinitului tainic, asupra lumii de dincolo de mormânt, a existenței sau inexistenței lui Dumnezeu, aparțineau claselor bogate, celor care aveau vreme de pierdut și pentru care viața era ușoară. Ceilalți flăcăi din ulița lui, tinerii soldați și tinerii muncitori nu aveau timp pentru probleme de metafizică. Alte probleme mai simple, dar de o mie de ori mai grozave îi chinuiau: pâinea de

toate zilele, bolile sau chiria ce se cerea plătită.

Tânărul descoperi aceste adevăruri ascunse cu atâta grijă și eliberă de metafizică și de visare deșartă o întreagă generație, îndreptând-o spre problemele Braziliei, spre problemele poporului. Prestes a format oamenii care au făcut revoluțiile din 22, 24, 30 și 35. Această generație a dat pe *tenientistas*¹, *octobristas*², *național-eliberatorii*, pe cei optsprezece din Fortul Copacabana, oamenii Coloanei Prestes și ai celui de al 3-lea regiment al școlii de aviație.

Acestei generații îi aparținea copilul sărac care stătea cu ochii deschiși asupra vieții, cu mintea îndreptată spre cărți dar purtând în inimă suferința poporului. El își dăduse seama dintru început ce este poporul și din cauza asta, draga mea, ceilalți văzură în el căpetenia, pe cel care avea să realizeze ceva pentru ei.

Nedreptățile, succesele, încrederea și admirația colegilor și a profesorilor săi, numirea sa, unanim aplaudată, în postul de instructor tehnic al tuturor grupurilor de geniu și de artilerie, afronturile profesorului de știință militară care nu suferea comentariile inovatoare ale elevului său și care nu-i dădu niciodată o notă mai mare de șapte – pentru că din cauza felului său rigid de a preda era incapabil să aprecieze calitățile excepționale ale acestui elev care va pune pe fugă câțiva ani mai târziu optsprezece generali, strategii renumiți, în timpul epopeei Coloanei – nimic din toate acestea nu-l îndepărtară pe Carlos de colegii săi, nimic din toate acestea nu-l făcură să-și piardă capul. Dimpotrivă, draga mea, era cel mai uman dintre tineri și iubea viața cu pasiune. Pentru el, zilele libere erau zile de fericire familială. De-a lungul glorioasei lui cariere, acest genial conducător al poporului, șeful acesta nedezmintit nu încetă o clipă de a fi cel mai uman și mai simplu dintre oameni. Geniu militar și matematic, inimă oțelită, conducător și îndrumător, stând în fruntea muncitorilor, a soldaților, a țăranilor, a marinarilor, în fruntea celorlalte pături sărace ale populației, a progresiștilor și a patrioților sinceri, a fost întotdeauna, în fiecare clipă, cel mai blajin, cel mai duios și cel mai bun frate al tuturor oamenilor. Inima lui e de oțel, cum de oțel

¹ Tenentismul a fost revoluția național-eliberatoare în faza sa de nehotărâre ideologică. Tenentiștii au apărut în Brazilia după ce a triumfat revoluția din 1930. Unul dintre cei mai înfocați a scris în legătură cu aceasta: „Tenentismul este expresia revoluționară a claselor de mijloc din Brazilia.”

² Membrii mișcării politice care grupează, în momentul Revoluției din Octombrie 1930, mica burghezie liberală.

sunt inimile oamenilor din popor. E uman, înțelegător și bun.

Pentru el zilele libere erau zile de sărbătoare. În casa sărăcăcioasă și curată, dona Leocadia surâdea fericită. Vesel și zgomotos, grijuliu de sănătatea mamei lui, Luiz Carlos o înconjura cu atenții și o copleșea cu bucurie. Mai erau și surorile. Ca orice bun militar, Luiz Carlos cânta fals, dar surioarele lui îi cereau să le cânte, seara, în întinericul ce se lăsa asupra cartierului lor mărginaș. Iar el, aspirantul, întâiul pe școală, cel mai strălucit dintre elevi și cel mai iubit de camarazi, cânta cum putea, duioase cântece de leagăn pentru a-și adormi surioarele, și glasul lui umplea încăperea de duioșie.

În nopțile acelea de tinerețe, petrecute în sânul familiei, în timp ce cânta pentru surorile lui, Luiz Carlos Prestes se gândea la Brazilia care îl înconjura. În mintea lui tânără se frământau probleme uriașe. Una dintre surori se plângea întotdeauna când se întrerupea din cântat. Aplecându-se asupra ei, îi surâdea, simțind cum îi freamătă inima de dragoste.

Lecția pe care ne-o dă astăzi Luiz Carlos, draga mea, este că nimeni, oricât de sus s-ar afla, oricât de admirat și iubit ar fi nu poate înceta de a fi uman, de a simți, ca toți ceilalți oameni, bucuriile și suferințele toate – fie ele cele mai mici, mai neîntemeiate, mai imperceptibile și mai trecătoare – fără să decadă din mărime și fără să-și piardă puțința de a iubi oamenii. Oțel și dragoste, iată din ce e zămislită inima eroilor – inima lui Luiz Carlos Prestes.

Școala militară, a cărei tradiție glorioasă iese la iveală în orice moment hotărâtor din istoria Braziliei, începând cu imperiul și până la republică, se află în Realengo. În școala militară din Praia Vermelha răsunase vocea lui Benjamin Constant, de acolo își aveau obârșia pozitivismul și republica, comandanții de armată care refuzaseră să lupte împotriva negrilor din Cubatao; de acolo plecase Floriano Peixoto.

Tradiția școlii de la Realengo, urmașa școlii Praia Vermelha, e glorioasă, draga mea. Privește-o, pentru că e o școală renumită. Odată, când vor veni zile mai bune, când viața va fi o veșnică sărbătoare a muncii și a bucuriei, oamenii se vor opri mișcați în fața acestei școli. Femeile recunoscătoare vor veni aici cu buchete de flori în brațe, iar părinții vor istorisi copiilor povestea ei. Copiii se vor uita la curțile și la sălile de clasă cu priviri vii și

strălucitoare. Nimeni nu va trece prin fața școlii fără a fi zguduit de emoție. E o școală renumită, draga mea.

Aci a învățat și s-a format Luiz Carlos Prestes. Se plimba prin curtea școlii înconjurat de colegii săi, vorbea și ceilalți îl ascultau. Brazilia cea mare, cu câmpiile, munții, orașele și fluviile ei – Sao Francisco, Parana și Amazonul – îl așteptau. De peste tot locul se ridicau țipetele de durere și strigătele de ajutor; republica era batjocorită, democrația înăbușită, iar patria trădată.

În multe alte școli, draga mea, în institutele superioare, strigătul patriei rănite, strigătul poporului înfometat nu era auzit. Elevii se îndeletniceau numai cu jocul scânteietor al inteligenței, își petreceau vremea spunând vorbe de duh și căutând forme literare noi și inutile, sau rătăceau prin păinjenișul filosofilor sceptice sau reacționare încercând să se veselească pentru a da uitării, ori să ignoreze cu un surâs disprețuitor, vuietul ce venea din afară, vuietul ce se ridica din nesfârșita Brazilie. Facultățile de drept, de medicină, de litere, de agronomie, școlile veterinare, cele de chimie și de inginerie, deveniseră centre literare. Pornind de la un sonet sau de la o poemă, se construia un univers imaginar, îndepărtat și rupt de viață, și aceasta în timp ce din lumea din afară se înălțau strigăte de deznădejde. La facultatea de drept din Rio, Ronald de Carvalho era în căutare de ritmuri noi; la facultatea de medicină din Bahia viitorii medici discutau despre gramatică sub conducerea aspră a unor profesori pe care-i interesa mai mult portugheza clasică decât studiul microbilor. La Facultatea de medicină din Rio, profesorul Aloisio de Castro compunea sonete pretențioase și își ținea cursul în cea mai pură și mai prețioasă limbă universitară portugheză. Toți fugeau de viață alegând modernismul, neotomismul, pregătindu-se să facă fascismului o bună primire, atunci când îi va fi sunat ceasul. Marx nu era cunoscut în facultăți, războiul era o simplă temă literară, iar Brazilia un pustiu din care trebuia să fugi. Noua umbră ce se profila asupra acestor școli era umbra sfrijită a futuristului Marinetti.

Și iată, că în mijlocul acestui noian de tristețe generală, în școala militară din Realengo se formează o generație de brazilieni. Pentru școala aceasta, exista Brazilia, războiul și oamenii, și nu umbra unui poet mediocru. Aici palpita viața; aici se putea asculta fără teamă și cu auzul ascuțit vuietul subteran care se ridica în țară, vuiet pe care nu-l uita în veselie și nu căuta nici să-l

îndepărteze cu un zâmbet sceptic. În această școală, deschisă frământărilor ce pătrundeau din afară, exemplul dat de Luiz Carlos Prestes ajută unei întregi generații să descopere Brazilia.

Problemele țării ajungeau la Realengo însoțite de un uragan de strigăte și de vuiete. Pentru acești tineri, patria exista, iar uniforma armatei implica o răspundere față de țară, față de popor. Elevul Luiz Carlos Prestes, copilul sărac Luiz Carlos Prestes, le vorbea despre responsabilitățile armatei. Văzându-l, un portar bătrân, de pe vremea școlii din Praia Vermelha, își amintea de chipul auster și măreț al lui Benjamin Constant. Prin această școală din Realengo, draga mea, se plimba elevul Luiz Carlos Prestes gândindu-se la Brazilia.

În timp ce în celelalte școli, stăruia o agitație literară artificială și se discutau probleme ridicole, aici se simțea dorința de a lupta, de a face planuri pentru viitorul țării; aici, seriozitatea, măreția și gravitatea anumitor probleme erau pe deplin înțelese. Marele vuiet ce se ridica din Brazilia avea răsunet în inimile acestor tineri.

Casa de mahala se afla în apropierea unui deal, în capătul străzii Magalhaes Cuto din cartierul Meyer, în mijlocul unui grup de alte douăzeci de case asemănătoare. Nepietruită, plină de fâgașe adânci și de bolovani, aproape pustie, ulița se pierdea într-o dumbravă și printre maidane. La capăt, orizontul era închis de o colină pe care locuiau spălătorese și muncitori. Un hamal negru, soțul Julietei, spălătoreasă, cobora uneori dealul pentru a mai sta puțin de vorbă cu „locotenentul lui”; mai des însă tânărul locotenent Prestes era acela care urca însorita colină ca să-l asculte povestindu-i despre viața aspră a hamalilor din port. Pentru locotenentul de douăzeci și unu de ani, ulița aceea sărăcăcioasă și dealul acela al mizeriei erau o lume întreagă.

În 1920, termină școala militară. Ca locotenent de geniu este detașat la un batalion de transporturi care construia sectoare din calea ferată centrală a Braziliei către periferiile din Deodoro. Se apucă de muncă cu zelul și entuziasmul care îl caracterizau încă din timpul studiilor. Dorea să-și despăgubească familia de sacrificiile pe care le făcuse pentru el. Pentru că în sufletul acestui tânăr, draga mea, nu încăpea urmă de egoism, nici măcar de egoism nobil. Nu s-a putut niciodată izola de ceilalți, n-a putut trăi niciodată numai pentru el sau numai pentru familia lui și pentru sine. Universul lui era mai vast. Grijă pe care o purta celorlalți

izvora din străfundurile sufletului lui. Ostașii înțeleseseră de îndată că nu era la fel cu ceilalți, că nu se mulțumea să le dea ordine și să le verifice munca. Cobora în mijlocul lor, îndrumându-le el însuși lucrul: cu un zâmbet, obținea de la ei să facă încă o dată ceea ce nu fusese bine făcut, le arăta în mod practic ce trebuiau să facă, muncind cot la cot cu ei. Era întotdeauna gata să le ia apărarea ori de câte ori ofițerii dornici de avansare și abuzând de gradele lor se legau de ei. Nu îngăduia nedreptățile. Soldații băgau de seamă cu uimire că locotenentul Prestes îi socotea și pe ei zămisliți din aceeași carne și din același sânge ca și ofițerii, oricare le-ar fi fost gradul. Atunci, așa cum făcuseră și elevii școlii militare, se strânseseră cu toții în jurul lui Luiz Carlos Prestes și deveniră ostașii săi. Unul dintre ei spunea odată celorlalți:

— Tatăl locotenentului a fost ostaș ca și noi. *Știe...*

Bunicul lui, draga mea, fusese calafagiu, iar mama ținea cursuri serale ca suplinitoare; se ducea în fiecare seară până la acea școală îndepărtată unde dădea lecții ca să poată face față nevoilor gospodăriei. Sora mai mare, Eloisa, lucra într-un birou, pentru ca cele mici să poată învăța carte. Luiz Carlos Prestes știa ce însemnează munca salariată, știa ce e viața grea a săracilor și sacrificiile pe care trebuia să le facă ca să poată trăi. Se simțea mult mai aproape de suferințele soldaților decât de fireturile ofițerilor.

Să muncești pentru familie... Să faci Leocadiei și surioarelor o viață mai bună, mai liniștită, mai tihnită. Luptase mult Leocadia ca să-l vadă ofițer. Își amintea că într-o zi voise să se lase de învățătură și să se apuce de negustorie, pentru a câștiga și el o parte din banii necesari familiei. Leocadia îi spusese atunci că cel mai bun lucru pe care-l putea face era să învețe pentru a deveni ofițer, și că astfel le va putea ajuta într-o zi mult mai bine. Ziua aceasta sosise. Putea acum să suporte cheltuielile căminului, să îngăduie Leocadiei să se odihnească, să dea puțin răgaz Eloisei și o viață ceva mai ușoară micilor sale surioare. Pe Leocadia o însoțea în fiecare seară până la tramvaiul care o ducea la școală și se ducea din nou să o aștepte, la înapoiere. Era pentru el o datorie și o plăcere în același timp. Fiul și mama continuau să fie cei mai afectuoși tovarăși. Oamenii îi vedeau trecând, iar femeile spuneau, zâmbind:

— Uite-l pe locotenent cu maică-sa... Bun băiat!

Trecea cu Leocadia, iar complimentele se țineau lanț. Fetele îi

surâdeau, bărbații îl salutau. „E un om drept” spuneau ei.

Acasă avea mult de lucru. Dădea lecții surioarelor sale, le era profesor. Nu pleca decât atunci când se întorcea Leocadia de la școală. Și când ele adormeau, se închidea la el în cameră și începea să învețe. Matematician înnăscut, matematicile îi plăceau mai mult decât oricare altă știință. Nu trecea zi fără să studieze. Înconjurat de cărțile lui dragi, munea noaptea până târziu. La el în cameră lumina era aprinsă iar muncitorii de pe colină spuneau:

— Locotenentul învață... Știe carte multă.

A doua zi, dimineața, înainte de a pleca la muncă, era din nou alături de surioarele lui. Cele două copile îi umpleau o bună parte din viață. Le-a iubit întotdeauna cu duioșie, și, mai degrabă decât frate, le-a fost un adevărat tată. Se juca cu ele și le ajuta să-și facă lecțiile. Sâmbăta seara, când venea acasă, era o adevărată sărbătoare, pentru că fetele știau că nu venea niciodată cu mâinile goale. Le aducea întotdeauna o carte sau o jucărie. Ridica în brațe copilele, care-i săreau de gât încercuindu-l ca un colan, și intra în casă în râsetele și sărutările lor.

În serile de duminică, cânta. Lua chitara, și degetele lui muncite scoteau din ea sunete melodioase, umplând de poezie casa aceea din mahala. Nu era străin de artă, îndrăgea frumusețea, cântecul, muzica și poezia. Veneau și vecinii, oameni modești de pe aceeași stradă și cei încă și mai săraci de pe colină. Câteodată se dansa. Locotenentul, care dansa prost, stătea de vorbă cu bărbații. Fetele, cu părul prins în panglici late, îmbrăcate în rochii de sărbătoare bine scrobite, îl priveau suspinând, dar pentru el ceasul dragostei nu bătuse încă. Locotenentul Prestes nu înțelegea nici suspinele, nici zâmbetele. Inima lui era toată a familiei lui și a problemelor țării sale. Dansau, cântau, jucau gajuri, iar fetele spuneau că locotenentul e prea serios, că nu-i place să le curteze.

Alte ori, familia se aduna seara în jurul mesei și evoca în intimitate amintiri din trecut sau făcea planuri de viitor. În ciuda tuturor, Leocadia visa încă să-și vadă într-o bună zi fiul medic, îngrijind bolnavii într-un orașel din interiorul țării. Vorbeau despre căpitanul Antonio Pereira Prestes, pozitivistul, care murise pentru că nu voise să se umilească în fața celor care erau la putere. Vorbeau de grijile de fiecare zi, de pisoii pisicii negre, despre năzbâtiile și drăgălăseniile surioarelor, se întrebau dacă va mai crește oare caprifoiul ce se cățara pe umbrar și despre vremea

când va înflori trandafirul cu flori sângerii. Prestes se interesa de toate, și intervenea în cele mai variate discuții. Despre el nu vorbea nimic. Era de o modestie extraordinară. Nu pomeneau niciodată de succesele lui în muncă și nici de laudele pe care le primea. Modest de felul lui în viață, era modest și în îmbrăcăminte; nu cerea pentru el nimic, atâta timp cât ai lui aveau toate cele trebuincioase.

Viața de familie, liniștită și fericită, se scurgea în pace. Munceau, coseau, trăiau într-o tihnă plină de dragoste și de căldură, purtând pecetea afecțiunii și a înțelepciunii. Așa trecură anii 20, 21 și 22.

Locuitorii străzii Magalhaes Cuto, cartierul Meyer din Rio de Janeiro, nu și-ar fi putut niciodată închipui că trăind în această atmosferă de fericire, locotenentul Prestes era totuși preocupat de nenumărate probleme. Și nici că se pregătea pentru o revoluție.

Da, draga mea, pentru că nici cea mai fericită dintre vieți nu l-ar fi putut face să uite Brazilia și traiul îngrozitor al compatrioților săi. În contact cu soldații și cu ofițerii cu care lucra, cu micii negustori ai cartierului, cu vecinii, și cu oamenii din deal, simțise necesitatea revoluției. În timp ce, acasă, făcea planuri de viitor cu ai săi, la cazarmă conspira. Tihna avea să fie sfâșiată, bineînțeles, iar nădejdea unui viitor mai fericit se va năru, dar ce însemnau toate astea? Țara și poporul aveau nevoie de tânărul căpitan. Da, căpitan, draga mea, căci fusese repede avansat. Dacă nu ar fi răspuns chemării poporului, pe care o auzise prima oară de pe vremea când era pe băncile școlii militare, ar fi făcut o carieră rapidă și ușoară. Era un om cult și inteligent. Își cunoștea ca nimeni altul meseria, dar tot ca nimeni altul auzea și strigătele de deznădejde ce se înălțau din cele patru colțuri ale Braziliei.

Generația lui conspira. Cei pe care îi formase la școala militară conspirau pentru răsturnarea unui guvern străin de popor. Luă parte și el la conspirație.

Într-una din zile, în liniștea casei în care Leocadia trăia fericită, Luiz Carlos Prestes îi înfățișă punctul său de vedere. Știa că ea va fi de acord, că va fi prima care să renunțe la orice vis și va da uitării orice gând personal spre a-l vedea luptând pentru poporul lui. Pentru ea, Brazilia era mai presus de orice.

Duioasă viață de familie, liniștită și tihnită! Viața Braziliei nu era însă ușoară, draga mea. Era tristă și îngrozitoare. Un popor întreg cerea pâine, cultură și libertate. Erau mulți cei care duceau

o viață de familie plăcută, care făureau planuri și visau și nu aveau urechi să audă aceste strigăte. Puțin le păsa de patrie și popor.

În noaptea conspirativă a adunărilor clandestine, Luiz Carlos Prestes părăsește blânda tihnă familială pentru mediul înfierbântat al revoluționarilor. Se apropie 5 Iulie 1922. Prestes se pregătește. Acasă, surioarele au adormit, Frou-frou toarce alături de pisoii săi. Milonguita se odihnește după toate năzbâtiile din timpul zilei, canarii au tăcut; numai Leocadia veghează. Fiul ei se va întoarce în miez de noapte, după ce va fi pus la cale planuri, după ce va fi luat hotărâri și după ce va fi întocmit proiecte. Îl înțelege. Și ea care și-l închipuia făcând planuri pentru familia lui! Ar fi fost însă prea puțin pentru el: Brazilia era visul lui Luiz Carlos Prestes.

Vuietul pe care-l auzeau ofițerii și soldații din armată se ridica din toate colțurile Braziliei, din cele mai îndepărtate ca și din cele mai apropiate. Suspinele, gemetele și strigătele se transformau într-un vuiet, într-un vis ce se născuse din durerile de fiecă zi și care prinsese rădăcini în ziua în care proprietarii de sclavi, care controlau monarhia, pusese mâna pe republică pentru a o înjosi și pentru a o aservi.

Poporul brazilian, draga mea, este un popor eroic. Aș vrea să mă pot folosi de toate adjectivele din lume pentru a-ți vorbi despre el. Aș vrea să știu cele mai dulci, cele mai dragăstoase, cele mai umane și cele mai eroice cuvinte pentru a-ți descrie curajul și încrederea ce-i însuflețesc pe brazilieni. Călcăt în picioare și înlănțuit, ignorat și disprețuit, cu mâinile legate, cu pumnul în gură, mâncând numai atât cât să nu moară de foame, trădat și batjocorit, poporul brazilian nu deznădăjduiește; nu se lasă pradă nepăsării care i-ar putea fi fatală. Luptă, strigă, protestează, își alege și-și hrănește cu sângele lui căpeteniile și eroii. Este un popor viteaz, rezistent și demn, în cântecele căruia răsună o nesfârșită speranță, este un popor care-și păstrează nădejdea toată în clipele de nenorocire, pentru că nenorocirea este premergătoare zilei de eliberare.

Bogătașii și cei care dețin în mâinile lor puterea, tremură pentru că nu vor putea înfrâna niciodată voința poporului, pentru că nu-i vor putea stăpâni niciodată inima îndrăgostită de libertate și plină de revoltă. Chiar în ceasurile cele mai grele, poporul acesta nu se va lăsa pradă disperării. A luptat în fiecare clipă pentru a sfărâma lanțurile ce-l țineau legat. Acest popor eroic,

draga mea, și-a făurit un erou din propriile lui suferințe; în durere dar cu tenacitate a zămislit pe Luiz Carlos Prestes: vocea și spada lui.

Era la începuturile republicii, draga mea. Floriano tocmai venise la putere. Acest provincial din Alagoas, deșirat și posomorât la față, vedea că idealul republicii era primejduit. Feudalii monarhiei, foștii proprietari de sclavi, cei care-i puneau pe muncitori să lucreze ca robii pe moșiile lor înfloritoare, în mori, în uzinele străine de curând construite, voiau să pună din nou mâna pe putere și să guverneze împotriva poporului, împotriva patriei și numai în interesul lor. Alături de Floriano se găseau discipolii lui Benjamin Constant – acei tenentiști ai epocii – romancierul Raul Pompeia, însuflețit de o fierbinte dragoste pentru mase, câțiva ziariști și imensa masă a poporului. Împotriva lui, erau proprietarii de pământ, proprietarii de fabrici, deținătorii titlurilor de noblețe și ai slujbelor retribuite: Rui Barbosa, susținătorul englezilor, proprietarii domeniilor din Paulo și din Minas, monarhistul Silveira Martins, amirali stăpâniți de nostalgia curții. Vrând să se folosească de republică pentru scopurile lor, puseseră la cale o rebeliune. Floriano o înăbuși cu o mână de fier. Reprezentanții intereselor engleze, pe care le apărau rebelii, încercară să-i sprijine și să-i ajute. Ministrul Angliei se duse la palat, pentru a-l întreba pe Floriano cum ar primi eventualele trupe engleze care ar debarca pentru „a apăra interesele supușilor britanici”. Provincialul din Alagoas îi răspunse cu o voce calmă:

— Le-aș primi cu focuri de pușcă...

În acele ceasuri, poporul era la putere. Republica era în slujba Braziliei și a intereselor sale, în slujba progresului și a independenței politice și economice. Făcură alegeri cinstite. Limitarea sufragiului universal prin constituție avea drept consecință că numai o mică parte a poporului se bucura de dreptul de vot. Într-o țară de analfabeți, cu o uriașă populație de sclavi de curând eliberați, nu aveau dreptul de vot decât cei care știau să scrie și să citească. În afară de aceasta, mașina electorală pusă în funcțiune de monarhie nu fusese încă distrusă, continuând să funcționeze și sub republică. Cum Floriano nu era în stare să falsifice alegerile și cum nu înțelegea că articolele constituției privind dreptul de vot trebuiau modificate, proprietarii de sclavi puseseră mâna pe republică. Mai târziu, poporul va spune prin

gura tribunilor săi:

— Nu asta este republica visurilor mele...

Nu era republica pozitiviștilor, a elevilor din școlile militare, a partizanilor aboliționismului, a poetului Castro Alves, a tribunilor Silva Jardim și Lopes Trovao. Ca și sub monarhie, puterea era în mâna câtorva oameni care guvernau împotriva imensei majorități a poporului.

Acest guvern dădu arborii de cauciuc pe mâna capitaliștilor străini și nimici economia cauciucului. Pe meleagurile Amazoanelor, în apele marelui fluviu de unde porneau frigurile și halucinațiile, în lumea aceea încă în plină gestație, unde insulele sunt luate de ape, și unde pământul zămislește alte pământuri, vietăți de apă de o mărime neobișnuită, arbori uriași și nenumărate păsări, dând naștere vieții - unde venind din nord-est, din țara secetei, cu o aspră vitejie superioară curajului, omul, uimit, a apărut prea devreme pe un pământ încă în formație, - în această lume creștea în sălbăticie o extraordinară bogăție. În pădurile virgine, neumblate și de nepătruns, unde creșteau arborii *seringais*¹, țășneau fluvii de cauciuc - bogăția unui popor. Acest izvor de bogăție izbucni ca o nădejde de viață mai bună. Era un suvoi metalic, galben de culoarea aurului, de culoarea tuturor acelor lucruri care produc bani. Dar bogăția aceea purta în ea o tragedie, tragedia banului, care zămislește ambiția omului și-l face să-i înfrunte pe ceilalți, pe frații săi. Se nascură orașe, și visul Amazoniei deveni o realitate măreață. Goniți de biciuirea secetei și de soarele care pârljolea pășunile verzi ucigând vitele și oamenii, *cearensii*² luară drumul Amazoniei, potolindu-și setea cu apa din puțuri. Odinioară, fusese țara legendelor, a femeilor războinice, a peștelui din Amazoane *boto*, a marelui șarpe cobra, a Cyului, a indienilor liberi ce rățăceau prin desișul pădurilor virgine. Când sosiră *cearensii* țara deveni Amazonia și în mijlocul fluviului și al pădurii, între apele albe ale Amazoanelor și apa neagră a râului Negro se nascu orașul Manaus. Veni apoi civilizația cu palatele, cârciumile, vapoarele și drumurile ei de fier. Granițele patriei fură împinse tot mai departe, oamenii călătoreau de la Manaus și de la Belem spre Europa, spre Paris, Viena, Lisabona și Londra. Ascultau ritmul castanietelor la Madrid, se duceau să vadă perechile de îndrăgostiți din Montparnasse, vizitau băncile din

¹ Arbori de cauciuc.

² Locuitorii statului Ceara.

City și mâncau *queijadinhos*³ pe drumul ce duce spre Cintra. Sosiră portughezii cu întreprinderile lor comerciale, și cumpărară cauciucul care izvora din *seringais* – seva arborilor amestecată cu sângele oamenilor. După ce se îmbogățeau, portughezii se întorceau și zideau teatre, spitale și școli în orașele patriei lor.

Veniră apoi sirienii, aventurierii secolului XX-lea, care soseau cu câte o bocceluță sub braț și o luau de îndată în susul râului pentru a se îndrepta puțin după aceea spre magazinele elegante de pe străzile din Belem sau din Manaus. În inima pădurii virgine, luptând împotriva naturii în continuă reînnoire și a zilnicelor revărsări ale unui fluviu larg cât marea și mai temut decât soarele arzător, luptând împotriva arșiței, a paludismului, a tifosului, a leprei, a fiarelor sălbatice, înaintând pas cu pas în pădurea de nepătruns, deschizând drumuri, vânând ca să-și asigure hrana de fiecare zi, omul din nord cât și cel din regiunea Amazoanelor, fiu de alb și de indian, valorifica bogăția de bază a țării. O cumpăra imediat portughezul, iar sirianul o vindea mai departe, prin tot felul de combinații ingenioase. În locuințele lor coloniale din Manaus, în vilele lor din Belem, în cartierele elegante din Rio, din Gloria și din Catete, în bordelurile luxoase și rafinate sau în palatele guvernului, bogătașii se bucurau de foloasele acestei munci, de pe urma nenumăratelor ei victime, de lupta victorioasă și veșnică împotriva morții, se bucurau de pe urma celei mai tragice și mai mișcătoare dintre epopeele moderne: epopeea *cearensului* din Amazonia, în vremea descoperiri cauciucului. Sleți de friguri, năpădiți de țăntării ce acopereau țara ca un lințoliu, sugrumați de atotputernicul fluviu a cărui taină o aflaseră, urâți de indianul stăpân al pământurilor de pe care ei îl alungau, muncitorii din nord-est înaintau mereu. Bărcile lor tăiau apa fluviului: un picior cădea pradă crocodilului, un ochi săgeții indianului iar sângele, malariei; ce mai rămânea oare pentru uriașii cobra ce imită cu unduirile trupului lor meandrele pâraielor? Dar muncitorii înaintau mereu. Construiseră linia Madeira-Marmore, cea mai scumpă cale ferată din lume, care înghițise sume considerabile și nenumărate jertfe omenești. Privește cu luare aminte, draga mea, și vei vedea că traseele căii ferate pe care vor goni trenurile progresului nu sunt de lemn. Sunt făcute din trupurile celor care și-au găsit moartea construind-o. Pe trupurile lor se sprijină șinele. Peste trupurile lor gonesc trenurile

³ Plăcintă cu brânză, celebră în Portugalia.

pădurii care înspăimântă. Povestea asta, numai fluviul Madeira o știe, numai el ți-ar putea-o povesti în toate amănuntele. Povestea este atât de înfiorătoare, draga mea, încât din lacrimile de durere pe care le-ai vărsa auzind-o, s-ar naște un nou fluviu. În vreme ce sângele curgea valuri în apa limpede a pâraielor, *cearensul* înainta în pădurile virgine. Oțelit sub soarele din Ceara care prefăcuse pășunile înverzite în pustiuri, *cearensul* își văzuse familia pierind, își văzuse căzând caii și vitele murind. De aci neînfrânatul curaj cu care pornise spre Amazonia să înfrunte pădurile virgine, fluviul și frigurile. Miile și milioanele de kilograme de cauciuc ce coboară pe apa fluviului, pe vapoare, pe luntri, pe șalupe – bogăția aceasta imensă și nemăsurată – sunt rodul muncii, a vieții, a sângelui și a nădejdlor sale.

În orașe, așteaptă portughezul, așteaptă sirianul, tot așa cum așteaptă brazilianul, miliardarul și politicianul – creația miliardarului – cărora cauciucul sosit din inima codrilor le asigură binefacerile civilizației și bucuria de a trăi. Ei n-au văzut niciodată bogatele și rodnicele pământuri pe care le stăpânesc. Pentru că aceste pământuri, draga mea, nu sunt ale *cearensului* care le-a cucerit. Sunt bunurile unor seniori care se bucură singuri de ele. *Cearensul* care le-a cucerit nu e decât sclavul lor. Iată povestea Amazoniei, prietenă dragă.

Pe străzile asfaltate din New-York, Chicago, Los Angeles, Londra, Paris, Berlin și în alte orașe ale lumii, automobilele alunecă pe sângele *cearensilor*. Ford se hrănește din sângele lor, și tot din sângele lor se hrănește Wall Streetul și Cityul. În spatele bogaților brazilieni, în spatele politicienilor din capitală și din diferitele ținuturi, în spatele aventurierului sirian și a negustorului portughez, se află capitalul străin. Acestea sunt, draga mea, cele două elemente ale dramei Amazoniei. Jos la baza piramidei, *cearensul* poartă în spinarea sa cu mușchii de oțel pe negustorii din Manaus și din Belem, pe miliardarii din Brazilia și pe nesățioșii capitaliști străini. Vârfuri aurite ale piramidei, aceștia cumpără, pe o nimica toată și fără muncă, bogăția unui popor.

Englezii găsiră că nu avea niciun rost să cumpere cauciuc din Brazilia cât timp aveau la dispoziție terenuri întinse pe care să poată planta arborii *seringais*. Dar arborele de cauciuc nu creștea decât în Amazonia. Englezii încercară să și-l procure. Nu a fost o problemă ușor de rezolvat.

Cearensul știe ce sunt crocodilii, șarpele cobra, tântării

dătători de friguri, știe ce sunt fiarele codrului și truda hranei de fiecare zi, știe ce este dușmănia pădurii virgine și a fluviului, biciul contraistraistrului și focurile de pușcă care pedepseau încercările de evadare: în afara fluviului, a frigurilor, a pădurii virgine, în afara contraistraistrului, a patronului și a sclaviei, el nu mai știe nimic altceva. Nu știe nimic despre imperialismul care dezlegase tainele Amazoniei, râvnind la bogățiile ei, la cauciucul și altoiurile de *seringais*, care îi vor îngădui să sădească alte păduri în alte părți ale lumii și care vor face din nefericirea și din norocul omului din Amazonia o tragedie lipsită de glorie și de frumusețe. Ce putea ști oare despre tainele economiei mondiale un muncitor *cearens* bolnav de friguri? Tainele fluviului îi erau de ajuns.

Odată, draga mea, un conducător cinic și lipsit de rușine, dușman al patriei și al poporului, vându guvernului englez, pentru a-și mări averea, altoiuri de *seringais*. Ce le păsa acestor guvernanți de popor și de patrie? Pentru ei cuvintele acestea erau goale de orice înțeles; ei nu se gândeau decât la burta lor, la plăcerile gurii, la spectacole strălucitoare, la femei tinere, frumoase, drăgăstoase și gingașe. Sufletele lor erau lacome de bani, și mâinile le tremurau de zgârcenie: ce-i privea pe ei poporul și patria? Ce le păsa lor de progresul și fericirea Braziliei? Capitaliștii străini cumpărară pe nimic altoiurile arborelui de cauciuc. În timp ce Amazonia sărăcea, nedemnul conducător se îmbogățea.

După aceasta, portughezii din Manaus și din Belem nu mai ridicară teatre la Lisabona și nu mai mâncară *queijadinhos* la Cintra, iar sirienii coborâră în josul fluviului așa cum urcaseră, cu cuferele pe umeri. Fluviul își pierduse bogăția. În insulele Oceaniei, în plantațiile unde arborii așezați simetric dădeau un randament mai mare, biciul contraistraistrilor englezi se abătu peste alte victime. Plantațiile din Brazilia piereau. Bogătașii din Belem nu putură termina biserica de marmoră și aur pe care o închinaseră Fecioarei din Nazaret, drept recunoștință pentru toți banii pe care-i câștigaseră. O parte din Amazonia fu atribuită lui Ford. Englezul pusese mâna pe altoiurile de cauciuc și avea loc unde să le planteze. Americanul râvnea și altoiurile și terenurile. Și pe pământ brazilian, în taina fluviilor, peste *boto* și peste *page grande*¹, peste *cearens*, care până atunci fusese sclavul

¹ Figură din folclorul indienilor de pe Amazoane, care reprezintă un mare șef.

bogătașului brazilian, al portughezului și al sirianului și care devenise acum robul lui Ford, flutură de aci înainte steagul yankeu cu cele patruzeci și opt de stele. De atunci, draga mea, bogătașii din Manaus nu se mai duseră niciodată la New-York să vadă zgârie-norii, să bea whisky falsificat, și să vadă stelele de cinematograf în carne și oase. Bogătașii din Manaus deveniră săracii din Manaus; începură să bea rachiul din țară în cârciumile orașului, uitându-se cu tristețe la uriașul teatru al vremurilor scumpirii cauciucului. Și cum asta nu le era de ajuns vândură o altă parte a țării japonezilor. Imperialismul cel mai tânăr râvnea și el la o bucată din Brazilia. Bogătașii Amazoniei nu putură să mai ridice niciodată glasul în palatele guvernului din Rio, în fața unor miniștri ce tremurau. Autoritatea lor întemeiată pe veniturile scoase din exploatarea cauciucului se năruie. Sângele *cearensilor* curgea însă mereu. Salariile lor fură micșorate din ce în ce mai mult, pentru ca patronii să-și poată satisface năravurile și viciile căpătate în perioada în care acțiunile erau în urcare. Molimele se întindeau. Toate lipseau și doctoriile și femeile. Nici bogătașii nu mai aveau speranțe de viitor. Pe Amazoane, corăbiile sub pavilion englez scoteau zi și noapte din țară altoiurile arborelui de cauciuc. Drapelul american, drapelul lui Ford, flutura peste Amazonia tot așa cum flutura și drapelul japonez. Iar sub pământul Amazoniei curgea sânge de *cearens*, un fluviu mai lat decât toate fluviile lumii. Curgea ca un hohot de plâns, ca o voce îndurerată care cerea ajutor, ca un vaiet, ca un strigăt, ca un vuiet. Se mai înălța și larma foștilor bogătași din Manaus și din Belem, a brazilienilor, a portughezilor, a sirienilor. Scriitorii își strigau indignarea. Ferreira de Castro scria romane, iar Peregrino-junior, povești. Din Amazonia, vândută și sărăcită, se înălța un strigăt, un strigăt care răsună în inima *tenentiștilor*, un strigăt ce făcea să vibreze inima lui Luiz Carlos Prestes.

Istoria Braziliei între anii 1900-1922 este istoria dezvoltării producției de cafea. Problema aceasta a fost strâns legată de politica națională a Braziliei, din vremurile cele mai îndepărtate. Abolirea sclaviei îi silise pe plantatorii de cafea să sprijine pe republicani. Aceștia luptaseră împotriva lui Floriano, stăpâniseră țara împreună cu Prudente de Moraes și își menținuseră influența până în clipa în care începuse ciclul revoluțiilor. Deoarece viața economică a țării depindea de cafea, politica gravita în jurul ei.

Sao Paulo și Minas, cele două state în care producția de cafea era mai importantă, dețineau cu rândul președinția republicii. În spatele plantatorilor de cafea, interesele engleze se războiau cu cele americane, iar germanii și japonezii începeau să pătrundă în țară. Englezii câștigau teren asupra americanilor ce se străduiau din răsuputeri să instaleze un președinte care să le apere interesele. Germanii își concentrau oamenii la Parana, la Santa Catarina; în curând avea să vină nazismul, și odată cu el, integralismul și politica mărcilor compensate.

La Sao Paulo industria se dezvoltă, dar guvernul continua să se supună ordinelor oligarhiei plantatorilor, seniori stăpâni ai cafelei. Președinții care urmau unul după altul nu erau nici pe departe progresiști: ei veneau aproape de-a dreptul din plantațiile de cafea din Sao Paulo și Minas unde se încerca contractarea unor împrumuturi care ar urma să folosească la plata împrumuturilor anterioare. Risipeau banul public cu o nepăsare totală față de nevoile poporului. Atitudinea lor față de națiunile puternice care-și aruncau capitalurile asupra Braziliei și care puseseră mâna pe electricitate, pe gaz, pe aur, fier, tramvaie, căi ferate și pe mari întinderi de pământ, era cea a unui copil ce se teme de dascălul său. Prudente de Moraes și Campos Sales inițiaseră această politică. Trecuseră de mult vremurile în care Floriano răspundea bărbătește obrăzniciei unui ambasador. Acum, guvernării erau cât se poate de umili în fața ambasadorilor, rosteau cuvinte dulci și supuse. Strigătele ce se înălțau din Brazilia nu ajungeau niciodată la urechile lor. Pozitiviștii, care pregătiseră republica din punct de vedere ideologic, vedeau cu groază ce se întâmpla cu guvernul. Odată ajunse la putere, cafeaua și imperialismul porniseră la cucerirea diferitelor state ale Braziliei, numind guvernatori, camere de deputați și senatori după bunul lor plac. Imperialismele încheiau alianțe stabilind anumite puncte precise, se războiau din cauza altora, dar intrau hotărât în luptă cu ocazia alegerilor, fabricându-și după voia lor guverne și opoziție. Era pe vremea când „contrarul burghezului era boemul”. Nu se vorbea încă de proletariat, iar poporul era tratat cu un dispreț olimpic.

În plantațiile din Sao Paulo și din Minas, țăranii din nord-est, *matutosii*¹ din Sao Paulo, erau învinuiți de moșieri că trândăvesc. Muncind din zori și până în noapte pentru un mic grup de mari proprietari, imigranții italieni sau portughezi împărțeau viața

¹ Țărani.

băştinaşilor din plantaţii. În timpul campaniilor electorale, se îngrămădeau discursurile, banchetele şi făgăduielile. Poporul nu se emoţiona pentru atâta lucru. Nu mai credea în oamenii aceştia, privea spre viitor, nădăjduind să vadă întâmplându-se ceva nou. Manifestaţiile acestei nădejdi zguduiau pereţii şcolii militare din Realengo. Plantaţiile de cafea nu erau departe, cum nu era departe nici guvernul, şi nici viaţa chinuită a ţăranilor. Aceste probleme erau mai apropiate decât ale Amazoniei şi erau pomenite în conversaţiile ce se duceau seara în familie la Rio de Janeiro în syndicatele ce se alcătuiau, în cârciumi şi în căminele de studenţi. Dar mai ales printre tinerii elevi ofiţeri.

Plantaţiile de cafea din Sao Paulo alegeau un preşedinte iar cele din Minas îl alegeau pe următorul. Celelalte culturi braziliene erau puse în umbră de cafeaua atotputernică. Cultivatorii de cacao din Bahia, cultivatorii din Rio Grande şi cei din Pernambuco, erau alarmaţi. Aveau şi ei interesele lor. Iar cafeaua, suverană şi unică, nu ţinea seamă de ei în guvernarea sa cum nu ţinea seamă nici de poporul ce suferea în oraşe şi pe ogoare.

Unii ofiţeri de marină, draga mea, care avuseseră acces în saloanele palatului pe vremea perioadei democratice a republicii, luaseră obiceiurile aristocraţiei. Pentru ei, negrii erau tot sclavi, iar marinarii nu trebuiau trataţi ca fiinţe omeneşti. Ofiţerii aceştia nu dădeau ordine marinarilor decât însoţindu-le cu lovituri de cravaşa.

Într-o bună zi, un marinar negru răsculă flota. Mai erau şi mulţi ofiţeri care socoteau că nu există niciun motiv ca marinarii să fie trataţi ca robii. Ei formau poate majoritatea, dar atitudinea arogantă a ofiţerilor reacţionari îi făcu să şovăie. Marinarii se revoltară şi odată cu ei se răsculară şi ofiţerii mecanici. Negrul Joao Candido puse mâna pe flotă, manevră, trase cu tunurile, ca un amiral pe nava sa. Marinarul era cineva, nu numai un animal bun de cravaşat. Un vânt uşor bătea în ziua aceea peste Guanabara şi făcu să fâlfâie pavilioanele navelor şi să tresalte inimile răsculaţilor. Briza marină uşoară îi ajută pe răsculaţi. Unii, făcuseră prinsoare că marinarii rămaşi singuri nu vor izbuti să pună în mişcare uriaşele vase. Dar marinarii le conduseră cu măiestria unor încercaţi lupi de mare. Li se făgădui tot ce cereau; fură înşelaţi promiţându-li-se amnistia. Cravaşa lovi din nou în coasta negrului Joao Candido, dar din ziua aceea, marinarii ştiură că nu e lucru greu să conduci vapoare.

Frământarea marinarilor continua să se reverse asupra golfului Guanabara, asupra oraşului şi mării.

În timpul alegerilor prezidenţiale, cu toate voturile masiv cumpărate şi cu toate făgăduielile făcute, poporul ieşea în stradă şi striga, gâfâind şi cu pumnii strânşi ameninţători: „până când?”

Veni războiul. Brazilia trimise marinari, obţinu câteva vase şi moşteni gripa spaniolă din 1918. Rio, Sao Paulo, oraşele de pe litoral unde locuiau străinii, fură asanate de medici renumiţi. Teamă europenilor – care deţineau bogăţiile ţării – de frigurile galbene, sili guvernul să se ocupe de aceste probleme. În schimb, interiorul Braziliei era veşnic pradă epidemiilor de tifos şi de variolă, pradă malariei şi a frigurilor de tot felul. Englezii, nemţii, americanii, toţi cei care aveau bani să împrumute guvernul, nu locuiau în interior. Ca şi bogătaşii brazilieni, ei locuiau în marile oraşe de pe litoral sau în capitalele Europei. Interiorul ţării era locuit de nişte amărâţi a căror viaţă nu avea nicio însemnătate. Aşa că, la ce bun să asaneze ținuturile din interior?

Izbucni revoluţia rusă. Vântul reînnoirii începu să bată asupra răsăritului Europei şi faţa lumii începu să se schimbe.

În 1917, muncitorii dezlănţuie un val de greve, începând astfel să joace un rol în viaţa politică a ţării. Nu mai e vorba acum de rugăminţi, de chemări în ajutor. Muncitorii protestează, se mişcă, ameninţă oligarhiile, cuceresc drepturi, îşi arată nemărginita lor putere.

Mobilizarea muncitorimii, realizată cu ocazia grevelor din acest an, este începutul unei noi ere politice în Brazilia. O nouă putere se ridică, puterea care se va așeza în fruntea revoluției populare a viitorului şi care va arunca sămânţa anilor 22, 24, 30 şi 35.

În cinci state din nord-estul ţării, *cangaçeirosii* începură să străbată *sertao*. Era rezultatul nedreptăţilor existente la ţară, era un protest anarhic şi violent, împotriva stăpânirii seniorilor feudali. Astfel era cazul lui Lampiao şi al altor ţărani împinşi la banditism după ce pământurile le-au fost răpite de către administratorii fermelor cu drept de viaţă şi de moarte peste moştile nemărginite.

În acele momente, în care lipsa de patriotism, de caracter şi corupţia în administraţia publică, dispreţul pentru popor şi

desfrâul politic și literar ajunseseră la culme, când frământarea poporului și strigătul lui de revoltă atinseseră maximul, a fost creat în 1922 la Rio de Janeiro, ca răspuns la toate acestea, Partidul Comunist din Brazilia.

PARTEA A DOUA

COLOANA PRESTES

Pe tine te-am văzut mereu în
fruntea minunaților oameni curajoși,
însuflețiți de ființa ta liniștită și
impresionantă, și de speranța în ceea ce
era de nesperat.

RAUL GONZALES TUNON

Luiz Carlos Prestes află, draga mea, vestea revoluției din 5 Iulie 1922, în patul în care îl ținuse boala ce îl împiedica să ia parte la luptă. Guvernul Epitacio Pessoa se pregătea să transmită președinția republicii lui Arthur Bernardes, fost elev al colegiului din Carraça, unde învățase, așa cum s-a spus atunci „ipocrizia, prefăcătoria, simțul iezuitic al ierarhiei și ura față de popor”. În zorii zilei de 5 Iulie, cadeții școlii militare, care păstrasera vie amintirea camaradului lor Luiz Carlos Prestes, se răsculară. Tinerii ofițeri din forturile Leme și Copacabana, îi urmară. Din camera sa de bolnav, Luiz Carlos Prestes urmărea știrile, știrile proaste, despre revoluția pe care guvernul o zdrobea. Unele unități nu se revoltaseră, în ciuda angajamentelor luate. O trădare nedemnă și vicleană îngăduise guvernului să aresteze pe comandantul unui fort. Revoluționarii erau amenințați de trupele guvernamentale. Tot ce mai rămăsese din revoluție era în clipa aceea fortul de la Copacabana unde *tenentismul* avea să apară pentru prima dată, sub aspecte dramatice, în fața poporului brazilian. Optsprezece oameni aveau să-și scrie numele cu sânge pe nisipurile din Copacabana.

Scăldate de marea ce spală fără încetare urmele efemere lăsate de timp, nisipurile sunt o marmoră fragilă pentru fapte nemuritoare, draga mea. Marea atotputernică e nemuritoare, și nisipurile poartă pecetea ei supremă, umbra trecerii ei ce stăruie de-a lungul veacurilor. Valurile duc spre străfundurile oceanului tot ceea ce mâna și inima omului sapă pe fața albă a nisipurilor: numele femeii iubite, cuvinte de dor, castele medievale clădite de mâinile unor copii visători, sculpturi lucrate de artiști populari,

urmele trupurilor de femei albe și goale, cadavrele îngrozitoare ale înecaților.

Pe nisip nimic nu dăinuie mai mult de o clipă, căci marea, păzind cu strășnicie împărăția și nemurirea ei, aruncă în fiecare zi valurile ei spumegânde asupra nisipurilor albe, peste amintirile omului. Cei care visează să-și lase numele săpat pentru veșnicie, să nu-l înscrie pe nisipuri, căci marea, stăpâna destinelor lunii, a navelor, a pescarilor și a nisipurilor, este mai puternică decât vrerea oamenilor. Numai imperceptibila amintire a mării - iubita și stăpâna lor - dăinuie pe nisipuri. Orice pescar o știe, draga mea. Tot așa o știe orice marinăr, și oricine hoinărește pe cheiuri.

Poporul însă, e mai puternic decât marea, draga mea. Când el înscrie un gest pentru eternitate, nu are nicio importanță unde o face. Chiar și nisipul, gingaș și efemer, se preface în marmoră indestructibilă dacă poporul îi imprimă pecetea sa. Această pecete se ridică plutind deasupra vremurilor, iar mișcarea zilnică a mării nu face decât să-i adâncească trăsăturile. Și dacă a fost scris cu sânge atunci pecetea roșie a poporului stăruie și pe nisipurile argintii, și pe marea albastră. Roșie ca un stindard de luptă, ca sângele care hrănește lupta, roșie ca durerea, ca ura, ca cele mai frumoase dintre flori, ca speranța. Poporul e mai puternic decât marea, draga mea.

Noaptea de 5 spre 6 Iulie a fost o noapte dramatică în fortul de la Copacabana. Făcut prizonier de către guvern, comandantul ceruse revoluționarilor să nu bombardeze orașul nevinovat și lipsit de mijloace de apărare. Revoluția era îndreptată împotriva guvernului oligarhic, nu împotriva poporului. Palatul guvernamental nu putea fi bombardat. Un deal situat între palat și fort împiedica tunurile să-și atingă ținta.

În fortul Copacabana, locotenentul Siqueira Campos, care luase comanda, convocă o adunare a ofițerilor. Trebuie să facă ceva. Trupele guvernamentale alcătuite din mii de oameni bine înarmați, înzestrați din belșug cu muniții, se apropie dinspre malul mării. Sunt gata să încercuiască fortul, care va trebui să se predea, din cauza foamei. Bărbații care se află acolo, în jurul lui Siqueira Campos, sunt dintre cei care nu se predau. Își pun întrebarea: ce este de făcut?

Newton Prado, Mario Carpenter, Eduardo Gomes și Siqueira, se sfătuiesc. Ar putea să arunce fortul în aer. Vor sări în aer odată cu el și în felul acesta guvernul nu va putea pune niciodată mâna

pe ei. Siqueira Campos aprinde o torță și se îndreaptă spre depozitul de muniții. Dar aici în fort, sunt și sute de soldați. Mai mult decât atât, fortul este al poporului. Dacă nu ar fi fost vorba decât de un amănunt al unei lupte eventual victorioase, s-ar putea trece cu vederea acest lucru, dar în cazul lor, explozia fortului n-ar fi decât un ultim gest eroic al unei revoluții sortită să nu izbândească. Siqueira stinge torța aprinsă și sfatul reîncepe. Se hotărăsc să explice situația soldaților și să-i trimită la casele lor: soldații pleacă. Înlauntrul fortului răsculat rămân șaptesprezece oameni. Coloanele guvernamentale, alcătuite din sute și sute de oameni, înarmați cu puști și mitraliere, înaintează pe nisipurile plajei din Copacabana. Revoluționarii coboară steagul brazilian; îl împart în șaptesprezece părți, câte una de fiecare om. Cu dolmanul deschis, cu o fâșie de steag pe piept, părăsesc fortul și pornesc să lupte cu miile de soldați care înaintează spre ei.

Odată, e mult de atunci, pe vremea când sclavia era încă în floare, poetul Castro Alves ceru ca drapelul brazilian pângărit să fie smuls de pe catargul corăbiilor ce făceau comerț cu negri. În ziua aceea de Iulie, drapelul brazilian pângărit și batjocorit de cei care dețineau puterea este coborât de pe catarg și acei care îi apără demnitatea și onoarea și-l pun în dreptul inimii. Pe inimile și pe piepturile ce vor fi străpunse de gloanțe.

Privind drept în fața lor, înaintează pe nisipul alb cu surâsul pe buze.

Sunt tineri cu toții; în fața lor se deschide o viață frumoasă, scăldată de soare. Sunt încă în primăvara vieții. Dincolo de plajă, la Rio de Janeiro, în alte orașe ale Braziliei și în sate, femei bătrâne se gândesc la acești tineri care au logodnice visătoare sau soții ai căror copii vor fi mâine orfani. Viața îi cheamă. Dar nu, draga mea. Pe piepturile lor flutură fâșii din stindardul sfârtecat, simbolul unui popor care, în deznădejdea și suferința sa, cere pâine, dreptate și răzbunare. Suferința poporului este mai mare decât frumusețea vieții. Siqueira merge în frunte, urmat de Newton Prado, de Eduardo Gomes, de ofițeri, de soldați și de un civil.

Pe fâșia de steag pe care o poartă pe piept, Siqueira a scris logodnicei sale câteva cuvinte. Pe al său, Carpenter a scris câteva rânduri pentru părinți. Civilul este un *gaucho*, cu numele Octavio Correia. În trecere prin Rio, nimic nu-l lega de toate acestea. Aflându-se pe plaja de la Copacabana, îi întrebă pe cei

șaptesprezece oameni care înaintau:

- Unde mergeți?
- La moarte.
- De ce?
- Pentru a ajuta să salvăm Brazilia.
- Dacă-i așa, vin și eu.

Îl se dăduse o pușcă, și acum înaintase și el. Așa că ajunseseră să fie în număr de optsprezece. În realitate, însă, erau cu miile, erau milioane, pentru că civilul care se alătură soldaților reprezintă masa poporului, reprezintă pe *gauchosii* din Rio Grande, pe oamenii din pădurile de pin și din preeriile din Parana, Santa Catarina, și Mato Grosso, pe țăranii aplecați pe plantațiile de cafea ori de cacao din Amazonia, pe cei de la orașe chinuiți de foame, pe cei exploatați de la sate. Acest civil reprezintă poporul, reprezintă milioane și milioane de oameni.

Soldații nu puteau fi departe. Pe nisipurile de la Copacabana se văd urme de pași. Pe plaja aceasta elegantă, unde în diminețile de vară, femeile în costume de baie surâd bogătașilor care se odihnesc după trândăvia de fiecare zi, pe plaja scânteietoare și prielnică pentru sport unde se agită oamenii „bine” și ușuratici, pe plaja cea mai bogată, cea mai elegantă și mai frumoasă a Americii de Sud, poporul Braziliei va face o faptă de eroism și frumusețe luând atitudine de protest împotriva dușmanilor săi. Ce însemnătate are că mâine cei de la putere se vor lăfăi din nou pe nisipul moale, nesocotind încă poporul. Ei și? Sub trupurile lor fleșcăite va stărui sângele vărsat de popor, sângele ce zămislește în fiecă zi noi luptători. Mâine această plajă, își va împlini și ea destinul omenesc. Aici vor veni copiii să zburde și muncitorii să se odihnească după muncă, iar săracii se vor bucura de frumusețea ei. Dușmanii poporului nu vor mai fi. Copacabana nu va fi cea mai elegantă dintre plaje, va fi o plajă a poporului. Numai atunci marea va putea spăla urmele sângelui pe care cei optsprezece oameni ai fortului și-l vărsaseră, pe nisip. Acest 5 Iulie fu începutul unui lung marș al poporului, draga mea.

Înaintează: sunt opstprezece, șaptesprezece ostași și un civil. Pe malul mării înaintează un popor întreg. Soldații dușmani ochesc, spre inimi: pe fâșiile de steag.

Iar marea înțelege și rămâne încremenită, fără unduirea unui val, lăsând nisipul oamenilor. Marea privește. Se va întâmpla ceva veșnic și nemuritor ca și ea.

Oamenii înaintează, înaintează zâmbitori. Focurile pornesc, întâi câteva, apoi mii, focuri de mitralieră și de pușcă. Sângele curge și întipărește pe plaja de la Copacabana, un cuvânt scris cu litere de sânge: libertate. Pentru totdeauna, draga mea.

Cheamă-i pe toți aici, pe cheiul pe care ne aflăm. Cheamă marinarii, cheamă pe hamali, pe cei ce se ospătează la han, pe cei care muncesc încă la macarale, pe cei ce încarcă și descarcă vapoarele: cheamă aviatorul și vâslașul din barca cea iute, cheamă femeile ce trec, cheamă-i pe săraci și pe bogați, elegantele și pe cele în zdrențe, cheamă-le pe cele care au un cămin fericit și pe cele ce trăiesc în durere, cheamă muncitorii, țăranii care își duc la târg produsele, șoferii de pe autobuze, revoluționarii care țin un meeting, cheamă marinarii sovietici care au fost împiedicați să debarce de pe vas și care în țara lor îndepărtată au zdrobit niște asasini mârșavi. Cheamă-i pe toți, draga mea, cheamă-i cu vocea ta caldă căci îți voi vorbi acum de expediția eroilor Braziliei de-a lungul *pampasurilor*, prin *sertoes* peste pustiuri și munți, peste fluvii, râuri și orașe. Îți voi vorbi despre Coloana Prestes. E cea mai mare faptă de arme a unui popor, cea mai mare epopee a Americii moderne, cea mai puternică, cea mai dramatică și cea mai plină de conținut. Un tânăr genial, General la douăzeci și șase de ani, trasează pe hartă noile drumuri ale unui popor și deschide cu ostașii săi, căile eliberării Braziliei.

Această expediție care a străbătut douăzeci și șase de mii de kilometri de la 29 Octombrie 1924 și până la 3 Februarie 1927, este extraordinară, draga mea, nu numai pentru că a parcurs păduri virgine și a deschis drumuri noi prin *caatinga* și prin deșert, ci pentru că a deschis căi noi gândirii braziliene. Din Rio Grande do Sul până la statul amazonian Maranhao, din Parana la Tocantins, din Bahia la Mato Grosso, din Minas la Goias, de-a lungul întregii Brazilii în fierbere, oriunde a trecut, Coloana a actualizat probleme uitate, a scos la iveală drame ce păreau fără soluție, dureri seculare pe care soldații poporului în drumul lor le-au trezit din amorteală. Poporul le ieșea în cale, în orașe, în sate, în ferme, dăruindu-le pâine și fructe, și povestindu-le suferințele sale. Oamenii aceștia care se răsculasera la Rio, în 22, la Sao Paulo și la Rio Grande în 24, luau abia acum contact cu realitățile țării când treceau prin interiorul ei și vedeau cât de mare, de adâncă și de dureroasă este mizeria, nemărginita mizerie a

poporului. Mulțumită acestei expediții, concepută și pusă în aplicare de geniul lui Prestes, poporul trase învățămintele unei revolte. Iar soldații, conducătorii și Luiz Carlos Prestes aflu de la popor problemele Braziliei. Luiz Carlos Prestes, marxistul de astăzi, vine de-a dreptul din expediția Coloanei. El împărți *sertoesurile*, anulează actele ilegale de confiscare prin care marii proprietari de moșii puneau mâna pe pământul țăranilor săraci; eliberă din lanțuri prizonieri nevinovați și se întâlnește cu *cangaçeiros*¹ cu care luptă, având astfel ocazia să cunoască adevărata lor față. Trase învățăminte din fiecare luptă: poporul învață de la Coloană iar Coloana de la popor.

În *sertoesurile* rustice, pe malurile lui Sao Francisco, pe câmpiile din Piaui, în tainicul podiș central, mai trăiesc încă și astăzi nenumăratele legende despre Coloană, dând curaj localnicilor. De nenumărate ori am auzit țărani, șoferi și *jaguncos*² spunând povești în care eroii seculari apar alături de eroii Coloanei: Siqueira, Dutra și Trifino. În lungile nopți înstelate, pe malurile fluviilor, oamenii povestesc copiilor *sertanejos*³ care slujesc de călăuze orbilor și *cangaçeirosilor*, epopeea Coloanei, epopeea acelei Coloane, care, alcătuită când dintr-o mie de oameni, când dintr-o mie cinci sute și uneori din numai opt sute de soldați, aducea cu ea libertatea. Înainte de trecerea Coloanei, trupele guvernului întrețineau ura poporului. După ce Coloana salvatoare pleca, nedreptatea și asuprirea guvernamentală își reluau locul. Dar în urma ei rămânea speranța. Într-o zi, Coloana se va întoarce pentru totdeauna, draga mea, și odată cu ea, libertatea. Împreună cu dreptatea, dragostea și bucuria.

Mormintele Coloanei - sărmene morminte săpate între două lupte, în timpul unui scurt popas și înainte de reluarea marșului - sunt risipite de la un capăt la altul al Braziliei. În piețile marilor orașe se văd monumente ridicate în amintirea unor adevărați eroi, dar sunt și altele ridicate în cinstea unor preținși eroi. Locuitorii orașelor se opresc în fața acestor monumente de marmură, amintindu-și fapte care le umplu inimile de încredere.

În *sertao*, draga mea, nu sunt alte monumente, în afară de mormintele soldaților Coloanei Prestes, năpădite de iarbă. Crucile au putrezit și multe din ele au pierit. Numele celor dispăruți nu se

¹ Țărani săraci ce se dedau la banditism.

² Idem 1.

³ Locuitorii din sertao (sertanejo, plural sertanejos).

mai poate citi: morții sunt simpli ostași ai poporului. Este posibil de altfel, ca acești soldați nici să nu fi fost înmormântați chiar în aceste locuri, cu un glonț în piept drept decorație. Se poate să fi fost înmormântați departe de meleagurile acestea. Dar ce însemnătate au toate astea, draga mea? Legenda spune că aici își doarme somnul de veci un ostaș al Coloanei. Și *sertanejosii* se adună în jurul lui. Movilițele acestea de pământ sunt pentru ei monumente glorioase, sunt nădejdea lor. Pentru că într-o zi – și ei sunt siguri de asta – Coloana va veni din nou: fluviile, munții și oamenii vor auzi tropotul cailor și șuierul gloanțelor. Odată cu Coloana se vor întoarce: libertatea și dragostea, dreptatea și bucuria. Iar în fruntea ei va merge Cavalerul Speranței.

Când trecea figura de epopee a lui Prestes, țărani își lăsau topoarele, boii și plugurile. Căpitan în ceasul în care se răsculase împreună cu soldații săi, Prestes ajunsse colonel, apoi general; și își conduse oamenii cu un curaj măreț din bătălie în bătălie, din victorie în victorie. Cu o mână le aducea dreptatea, cu cealaltă libertatea. Înainte de toate, el fu Cavalerul Speranței. Poporul deznădăjduit din *sertao*, poporul acesta de poeți, care se avântase în răscoală îi dădu numele acesta, draga mea, nume care sună ca un vers de dragoste.

Nutrit din disperarea lui Antonio Condeilheiro, poporul se hrănea acum cu trista nădejde a părintelui Cicero și dreptatea răzbunătoare a lui Lampiao. Euclides da Cunha, martorul de o clipă a dramei din *sertao*, își lansase strigătul de protest cu câțiva ani înainte, dar totul rămăsese neschimbat. Deznădejdea localnicilor se adâncea. În dorul lor de libertate, locuitorii aceștia nefericiți făceau din *cangaçeiros*, sfinți și profeți. În târgurile dinspre nord-est, orbii cântau ABC-urile¹ compuse de curajoșii bandiți în afara legii. Înnebuniți de mizerie și de foame, predicatorii umblau prin *sertao*, din fermă în fermă, din sat în sat. Neavând nici cea mai mică încredere în viitor, *sertanejo* născocea diavoli și sfinți.

Dar iată că, deodată, își părăsea secera, securea și lanțurile. În loc de seceră, avea acum o pușcă, și în loc de plug, o mitralieră. În fruntea Coloanei pășea Cavalerul Speranței. Străbătea *sertao* ca o vijelie. *Sertao*, cu problemele lui acute, îl descoperea pe Prestes, iar el, Luiz Carlos Prestes, descoperea Brazilia în tot adevărul ei. De atunci, viața din *sertao* se schimbă, întocmai ca și viziunea lui

¹ Formă de poezie populară braziliană în versuri de câte șapte picioare.

Prestes despre viață.

Coloana este momentul culminant în istoria acestei țări care-și caută drumul. Aceasta în clipa când se pun Braziliei probleme pe care această țară nu știe să le dezlege. Oamenii care se răscoală în cazărmi nu cer decât schimbarea președintelui. Nu știu încă să dezlege problemele țării. În loc să devină revoluționari, *sertanejos* devin *cangaçeiros*. Nemuritoarea epopee a Coloanei ajută la transformarea spiritelor. De la această dată, *sertanejos* încetează de a mai îngroșa rândurile *jagunçosilor*, devenind soldați ai libertății. Bărbații, ofițerii, soldații și civilii veniți de la orașe, care intrau în rândurile Coloanei, înfruntând problemele cele mai arzătoare ale Braziliei, își dădeau seama că erau datori să rezolve aceste probleme. Datorită Coloanei a putut fi realizată Alianța Națională de Eliberare din 35. De n-ar fi fost Coloana, Prestes ar fi făcut, poate, revoluția din 30, dar n-ar mai fi fost astăzi decât un simplu general în armată. Coloana îi dădu prilejul, lui, soldaților săi și întregii Brazilii, să cunoască adevărata imagine a dramei braziliene. Coloana deschise drumurile revoluției braziliene.

Veneau din Rio Grande, draga mea. Un căpitan de geniu, necunoscut, ajuns deodată general, înfăptui un minunat act de vitejie care după părerea șefilor revoluționari nici n-ar fi trebuit să le încerce. Forțele lui Prestes și ale lui Miguel Costa se grupară la Parana, de unde porni marea expediție. Brazilia era acolo în fața lor, și ei aveau să aprindă pretutindeni flacăra revoluției. Pe atunci, oamenii aceștia nu știau încă ce voiau. Dacă ar fi fost întrebați ce aveau de gând să facă dacă ar triumfa revoluția, ar fi răspuns prin două-trei figuri retorice și prin câteva lozinci care nu ar fi corespuns întru nimic faptelor de arme pe care le și săvârșiseră. Abia la sfârșitul expediției își dădură într-adevăr seama ce doreau. Începând din 1930, Alianța Liberală înfățișă țării revendicări concrete, rezultat al experienței Coloanei. Tot în 1930, cu mult înaintea Alianței Liberale, șeful Coloanei, Prestes, lansează Manifestele către Națiune. El studiasse problemele și mijloacele menite să le rezolve mai bine decât oricare altul. În timpul marșului nimeni nu a împărtășit celorlalți mai multe cunoștințe, și nimeni nu a învățat mai multe decât el.

Coloana înainta de-a lungul *pampasurilor*, *sertoesurilor*, prin deșerturi și păduri virgine. Bărbații purtau plete și bărbi lungi; îmbrăcați în piei ca niște *vaqueiros*¹ și încălțați în espadrile ca

¹ Văcari.

niște *sertanejos*, aduceau a tâlhari sau a prooroci, se asemănau cu poporul din inima Braziliei. Dar erau prooroci de tip nou; nu propovăduiau moartea, sau răzbunarea deznădejdiei. Aduceau libertatea, și visul unei Brazilii mai bune, mai frumoase, mai drepte.

Coloana Prestes întruchipa dorințele, nădejdlile, visurile și problemele Braziliei. Milioane de oameni, care-și pusese ră în ea toată speranța, nu trăiau decât prin ea. Armatele bine înarmate, bine echipate, bine plătite și de douăzeci de ori mai numeroase care o urmăreau, se retraseră în dezordine o dată, de două ori, de zece ori, de a mie de ori. Fiecare zi văzu desfășurarea unei lupte, fiecare zi cunoscuse o victorie. Luiz Carlos Prestes este înzestrat cu geniul marilor conducători de oști, draga mea. Profesorul care nu înțelegea temele de strategie militară și care îi dăduse note proaste, avusese dreptate. Optsprezece generali fură învinși folosindu-se de strategia profesorului. În *sertoesurile* Braziliei, fostul elev al școlii militare revoluționare strategia. Poporul, draga mea, este eminamente revoluționar și conducătorii care se ridică din rândurile lui sunt născuți pentru a transforma știința și viața lumii. În fruntea celor o mie de oameni ai săi, eroul poporului prin capacitatea sa militară, ajunsese să câștige admirația celor mai bine pregătiți dintre bătrânii generali.

Nu era numai vorba de a da dovadă de curaj în luptă și de a-ți pune viața în joc în fiecă clipă. Trebuiau concepute planuri victorioase, trebuia prevăzută primejdia găsind și mijlocul de a o evita. Tânărul acesta de douăzeci și șase de ani stăpânea arta războiului asemenea celui mai experimentat dintre generali. Jucătorul cel mai pasionat și cel mai învățat dintre generali n-ar fi pus un ban rămașag că această Coloană va izbuti să facă un marș de o sută de kilometri. Împotriva ei se ridicau forțe cu mult superioare, la care se mai adăugau natura sălbatică, foamea, bolile, fiarele pădurii virgine, fluvii nenavigabile, munți pe care nu-i trecuse nimeni niciodată, mărăcinișul, *caatinga*, și lipsa oricărei șosele. Dar Prestes străbătu în fruntea ei douăzeci și șase de mii de kilometri.

Învinse armatele guvernului, optsprezece generali și trupe de douăzeci de ori mai numeroase. Învinse foamea, nenumărate boli, friguri necunoscute. Învinse munții, fluviile, pădurile virgine, *caatinga* de nepătruns. Învinse deznădejdea din *sertao*. Numele său îi îmbărbătă tocmai pe cei care nu mai credeau în nimic.

Planurile lui geniale dădeau celor care plecau în luptă siguranța succesului. Curajul său liniștit era pildă celor ce se duceau să moară. Dorința sa de a învăța era nădejde de viitor.

Speranța și încrederea Braziliei creșteau cu vremea în jurul Coloanei, pe măsură ce ea continua să înainteze. Cei care deznădăjduiseră ieri, întrevedeau acum un viitor. Coloană de foc, focul speranței! Coloană de oțel, oțelul curajului! Coloană a dreptății și a libertății! Prestes era în fruntea ei. *Sertanejosii* spuneau, draga mea, că în fruntea ei pășea Cavalerul Speranței; obosiți, murdari și flămânzi, oamenii Coloanei înaintau. Își cărau răniții și bolnavii. Dar nici nu se gândeau să se oprească. Libertatea, draga mea, ne pare uneori și ea învinsă și prizonieră. Dar nici atunci nu se oprește în drum. Ea merge mereu înainte, noaptea de azi nu e decât ajunul unei dimineți însorite; iată care e mesajul Coloanei.

Și astăzi încă, oamenii Coloanei se profilează pe cerul Braziliei peste *sertoas*. Murmurul apelor, vuietul cascadelor, *sertanejosii* vorbesc de ea, cu gândul la Prestes. Vitejii care au străbătut Brazilia, au adus nefericiților nădejdea. Într-o zi se vor reîntoarce și atunci vor dărui libertatea oamenilor pe care îi vor fi scuturat de cătușele robiei și ziua aceea, nu e departe.

Când Luiz Carlos Prestes se sculă de pe patul de suferință, revoluția din 1922 fusese înăbușită. Președintele republicii, Epitacio Pessoa, se pregătea să treacă puterea în mâinile noului președinte ales, Arthur Bernardes: un om care nu știa să rădă. Jackson de Figueiredo era mâna lui dreaptă care avea în slujba sa câțiva ucigași de cumplită amintire: „polițiștii” din Gravo Vermelho, prima organizație fascistă din Brazilia. Campania electorală a lui Bernardes fusese condusă de acești oameni – hoți, asasini, trântori – care purtau la butonieră o garoafă roșie. Jackson de Figueiredo, adept al Sfântului Toma și discipol al Sfântului Ignatiu de Loyola, era șeful spiritual al acestei bande. În acea vreme, poporul dădea, în bătaie de joc, porecle apărătorilor lui Bernardes. Astfel apărură Mareșalul Întuneric, Maiorul Mitrălieră și Generalul Rapa-Coco. Campania electorală a lui Bernardes, care se desfășură într-o atmosferă de fraude, de amenințări împotriva opoziției și prin coruperea tuturor șovăielnicilor, împinse tineretul din armată spre revoluția din 1922. Scrisoarea pe care o trimise Bernardes șefului grupării sale de la Cameră poruncindu-i să cumpere întreaga armată cu generali cu tot căci, scria el, „sunt cu

toții de vânzare” - stârni o foarte mare agitație printre militarii din întreaga țară. Veghind asupra tradițiilor și demnității armatei, Clubul Militar - legându-se de această scrisoare, al cărei autor Bernardes nega că ar fi deschis o acțiune juridică. Dar experții stabiliră că scrisoarea pornea într-adevăr de la candidatul pentru președinția republicii. Acest fapt este direct legat de revolta din 1922, de emoționantul, dramaticul și interesantul episod al Fortului.

Reînsănătoșindu-se după tifos, Prestes ia hotărârea să nu asiste la transmiterea puterii prezidențiale. Toți ofițerii, care mai aveau simțul demnității se simțeau atinși de insultele aduse de Bernardes armatei și își aduceau aminte de sângele vărsat de locotenenții și soldații de la Copacabana. Obținând o permisie, Prestes izbuteste să fie trimis pe lângă garnizoana din Rio Grande do Sul, în calitate de inspector al construcțiilor de cazărmi din interiorul statului. Construirea acestor cazărmi era una din cele mai scandaloase afaceri din acea vreme. Creditele votate erau deturnate de politicieni, iar materialele folosite erau de calitate inferioară față de cele care figurau în facturi. Politicienii, inspectorii și inginerii erau unii complicii celorlalți. Inginerul Luiz Carlos Prestes denunță o dată, de două ori, de trei ori, scandaloasele deturnări de fonduri și de materiale și nenumăratele afaceri dubioase realizate pe seama construirii acestor cazărmi, care sunt acum sub controlul său. Rapoartele sale nu sunt luate în seamă. Telegrafiază, dar nu primește niciun răspuns. Cere să fie chemat la Rio pentru a prezenta un raport verbal și pentru a-și susține afirmațiile. Nu obține aprobarea, totuși pleacă. Miniștrii și oamenii de afaceri nu găsesc altă soluție decât aceea de a îndepărta pe tânărul căpitan de geniu de la postul lui. Prestes e trimis să conducă construirea unui sector al căii ferate ce trebuia să lege, de-a lungul lui Rio Grande do Sul, orașul Santo Angelo de orașul Comandai.

Prestes cunoscuse venalitatea administrației: văzuse cum sunt delapidate fondurile publice, văzuse că furtul era înălțat la rangul de lege de guvernământ, în timp ce plângerile patrioților nu erau luate în seamă de serviciile competente, responsabilii făcând urechea toacă. Nu de mult luptase împotriva celor ce guvernau în interesul lor personal. Acum, la calea ferată, e singur cu trei sute de soldați. Nu are pe lângă el niciun ofițer care să-l ajute. Din zori și până în noapte va munci câte douăsprezece ceasuri zilnic pe

traseul căii ferate, răspunzând de tot și de toate, întocmind planuri, instruind pe soldați: ca inginer și muncitor în același timp. Ca și tatăl său, Antonio Pereira Prestes, Luiz Carlos era acum în contact direct cu soldații. Muncind alături de ei la construcția căii ferate, în mijlocul *pampasurilor*, era egalul lor. Situația soldaților era limpede: din cei trei sute de oameni numai puțini știu să citească. Zdrobiți de mizerie, majoritatea sunt analfabeți și nu știu nimic despre lume. La sfârșitul zilei de muncă de douăsprezece ore la calea ferată, sub dogoarea soarelui de vară, Prestes nu se odihnește. Înfințează și conduce singur, o școală pentru soldații săi. El e și director, și profesor și meditator. Atunci soldații, draga mea, îi spun „tată”, și așa începe legătura lui din ce în ce mai strânsă cu soldații Braziliei, cu poporul Braziliei. În mai puțin de trei luni, nouăzeci la sută din soldați învață să scrie și să citească. Acum, îl pot înțelege pe acest ciudat căpitan de geniu care nu are înfumurarea unui ofițer și care ar putea fi luat drept un ostaș ca și ei, dacă nu s-ar deosebi prin extraordinara lui știință. Omul și învățatul Prestes e părintele ostașilor săi. Devine comandantul, tatăl și tovarășul lor. Ostașii batalionului au lacrimi în ochi când vorbesc de el. Pentru ei, nu există altul mai bun, mai învățat, mai drept, și mai aproape de ei.

În vremea aceea, draga mea, forțele revoluționare ale țării erau din nou în fierbere. Într-un an de guvernare, guvernul Bernardes s-a făcut vinovat de tot felul de nereguli administrative. Guvernul cade în greșeli din ce în ce mai grave și în țară se instaurează un regim polițist. Revoluționarii conspiră din nou. Această conspirație cuprinde forțe politice imense. Începe cu înfrigurare pregătirea noii revoluții. Ca și odinioară, Prestes e în mijlocul revoluționarilor: el cunoaște acum și scandalurile administrative și viața de trudă a ostașilor.

Luiz Carlos Prestes era un căpitan ciudat, draga mea! Socotea că în calitatea lui de căpitan nu avea dreptul să se revolte. Nu jurase el oare credință puterii constituite? Pentru a avea conștiința împăcată, își ceru permisie și începu să facă formalitățile pentru a ieși din armată. Așteptând să fie eliberat, muncește ca inginer civil. Între altele, instalează lumina electrică în orașele de *gauchos*, Santo Angelo și Santiago de Boqueirao. Aceste lucrări îi pun diferite probleme tehnice. Trebuie să aducă curentul de înaltă tensiune de la mare depărtare. Cu măiestria, competența și rapiditatea care îl caracterizează, duce lucrările la bun sfârșit.

Astfel înțelege el rostul administrației.

Revoluționarii se răscoală la Sao Paulo unde se repetă cele întâmplate la 5 Iulie. În fruntea lor se află Isidoro Dias Lopes și Miguel Costa. Prestes cere din nou eliberarea din armată. Cum răspunsul nu sosește, nu mai poate aștepta. Revoluția cuprinde întreaga țară; neliniștea crește. La 29 Octombrie 1924 Prestes participă și el la răscoală cu un batalion de muncitori feroviari din Santo Angelo, pe care îi învățase să scrie. În ziua aceea inginerul, profesorul și teoreticianul își lasă în părăsire instrumentele de muncă pentru a îmbrăca uniforma și a arăta țării și lumii atât geniul lui militar cât și curajul poporului său.

După doi ani de la revoluția din 1922, generalul Isidoro Dias Lopes ia comanda trupelor la Sao Paulo. Avea alături de el un grup de ofițeri din armata și din poliția militară a statelor Sao Paulo și Mato Grosso, printre care Miguel Costa, cei doi frați Tavora, Joaquim și Juarez, Padilha, Mesquita, Mendes Teixeira, Eduardo Gomes - unul din supraviețuitorii de la fortul Copacabana - Cabanas și unii bătrâni comandanți, ca de pildă Joao Francisco. Ei controlează orașul de la 5 la 27 Iulie. Iubit de soldați, curajos și combativ, Joaquim Tavora este sufletul mișcării. Grav rănit în timpul atacului forțelor revoluționare împotriva celui de al cincilea batalion de poliție, el moare și moartea lui înseamnă începutul prăbușirii revoluției la Sao Paulo. Isidoro, neînțelegând că poate găsi un sprijin în masele muncitorești din Sao Paulo și temându-se să dea poporului arme, împiedică dezvoltarea forțelor revoluționare. În vremea aceea, Isidoro avea sub comanda lui la Sao Paulo, aproape șase mii de oameni. Într-un număr de trei ori mai mare, optsprezece mii de soldați guvernamentali asediază orașul dinspre nord și din est. Mai mult încă: peste zece mii de oameni înaintau sau se grupau pentru a completa încercuirea orașului. Coloanele coborau dinspre Minas Gerais către zona de nord-vest. La sud-vest, se apropia garnizoana militară din Mato Grosso. Detașamentul Azevedo Costa se adunase la Itapetininga pentru a ataca orașul dinspre sud. Guvernul Bernardes dispunea în împrejurimile lui Sao Paulo de aproape treizeci de mii de oameni din trupele gata de luptă și cele ce se găseau în marș sau pe cale de regroupare, pentru a-i arunca împotriva celor șase mii de răsculați ai lui Isidoro. Șefii revoluționari se hotărăsc să părăsească orașul și să-și îndrepte trupele înspre regiunile unde revoluția putea continua. În noaptea de 27 spre 28 Iulie, forțele

răsculaților părăsesc Sao Paulo, și mergând de-a lungul căii ferate, ajung în orașul Bauru.

Revolta flotei care va avea loc peste câteva luni, va fi și ea un eșec. Numai vasul *Sao Paulo* va înălța steagul roșu al revoluționarilor. Celelalte vase nu-i vor urma pilda și după ce va trage câteva salve asupra uneia din fortărețele golfului Rio de Janeiro, *Sao Paulo* se va îndrepta spre sud, echipajul său hotărându-se să predea vasul de război autorităților uruguaiene, în portul Montevideo.

Isidoro ajunge la Bauru pe linia căii ferate Paulista. De acolo trupele revoluționare se hotărăsc să se ducă la gura fluviului Iguassu, de unde pot amenința trei state deodată: Parana, Santa Catarina și mai ales Rio Grande do Sul, unde se aștepta din clipă în clipă să izbucnească revolta. De la Bauru, Isidoro se îndreaptă cu trupele spre port, iar Joaquim Tavora urmează malul stâng al fluviului Parana, de-a lungul căii ferate Sorocabana. Dar retragerea nu se face în liniște. Soldații care constituie flancul forțelor revoluționare de sub comanda maiorului Juarez Tavora, dau o serie de lupte la Vitoria, Aragua și Botucatu, în timp ce ariergarda, comandată de generalul Miguel Costa, luptă la Salto Grande, la Paraguassu, Agua, Clara, Indiana, Santo Anastacio, Costa și Caiua.

În clipa sosirii la Joaquim Tavora, revoluționarii sunt siliți să înfrunte forțele trupelor guvernamentale ale colonelului Germona Chanes, cantonate pe malul drept al fluviului Parana. Isidoro își deplasează trupele și încearcă să cucerească Mato Grosso. Atacă orașul Tres Lagoas, de unde pornește calea ferată de nord-vest a Braziliei. Dar rezistența pe care o întâmpină îl face să renunțe de a se mai îndrepta spre Iguassu. Coboară în josul fluviului Parana și își stabilește cartierul general pe malul stâng, în regiunea Guair, la Foz de Iguassu.

Luptele se țin lanț. Trupele guvernamentale care ocupau porturile Jacaré și Don Carlos, sub comanda colonelului Pericles de Albuquerque, sunt înfrânte, deasemenea și cele de la Guaira, conduse de căpitanul Garcia Feijo, care nu este sprijinit decât de o trupă redusă de avangardă înarmată doar cu cuțite și revolvere, neavând nicio pușcă și nicio piesă de artilerie.

În clipa în care se stabilesc în zona Iguassu, gata să înceapă campania de la Parana, forțele revoluționare numără trei mii de oameni sub arme, adică jumătate din efectivele pe care le

avuseseră la plecarea lor din Sao Paulo. Ceilalți au căzut pe drum luptând, s-au împrăștiat, au dezertat, ori s-au îmbolnăvit. Cei trei mii de oameni ai lui Isidoro au în fața lor o zonă vastă. Sunt prost înarmați, și istoviți de marșuri și lupte. Față de ei, trupele lui Arturo Bernardes au efective de patru ori mai importante, odihnite, înzestrate cu artilerie grea, cu artilerie de câmp și de munte, cu arme automate și cu sute de mii de cartușe. Acești doisprezece mii de oameni sunt conduși de trei generali, socotiți printre cei mai pricepuți din țară: Candino Rondon, învăluit de nimbul muncii de catehizare dusă printre indieni, cunoaște bine regiunea, a străbătut întreg teritoriul Braziliei și este omul indicat pentru lupta pe acest teren, și generalii Sezefredo și Coitinho. Linia de luptă se desfășoară pe o întindere de o sută de leghe. Luptele țin șapte luni, fără ca guvernamentalii să izbutească a nimici slabele forțe revoluționare. Se dau lupte la Guarapava, se dau lupte în munții Medeiros timp de patruzeci de zile și patruzeci de nopți. Cei doisprezece mii de soldați guvernamentali nu pot face față celor trei mii de revoluționari. Bernardes încearcă să câștige timp. Unul dintre ai săi, un deputat prieten al generalului Isidoro, propune șefului revoluției o întrevedere la Libros, în străinătate. Profitând de această conferință, care ia aproape proporțiile unui armistițiu, guvernul își întărește trupele. Cum era de așteptat, de altfel, deputatul și Isidoro nu ajung la nicio înțelegere. Bernardes, în schimb și-a atins scopul. A avut timp să-și întărească efectivele. Vrea să nimicească trupele lui Isidoro înainte ce Coloana Prestes, care a și părăsit Rio Grande, să poată intra în contact cu forțele „pauliste”¹. La 27 Martie 1925 guvernamentalii câștigă bătălia de la Catanduvás: cuceresc orașul, punând armata lui Isidoro într-o situație dintre cele mai grele, din care nu se va mai putea salva decât cu ajutorul forțelor lui Luiz Carlos Prestes.

În noaptea de 28 spre 29 Octombrie, revoluția izbucnește în Rio Grande, în mai multe puncte ale statului. Ofițeri și căpetenii ale armatei se răscoală în fruntea soldaților și civililor. Este tocmai în momentul în care îl găsim și pe Prestes în fruntea batalionului de feroviari care se revoltă în zona Missoes.

După un șir întreg de lupte, coloanele lui Honório de Lemos și Zeca Neto, care s-au unit, trec în Uruguay. Nu mult după acestea, în Decembrie, Julio Barrios ia același drum. Numai trupele lui

¹ Din Sao Paulo.

Prestes se mențin luptând la Itaqui și Tupaceretan. Au trecut două luni de când Prestes luptă în regiunea Missoes. El știe că la miazăzi și în regiunea munților mai luptă și alți revoluționari. Dar înfrângerea lui Honório de Lemos și a lui Zeca Neto și internarea lor în Uruguay, lasă pe Prestes și pe cei două mii de oameni ai săi (acesta era efectivul Coloanei sale) în față cu cei zece mii cinci sute de soldați guvernamentali. Prestes se hotărăște să se îndrepte către Santa Catarina pentru a întâlni forțele lui Isidoro. Zece mii de soldați guvernamentali îi încercuiesc în colonia militară a fluviului Uruguay. Printr-o manevră genială, străpunge încercuirea, se luptă la Conceicao, la Ramada, la Campos Novos, pune pe fugă trupele guvernului Lucio Esteves, o ia de-a lungul fluviului Uruguay până la Porto Felix și intră în zona Contestado.

Campania din Contestado mai ține încă două luni. Prins între forțele generalului Paim și cele ale lui Claudino Nunes, Prestes nu numai că se retrage din Maria Preta în cea mai perfectă ordine, dar, făcându-și drum printr-o regiune prin care toți socoteau că nu se poate trece, reușește să-și înșele amândoi adversarii și să-i arunce unul împotriva celuilalt. Paim și Claudino se luptă o noapte întreagă. Bătălia este extrem de sângeroasă. Și unul și celălalt sunt siguri că se luptă cu forțele lui Prestes. Numai în zori își dau seama de greșeala funestă pe care au comis-o; trupele lui Prestes sunt însă departe. Acest colonel în vârstă de douăzeci și șase de ani a început să răstoarne principiile strategiei.

După ce face joncțiunea trupelor sale cu cele ale colonelului Fidencio de Melo, Prestes își croiește drum prin regiunea aceasta lipsită de șosele și se îndreaptă spre Iguassu, unde se află armata lui Isidoro și a lui Miguel Costa. În urma luptelor și a unui anumit număr de dezertări, Coloana s-a redus la opt sute de oameni, care nu au nici ce mânca și nici ce îmbrăca. Bărboși, cu plete lungi până la umeri, au arme puține și cai aproape deloc. Prestes se gândește mereu să atace ariergarda forțelor generalului Rondon, silind-o să se lase prinsă între trupele sale și cele ale lui Isidoro. Dar victoria pe care o câștigă Rondon la Catanduvás contra lui Isidoro, împiedică această manevră. În acest moment, trupele din São Paulo bat în retragere sub presiunea efectivelor guvernamentale, de câteva ori mai numeroase. Prestes, ajuns în regiunea Iguassu, se duce la Isidoro și la ceilalți șefi militari pentru a se consfătuși asupra revoluției. La Foz de Iguassu, este așteptat ca un salvator.

Misiunea militară franceză care forma pe tinerii ofițeri brazilieni, a fost întotdeauna pentru războiul de poziție, strategie care – bazându-se pe linia Maginot – avea să ducă în 1940 la capitularea rapidă a armatelor franceze în fața forțelor germane. La fel ca și Gamelin, care era în vremea aceea șeful misiunii franceze din Rio, nici profesorul care îi dădea lui Prestes note proaste la strategie nu putea înțelege războiul de mișcare la care se gândea elevul său. În plină revoluție, în plină luptă, Prestes își va pune în aplicare noile principii. Îi scrisese lui Isidoro încă de la Rio Grande: „Pentru noii revoluționari, mișcarea înseamnă victorie. Războiul în Brazilia, pe orice teren, e un război de mișcare”. Isidoro, care se retrăsese în regiunea Iguassu începuse să-și plătească scump credința în războiul de poziție. Nu-și dădea seama ca Prestes că războiul de poziție convine de minune guvernului, care, dispunând de fabricile sale de muniții, era tare pe situație și avea la îndemână un număr destul de mare de analfabeți, pe care să-i arunce împotriva mitralierelor răsculaților.

În timp ce se îndreaptă spre gurile râului Iguassu, Prestes tot mai nădăduiește că va izbuti să-i convingă pe șefii revoluționari de necesitatea de a duce un război de mișcare, de a lăsa trupele guvernamentale în Parana și de a pătrunde în interiorul Braziliei. În felul acesta revoluția va putea fi salvată până când se vor răscula noi regimente și batalioane. Cea mai bună dovadă a superiorității războiului de mișcare o constituia chiar marșul pe care îl făcuseră. După ce participase la asediul orașului Sao Luiz, Prestes și-a dus oamenii – la început, două mii, din care au rămas opt sute – până la Iguassu, punând pe fugă zece mii cinci sute de adversari, străbătând o mie cinci sute de kilometri și demoralizând forțele inamice.

La 12 Aprilie 1925 are loc la gurile râului Iguassu, conferința șefilor revoluționari, la care iau parte: Isidoro, Miguel Costa, Padilha, Mendes Teixeira, Gwayer, Alvaro Dutra și Delmont.

Este ceasul cel mai greu al revoluției, draga mea. O adâncă demoralizare cuprinde trupa și ofițerii. Dezertarea este cuvântul cel mai des auzit. Joao Gay și Filinto Müller – contra-revoluționari care îndeamnă oamenii să fugă și să treacă granița în străinătate și întrețin o atmosferă de defetism – sunt expulzați din Coloană. Alți câțiva ofițeri pleacă și numeroși soldați dezertează. Revoluția pare pierdută. Înfrângerea trupelor lui Isidoro la Catanduvás împovărează și mai mult spiritul trupei. Sosirea celor opt sute de

oameni ai lui Prestes cu Siqueira Campos, Cordeiro de Faria, și Joao Alberto, veniți din sud, nu ridică moralul trupelor din Sao Paulo. Acolo se află o mie trei sute de oameni care nu au absolut nimic de mâncare. De șapte luni au străbătut terenul pe care se luptă în toate sensurile. Nu le-a mai rămas niciun fel de hrană. Trădătorii pun în circulație zvonuri îngrozitoare. Expulzarea lui Filinto și a lui Gay, hotărâtă de Prestes, îmbunătățește imediat situația. De aci în colo, cei care vor să fugă nu se vor mai gândi să ia și pe alți oameni cu ei. Vor pleca singuri. Vor mai fugi ofițeri și soldați, luând cu ei muniții și bani. Adevărul este că au rămas puțini ofițeri, puțini soldați, puține muniții și puțini bani.

Când se deschide conferința șefilor revoluționari, se pare că acei care înclină pentru lichidarea revoluției vor învinge. Dar generalul de douăzeci și șase de ani venit din sud, care și-a sărbătorit ziua de naștere luptând la Ramada, ia cuvântul și-și începe raportul anunțând că el și cu soldații săi nu vor pleca, chiar dacă vor pleca toți ceilalți, chiar dacă toți ceilalți socotesc că revoluția e pierdută. El și oamenii săi vor continua lupta. Prestes anunță că va străbate Brazilia cu Coloana sa și că va intra în Mato Grosso de unde se va îndrepta apoi spre răsărit, amenințând capitala țării. Cuvintele sale galvanizează pe șefii revoluționari, care se pronunță pentru plecarea Coloanei în interiorul țării și în favoarea continuării mișcării revoluționare.

Generalul acesta, acest geniu de douăzeci și șase de ani, până mai ieri căpitan, care a dus lupte victorioase timp de cinci luni, exercită o adevărată fascinație asupra generalilor, a coloneilor, a bătrânilor conducători de armată, care-și recapătă curajul și nădejdea. Isidoro, care trebuie să plece în Argentina pentru a apăra interesele revoluției, trece comanda oamenilor săi, lui Prestes și lui Miguel Costa. Bernardo Padilha, celălalt general, nu poate să rămână la postul său din motive de sănătate. Maiorul Miguel Costa este acum comandantul suprem. Căpitanul Luiz Carlos Prestes e numit colonel și șef de stat major.

Toate acestea se comunică soldaților. Vor pătrunde în interiorul țării, nu ca soldați ai unei revoluții învinse, ci ca ostași ai unei revoluții ce luptă pentru victorie. Va începe marele marș al Coloanei, draga mea.

La 23 Iunie, Coloana pătrunse în Goias. Venind dinspre Parana, după joncțiunea forțelor lui Prestes cu ale lui Miguel

Costa, străbătuse teritoriul paraguian și Mato Grosso. Se îndrepta acum spre răsărit trecând peste platoul central al Braziliei. Marea era departe. Prestes ducea revoluția în inima țării, draga mea, în inima tainicei împărății a aurului, a tufișurilor dese de *mate*, în țara pietrelor verzui a căror nălucire stăpânea visele care chinuiau pe *bandeirantes*¹.

Mato Grosso și Goiás - ținuturi neexplorate, pământuri nemărginite, domenii întinse ca niște țări, în care totul e primitiv, barbar și necunoscut. Legile nu pătrunseseră până acolo, nici măcar legile atât de deficiente care erau în vigoare în capitalele și în statele mai civilizate de pe litoral. Aici, seniorii feudali își întocmiseră propriile lor legi, legi barbare, brutale. Pe aceste meleaguri, abolirea sclaviei nu a fost niciodată aplicată, țăranii erau și acum robi, numai câțiva oameni stăpâneau pământurile. În fiecare din aceste domenii, draga mea, s-ar putea înscrie câte o țară din Europa, și tot ar mai rămâne loc gol.

În Mato Grosso și în Goiás, latifundiile *Companiei Mate Laranjeira*, aparțineau unor seniori feudali. Oamenii viețuiau ca cei mai nenorociți dintre sclavi, neavând niciun drept și nicio lege care să-i apere. Aceste latifundii sunt ca o viziune dantescă.

În clipa în care termină traversarea lui Mato Grosso și pătrunde în Goiás pentru a începe marșul spre nord, Luiz Carlos Prestes își dă seama că Brazilia are nevoie de o revoluție profundă. În fața lui se deschide un univers cu probleme a căror existență nici n-o bănuise până atunci și care nu i se pun prin intermediul vreunei lecturi agreabile sau printr-unul din discursurile elegante pronunțate în Cameră și pe care le ascuți înfundat într-un scaun comod, ci pe care ți le pune viața însăși. În fața acestei viziuni de groază, Luiz Carlos Prestes își dă seama cât de nelămurite sunt încă apelurile revoluționarilor. Cum vedeau ei lucrurile, ce cereau ei? Problemele ce frământau orașele de pe litoral erau mai puțin grave. Revoluționarii cereau numai mici reforme administrative. Iată de ce poporul de sclavi din interiorul țării nu fusese tulburat de frământarea revoluționară a orașelor de pe litoral. Față de starea sa de sclavie, ce însemna oare votul secret?

Tânărul militar, care mai studia încă și care-și începea acum viața de ofițer, auzise, la fel ca și colegii săi Juarez, Costa Leite,

¹ Cuceritorii care pătrunseră în interiorul Braziliei în secolul XVI-lea, în căutarea metalelor prețioase. Ei masacrau pe indieni sau îi aduceau în stare de robie.

Siqueira Campos și Eduardo Gomes, strigățul ce se înălța din trupul martirizat al Braziliei. Inima acestor oameni fremăta de indignare și se hotărâra să-și pună spada în serviciul țării. Nu răzbișeră însă până în străfundurile nefericirii care pricinuia acest uriaș hohot de plâns. Nu văzuseră decât prima serie de probleme, - cele mai adânci fuseseră omise în lozincile lor revoluționare. După ce traversează Mato Grosso, Luiz Carlos Prestes înțelege, draga mea, că nu mai însemna nimic să pornești marșul asupra orașului Rio de Janeiro, nu mai însemna nimic să-l răstorni pe Arthur Bernardes, pentru a-l înlocui cu un politician. Aceasta nu ar fi făcut decât să pună la vot câteva legi, acoperindu-și ochii și urechile în fața problemelor pe care le descoperise și pe care le cunoscuse de curând Luiz Carlos Prestes, suferind de pe urma lor. Odată, în exil după ce epopeea Coloanei fusese încheiată, Prestes spuse cu vocea sa limpede:

„Când ne-am hotărât să pornim marșul spre nordul țării, obiectivele militare ale Coloanei, chiar și din punct de vedere tehnic, trecuseră pe planul al doilea”.

Și adăugă, pentru a fi înțeles mai bine:

„Ceea ce voiam noi mai presus de orice, era să trezim populația din interiorul țării, s-o scuturăm din apatia în care era cufundată, nepăsătoare față de soarta țării, și fără nădejde de a găsi leac necazurilor și suferințelor ei. Era, înainte de orice, o operă cu caracter politic și social... Totul ne îngăduie să credem că aceste țeluri au fost atinse, în modul cel mai satisfăcător”.

Aceste țeluri fură atinse... În oamenii deznădăjduiți din interiorul țării, în oamenii aceia încovoiați sub jugul sclaviei, se ridică după trecerea Coloanei un spirit nou. Iată de ce, draga mea, cel care o conducea fu supranumit: „Cavalerul Speranței”. Pe șeaua calului său, în vârful spadei sale, aducea speranță nenorociților, milioanele de nenorociți, întregului popor al Braziliei. Străbătând Mato Grosso, trecând fluviile misterioase și întinsele latifundii, Luiz Carlos Prestes făcu din revolta militară din Sao Paulo și Rio Grande o revoluție socială. Dădu astfel o continuitate rășcoalei sale și a lui Miguel Costa. Iată de ce răsturnarea guvernului prin violență și înlocuirea lui cu o opoziție sprijinită pe forțele economice sub un alt președinte - nu mai prezintă niciun interes. Trebuia să ridici poporul ca să-și apere drepturile, să-l faci să devină conștient de problemele lui, să găsești comandanți legați de aceste probleme, nu bărbați care

discută afacerile politice locale la congres și în coloanele ziarelor. Fu un moment hotărâtor în viața lui Prestes, draga mea, un moment care ajută să ne facem o părere despre vastele lui posibilități intelectuale și despre valoarea sa ca îndrumător. În clipa bătăliei de la Parana, Prestes înfățișase mareșalului Isidoro planul său de luptă care consta în atacarea orașului Rio de Janeiro, îndată după răsturnarea guvernului. Dar după puțin timp, Prestes renunță la acest plan.

Prestes străbătuse inima Braziliei, ținuturile fluviului Parana și a lui Mato Grosso, și cunoscuse problemele, dramele și tragediile lor de neînchipuit. Motivele care îl hotărâră să renunțe la planul marșului spre orașul Rio de Janeiro nu erau de ordin militar. Grație geniului strategic de care dăduse dovadă de atâtea ori, Prestes ar fi dus fără îndoială acest marș la bun sfârșit. Dar socotea că era mai important să-i aducă poporului revoluția, să dăruiască acestor nefericiți conștiința dramei lor și mijloacele de a o rezolva. El aducea poporului revoluția.

Ți-am mai spus, draga mea, că înainte de a învăța din cărți soluțiile propuse de Marx și de Lenin, Prestes trecuse prin experiența Marelui Marș. El văzuse exploatarea sălbatică a omului pe terenurile bogate în smaralde din Mato Grosso și din Goias. În exil, când cunoscuse marxismul, bucuria lui nu mai cunoscuse margini. Găsise soluția tuturor problemelor. Marele Marș luă sfârșit abia în 1927, pentru că Prestes, care își făcuse dintr-o atitudine cinstită în principii și în acțiune o regulă de conduită în viață, nu voia să înșele poporul. Trebuia să găsească mai întâi el însuși o soluție pentru problemele țării. Odată această soluție găsită, o va dărui poporului! În timpul Marelui Marș, ca și Euclides da Cunha în fața luptei din *sertao*, ca și Castro Alves în fața sclaviei negrilor din vremea imperiului. Prestes fu marxist fără să fi studiat încă marxismul. Generalul acesta avea viziunea genială și profetică a poezilor. Își scria poeziile cu ostașii săi, cu spada sa, mitralierele și vivandierele sale, le scria cu curajul și cu demnitatea sa. Bărbatul acesta a scris și continuă să scrie, cele mai frumoase poeme ale Americii. Numele său este un minunat titlu de poem. Poemul marșului său e poemul speranței, în care cavalerul Luiz Carlos Prestes, pășește în fruntea Coloanei sale.

Soldații poporului fură supranumiți în toate felurile: Coloana Morții, Coloana Phenix, Coloana de Neînvins, Coloana Prestes. Dar când spunea Coloana Prestes, poporul spunea: Coloana Speranței.

Cu barba lungă, ochii scânteietori, fața liniștită, și un surâs trist dar plin de încredere, Luiz Carlos Prestes, cavaler al poporului, cavaler al speranței, mergea în fruntea Coloanei.

Începuse să facă oamenilor dreptate încă din zilele trecerii prin Mato Grosso și Goias, în fața priverii minunate a acestui pământ verde, dădora de bogății nenumărate, uger fecund care ar putea hrăni întreaga omenire, care contrasta cu sărăcia – o sărăcie fără de margini – a țăranilor muritori de foame de pe cel mai bogat dintre pământurile lumii. Știa bine că distrugând registrele în care erau trecute impozitele scandaloase, la care era impusă populația săracă și eliberând prizonierii nevinovați, victime ale bicisnicilor proprietari de pământ, că anulând sentințele monstruoase, nu rezolva o problemă a cărei soluție o căuta încă. Dar mai știa că fiecare registru de impozite distrus, fiecare prizonier nevinovat pus în libertate, orice moarte de om evitată, fiecă gură înfometată hrănită, fiecare hotărâre judecătorească pusă pe foc, fiecare judecător destituit, era o minunată lecție pentru popor, o lecție revoluționară, dăătoare de speranțe. Când ordona simpaticului și pitorescului Dr. Lourenço Moreira Lima, poreclit în Coloană „crudul bacalaureat”, să cerceteze prin ce fel de subterfugii juridice își camuflau seniorii feudali actele de spoliere și acuzațiile aduse țăranilor săraci ce luptaseră ca să-și apere peticul lor de pământ, sute și mii de țărani aflară că lupta pentru pământ este o luptă dreaptă. Când porunci să fie rupte în fața poporului registrele în care erau consemnate impozitele fantastice ce îi îmbogățeau pe stăpânii puterii, el învăță poporul că trebuie să se ridice împotriva impozitelor, a decretelor, a legilor de sclavie. Oamenii aceștia prost nutriți, ce mureau de foame în mijlocul unei bogății de necrezut, nu luptaseră niciodată pentru hrana lor. Prestes îi învăță s-o facă, în fiecare zi, împărțind dreptatea.

Pe fruntea lui era înscrisă revoluția. Pe atunci nu știa încă bine ce fel de revoluție. Atunci începu el, draga mea, să citească. În timpul marșului, între două lupte, străbătând călare drumurile pe care le deschisese prin mărăcinișuri, citea, căutând în cărți dezlegarea problemelor ce se ridicau în fața lui. În drumul Coloanei însă, cărțile erau rare. Abia mai târziu, în exilul său din La Gaiba primi în dar de ziua lui, din partea admiratorilor săi, o bibliotecă marxistă completă.

În ciuda grelelor zile ale Coloanei, când alcătuia planurile de bătaie sau când se cufunda în munca lui de comandant, de șef al

statului major, care trebuie să prevadă totul, de la numărul ambarcațiunilor necesare trecerii marilor fluvii, până la ridicarea de planuri și de schițe, găsea timp să și citească. În timpul marșului Coloanei, Prestes alcătui orografia Braziliei. Fluvii și munți, până atunci necunoscuți, fură însemnați de el pe harta geografică a țării. General, inginer, geograf, medic, ce n-a fost oare în timpul acestui marș? Ce amănunt al cunoștințelor omenești scăpa oare uimitorului său geniu?

Iată-l ajuns acum pe meleagurile statului Goias. Înaintea lui trecuseră pe aici *bandeirantes*, dedându-se la vânătoarea de indieni, răscolind apele verzi ale fluviilor magice în căutare de smaralde, deschizând drumuri, construind ferme. Veneau dinspre Mato Grosso – taină de necuprins a lumii, ispită pentru aventurieri și pentru oamenii de știință, lăcașul indienilor sălbatici, cu vânătorii de fiare, și cu înțelepții a căror seminție a pierit pentru veșnicie. Goias nu face decât să întregească misterul codrilor din Mato Grosso. Platoul central evocă tainele de nedelegat ale florei și faunei, fluviile verzi ce poartă aur și smaralde, săgețile indienilor și revolverul provocator al albilor.

Prima aniversare a revoluției din Sao Paulo fu sărbătorită puțin timp după 23 Iunie. Coincidea cu cea de a treia aniversare a revoluției din fortul Copacabana. Juarez, Pinheiro Machado și Pedro Palma rostiră discursuri; un preot făcu o slujbă. Un al doilea preot se alătură Coloanei: era părintele Manoel de Macedo.

În cursul acestui an de marș, revoluția pătrunse departe. Ea nu a cuprins numai interiorul Braziliei, familiarizându-se cu problemele locale ci a fost și aducătoare de speranțe. În cursul acestui an, genialul căpitan până atunci necunoscut deveni generalul Luiz Carlos Prestes, șeful Coloanei care ducea revoluția de-a lungul și de-a latul Braziliei. Siqueira Campos, care supraviețuise zorilor epice ale celor optsprezece de la Copacabana și care concepea revoluția ca un „putsch” ce îngăduie restaurarea guvernului prin violență, știa acum că o revoluție fără sprijinul maselor înseamnă numai înlocuirea unui om prin altul. Lecția lui Prestes folosește atât ofițerilor cât și soldaților. Poporul începe să se apropie de Coloană, guvernamentalii întâlnesc tot mai multe greutăți în recrutarea batalioanelor de „voluntari”. Din cele mai îndepărtate colțuri din interiorul țării țărani vin să-l vadă pe generalul Luiz Carlos Prestes, pe omul care a făcut ruguri din

registrele de impozite și din sentințele nedrepte. Vin să ceară sfaturi ofițerilor lui, vin să-l vadă pe Siqueira Campos, căruia un sirian, emoționat și recunoscător, într-un gest comic de dragoste orientală, îi sărută vârful bărbii.

Țăranii îi trimit lui Prestes mesaje prin care îl anunță că-și botează copii nou născuți dându-le numele lui prea iubit și că, neputând face același lucru cu piețele publice, dau numele său sărăcăcioaselor grădini din jurul caselor lor. Populația începe să se adreseze șefilor revoluționari cu cereri precise. Ea are încredere în ei.

Așa a fost de pildă, cazul populației din orașul Anapolis. Coloana care își urma drumul, se găsea la un moment dat la o depărtare de numai trei leghe de oraș. Locuitorii veniseră să ceară Coloanei să nu intre în oraș pentru a evita lupta cu forțele inamice ce erau așteptate. Era în același timp o cerere precisă dar și un avertisment: viața Coloanei începuse să intereseze populația. Prestes acceptă, și Coloana se îndreaptă spre Nord.

Abia porniseră din nou la drum, că detașamentul lui Cordeiro de Farias, care tocmai străbătuse, în avangardă, un mărăciniș în care urma să se angajeze Coloana, se pomeni întâmpinat de forțele inamice ale lui Klinger. Această dimineată de luptă împotriva forțelor guvernamentale în Goiás, fu hotărâtoare. Klinger și trupele sale se aflau pe șosea, în fața unei coline în apropierea căreia se află orașul Anapolis, care s-ar fi transformat în câmp de bătălie dacă Prestes n-ar fi fost prevenit de populație. Era ora zece dimineată când Cordeiro de Farias începu lupta cu Klinger. Pentru a tăia retragerea inamicului, Joao Alberto ocupă o cotitură a șoselei. Lupta continuă până la ora patru după masă. Nu reușește să scape decât un singur automobil, în care se află medicul forțelor guvernamentale. Sunt capturate camioanele lui Klinger, pentru care locotenentul Modesto și atâți alți soldați își dăduseră viața în lupta de la Invernada Zeca Lopes. Coloana obține o victorie spectaculoasă asupra forțelor lui Klinger. Le obligă să se afunde în mărăciniș părăsind pe șosea camioane, arme, muniții, numeroși prizonieri și morți.

Coloana își urmează drumul spre Maranhao. Siqueira Campos respinge poliția din Goiás care pornise în urmărirea lor. Coloana ajunge la fluviul Palma, îl trece, atinge orașul Natividade și se îndreaptă apoi spre Porto Nacional unde apare un număr din „O

Libertador”, ziarul Coloanei. De la Porto Nacional, Coloana se îndreaptă spre frontiera statului Maranhao. Triburile indigene, ale căror condiții de viață sunt groaznice și pe care toată lumea le persecută, cer protecția Coloanei. *Chavantes*¹ și *javaes*² ies în întâmpinarea lui Prestes în munții Piabanha. Îi vorbesc despre durerile lor și însoțesc câteva zile Coloana. La Pedro Alfonso, Coloana traversează fluviul Sono. Avangarda se îndreaptă spre Maranhao. Grosul Coloanei o ia de-a lungul Tocantinsului și ajunge în ziua de unsprezece la fluviul Manoel Alvez Grande, pătrunzând astfel în statul Maranhao. Prestes își dusesese la bun sfârșit campania din Goias, bătuse trupele lui Klinger și răsculase populația acestui stat.

Setea de revoltă și dorul de dreptate trezite în acești oameni în timpul trecerii Coloanei, rămăseseră vii și după aceasta, împreună cu convingerea că o viață mai bună este posibilă și trebuie cucerită. Germenele revoluționar rămase pe aceste meleaguri, în regiunea podișurilor și a fluviilor din Goias, printre oamenii înlănțuiți în sclavie.

Lui Prestes i se strângea inima, când vedea că în Mato Grosso, și în Goias supraviețuiește încă sclavia. În preerii văzuse sclavia sub forma ei cea mai hidoasă. Văzuse pe latifundii seniori, patroni și contra-maiștri cu biciul într-o mână, și cu revolverul în cealaltă, iar în mijlocul fermei, instrumente de tortură și prăvălia unde se vindeau mărfuri pe prețuri exorbitante. Văzuse cu ochii lui acest spectacol. Păstrase o mare tristețe în zâmbetul lui și pe chipul lui liniștit, dar voința de revoltă deveni mai puternică. În nopțile înstelate, când scânteiau licuricii, văzuse mizerabila legiune de *papudos* iar la Goias tragicul spectacol al dezmoșteniților atinși de „boala lui Chagas”. Pe aceste pământuri înverzite, unde smaraldele sunt câtă frunză și iarbă, văzuse mai mulți licurici decât stele pe cer. Pentru cei care-l locuiau, ținutul acesta bogat și frumos era, draga mea, cel mai sărac din lume, și cel mai tragic. În această țară părăsită de medici, de guvern, de minister și de secretariatul sănătății publice, boala lui Chagas - nenorocire între nenorociri - făcea ravagii. Ministrul se gândea la frumoasele discursuri pe care le va ține, secretarul încerca să fure voturi la alegeri. Ce le păsa lor de boala lui Chagas? Ce le păsa de acei *papudos* din interior care mureau cu zecile? La intrarea în Sao

¹ Indieni antropofagi.

² Idem 1

Paulo de Pinduca, într-un târguşor aşezat la graniţa dintre Minas şi Goias, Prestes găsi toată populaţia atinsă de boala lui Chagas. Erau negri lăsaţi în părăsire de toată lumea. Dispărea o rasă şi murea un oraş, departe de orice civilizaţie, fără medicamente şi fără medici. Era viziunea unei morţi colective. Luni şi ani de zile, negri *papudos* trăiseră fără urmă de nădejde. Se stingeau încet şi tăcerea cuprindea încetul cu încetul oraşul. După ce-i văzu, faţa lui Prestes deveni şi mai aspră, iar surâsul său şi mai trist, draga mea. Se simţi şi mai departe de conducătorii politici revoluţionari din marile oraşe, care i se păreau acum asemeni şefilor guvernamentali. Se simţi din ce în ce mai aproape de popor. Împărţea dreptate, învăţa, trăia, începând să se gândească la marea zi a revoluţiei.

Pe malurile fluviului, îi ieşiră în cale indieni, *chavantes* şi *javaes*, săraci lipiţi pământului, fugăriţi ca fiarele sălbatice, persecutaţi ca ucigaşii. Veneau să-i ceară lui, generalului revoluţiei, apărare şi unelte ca să-şi muncească pământul. La Porto Nacional văzu pe negrul Joao Francisco ţinut în lanţuri de patru ani, după ce fusese supus la alţi şapte ani unor chinuri îngrozitoare. Judecătorul care îl condamnase la treizeci de ani închisoare fusese beat în ceasul în care dăduse sentinţa şi nu auzise că juriul îl declarase nevinovat. Avocatul nu se interesase de apelul clientului său pentru că acesta nu avea cu ce să-l plătească. Şi aşa se făcu că bătrânul negru, nevinovatul Joao Francisco care nu comisese nicio crimă, şi pe care juriul îl achitase, plăti beţia judecătorului său cu şapte ani de iad şi patru ani de lanţuri la picioare şi la mâini. Aşa se împărţea şi se mai împarte încă dreptatea în interiorul Braziliei, draga mea.

Ochii lui Prestes se umpleau de tristeţe în faţa atâtor nedreptăţi, mizerii, suferinţe şi nenorociri! Un gând îşi făcea tot mai puternic loc în mintea lui: nu va mai fi niciodată de partea celor ale căror idei sunt neprecise, nehotărâte. De aci înainte se va pune în slujba poporului care păşeşte plin de nădejde liniştit şi curajos spre ziua în care va triumfa dreptatea.

În urma Coloanei, în Mato Grosso şi în Goias, aşa cum se întâmplase înainte în Rio Grande do Sul, în Santa Catarina şi în Parana, amintirea Cavalerul Speranţei, amintirea lui Luiz Carlos Prestes înaintând în fruntea Coloanei sale va dăinui ca o nădejde.

Coloana urma să înceapă acum campania din Maranhao şi

Piaui de unde avea să coboare după aceea spre nord-est, străbătând Ceara, Rio Grande do Norte, Paraíba, Pernambuco și Bahia. Avea să câștige bătălii, să lupte, înaintând fără încetare. Familii întregi părăseau fermele, târgurile și orașele, pentru a lua parte bucuroși la trecerea soldaților lui Prestes, ca și când ar fi fost vorba de o zi de sărbătoare. Aduceau cafea, lapte, plăcinte de porumb și leacuri pentru răniți. Scenele acestea se vor repeta de aci înainte în fiecare zi. Lumea începuse să știe ce este Coloana, îi cunoștea motivele existenței și scopurile luptei. Se știa cine este Prestes, ce vrea, și ce face. Numele său ajunsese cel mai popular dintre toate numele din țară. Cu toate că la Rio se pusese un premiu pe capul lui, *sertanejosii* și *nortistasii*¹ îi aduceau flori și bucate, lui și ostașilor săi. Sub semnul acestei mișcătoare solidarități populare, avu loc campania din Piaui și Maranhao.

Detașamentul Joao Alberto străbătu în avangardă Passo Cordeiro, spre Maranhao. Abia mai târziu trecu și grosul Coloanei. La 13 Noiembrie detașamentul Cordeiro de Farias, cu care se găsea și Juarez Tavora, înaintă spre nord către orașul Carolina. O altă parte a Coloanei se îndrepta spre Sao Antonio das Balsas, îndreptându-se apoi spre Sao Raimundo das Mangabeiras, unde ajunsese în ziua de 28. Joao Alberto cu detașamentul său plecase înainte spre Grajau. Avea ca sarcină eliberarea locotenent-colonelului Paulo Kruger, pe care Miguel Costa și Prestes îl trimiseseră în misiune politică la șefii opoziției din Maranhao și care fusese luat prizonier de guvernamentali, fiind transferat în capitala statului înainte de sosirea lui Joao Alberto și a forțelor sale. La 2 Decembrie, Coloana ocupă satul Loreto, la granița statului Piaui. La Riachao se unește cu detașamentul Cordeiro. Djalma Dutra domină târgușorul Sao Felix și se angajează într-o luptă fără mare însemnătate. Coloana sosește la Murador în ziua de 7. Înaintează progresiv spre nord în statul Maranhao, cu gândul de a amenința orașul Terezina, capitala statului Piaui, așezat pe frontieră cu Maranhao.

Odată cu capturarea lui Kruger, planul unei revolte care ar fi pus statul la dispoziția forțelor Coloanei, eșuase. În înțelegere cu Miguel Costa și cu Juarez, Prestes ia atunci hotărârea să invadeze Ceara. Dar cum acest stat este bine apărat de forțele lui Bernardes, Prestes face planul să-i provoace să pornească în urmărirea lui printr-o campanie rapidă în Maranhao și în Piaui.

¹ Locuitorii din nord.

Dacă Coloana va întârzia în aceste două state, amenințând orașele, deplasându-se foarte repede dintr-o parte într-alta, forțele guvernamentale se vor concentra și Ceara va putea fi invadată. Prestes își duce de minune la îndeplinire planul. La începutul lunii Decembrie, trupele Coloanei sunt cantonate la Loreto, la o depărtare de 13 leghe de fluviul das Balsas. Numai detașamentul Joao Alberto înaintază de la Grajau spre Mirador.

Forțele guvernamentale, în număr total de o mie cinci sute de oameni, - un batalion al armatei -, al 23-lea B. C., forțe polițienești din Ceara și detașamente de *cangaçeiros* în solda guvernului, erau cantonate la Benedito Leite și la Urussui, orașe din Piaui. De aci Coloana înaintă spre Mirador. Mergând paralel cu grosul trupelor sale, detașamentul lui Djalma Dutra înșelă inamicul atrăgând asupra sa atenția bernardiștilor. Schimba în fiecare zi focuri de pușcă cu ei, până când inamicul părăsi Benedito Leite și Urussui; atunci Coloana porni spre Floriano Peixoto, oraș din Piaui. În timpul acesta detașamentul lui Joao Alberto, care venise din Grajau fu trimis de Prestes pe malurile Paranei.

Prestes plănuiește să ocupe orașul Floriano Peixoto, care ca și orașul Amarante, amenințat de detașamentul Siqueira, fusese părăsit de inamic. Juarez, care face parte din acest detașament, este în ziua de 20 la Amarante, unde Prestes ajunsese cu câteva ore mai înainte. Cartierul general se stabilește la Floriano Peixoto, iar Dutra și Joao Alberto, sub comanda lui Juarez, se îndreaptă spre Terezina mergând pe malul stâng al râului Parnaíba în timp ce Cordeiro de Farias și Siqueira Campos o iau pe malul stâng, sub comanda generală a lui Prestes, care înaintază și el cu detașamentele sale. Cât despre Miguel Costa, acesta apără pozițiile din Floriano cu o parte a Coloanei. Începuse atacul capitalei statului Piaui, draga mea.

La 23 Decembrie, Tavora ajunsese la S. Pedro și se întâlnește cu Prestes în ziua de Crăciun la Riacho Seco. La 28 ia contact cu inamicul. Chiar în aceeași zi, Prestes ajunge la Flores. Trei mii de oameni, sub comanda lui Gustavo Bentemüller, apărau Flores și Terezina. Generalul Joao Gomes era comandantul suprem al forțelor guvernamentale pentru ambele state. De la cartierul său general, din Sao Luiz de Maranhao, comanda șapte mii de oameni. Forțele care înaintau împotriva celor trei mii de guvernamentali numărau opt sute de oameni, patru sute cu Prestes, patru sute cu Juarez.

În timp ce Juarez atacă Terezina, Prestes pornește asupra orașului Flores și taie legăturile de cale ferată cu Caxias. Operația lui Prestes a ajuns în faza ei cea mai importantă. Temându-se ca nu cumva capitala statului Piaui să cadă în mâinile Coloanei, guvernul pornește spre statul acesta toate forțele de care dispune în Ceara. Ceara rămâne așadar aproape pustie de trupe. Prestes dă ordinul încetării asediului orașelor Terezina și Flores și, spre marea surpriză a guvernamentalilor, se îndreaptă spre Ceara. Inamicul a fost pe deplin dejucat grație planurilor generalului revoluționar.

În aclamațiile ostașilor săi, Luiz Carlos Prestes, este avansat la 20 Ianuarie, de către Miguel Costa la gradul de general, iar Joao Alberto și Siqueira la gradul de colonel. După ce a străbătut *caatinga* și pădurile de *carnaubeiras*¹, după ce a trecut Serra Grande, Coloana ajunge la târgul Pio X, la frontiera statului Ceara. La 22 pătrunde în acest stat, se odihnește într-o fermă și se îndreaptă imediat spre Arneiroz, pe fluviul Jaguaribe, pe care-l traversează în ziua de 25. Joao Alberto cu detașamentul său își face intrarea ceva mai la nord, în apropierea orașului Ipu (care domină o parte din calea ferată de la Sobral) amenințând acest oraș și capitala statului. După regrouparea lor, forțele Coloanei își continuă marșul prin Ceara, spre Rio Grande do Norte. La 29 trec peste linia de cale ferată de la Bagurite, ocupă gara Sussuarana, iar la 31 iau contact cu inamicul. La 2 Februarie, Coloana ajunge la Boa Vista și își propune să intre în statul Pernambuco unde e așteptată revoluția lui Cleto Campelo, ofițer al armatei, ce izbutise să intre în legătură cu Prestes, și îi înfățișase planul său de răscoală în Pernambuco și în Paraíba. Prestes se îndreaptă deci spre acest stat pentru a sprijini mișcarea revoluționară. La 4 Februarie trece granița dintre Ceara și Statul Rio Grande do Norte pe versantul munților Miuns.

Ascensiunea acestui munte, pe o cărare infernală, sub focul inamicului situat pe coame, este una dintre cele mai mari fapte de arme ale Coloanei. Siliți să înainteze în fir indian, oamenii se răneau lovindu-se de stâncile de pe marginea cărării. Transportul brancardelor fu îngrozitor, iar cel al mitralierelor, le dădu multă bătaie de cap. De pe culmile munților Minas, inamicul mitralia Coloana. Dar soldații lui Prestes nu-și pierdură curajul, draga mea. Puseră pe goană pe dușman, cuceriră culmea versantului și intrară

¹ Arbore gigant din pădurea virgină.

în Rio Grande do Norte.

De la plecarea sa din Goias, Coloana străbătuse trei state: Maranhao, Piaui și Ceara. În focul luptelor și al planurilor alcătuite în timpul marșului, Prestes a fost sărbătorit de mai multe ori. Fusese înaintat la gradul de general și pierduse colaborarea lui Juarez: triumfase grație forței sale morale, asupra insubordonării lui Fenicio de Santos. Acesta din urmă era un *gaucho* care se hotărâse să însoțească Coloana, începând din Rio Grande do Sul, împreună cu un grup de camarazi. Disciplina militară, dură și severă, era prea aspră pentru omul acesta învățat să trăiască în libertate în *pampa*. În noaptea de 3 Decembrie, în timp ce sărbătorea aniversarea lui Miguel Costa, Prestes chemă la ordine un sergent care se făcuse vinovat de indisciplină. Acesta având o atitudine irespectuoasă, a fost pus la arest împreună cu câțiva soldați. Aflând că oamenii aceștia se comportaseră astfel în urma ordinelor primite de la Benicio, Prestes îl împiedică pe Miguel Costa să-i pedepsească și îi trimise la detașamentul lor. Însoțit de Landrucci, aghiotantul său, Prestes se duse la oamenii lui Benicio. Îl chemă pe Benicio, se așază în fruntea batalionului lui și întreprinse un marș de douăzeci și patru de ore cu cei care încercaseră să-l ucidă cu o zi înainte. Prestes și Landrucci mergeau în frunte, iar în spatele lor veneau Benicio și sergentul care, ascultând de ordinele acestuia din urmă, ridicase revolverul împotriva lui Prestes. Trecură prin mărăcinișuri și pâraie. Benicio, sergentul și soldații fură cuprinși de remușcări. Așa îi câștigă Prestes de partea lui. Iată cum era Prestes, draga mea: drept și cutezător. Iată cum câștiga el stima, respectul și admirația oamenilor lui.

În campania din aceste trei state, Prestes avu de luptat cu malaria. Mai întâi Coloana se contaminase de râie; bărboși și păroși, oamenii se scărpinau ca o uriașă ceată de maimuțe. În timpul trecerii prin Piaui, pe vremea marilor ploi, patru sute de oameni din Coloană se îmbolnăviră de malarie. Prestes înainta bolnav de febră. Aproape niciun ofițer nu scăpă de ea. Acești oameni însă nu simțeau frigurile, iar boala nu-i doboră. Febra îi făcea să înfăptuiască actele cele mai cutezătoare. Marșul acesta halucinant nu putea fi zădărnicit de o simplă epidemie de malarie. Fără chinină și fără medicamente, oamenii erau scuturați de friguri, dar înaintau luptând. Ceasurile zilnice de delir provocate de malarie se repetau monotone și nu era ceva prea nou pentru

soldați, ofițeri și șeful lor. De altfel chiar marșul Coloanei era un vis zbuciumat. Pentru mulți părea un lucru cu neputință de îndeplinit, pe care totuși ostașii îl realizau spre marea mirare a celor mai învățate state majore din lumea întreagă. Ce însemnătate avea malaria pentru ei? Malaria cuprinsese Coloana la Piaui și o însoți până în Bolivia. Soldații nu scăpară de friguri; se obișnuiseră cu ele și nu le mai socoteau drept o boală.

Pe meleagurile sterpe din Ceara unde soarele era cel mai primejdios dintre dușmani, epidemia pierdu din vigoare. Nu muriseră mulți - doar șase, la patru sute de bolnavi. După ploile torențiale din Piaui, Ceara își desfășura acum peisajele ei pustiite de secetă. Un vânt fierbinte răscolea nisipurile care străluceau sub razele soarelui ca o oglindă. Mergeau ca pe jar, cu tălpile arzânde și gâtul uscat. După misterul pădurilor virgine din Mato Grosso, după preerii, după podișul din Goias și după ploile din Piaui, ardeau acum în focul din Ceara, unde generații întregi din nord-estul țării pieriseră în urma secetei periodice. Coloana înainta printr-o arșiță de iad, învingând soarele și vântul pârjolitor tot așa cum învinsese malaria. Tot așa cum îi învingea pe *cangaçeiros*.

Lampiao își oferise serviciile sale lui Prestes, iar generalul îl refuzase. Vreme îndelungată Lampiao fusese stăpânul acestor state din nord-est. Nedreptățile seniorilor proprietari de pământ, legile barbare îndreptate împotriva celor săraci, îi atraseră răzbunarea *cangaçeirosului*, dar răscoala lui Lampiao se transformase în banditism, jaf, violență și moarte. Guvernul îl tocmi să lupte împotriva Coloanei; ca și cum ar fi vrut să insulte armata - încă o insultă în această epocă de tiranie - i se dădu gradul de căpitan. Lampiao nu era singurul în această situație. Guvernul se folosi de toți *cangaçeirosii* din nord-est mai ales de oamenii părintelui Cicero, aruncându-i împotriva lui Prestes. Crezând în minunile părintelui Cicero și în legăturile lui strânse cu sfânta fecioară, populația din nord-est străbătea cale de leghe pentru a-i primi binecuvântarea. Părintele Cicero locuia în Joazeiro, din Ceara, care era în același timp și orașul și fortăreața lui pentru că aci își găseau refugiu *cangaçeiros*. Părintele Cicero era nașul lui Lampiao și făgăduia tuturor celor nenorociți o minune care se va pogori din mantia înstelată a fecioarei. Într-o zi, le spunea el, se va înfăptui o minune care le va ușura viața. Părintele Cicero însă nu primi să ia parte la lupta împotriva lui Prestes. Vrând să dea ajutor *sertanejosilor*, dar neputând să le ofere

altceva decât minuni, necunoscând căile care puteau conduce pe oameni spre o viață mai bună, simțise, poate, în mistica lui nebunie și în rătăcita sa bunătate, că Prestes aducea nefericiților *sertanejos* adevărata eliberare. Refuză să lupte împotriva lui, dar toți Floro Bartolomeii, care exploatau pe lângă oamenii din nord-est faima lui de sfânt superstițios, primiră cu bucurie banii și gradele ce li se ofereau în armată. Îi înarmară pe *cangaçeiros* și neputând înfrânge Coloana, prădară orașe și sate, târguri și ferme. Guvernul întâmpina din ce în ce mai multe greutăți în formarea batalioanelor de „voluntari”, care erau prinși cu arcanul de seniorii feudali, proprietarii de latifundii din Mato Grosso și din Goias. Acești sclavi aruncați împotriva Coloanei, erau prezentați de ziarele lui Bernardes – supuse controlului clerical al lui Jackson de Figueiredo – ca niște patrioți care se angajau voluntar pentru a apăra „cauza justă”. Activitatea militară și socială a Coloanei, faptul că în drumul ei împărțea dreptatea, împiedica șefii politici să mai vâneze „voluntari”. Pentru a nu lupta împotriva lui Prestes, oamenii dezertau. Guvernul trebui să recurgă la *cangaçeiros*, bandiții profesionali ce terorizau *sertoesurile*, pentru a aduna trupe împotriva Coloanei. Așa se făcu că Virgulino, care fu decapitat câțiva ani mai târziu pe malurile lui Sao Francisco, ajunsese căpitan. Căpitanul Virgulino Ferreira Lampiao se înrolă printre oamenii lui Bernardes și lupta împotriva lui Prestes. Guvernamentalii înălțau rugăciuni pentru Lampiao, care viola femeile, omora nevinovați, castra bărbați, despuia bogații și săracii. Pentru ei se spunea tatăl nostru și Ave Maria.

Luiz Carlos Prestes învinsese malaria, soarele, pădurile virgine și fluviile. Îi învinsese și pe *cangaçeiros*. Numele său răsună sub cerul patriei ca un foc de armă tras drept în fața dușmanilor poporului. În căminele sărăcicioase, în bordeie, în *mucambas*¹, în *senzalas*², femei cu obraji scofâlciți, copii bolnavi, oameni-sclavi, rugau cerul și zeii albi, indieni sau negri, pentru izbânda Cavalerului Speranței. Iar rugi se înălțau spre ceruri și din *caatinga* arzătoare, draga mea.

Coloana pătrunse în câmpiile din nord-est îndreptându-se spre fluviul Sao Francisco. Soldații lui Prestes aveau însă să mai străbată trei state. Rio Grande do Norte, Paraiba și Pernambuco.

¹ Locuințele sărăcicioase ale muncitorilor.

² Idem 1

De-a lungul acestui drum, avu loc sângeroasa bătălie de la Pianco, unde Cordeiro de Farias și ostașii săi se acoperiră de glorie și unde bernardiștii se întreceau torturând până la moarte pe revoluționarii căzuți în mâinile lor. Pe același parcurs și anume în momentul când trei coloane ale guvernamentalilor încercau să împresoare Coloana, care era cantonată la ferma Buenos-Aires, pe una din coastele muntelui Sierra Negra, Prestes realizează, grație geniului său militar, una din manevrele sale cele mai îndrăznețe. Guvernatorul din Pernambuco se grăbise să comunice la Rio de Janeiro că forțele revoluționare erau încercuite și pierdute și că nu le mai rămâne decât să piară încercând să treacă Sierra. Cincisprezece mii de oameni se pregăteau să termine cu Coloana Prestes, să lichideze revoluția ce cuprindea întreaga țară. Prestes întârzia pe aceste meleaguri așteptând știri în legătură cu revoluția lui Cleto Campelo care trebuia să izbucnească în Recife. Eșecul acestei revolte, de care Prestes nu aflase, grăbi pregătirile guvernamentalilor. Încercuirea Coloanei nu fu cunoscută decât în după amiaza zilei de 22. Prestes făcu imediat calea întoarsă și înaintând în marș forțat prin *caatinga*, străbătu 23 de leghe, deschizându-și drum printr-o regiune pe unde nici *cangaçeirosii* nu pătrunseseră vreodată. În timp ce trupele guvernamentale continuau să încercuiască ferma „Buenos Aires”, unde era cantonată Coloana, silindu-se să-i încolțească pe soldații lui Prestes între fermă și Sierra Negra, Coloana înainta, sub o ploaie torențială, mărșăluind zi și noapte, făcând în medie câte treisprezece leghe pe zi. După ce descrisese un arc de cerc, Prestes ieși la malurile fluviului Sao Francisco, pe care îl trecu îndreptându-se către Bahia. Trupele guvernamentale nu găsiră nici urmă de Coloană la ferma „Buenos Aires”. În timpul acestei manevre, care fu una din cele mai strălucite ale acestui general de douăzeci și șapte de ani, în timpul marșului său de-a lungul Braziliei, Prestes învinse drumurile de neștrăbătut, prin *caatinga* ce trebuia cucerită, învinse mlaștinile în care nimeni nu se aventurase până atunci și unde apa mocirloasă le ajungea soldaților până la brâu. Brancardele grele cu răniți și bolnavi fură cărate până la capăt, cu toate greutatea, deși caii se înfundau în glod, în ciuda *cangaçeirosilor* care așteptau pe ostașii Coloanei să-i lichideze la marginea acelei *caatinga*, unde nu îndrăzniseră niciodată să pătrundă. A fost un marș fantastic, de zi și de noapte.

Soldații înaintau printr-o mare de noroi. Făgașurile păreau

fără de sfârșit. În noaptea ale cărei ceasuri se scurgeau anevoie, Coloana înainta având în frunte pe comandantul ei, plin de noroi până la umeri. Mărăcinii din *caatinga* le sfâșiau trupurile. Animalele de noapte chirăiau în depărtare, ca niște bufnițe speriate. O broască orăcăia în gura unui cobra, soldații înaintau mereu, și mlaștina nu se mai sfârșea. Zguduiți de brancarde, bolnavii își înăbușeau vaietele. Noptile erau fără lună, iar cerul pustiu de stele. Oamenii își simțeau gâttelej strâns de durere și inima grea de amar. De întors, nu se mai puteau întoarce; cincisprezece mii de guvernamentali încercau ferma de unde pleaseră. În spatele lor era Sierra Negra, moartea. În *caatinga* domnea teama. Ostașii se uitau la cerul de smoală fără vreo stea care să le arate calea. Auzeau orăcăitul broaștelor strivite și țipetele bufnițelor. Rătăcind prin viroage, priveau drept înainte. Steaua lor, draga mea, era omul acesta care înainta prin noroaie deschizându-și drumul - era Luiz Carlos Prestes. Bolnavii își înăbușeau țipetele de durere, soldații își alungau spaima din suflete. După două zile, ajunseră la malurile fluviului Sao Francisco. Străbătuseră un drum de iad pe care Lampiao, deși născut în *caatinga* și trăit acolo din totdeauna, nu-și pusese niciodată piciorul. Apucând pe acest drum, Prestes își scăpă oamenii de la moarte. Scăpă Coloana de la pieire.

Această manevră fu ultima din campania întreprinsă în acele trei state. Sub focul inamicului, Coloana escaladase versantul munților Miuns. La intrarea în Rio Grande do Norte, detașamentele lui Ari și Joao Alberto lichidează, în târgul Sao Miguel, forțele „patriotice” ale *cangaçeirosilor* aflați în slujba guvernului. La 5 Februarie, Coloana trece Serra Luiz Gomes și intră în satul cu același nume, așezat la granița cu statul Paraiba. Pătrunde în acest stat, unde Joao Alberto este trimis pentru a căuta să ia legătura cu locotenentii Seroa da Mota și Souza Dantas, care trebuiau să încerce, în momentul rebeliunii lui Cleto la Pernambuco, o răscoală în capitala Paraibei. Din nenorocire însă, această răscoală eșuase. După o rezistență eroică, unsprezece revoluționari fuseseră atacați de patru sute de oameni. Seroa și Souza Dantas căzură prizonieri. În Paraiba, Coloana trecu munții Boa Vista, Pedra Cerrada și Pitombeiras precum și mai multe fluvii. Detașamentul Ari ajunge în ziua de 8 la Boqueirao de Curema, unde-l bate pe inamic, iar în ziua de 9, se îndreaptă spre Pianco. Cordeiro de Farias și cu detașamentul său formează

avangarda. Nu departe de sat, Cordeiro e întâmpinat de focul susținut al jandarmilor din Paraiba și al cetelor de *cangaçeiros*. Preotul Aristides Ferreira da Cruz, deputat al acelui stat, era la comanda forțelor guvernamentale. În clipa în care sunt atacați, Cordeiro și oamenii săi coboară valea ce duce spre orașul Pianco. Începe o luptă care ține trei ore, bogată în fapte de vitejie. Mai mulți ofițeri și ostași ai Coloanei cad sau sunt răniți. Dar Pianco se află în mâinile lui Cordeiro de Farias.

Joao Alberto, care încercase să intre în legătură cu Seroa da Mota și Souza Dantas, se alătură din nou Coloanei. Atacase mai înainte forțele inamice în satul Malta, unde luase o pradă bogată – arme și muniții. Coloana pătrunde în Pernambuco. În ziua de 14, Dutra și Joao Alberto distrug forțele polițienești din Pernambuco, de sub comanda colonelului Joao Nunes, care o iau la fugă în plină debandadă, lăsând pe câmpul de bătaie automobile, camioane, arme și muniții. Coloana înaintează spre ferma Sao Boaventura. Prestes se așteaptă să primească dintr-o clipă într-alta știri despre răscoala lui Cleto Campelo. În ziua de 15, Coloana intră în Sao Caetano, în timp ce Siqueira cu detașamentul său ocupă Betania, de unde pune pe goană poliția din Pernambuco. Detașamentul Ari primește misiunea de a lua contact cu Cleto Campelo. Siqueira dă lupta la Mulungu, Joao Alberto, la Campo Alegre. Coloana înaintează pe drumuri grele, sub o ploaie care nu mai contenește și care transformă potecile în mlaștini. Ajunge în ziua de 22 la ferma Cipo. Chiar în clipa sosirii este atacată de inamic; de trupe ale armatei, polițiști și de *cangaçeiros*. Cordeiro de Farias formând avangarda Coloanei, ține inamicul pe loc până ce grosul trupelor străbate ferma sub focul inamicului. La luptă participă mai ales detașamentele lui Siqueira Campos și ale lui Djalma Dutra. La un moment dat, soldații lui Siqueira, văzând că inamicul se apropie din ce în ce mai mult, sunt cuprinși de panică. Începe debandada. Adunând o mică ceată de oameni care se țin tari, Siqueira înaintează asupra inamicului. Văzând curajoasa hotărâre a comandantului lor, soldații – care o și luaseră la fugă – fac calea întoarsă și pun în derută adversarul. Când Coloana părăsește ferma Cipo, Cordeiro o însoțește și se luptă cu inamicul, împiedicându-l să înainteze. La câteva ore după plecarea Coloanei, detașamentul lui Ari sosește la fermă unde dă peste forțele guvernamentale. Se luptă și izbutește să se retragă și să ajungă din urmă Coloana la ferma „Buenos Aires”. Din clipa în care cei

cincisprezece mii de oameni se apropiaseră, Prestes își începuse manevra prin *caatinga*. Face un ocol și străbate douăzeci și trei de leghe pentru a ajunge la ferma Brejinho, la trei leghe depărtare de Sao Francisco. Detașamentul lui Siqueira Campos pleacă de aci în avangardă, trece la atac în ziua de 25 și asediază până în ziua de 26 satul Jatoba de pe fluviul Sao Francisco, unde se aflau forțele guvernamentale. Între timp, Coloana traversează fluviul și pătrunde în statul Bahia. Trecerea are loc prin târgușorul Varzea Redonda la o leghe și jumătate de Jatoba, unde Siqueira încercuise inamicul. Locotenentul Brasil trece cu o barcă pe malul dinspre Bahia unde pune mâna pe două vase cu pânze, cu ajutorul cărora Coloana trece apele fluviului Sao Francisco.

Se făcuse târziu noaptea, când bărcile ce duceau pe ostașii lui Prestes își desfășurară pânzele peste râu. Luna strălucea - luna mare, aurie din Bahia - și oamenii lui Prestes pluteau pe apele statului Negro.

Poposiră la Saco, un orășel de pe malurile fluviului Sao Francisco în apropiere de Bahia. Începea o nouă etapă în drumul Coloanei, etapa marelui fluviu, când geniul lui Prestes se va arăta în toată plenitudinea, va târî în urma lui, într-o cursă nebunească pe soldații guvernamentali complet dezorientați. Campania din Sao Francisco e bogată în mari fapte militare. La intrarea sa în Bahia, Coloana era alcătuită din numai o mie două sute de oameni, în vreme ce trupele guvernamentale desfășurate între Bahia, Pernambuco și Minas, se ridicau la aproape treizeci de mii de oameni. Optsprezece generali și mai mulți colonei fuseseră înfrânți în timpul Marelui Marș. Guvernul se folosi de toate mijloacele militare pentru a încerca să nimicească Coloana, dar fără niciun rezultat. Prestes se juca cu forțele contrarevoluționare. Făcu cu ele ce pofti: le făcu să înainteze și le făcu să dea înapoi, le sili să se grupeze într-un anumit stat când o dorea; le sili să treacă într-altul și să se lupte între ele. Le puse pe fugă de nenumărate ori. Izbuti întotdeauna să le dezorienteze. Devenind un ghicitor al *sertanejosilor* prevedea mișcările inamicului fără să se înșele vreodată, și nu-i lăsa timp să-și revină din surpriză. Dădea bătălia când o credea necesar și înșela pe bernardiști de câte ori voia.

Iată-l acum pregătindu-se să străbată *Desertus Austral* o întindere de nisipuri, de pietre și prundișuri, denumită astfel de Martius: apoi toată Chapada Diamantina, luptându-se cu

cangaçeirosii lui Horacio de Matos. De aici, va coborî până în Minas și se va reîntoarce în Bahia, efectuând o manevră de mare efect: vestitul său „nod maghiar”. Urcă apoi din nou spre nord, înainte de a porni spre vest, de unde se va reîntoarce în Goias. Străbate întregul stat Bahia, de la miazănoapte la miazăzi, de la răsărit la soare apune, ajungând astfel să cunoască Sao Francisco mai bine ca oricine.

Sao Francisco este un fel de arteră aortă a Braziliei, draga mea. Problemele sale, bogățiile sale și dramele sale alcătuiesc fondul problemelor, al bogățiilor și al dramelor Braziliei. Despre această regiune s-a scris o întreagă literatură. În ținutul acesta s-au făcut averi imense, iar aci sclavia nu este decât o dramă banală. Prestes va studia aceste probleme tot așa cum a studiat și celelalte probleme ale Braziliei, în decursul vieții sale.

Coloana străbate *Desertus Austral* în optsprezece zile. Mărșalui zile întregi prin ținuturi unde nu găsea nicio picătură de apă. Uneori trecea în drumul ei prin zone de *caatinga* plantate cu *mandacarus*, *quixabas*, *croas*, *favelas*, *palamatorias*, *columbis* și o întreagă vegetație spinoasă prin mijlocul căreia nu părea posibil să-și croiască drum. În după amiaza zilei de 26, la ora trei, Coloana porni de la Saco spre fluviul do Inferno, limita de sud a deșertului. Trece munții Queimado și Santa Rosa. Oamenii merg pe jos. Au lăsat caii pe malul stâng al fluviului Sao Francisco; erau prea obosiți și nici nu făcea să-și mai piardă vremea descotorosindu-se de ei. Numai bolnavii, răniții și bătrânii mergeau călare. Prestes merge pe jos; îi plac marșurile lungi, în timpul cărora poate gândi mergând. În ziua de 3 ajung la târgul Varzea da Ema, unde avangarda Coloanei, comandată de căpitanul Benicio dos Santos, este întâmpinată cu focuri de pușcă. Dos Santos ajunge însă repede stăpân pe situație. De aci încolo Coloana nu mai merge pe jos, ci călare pe măgari. *Sertanejosii* se uită cu gura căscată la aspectul caraghios al eroilor Coloanei victorioase care, târându-și pintenii pe pământ, călăresc pe deșelate măgarii care înaintează cu pas încet. În ziua de 6 Martie, Coloana urcă munții do Queimado, în ziua de 8 își așează tabăra la cinci leghe de Uaua, oraș în care șase sute de soldați ai poliției prădaseră populația. Locotenentul Herminio, originar din Bahia, aflând de crimele comise de poliție împotriva compatrioților săi, pornește cu șase soldați și cu vivandiera Alzira la Uaua, ca să-i facă pe cei șase sute de noi stăpâni ai orașului să petreacă câteva

ceasuri rele. După un lung schimb de focuri, Herminio se întoarce numai fără Alzira, care este luată prizonieră la întoarcere.

În ziua de 11, Coloana se apropie de Santa Rosa, târgușor unde Ari pune mâna pe un convoi de muniții și de aprovizionare, trimis de guvern polițiștilor cantonați în Uaua. În timpul nopții urmează un schimb de focuri cu inamicul. Apoi marșul continuă încet, detașamentele înaintează unul după altul. Astfel trec calea ferată Leste Bresileira. Sunt cantonați în ferma Cipo, unde Prestes primește știrea eșecului revoltei lui Cleto Campelo, în Pernambuco. La 15, ostașii lui Prestes ajung pe malurile fluviului Salitre, iar la 16 sunt la Inferno, ieșind astfel din *Desertus Austral* după ce l-au străbătut pe o distanță de cinci sute cincizeci și opt de kilometri.

Iată-i acum în fața Chapadei Diamantina, înspre granița de sud. Peste această regiune bogată în diamante în care pietrele ispitesc oamenii și spre care alergau aventurierii, regiune din care *cangaçeirosii* făcuseră o fortăreață, domnise timp de mai mulți ani ciudata figură a lui Horacio de Matos, stăpânul ei necontestat.

Coloana intră în orașul Minas do Rio de Contas, pe care preotul Macedo îl părăsește aproape imediat considerându-se jignit de faptul că în cursul unui incident pe care-l are cu un soldat, Prestes dă dreptate acestuia din urmă. Aici află Prestes că Geraldo Roca a propus proprietarilor de latifundii din *sertao*, în numele guvernului, o primă de cinci sute *contos de reis*¹ cui va „lichida” Coloana. Nu de mult, academicianul și scriitorul Felix Pacheco făcuse la Piaui o ofertă asemănătoare: o sută de *contos de reis* pentru capul fiecăruia dintre comandantii Coloanei.

De la Minas do Rio de Contas, Coloana se îndreaptă spre orașul Condeuba, ocupând târgurile, trecând râurile. La 17 părăsește Condeuba, intrând în statul Minas Gerais. Străbătuse o mie trei sute cincizeci și șase de kilometri pe teritoriul Bahiei, în cincizeci și două de zile.

Pătrunzând în Minas Gerais, Prestes urma un plan trasat cu multă răbdare. Voia să atragă în acest stat forțele guvernamentale care erau convinse că el se va îndrepta spre miazăzi, poate în direcția Rio de Janeiro; în realitate însă, Prestes voia să se reîntoarcă spre nord, străbătând din nou teritoriul Bahiei. Forțele guvernamentale înșelate încă o dată de manevra strategică a lui Prestes, începură să-l urmărească în Minas și își evacuară toți

¹ Veche monedă braziliană azi scoasă din circulație.

soldații din Bahia. Statul major guvernamental își transferă repede forțele pe malurile fluviului Sao Francisco, în partea dinspre Minas, gândindu-se mai ales să apere calea ferată *Leopoldina*. Pe de altă parte, trupele generalului Tourinho, oamenii lui Franklin de Alburquerque, ai lui Horacio de Matos și ai lui Volney pătrundeau în statul Minas în căutarea Coloanei. Dar Prestes dădu imediat ordin ostașilor săi să șteargă orice urmă a trecerii Coloanei prin țară, pe măsură ce înaintau. Generalul Mariante care nu putuse, așa cum o dorea, să termine cu Coloana în Chapada Diamantina, intenționa s-o înfrângă la nord de Minas Gerais.

Înșelând inamicul, Prestes se preface că se îndreaptă spre vest, ca și când ar dori să-și desfășoare Coloana de-a lungul fluviului Sao Francisco, deci tocmai în regiunea în care îl așteptau guvernamentalii, dar schimbă imediat direcția și intră din nou în statul Bahia; apoi înaintează mereu spre nord, paralel cu dușmanul pe care îl urmărește, în timp ce acesta coboară spre sud descriind un cerc, prin Bahia. Această manevră derută complet trupele inamice. Coloana se urcă, strecurându-se printre forțele bernardiste care coboară. Patrurile vedeau cum trece inamicul în urmărirea Coloanei. După ce străbătuse aproape o sută de leghe în Minas Gerais, infiltrându-se printre formațiunile inamice care socoteau că vor da de ea în sud, Coloana Prestes pătrunde din nou, la 20 Aprilie, în statul Bahia. Prestes reușise una dintre manevrele militare cele mai celebre, manevră care i-a permis să scoată toate trupele inamice din regiunea pe care avea s-o străbată.

Ca într-un joc de-a v-ați ascunselea de copii zburdalnici, bernardiștii îl caută pe Prestes, care a dispărut în Minas Gerais. Generalul ăsta nu e om, ci vrăjitor. Într-adevăr, Coloana este ca învăluită de vrajă: apare și dispare și nimeni nu știe unde este. În această cursă fără rezultat, în noianul de știri contradictorii care îi năpădesc, soldații guvernamentali dezorientați de legende ce circulă asupra Coloanei și a șefului ei, sfârșesc prin a fi cuprinși de panică. Pentru ei, Coloana reprezintă ceva supranatural. Când te gândești că înșiși generalii armatei nu-și puteau explica mișcările îndrăznețe, bruscele dispariții, aparițiile și mai neașteptate și victoriile succesive ale Coloanei, cum să nu-și închipuie oare niște soldați superstițioși imposibilul, cum să nu tremure ei ori de câte ori trebuie să pornească pe urmele Coloanei? Și unde erau oare urmele pe care nimeni nu reușea să le găsească pe drumurile din

Minas Gerais, sau pe malurile fluviului Sao Francisco? Generalul Mariante s-a zăpăcit, de parcă ar fi un copil care nu poate găsi ascunzătoarea unui alt copil mult mai șiret decât el. Zăpăciți erau și *sertanejosii* și *cangaçeirosii*, obișnuiți să ia urma viclenelor vietăți din *caatinga*. Oamenii lui Franklin, ai lui Horacio, ai lui Volney, a căror ochi cunoșteau toate tainele pământului, nu reușesc nici ei să regăsească drumul Coloanei. Ca un șir de furnici care și-a rătăcit drumul spre furnicar, se răspândesc prin Minas Gerais, răscolind cu privirile colbul cărărilor, căutând urmele Coloanei. Soldații se cred în fața unui fenomen supranatural, în fața puterii zeilor negri sau a zeilor indieni ai pădurii virgine. Pentru *sertanejos*, această Coloană care dispare și reapare era o fantomă, cea mai mare dintre fantome, o nouă nălucire a desișului. Își făceau semnul crucii și se uitau la șefii lor cu neîncredere. Nici Horacio, nici Franklin, nici Volney și cu atât mai puțin generalii și coloneii, ba chiar Mariante, cu armele lui moderne, nu vor învinge vreodată Coloana. Cum să învingă ceva supranatural? Trupele guvernamentale sunt demoralizate. Manevra „nodului unguresc” întări în mare măsură sentimentul de teroare care domnea la inamic. Generalii se zăpăciseră, *sertanejosii* începură să creadă în toate basmele, soldații zgâiau ochii de frică. Prestes însă urca din nou cu Coloana spre Bahia, în timp ce Mariante, pornit în urmărirea lui, răscolea praful drumurilor și adulmeca potecile.

Prestes intră din nou pe teritoriul Bahiei prin comuna Candeuba pe care o mai străbătuse odată. Noaptea era scăldată de lumina lunii pline; apa râurilor lucea ca argintul iar chitarele suspinau în tufișuri, în seara în care Coloana pătrunse pe pământurile statului negru.

Prestes avea tot interesul să rămână cât mai mult timp în Bahia, căci, după cum rămăsese stabilit, trebuia să primească arme și muniții trimise de Isidoro și de conducătorii civili ai revoluției. Dar aceste arme și muniții nu sosiră niciodată. Cei însărcinați cu procurarea lor nu făcuseră nimic.

La 1 Mai, Coloana trecu fluviul Caviao și începu să urce munții Sincora. Acești munți sunt foarte prăpăstioși, cărările lor sunt pline de bolovani. Oamenii urcă pe jos, ducând animalele de dârlogi. Cei mai voinici duc brancardele pe umeri. Coloana își urmează drumul la lumina marilor făclii de ceară de *carnauba*¹ și *sertanejosii* privesc din colibe lor așezate la poalele munților

¹ Arbore din Brazilia.

această ascensiune fantasmagorică. Ai fi zis că sunt niște pelerini ce își îndeplineau făgăduiala sacră de a se cățăra pe un povârniș repede, pe o noapte fără lună, la lumina lumânărilor. La o depărtare de mai multe leghe, *sertanejosii* zăresc ciudata linie luminoasă care strălucește pe cer, în noapte. Un cer fără lună, fără stele pe care se înșiră doar unele după altele aceste lumini sângerii, ca o constelație necunoscută lucind pe *Lavras Diamantinas*. Coloana Prestes înainta, draga mea și sub cerul *sertaoului*.

Ostașii revoluției înaintează acum călări pe câmpiile verzi din Bahia. Pătrund în Barra da Estiva, la Cocos. Un grup de luptători schimbă focuri de armă cu inamicul la Bom Jesus. Prestes trimite detașamentul lui Djalma Dutra în orașul Mocuge, unde va găsi, poate, armele și munițiile de care duce lipsă Coloana. Dutra trebuia să ajungă din urmă grosul trupelor la Guine de Cima spre care se îndrepta Coloana. La Mocuge se dă o bătălie inegală între detașamentul lui Dutra și forțele lui Doca Medrado care sunt cantonate acolo. Acest șef de *cangaçeiros* îi înșeală printr-o viclenie și își trimite fiul în întâmpinarea lui Prestes pentru a-i face propuneri de prietenie. Așa că Dutra se vede atacat tocmai când se aștepta mai puțin. N-a apucat să treacă strunga pe care o formează munții lângă fluviul Paraguacu, când avangarda sa comandată de Ari e surprinsă de focul inamicului ce pândea ascuns pe coama munților și în primele case din Mocuge. Cei patru sute de oameni – soldați ai poliției și *cangaçeirosii* lui Doca Medrado – apărau orașul. Dutra dispune de două sute de oameni din Coloană. Ari se luptă ca un erou, de la nouă dimineața și până seara. În acest moment sosește Dutra cu grosul detașamentului... Pozițiile inamicului sunt de necucerit. Dușmanul trage de pe înălțimi asupra trecătorii în care se găsesc oamenii Coloanei. Dutra îl trimite pe locotenentul Celestino Ferreira pe unul din piscuri pentru a-i îndepărta de acolo pe guvernamentali. Celestino își îndeplinește misiunea cu succes, urcând muntele sub ploaia de gloanțe. După ce cucerește înălțimea, Ferreira atrage asupra lui focul inamicului, îngăduind astfel celor care luptă de dimineață, încercuiți în trecătoare, să se retragă. Dutra le acoperă retragerea luptând, după care se alătură și el Coloanei, la Guine de Cima.

Coloana își continuă drumul de-a lungul malurilor râului Coxo și ajunge, în fine, la Santa Emilia în inima *caatingei*.

De la Santa Emilia începe un marș îngrozitor prin *caatinga*,

fără călăuze, fără drumuri, în timp ce dușmanul încercuiește acea parte a desișului în care a pătruns Coloana. Este una din etapele cele mai grele și mai lungi ale Marelui Marș. *Jagunçosii*, soldații poliției și ai armatei, înconjoară *caatinga* convinși că niciodată Coloana nu va izbuti să iasă din ea. Nu există nicio potecă. Muncind zi și noapte, Prestes și Joao Alberto încep să deschidă un drum spre a ajunge la șoseaua de la Chapada Diamantina, unde izbutesc într-adevăr să iasă în ziua de 17. Nu se găsește apă, oamenii nu au aproape nimic de mâncare: într-una din zile, se taie un bou pentru cei o mie de oameni ai Coloanei. Apa era departe, un singur puț, și trebuiau făcute mai multe drumuri pe zi pentru a da de băut soldaților. Trupele inamice erau sigure de victorie. Această regiune a *caatingei* nu fusese străbătută niciodată. Inamicul socotea că spinii, setea și foamea vor lichida o mare parte din Coloană, lăsând în seama lui restul, așa că ține *caatinga* sub încercuire. Dar îndrăzneala, încrederea și rezistența oamenilor de sub comanda lui Prestes erau neobișnuite. Când soldații lui Bernardes sfârșiră încercuirea și porniră să atace *caatinga*, Coloana se și topise pe cărarea pe care și-o deschisese până la șosea. Din nou holbară *sertanejosii* ochii, uimiți. Era curată vrăjitorie. Nu era cu puțință să lupți și să învingi oameni care nu țineau seama de forța de neîmblânzit a *caatingii*, care nu țineau seama nici de foame, nici de sete. Iată cum erau oamenii Coloanei, draga mea.

Ziua și noaptea aceea de iad în care moartea îi pândise la ieșirea din desiș și chiar și înlăuntrul ei, din pricina setei și a lipsei de hrană, trecuse. Oamenii aveau picioarele rănite de spini și mâinile zgâriate; ieșiseră din acest infern pentru a pătrunde în acela și mai îngrozitor al fluviului Sao Francisco, ale cărui ape creșteau mereu. Trecură prin târgurile Almas, Bom-Gosto și Pedrinhas unde se odihniră după ultima lor aventură.

Urmă după aceea un marș de nedescris, de o îndrăzneală și de o rezistență nemaiauzită, peste Estrada Cruel (Drumul nemilos). Bine fusese ales numele acesta, de către țăranii acestei regiuni, săracă în hrană, acoperită de apele fluviului Sao Francisco ce spălaseră totul în calea lor, într-o revărsare ce întrecea acelea din anii precedenți. În ziua de 19, Coloana ajunse la Estrada Cruel și dădu peste *mandacaruși*, *xiquexiques*, ghearele de pisică, cununile călugărilor, toată vegetația dușmănoasă și țepoasă a *caatingei*. Acolo nu există decât un singur arbore prieten al omului,

umburana, al cărui trunchi păstrează apă și pe care îl binecuvântează călătorul însetat. Frumusețea își risipește culorile în plantele agățătoare, ascunzând țepii *caatingei* sub flori albastre și rubinii, roșii ca sângele, albastre ca cerul. Estrada Cruel este o cărare nemaipomenit de îngustă pe care se încrucișează spinii și florile. Din timp în timp, oamenii sunt îmbărbătați de câte un *umburana*. Cu o voință de neclintit, Prestes merge în fruntea ostașilor săi, cu pași repezi, cu trupul dogorit de febră. Mereu înainte.

Străbat astfel două sute de leghe. Flora le era dușmană, draga mea și fauna deasemenea. Pe aceste tărâmurile ale nesfârșitului nu poate viețui niciun animal în afara șerpilor cobra și a șopârelor, a reptilelor și a celor mai primejdioase feluri de păduchi. Șerpilor apăreau la marginea cărării șuierând îngrozitor, gata să le dea sărutul lor aducător de moarte; frunzele uscate foșneau la trecerea lor; erau prin locurile acelea șopârle ce viețuiau pe aceste meleaguri de la începuturile lumii și vietăți dintr-o altă epocă aparținând unui trecut uitat de veacuri. Ascunși printre cununile călugărilor și ghearele de pisică, șerpilor cu clopoței și *jaracucusii*¹ – uriași cobra ai desişului – pândeau trecerea Coloanei Prestes. Oamenii înaintau însetați și lihniti de foame. Șerpilor cobra șuierau. Șuierau și *cabeca de platona*² și *pico de jaca*³. Oamenii se cutremurau de groază în fața acestor reptile veninoase dar își vedeau de drum. Iar Prestes mergea în frunte.

Iată-i acum trecând prin cătune locuite de o populație mizeră. Apele fluviului Sao Francisco, ieșite din albie, au înecat țarinele, luând cu ele roadele și vitele. Coloana nu găsește nimic de mâncare. Nu poate trece fluviul Sao Francisco la Tabuleiro Alto, căci nu găsește luntre; după revărsare, fluviul se întinde pe o lărgime de cinci leghe, ca un uriaș boa ce s-ar odihni după ce a înghițit recoltele și plantațiile. Locuitorii de pe țărmuri fugiseră de inundație. Prestes se hotărăște atunci să se îndrepte spre Santo Se, un *sertao* îmbelșugat.

Dar inamicul controla cele patruzeci și cinci de leghe ce despărteau Tabuleiro Alto de Santo Se. Guvernamentalii așteptau acolo ca oamenii Coloanei să moară de foame, în *caatinga* inundată de apele fluviului. Lipsa mijloacelor de transport, vasele

¹ Șerpi veninoși.

² Idem 1

³ Idem 1

ce patrulau pe fluviu, mizeria ce domnea pe malul stâng, îl împiedică să treacă de partea cealaltă. Inamicul păzea trecătoarea din munții Do Encaibro, la intrarea în orașul Santo Se. Prestes se îndreptă într-acolo. Intră cu oamenii săi în apele fluviului. Cu apa ajungându-le până la mijloc sau până la umeri înaintează prin adevărate mlaștini, sau trece peste niște întinderi nesfârșite în care noroiul le întârzie înaintarea. Nu au aproape nimic de mâncare. Nici făină, nici zahăr, nici cafea, nici sare. Nu au decât puțină carne. Sunt tăiați ultimii boi slăbiți ai Coloanei. Tutunul s-a isprăvit. Trebuie să meargă repede, mai repede ca niciodată. Moartea le calcă pe urme, iar soldații trebuie să câștige întrecerea – cu orice preț. În această etapă, Coloana bate toate recordurile marșurilor de infanterie; oamenii săi stabilesc prima oară un record superior tuturor celor câștigate în timpul războiului din 14, întrecându-l și pe acesta peste câteva zile. *Sertanejosii* din regiune, cunoscând toate tainele acestor meleaguri, socotiseră că pe un astfel de teren nimeni nu va putea face mai mult de patru leghe pe zi. Coloana izbuti să facă nouă, în timpul unui marș de unsprezece ore. *Sertanejosii* nu se mai mirau de nimic. Se uitau cu un nețărmit respect la tânărul acela slab care comanda trupa. Dădeau din cap, într-un gest secular care exprima toată admirația lor.

Coloana pătrunde în cătune și în sate părăsite. Detașamentul Dutra, aflându-se în acel moment în ariergardă, e atacat de numeroase forțe inamice. Primește lupta și respinge atacul. Aceeași Coloană inamică, formată de soldați ai poliției și din oamenii lui Franklin și ai lui Volney, atacă ceva mai departe Coloana Prestes. În acest timp, efective guvernamentale importante îl așteaptă pe Prestes la Brejinhos, spre care se îndreaptă Coloana. Intenționează să-l prindă între două focuri. Prestes își croiește drum prin *caatinga*, o părăsește, și cade asupra ariergărzii inamicului, în apropierea cătunului Siriem, lângă Santo Se. Între timp, forțele guvernamentale care îl căutau, continuă să înainteze pe șosea socotind că Prestes se află în fața lor. Înaintează așadar pe șosea până în clipa în care se întâlnesc cu celelalte forțe ale poliției, care așteptau la rândul lor sosirea Coloanei la Brejinhos. Inamicul comite din nou o greșeală fatală: convinși că au de-a face cu Coloana Prestes, cele două detașamente ale lui Bernardes se vor lupta între ele. Învingând natura cea mai vitregă, trecând prin apele fluviului Sao Francisco,

făcând o minune pe care o cântă și astăzi legendele din *sertao*, în bâlciurile din nord-est, Prestes își termină la 2 Iunie îngrozitorul său marș de la Tabuleiro Alto la Santo Se, marș pe care înșiși *sertanejosii* îl socoteau cu neputință de îndeplinit.

Iată-i din nou pe malurile fluviului Sao Francisco la granița statului Pernambuco. Coloana își face apariția în fața forțelor guvernamentale concentrate în acest sat, și când acestea pornesc în urmărirea lor, Prestes ordonă replierea spre sud, către orașul Monte Alegre, în Bahia. Și aici va invada un stat de unde a izgonit mai întâi forțele inamice. Forțele guvernamentale vor fi înșelate încă o dată, printr-o manevră a marelui șef. În acest marș, Coloana descrie un arc de cerc de la Seriema la Monte Alegre. Sosește apoi în linie dreaptă la Serrinha, de unde o apucă apoi spre nord, trecând prin împrejurimile orașului Geremoabo. După aceea trece frontiera la Rodelas, pentru a intra în Pernambuco, unde nu se găsesc forțe inamice. Prestes parcursese în 32 de zile acest enorm arc de o mie patru sute șaptezeci de kilometri. Coloana ajunsese câteodată să înainteze cu câte treisprezece leghe pe zi.

Prima etapă, de la Seriema la Monte Alegre se încheie în ziua de 18 Mai. Avangarda intră în acest oraș în ziua de 17; Coloana e primită cu bucurie de populație care o sărbătorește, fericită că vede pe soldații libertății. La Monte Alegre oamenii se vor culca pentru prima oară în paturi. A trecut atâta timp de când n-au mai făcut așa ceva încât nu pot să doarmă. În seara premergătoare sosirii la Monte Alegre, Prestes, care reușise să găsească cai pentru cea mai mare parte a Coloanei, primi calul pe care i-l aduse un soldat. În timpul ultimei luni, făcuse pe jos peste două sute de leghe. În timp ce Coloana se odihnește la Monte Alegre, unde e sărbătorită, Prestes pleacă în avangardă. A doua zi, Coloana își urmează șeful și se îndreaptă spre mare: obiectivul ei e orașul Serrinha. Dar la Riachao i se face cunoscut că opt sute de soldați ai poliției din Bahia au sosit la Serrinha. Aceste forțe pornesc în urmărirea Coloanei, care părăsind Riachao trece în ziua de 22 calea ferată de răsărit a Braziliei, între Serrinha și Salgado, continuă să înainteze spre satul Pombal, traversează Itapicuru și bate forțele poliției nu departe de intrarea în oraș. Aci, Coloana e din nou sărbătorită. Coloana, prietena poporului, împarte dreptatea și este într-adevăr nădejdea norodului din *sertao*. I se aduc dulciuri și îmbrăcăminte, apă de izvor, doctorii și alimente. Campania de infamii dezlănțuită de Bernardes în țară împotriva

Coloanei nu dădea niciun rezultat. *Sertanejosii* vedeau adevărul. Trăiau epopeea Coloanei, în care găsiseră izvor de speranță. Iată de ce, în orașe și în sate, muzicanții - bieți muzicanți cu instrumente dezacordate - ieșeau pe drumuri ca să salute pe soldații Cavalerului Speranței. Fetele le ieșeau în cale cu flori și femeile îi întâmpinau cu doctorii și pâine.

Iată-i în sfârșit la Bom Conselho, iată-i străbătând serra de Itiaba: într-un bâlci din satul Gulozo li se alătură niște „voluntari”. Și Coloana pătrunde în regiunea Canudos unde, cu câțiva ani în urmă avusese loc tragica răscoală a *sertanejosilor* ajunși la disperare. Antonio Conselheiro, profetul din *sertaos*, copil al foametei, al exploatării și al mizeriei, se răsculase cu ai săi, cerând dreptate. Îvinseră pe soldații guvernului, dar în cele din urmă fură zdrobiți. Luiz Carlos Prestes străbătea acum aceste locuri istorice unde izbucnise o răscoală lipsită de conducere. Acești oameni nu cunoșteau nimic altceva - în afară de mizeria vieții lor. Punând mâna pe arme, chemaseră cerul în ajutor - căci nu știau să-și ceară drepturile. Și Prestes se răsculase, și la început revolta lui fusese și ea lipsită de orientare. Acum însă știa pentru ce luptă. Măine, va găsi dezlegarea acestor probleme și o va înfățișa poporului.

La 2 Iulie, în lumina tristă a amurgului, Coloana ajunsese pe malurile fluviului Sao Francisco, la un kilometru de Rodelas, la granița statului Pernambuco. Acum, putea trece fluviul. Forțele garnizoanei din Pernambuco erau risipite prin statul Bahia, în căutarea Coloanei pe care nimeni nu o putea repera.

Așa luă sfârșit campania din Bahia, în care Prestes străbătuse cinci mii de kilometri, trecuse treizeci și trei de fluvii, hărțuit de treizeci de mii de soldați, de foame, de sete, de friguri, de o natură dușmănoasă și de reptile primejdioase. Două sute din oamenii Coloanei rămăseseră pe câmpiile Bahiei și în *caatinga*, răniți, dispăruți sau morți. Inamicul fusese bătut de mai multe ori și după ultimele fapte de arme ale lui Prestes, chiar și generalii lui Bernardes nu mai credeau că era cu putință să fie învins. Numai din obișnuință continuau să trimită la Rio de Janeiro telegrame ce anunțau încercuirea Coloanei și apropiata ei nimicire, dar nici ei singuri nu mai credeau ce spuneau în telegramele lor, draga mea. Chiar și generalii fuseseră cuprinși de superstiția *cangaçeirosilor*. Și ei credeau că luptă cu supranaturalul: pentru că nu erau în stare să aprecieze geniul lui Prestes. Pentru ei, Prestes era un

demon al războiului, care controla toate drumurile iadului din *caatinga*. Pentru *sertanejos*, Prestes era steaua care strălucea în noaptea Bahiei.

În noaptea de 2 Mai 1925, căpitanul Costa Leite, însoțit de Jansen de Melo, de Decio Mendes de Fonseca, de Luiz Calso Uchoa, de Mario Chaves Ferreira, de Leopoldo Nery, de Failace da Gama și de un sergent, atacaseră regimentul al treilea pe Praia Vermelha din Rio de Janeiro.

Din 1924 și până în 1927, în timp ce Coloana se găsea în interiorul țării, răzcoalele, revoltele și tentativele de revoluție se ținuseră lanț în țară. Pilda Coloanei, care flutura drapelul revoluției, îndemna la acțiune pe toți cei ce nu erau de acord cu regimul dictatorial impus țării. Se conspira în închisorile înțesate de deținuți. Se conspira în orașe, în cazărmi, în cabinetele medicilor. Ofițerii, sergenții, soldații și civilii, urmărind epopeea Coloanei, așteptau clipa în care vor pune mâna pe arme, pentru a-i deschide lui Prestes drumul spre Rio de Janeiro.

În 1924 fusese arestat Costa Leite, care încercase să se alăture mișcării revoluționare din acel an, pregătind o revoluție care trebuia să izbucnească în Noiembrie la Rio de Janeiro.

Trimis la Ilha Grande evadase împreună cu câțiva ofițeri - Tasso Tinoco, Aristoteles Souza Dantas și Mario Sales Ferreira - deportați și ei. Trecuseră golful cu o luntre și se înfundaseră în desiş. Poliția primise ordinul de a-i prinde vii sau morți.

Costa Leite ajunsese o nălucă pentru poliția politică a țării. Dacă ar fi să crezi spusele poliției, el trecea prin gări deghizat în femeie - o brunetă cam vârstnică, bronzată de soarele plajelor, micuță și grațioasă, care purta sub fustele ei croite după ultima modă de la Paris, revolvere și cartușiere și care în loc de sâni avea bombe care ar fi putut să arunce în aer un oraș întreg.

În noaptea de 2 Mai 1925, Costa Leite sosește, însoțit de cei șapte camarazi ai lui la cel de al treilea R. I. Cei opt coboară din două mașini. Asaltul dat împotriva celui de al treilea R. I. e legat de posibilitatea unei răzcoale în fortăreața Sao Joao și de rebeliunea unui batalion de poliție cantonat la Botafogo. Ofițerii pătrund în cazarmă. Câtva timp, planul lor îndrăzneț de a răscula regimentul este încoronat de succes. Dar în clipa în care trupele sunt gata formate și așteaptă armele, un grup de partizani ai guvernului reușesc să controleze anumite puncte și încep să tragă

împotriva soldaților dezarmați și a ofițerilor veniți din afară. Aceștia din urmă răspund. Jansen de Belo cade rănit și peste câteva clipe își va da sufletul în Casa de Saude Pedro Funesto, un fel de cartier general al tuturor conspiratorilor și revoltaților din acele vremuri. Revoluționarii se văd siliți să părăsească cazarma și astfel capturarea celui de al treilea R. I., precum și răscoala care depinde de succesul acestui atac eșuează. Acest moment de extraordinar eroism – nouă oameni care iau cu asalt un regiment – avea să rămână înscris ca o pagină legendară de curaj nebunesc, de avânt revoluționar, printre poveștile despre revoluție care circulau pe atunci din gură în gură prin Brazilia.

„5 de Julho”¹ era un ziar ilegal care trecea din mână în mână. Unde era redacția lui? Unde se tipărea acest ziar violent, de format mic din care fiecare exemplar era citit de mii de oameni și care avea mai multă influență asupra opiniei publice decât întreaga presă guvernamentală a țării, care-i aducea osanale lui Bernardes, împrôscând cu infamii Coloana, prin proza anostă a lui Jackson de Figueiredo și a discipolilor săi? În minunata carieră ziaristică a lui Pedro Mota Lima, romancier tumultuos, din care revoluția făcuse un pamfletar neîntrecut, se disting două momente emoționante de o rară frumusețe. Primul, cu prilejul apariției ziarului „5 de Julho”, când devine crainicul revoluției *tenentiste* și transmite glasul Coloanei Prestes care se înalță din *sertoos*, adresându-se orașelor. Al doilea, în 1936, în perioada ziarului „A Manhã”² (ziar curajos, cinstit, care ne face onoare tuturor) când este glasul Alianței Naționale de Eliberare, vocea revoluției, pentru independența Braziliei și din nou vocea lui Prestes, în întreaga țară. Timp de douăzeci de ani și-a pus pana în slujba poporului. Lima se trăgea dintr-o familie mare, strămoșii săi erau Jose do Patronicio și Alcindo Guanabara, Libero Badaro și Raul Pompeia. Ca și acesta din urmă era romancier și din clipa în care constată că un articol de ziar e mai de folos poporului decât un roman nemuritor, părăsește romanele pentru ziaristică. Ziarele din 1935 „5 de Julho” ca și „A Manhã”, se leagă de vechea tradiție a acelor „Cartas chilenas”, în care poeții făceau din arta lor un instrument de critică socială și politică, chemând poporul la revoluție.

Ziarul „5 de Julho” agită familia *tenentistă*, pătrunde în

¹ 5 Iulie

² Dimineața.

rândurile poporului. În anii aceștia în care se conspira în fiecare zi, acest mic ziar informa întreaga țară despre frământările revoluționare. În timp ce presa, supusă cenzurii, nu putea scrie nimic despre grozăviile lagărului de concentrare de la Clevelandia (perfectă anticipare a lagărelor de concentrare din Germania), instalat de Bernardes pe malurile aducătoare de moarte ale Amazoanelor – de altfel singura lui realizare în această parte a Braziliei – în timp ce presa nu putea spune nimic despre rebeliunile ce se țineau lanț în țară, „5 de Julho” inspira curaj și încredere locuitorilor din orașe. Vorbea de sclavia ce domnea în țară și despre eroismul celor ce nu mai voiau să fie robi.

„5 de Julho” era mijlocul de legătură care îngăduia conspiratorilor ce se aflau în casele „*tenentistas*” ale lui Meireles, a lui Pedro Ernesto și Viriato Schmacker – soția acestuia, curajoasa Carolina, făcea de gardă cu revolverul în mână în timp ce Costa și Berceles își puneau la punct planurile de rebeliune – să comunice cu lumea din afară.

Ziarul „5 de Julho” publica cu regularitate știri despre diferitele răscoale din țară. Când Maynard Gomes se răscoală în două rânduri – în 1924 și în 1926 – și antrenează pe toți cetățenii statului, ziarul lui Mota Lima e cel care îi publică lozincile și care arată adâncimea și urmările acestor mișcări.

În anii în care Coloana străbate interiorul țării, ani în care ofițerii și civilii conspiră, în care sergenții și soldații așteaptă ceasul răscoalei, poliția caută cu grijă redacția și pe redactorii acestui mic ziar eroic și combativ.

În întreaga țară, răscoalele se țin lanț, draga mea. Ribeiro Junior și Magalhaes Barata stăpânesc orașul Manaus și înaintează spre Amazoane, semănând și aci grăuntele revoluției înainte de a fi înfrânți.

La Paraíba, unsprezece revoluționari întâmpină cu focuri de pușcă pe cei patru sute de polițiști veniți să-i aresteze. Un trădător îi vânduse poliției. Mișcarea lor trebuia să izbucnească odată cu cea a lui Cleto Campelo la Pernambuco. Conducătorii erau Aristoteles de Souza Dantas și Seroa da Mota. Nouă oameni, dintre care patru foști marinari din Sao Paulo, care se întorseseră din Montevideo pentru a se alătura Coloanei Prestes, sunt împreună cu ei. Se dă o luptă violentă cu cei patru sute de soldați ai forței publice. Revoluționarii rezistă multă vreme. Marea presă vorbește despre ei ca despre „dușmanii legii”. Dușmani ai legii, da,

draga mea: sunt dușmanii legii seniorilor țării, ai legii de exploatare nerușinată a omului, sunt dușmanii legilor îndreptate împotriva poporului.

Cu toate că aceste rebeliuni și tentative de răsccoală nu au avut ca urmare o revoluție hotărâtoare, ele dovedeau totuși că țara fusese trezită din somnul ei de către marșul soldaților lui Prestes în interiorul țării. Pe unde trecea Coloana ieșeau la iveală toate problemele. Sub guvernarea lui Bernardes nu era liniște în orașe. Comunicatele Ministerului de Interne, care anunțau în fiecare dimineață: „liniștea domnește în toată țara”, nu spuneau adevărul. Și poporul știa acest lucru. Adevărul îl găsea în paginile clandestine ale lui „5 de Julho”, redactate de Mota Lima și Bernardo Canelas în ascunzătoarea lor, de unde dădeau știri despre răscobilele ce izbucneau în țară, știri care semănau cu primele flori de sfârșit de iarnă, cu acele flori ce se ofilesc de îndată ce au înflorit, dar care vestesc apropierea primăverii.

Mișcările revoluționare care ar fi trebuit să sprijine Coloana, eșuaseră. Deoarece nu sosiseră armele și munițiile făgăduite de Isidoro, Coloana fusese silită să captureze arme și muniții de la inamic. După ce aprinsese simțul revoluției în tot interiorul țării, după ce străbătuse patrusprezece state¹ de la Sao Paulo și Rio Grande până în miazănoapte, după ce semănase nădejdea în întreaga Brazilie, învățând oamenii și culegând învățături de la ei, Coloana apucă drumul întoarcerii. Trecuse ca o furtună, ca un uragan, peste nedreptăți, peste exploatare și peste nenorocire. Avea, de altfel, să dea naștere și multor autori de romane cu caracter social pe care poporul în setea lui după cunoștințe, avea să le citească cu nesaț. Coloana avea să înlesnească agitația pentru Alianța Liberală din 1930, când poporul, în lupta sa împotriva guvernului, se revoltă și smulge puterea din mâinile lui Washington Luis. Datorită Coloanei și șefului ei avea să facă cu puțință, în 1935, Alianța Națională de Eliberare. Coloana deschisese drumurile libertății și independenței economice ale

¹ Coloana străbătuse douăsprezece state braziliene și o anumită porțiune a teritoriului paraguayen: Sao Paulo și Parana (cu forțele care veneau din capitala statului Sao Paulo), Rio Grande, Santa Catarina (cu forțele lui Prestes care se alăturaseră trupelor din Sao Paulo la Parana), Goias, Mato Grosso, Piaui, Maranhao, Ceara, Rio Grande do Norte, Paraiba, Pernambuco, Bahia, Minas Gerais.

patriei. Marșul ei epic scosese la iveală răul ascuns în inima problemelor țării. În ea își are obârșia revoluția braziliană. Nu va fi îndeajuns de cântată niciodată, atât pentru eroismul nemaiîntâlnit al campaniilor sale militare, cât și pentru marea ei acțiune socială. Coloana a fost pentru Brazilia sângele nou al revoluției.

În ziua de 5 Iulie, Coloana își începu marșul prin Pernambuco. După lupte aprige, se îndreaptă spre frontierele Bahiei, schimbând focuri de pușcă cu inamicul aproape în fiecare zi. Hrana începe să lipsească din nou; oamenii mărșăluiesc zile întregi de-a lungul preeriilor pârjolite. Trec peste un munte unde nu sunt izvoare și unde drumul este cu atât mai greu cu cât ostașii sunt chinuiți de sete. De aici vor pătrunde într-un ținut fertil, unde cresc portocali, *mangos*, *cajus*¹. Aci Coloana își va potoli setea. Dar urmându-și drumul spre sud-est, va nimeri într-o zonă de arbori fără frunze, cu o floră halucinantă, moartă, pierdută în aceste pustietăți. După ce trece granițele statului Bahia, Coloana o ia pe malurile lui Sapao pe care îl trece spre a intra în statul Goias, cu râurile lui cu maluri înverzite și cu numeroasele lui cirezi de vite. Ostașii Coloanei, siliți până acum să-și raționalizeze hrana, puteau mânca în sfârșit pe săturate, căci pătrunseseră în Chapada das Mangabeiras.

În Goias, draga mea, primăvara este singurul anotimp al anului. Șesul acesta nesfârșit nu știe ce este asprimea iernii și nici căldura înăbușitoare a verii. Toamna nu despoaie arborii de frunze și nu colorează peisajul cu un galben trist. Aci verdele este nepieritor și ogoarele sunt udate de nenumărate cursuri de apă. Această primăvară ce dăinuie douăsprezece luni pe an, este înviorată de Tocantins, Araguaia, Parana și afluenții fluviului Sao Francisco. Apele lor, care străbat acest stat, sunt bogăția lui, căci au înlesnit un minunat sistem de irigare. În timpul trecerii ei prin Goias, Coloana trăi zile de vis, draga mea. De acolo, se îndreaptă spre Porto Nacional, pentru a porni apoi înspre miazăzi.

La 1 Septembrie, Prestes trece cu oamenii săi prima linie de apărare a bernardiștilor. Trupele guvernului, care încercaseră zadarnic să încercuiască Coloana, nu putură nici măcar să-i constrângă să dea o luptă: Prestes se strecura printre forțele inamicului fără ca ele să-și dea seama de acest lucru.

Bernardes visase să înăbușe forțele revoluționare din Goias. De aceea trimisese în acest stat poliția din Sao Paulo – patru mii de oameni, sub comanda colonelului Pedro Dias de Campos,

¹ Fructe orientale foarte zemoase.

înzestrați cu armele cele mai moderne, mitraliere și puști mitraliere, având la dispoziție chiar și un anumit număr de avioane.

În liniștea unui birou ministerial la Sao Paulo, colonelul Pedro Dias de Campos însemnase pe hartă, spre marea bucurie a șefilor bernardiști, un plan de campanie ce trebuia să nu dea greș. Cu cei patru mii de oameni și cu cele două regimente de cavalerie pe care guvernul le pusese sub ordinele sale, ar acoperi două linii de peste o sută de leghe fiecare, de-a lungul întregului Goias. Prima linie s-ar întinde de la Sao Jose de Douro la Porto Nacional. A doua, ar urma cursul fluviului Parana. Prestes străbate fără nicio greutate prima dintre aceste linii, și își continuă acum drumul spre sud.

La 1 Octombrie ajunse în sudul statului Goias. Prestes dă ordin lui Joao Alberto să se îndrepte spre răsărit, spre Triangulo Mineiro, să amenințe orașul Santa Rita do Baraiba și să atragă într-acolo forțele guvernamentale. Între timp, Coloana se îndreaptă spre vest, spre Mato Grosso. Joao Alberto își îndeplinește raidul cu succes și ajunge din nou Coloana la Mato Grosso, după ce străbătuse trei sute cincizeci de kilometri.

Aflând că două grupe guvernamentale - un batalion de poliție din Sao Paulo sub comanda maiorului Arthur Almeida și un detașament de *jagungos* a lui Horacio de Matos - încearcă să atace Coloana din mai multe puncte deodată, Prestes se hotărăște să-i arunce pe unul împotriva celuilalt. În acest scop, părăsește la miezul nopții ferma Joao Batista, unde nu lasă decât câțiva oameni însărcinați să atragă asupra acestui punct atenția forțelor lui Arthur Almeida și ale lui Horacio. Inamicul cade din nou în cursă. Poliția și *jagungos*, cele două grupe bernardiste, năvălesc în fermă, prin două puncte diferite și trag una împotriva alteia până la ora opt dimineața, când se recunosc și își dau seama de greșeala comisă. Peste două sute de oameni zac morți pe câmpul de luptă, draga mea! Când își dă seama de cele întâmplate, maiorul Arthur Almeida se sinucide.

Coloana se îndreaptă însă spre Mato Grosso. Efectivele ei se ridică la opt sute de oameni: două sute nu mai sunt în stare să lupte, sunt răniți, istoviți sau fără arme.

Mai erau și bătrânii, copiii și femeile. Mai mult, cei șase sute de oameni care puteau lupta, nu mai aveau muniții; și nu aveau decât niște puști vechi și câteva revolve. Străbătuseră întreaga Brazilie. În van așteptase Coloana ca șefii civili și militari ai

revoluției să pornească mișcările revoluționare pe care făgăduiseră să le conducă și care trebuiau să dea semnalul răscoalei în toată țara. Tot în van așteptase și armele făgăduite de Isidoro. Atunci Prestes se hotărî să-i trimită pe Djalma Dutra și Moreira Lima la Libres pentru a lua legătura cu Isidoro și cu Assis Brasil, spre a hotărî împreună cu ei viitorul Coloanei – anume dacă aceasta trebuia să rămână în țară în așteptarea unei apropiate revoluții, sau să emigreze.

Dutra și Moreira Lima pleacă escortați de detașamentul lui Siqueira Campos care, la întoarcere, nu va mai găsi Coloana și va face un îndrăzneț raid de nouă mii de kilometri prin Goiás și Minas intrând în cele din urmă în republica Paraguay.

În Mato Grosso, Prestes face manevre cu Coloana, în așteptarea emisarilor. Nu mai e departe clipa în care Coloana va intra în Bolivia. Redusă la jumătate, slăbită de friguri, își trăiește ultimele luni ale epopeei sale. Malaria doboară din când în când oamenii care străbat pădurile virgine din Mato Grosso.

Emisarii plecaseră, dar Coloana nu putea aștepta reîntoarcerea lor în tihna unui cantonament. Destinul și misiunea Coloanei era să înainteze. Cei șase sute de oameni erau istoviți, dar ce însemnătate avea asta? Trebuiau să străbată încă o dată pădurile virgine din Mato Grosso și Goiás, evitând pe cât cu putință inamicul, căci munițiile erau din ce în ce mai rare. Prestes conducea Coloana prin labirintul fluviilor din Mato Grosso și Goiás. Ocoli pe cât putu inamicul și îl învinse de câte ori se văzu silit să primească lupta.

În ziua de 26 Septembrie, avangarda, comandată de Joao Alberto, ajunse la podul de peste fluviul Jauru și căzu peste inamicul care îl ocupa. Era ora zece și jumătate dimineața și numeroase trupe guvernamentale păzeau podul; Joao Alberto luptă până la ora cinci după masă, când reuși să pună inamicul pe fugă. Această luptă prilejui un episod cu totul neobișnuit: zece oameni se dezbrăcaseră, luaseră câte o bandă de cartușe între dinți, își atârnavaseră pușca în bandulieră și trecuseră fluviul înot, pentru a ataca ariergarda inamică. Între timp Prestes, însoțit de două plutoane, sub comanda lui Ari, trecuse la rândul său fluviul, pentru a ataca flancul și ariergarda bernardiștilor. Cordeiro, care forma ariergarda Coloanei, atacat fiind de cavaleria inamică, izbuti să se retragă în ordine, aproape fără a fi răspuns focului inamic din

cauza lipsei de muniții. Cei zece soldați goi vârau totuși panica în forțele care apărau podul; la sosirea lui Prestes și a plutoanelor lui Ari, guvernamentalii începură să bată în retragere. Coloana trecu atunci podul și îi dădu foc.

De acum încolo, Coloana înaintă peste fluviile și prin pădurile virgine din Mato Grosso. Străbătu o regiune diamantiferă, locuită de o populație de treizeci de mii de oameni atrași de speranța de a se reîntoarce la orașe, după ce exilul le-ar fi îngăduit să-și agonisească o avere cu care să-și cumpere toate bunurile acestei lumi.

Coloana străbătu Goiás în căutarea lui Siqueira. Pătrunse pe moșii, trecu râuri, fluvii, drumuri și poteci. Asigurându-se că știrile despre prezența lui Siqueira prin acea regiune erau false, ea luă drumul întoarcerii spre Mato Grosso.

În cursul ultimei etape a marșului, Prestes avu grijă să se îndepărteze cât mai mult de târguri, orașe și sate, unde ar fi putut să dea peste inamic. Munițiile și armele de care dispunea Coloana nu-i mai îngăduiau să înfrunte lupte îndelungate. Cu toate acestea, Coloana va mai avea mult de luptat, mai mult decât o singură dată, înainte de a ajunge pe teritoriul străin. După ce traversase, la 18, Rio das Garcas, avea să dea chiar a doua zi o bătălie grea cu numeroase forțe ale poliției. Inamicul, complet înfrânt, se retrase în grabă, lăsând în urmă morți, răniți și prizonieri, printre care și un locotenent. În ziua de 20, Joao Alberto ocupă Colonia dos Taxos de unde izgoni un detașament al guvernamentalilor. Coloana înainta spre fluviul Mortandade, și în ziua de 24, detașamentul lui Cordeiro, Ari și Joao Alberto puneau mâna, după o scurtă luptă, pe o pradă însemnată părăsită de inamic pe câmpul de luptă: 75 de puști, 15.000 cartușe, 14 lăzi cu muniții pentru mitralieră, 60 încărcătoare reprezentând 20.000 cartușe, două camioane, un automobil, cai și uniforme.

În ziua de anul nou, Coloana se afla la Hacienda¹ Rafael de unde plecă pe o ploaie torențială. În ziua aceea, soldații sărbătoriră a douăzeci și noua aniversare a nașterii lui Prestes și a treia aniversare a marșului pe care el îl întreprinsese de-a curmezișul Braziliei. La douăzeci și șase de ani, Prestes nu era, draga mea, decât un căpitan de geniu care se distinse la școala militară și care, fiind numit inginer, protestase cu violență – ca om cinstit – împotriva unor scandaloase deturnări de fonduri publice.

¹ Mare plantație în Brazilia.

La vârsta de douăzeci și șase de ani, Prestes părea menit unei munci de birou. Era, înainte de toate, matematician și constructor de șosele și de uzine electrice. Cei care-l cunoșteau erau departe de a și-l închipui ca general făcând planuri de luptă, de atac și de apărare. La cursul de strategie militară se împotrivise profesorului său și nu obținuse decât note mijlocii, deoarece felul său de a rezolva problemele nu se potrivea cu cel al profesorului. Trei ani după aceea, Prestes era cel mai celebru general din toată America Latină: înfăptuise cel mai mare raid de cavalerie din lume; învinsese optsprezece generali renumiți, străbătuse treizeci de mii de kilometri de-a curmezișul Braziliei necunoscute, barbare și de nepătruns. Se dovedise un geniu fără precedent, în această parte a lumii. Marșul Coloanei era studiat cu uimire, nu numai de profesorii care se îndoiseră de calitățile sale de strateg, dar și de statele majore din celelalte țări ale Americii și ale Europei. Bătuse toate recordurile de marș de infanterie în timpul etapei de la Tabuleiro Alto la Santo Se; cu o mie cinci sute de oameni - din care nu mai rămăseseră decât cinci sute la sfârșitul marșului - reușise să se infiltreze printre o sută de mii de oameni bine înarmați și bine plătiți. Luptase împotriva armatei, împotriva poliției diverselor state, și împotriva cetelor de *cangaçeiros* organizate în forțe combatante. Îi învinsese pe toți, tot așa cum învinsese natura dușmănoasă, frigurile și fiarele din *caatinga* și din pădurea virgină. Generalii guvernului vestiseră de douăzeci sau de treizeci de ori nimicirea lui. În timp ce înainta luptând, cu o febră de 39°, se pusese un premiu pe capul lui. Coloana lui fusese încercuită de mai multe ori și scăpase din încercuire. Transformase în victorii înfrângeri sigure și asta mulțumită geniului șefului ei. Fie că înainta prin mlaștini sau că mergea pe jos, după ce-și dăduse calul unui ostaș rănit sau istovit de oboseală, nu se lăsase niciodată doborât de febră. Într-o țară imensă, pradă disperării și nenorocirii, purta în suflet speranța unui viitor mai bun. Făcu să se ridice poporul, draga mea, și trasă drumurile libertății Braziliei.

Cel mai greu ceas din tot cursul marșului fu ceasul în care Coloana pătrunse în zona mlaștinilor, din apropierea frontierei boliviene. Cai nu mai aveau. Din cei o mie cinci sute de oameni care părăsiseră malurile Paranei mai rămăseseră în jurul șefului lor numai cinci sute - ceilalți o mie muriseră în cele patrusprezece state pe care le străbătuse Coloana. Nu mai erau decât cinci sute,

și dintre acești cinci sute, mulți nu mai puteau lupta; mai erau cu ei răniți, bolnavi, femei, bătrâni și copii. Nu mai aveau aproape deloc muniții, nici arme, nici cai și mai nimic de mâncare; călăreau pe cei câțiva boi ce supraviețuiseră și al căror număr scădea din zi în zi, fiindcă sacrificau dintre ei pentru hrană. În afara cărnii știroase a acestor boi obosiți, mai mâncau *palmito*¹ pe care îl găseau, din când în când, de-a lungul drumurilor. Erau desculți; nu mai aveau nici încălțăminte și nici haine; purtau niște zdrențe de o culoare nelămurită, pătate de glodul mlaștinilor; unii aveau câte o cârpă legată peste șolduri – cârpă tăiată din rămășițele vreunei învelitori. Alții purtau rămășițele unor izmene sau pantaloni. Țânțarii, ducând în trompele lor toate soiurile de friguri, roiau noaptea peste Coloană. Oamenii nu mai aveau niciun fel de condimente pentru a-și pregăti hrana. Mâncau fără sare bruma de carne pe care o mai aveau. Spre a se odihni, oamenii erau siliți să se cațere pe cele mai înalte ramuri ale arborilor, ca o imensă ceată de maimuțe.

Dar energia lor nu slăbea. Când Prestes spunea: „Înainte!” oamenii porneau prin noroi, sprijinindu-se unii de alții. Prestes ajuta câte unui ostaș care nu mai putea înainta, Cordeiro de Farias ceda boul pe care călărea altuia care era mai obosit și nu avea răspunderi atât de mari ca ale lui. Joao Alberto se străduia să găsească un drum pe care ar putea înainta prin această mare de nămol. Ari îngrijea un bolnav. Femeile duceau ore întregi puștile bărbaților, pentru ca aceștia să se poată odihni, copiii nu aveau o purtare bărbătească ci eroică. Prestes era, ca de obicei, în fruntea tuturor.

Între fluviul Sepotuba și Cabagal nu existau nici șosele, nici drumuri. În opt zile, Prestes deschise cu ostașii săi o cărare ce se întindea pe două sute patru kilometri. Munca aceasta, care ar fi fost istovitoare pentru niște oameni sănătoși, odihniți și bine hrăniți fu îndeplinită cu voie bună de niște oameni ruși de oboesală și aproape lipsiți de hrană.

În ziua de 3 Februarie 1927, la ora cinci și jumătate, în timp ce se iveau zorile pe Mato Grosso și oamenii se pregăteau s-o pornească din nou la drum, o voce ordonă:

— Plecarea!

Oamenii priveră în fața lor: ajunseseră la granița Boliviei. Brazilia rămânea în urma lor. Ostașii aceștia, draga mea, nu-și

¹ Parte a palmierului, care se mănâncă în Brazilia.

dădeau prea bine seama ce realizaseră. Îl însoțiseră pe Prestes, știau că luptaseră pentru libertate și pentru o viață mai bună. Dar nu știau că împlântaseră pentru vecie sămânța revoluției în pământul Braziliei.

Acum mergeau încet. Acești bărbați care nu plâneau niciodată, acești ostași încercați, căliți în mii de lupte, lăsau să le curgă lacrimile de-a lungul zdrențelor în care erau investmântați, de-a lungul bărbilor și a piepturilor lor goale, acum când își părăseau patria. Ca în toate ceasurile în care îi muncise un gând, căutau cu privirile pe generalul Luiz Carlos Prestes. Priveau înainte, spre locul în care se afla el de obicei. Dar în ziua aceea, Prestes era în ariergardă. Va părăsi ultimul pământul Braziliei. Un ostaș îl zări și văzându-i fața liniștită, aerul calm și ochii arzători, îi înțelese hotărârea. Le strigă atunci celorlalți, și vocea lui răsună voioasă, ca sunetul unei trâmbițe:

— Într-o bună zi, ne-om reîntoarce...

Și după aceea veni exilul, draga mea.

Romain Rolland, cu vocea lui răsunătoare, a spus odată, că amintirea epopeei Coloanei¹ se va păstra de-a lungul veacurilor. El a scris despre Coloană aceste cuvinte pline de adevăr: „prin ea s-a făurit unitatea de rasă și de simțire a Braziliei”. Da, draga mea, mulțumită Coloanei, Brazilia a trăit trei ani de zile în atmosfera de epopee, de odă închinată libertății, de dragoste de patrie și de oameni, pe care o crea în drumul ei.

Îți voi vorbi, draga mea, despre ofițeri și despre soldați, despre cei mari și despre cei mici. Despre cei care au învins frigurile,

¹ În apelul său, Romain Rolland scria în 1936, despre Coloana Prestes: „Dictatorii brazilieni care socotesc că grație banilor stăpânilor lor – capitaliștii din Europa și din America – grație tăcerii cumpărate a unei prese complice, pot pune în umbră pe tânărul erou al independenței, răsunetul mondial al epopeei sale și dragostea care înconjoară figura legendară a „Cavalerului „Speranței” se înșeală amarnic. Luiz Carlos Prestes a intrat – în viață fiind – în Panteonul istoriei. Timp de veacuri se va cânta cântecul de vitejie ale celor cinci sute de oameni ai Coloanei Prestes și marșul lor de trei ani prin imensitatea Braziliei din Parana la Atlantic. Prin ea s-a făurit unitatea de simțire a Braziliei. Nebuni ar trebui să fie stăpânii Braziliei, dacă nu-și dau seama că lovind în Luiz Carlos Prestes lovesc însăși Brazilia. Mai mult! Numele lui Luiz Carlos Prestes este pentru noi toți un nume sfânt. El aparține întregii omeniri. Cine îl lovește, lovește în omenirea întreagă”.

infamia, natura dușmănoasă, foamea și setea, fluviile și munții.

În Piaui... Coloana trecea pe lângă un *rancho*, cu pereții de pământ și cu acoperișul de paie, în care locuia Joal, un *sertanejo* la fel cu alte mii de *sertanejos* din Brazilia. Trecea Coloana și el vru să-i facă un dar, să-și dovedească într-un fel recunoștința față de ostașii libertății. Joal înaintează spre Luiz Carlos Prestes, aducându-i un vas plin cu făină. Era tot ce avea de mâncare în *ranchoul* lui. Îi spuse:

— Domnule general, ia această făină, e tot ce am de mâncare la mine în *rancho*... Dă-o soldaților...

Apoi, răzgândindu-se, găsi că nu e de ajuns. Se întoarse în *rancho*. Avea un măgar. Îl luă de căpăstru și înaintă din nou spre Prestes:

— Domnule general, iată, măgarul ăsta, e tot ce am ca să trăiesc... Ia-l, nu mai umbla pe jos...

Apoi se întoarse din nou în *rancho*. Ajuns acasă, i se păru că nici ceea ce făcuse până atunci nu era de ajuns. Dar nu mai avea ce să le dea, nu mai avea nimic altceva pe lume. Ba nu, mai avea ceva: viața lui, pe care o putea dărui libertății. Atunci se întoarse pentru a treia oară la Prestes. Nu mai purta nimic în mâinile lui de mulatru, dar se apropia surâzând:

— Domnule general, spuse el, v-am dat tot ce-am avut; dați-mi acum o pușcă și un loc în Coloana voastră...

Iată, draga mea, cum se înrolă în Coloana Prestes soldatul Joal din *sertaoul* de pe înălțimile din Piaui.

Îți voi vorbi acum despre Miguel Costa, generalul-comandant, draga mea. Îți voi vorbi de Cordeiro de Farias, de Siqueira Campos, de Joao Alberto, de Djalma Dutra, de Moreira Lima, de Juarez Tavora, de Trifino Correia, de Ari Freire, de Manuel Lira, de Paulo Kruger, de Alberto Costa și de Italo Landrucci, italianul care a fost aghiotantul lui Prestes, de Virgilio dos Santos, de locotenentul Herminio, de locotenentul Souza ale căror nume răsună ca un poem. Îți voi vorbi și de cei care începură marșul ca soldați și sergenți și care-l terminară ca locotenenți și căpitani.

Dar vreau să-ți vorbesc mai întâi de avocatul Moreira Lima, care redactă cronică Ceapaevilor Americii de Sud și renunță la funcția de secretar al Coloanei pentru a deveni căpitan, lăsând apoi deoparte arma pentru a studia dosarele proceselor intentate de marii latifundiați celor care le munceau pământurile, ordonând nimicirea sentințelor. Pentru că era îndrăzneț în lupte, fusese

poreclit „bacalaureatul feroce”, poreclă care prețuia cât o decorație. Inamicul nu ar fi putut niciodată bănuî că acest neînfricat căpitan, curajos și oțelit în lupte, era om de litere și nicidecum militar de profesie.

Voi începe cu el, draga mea, pentru că el ne-a lăsat cronica amănunțită, vie, a marelui marș al Coloanei Prestes. Era intelectualul Coloanei, purta arma la umăr, și inima lui bătea pentru popor. Se minuna în fața priveriștilor frumoase, arunca vorbe tari împotriva adversarilor și povestea în cuvinte simple cele mai mișcătoare episoade ale epopeii. S-a înșelat de mai multe ori, vrând să analizeze anumite aspecte sociale, dar a văzut întotdeauna limpede când vorbea despre Coloană. Ostaș al lui Prestes, căpitan al libertății, a fost alături de Prestes, în Alianța Națională a Eliberării în 1935 și a murit puțin timp după aceasta, după ce ieșise din închisoare. În ceasurile nenorocite pe care le trăia atunci Brazilia, nu putu îndura să vadă pe generalul său, arestat și torturat în închisorile din Rio. Era un membru tipic al Coloanei. Josnicia morală și veșnicul atentat la demnitatea umană care ilustrară anii „statului nou”, îl făcură să moară de rușine și de scârbă. Când, în 1935, Prestes îi scrisese în legătură cu Alianța Națională a Eliberării – pe vremea aceea era căpitan în Coloană – el îi răspunse: „Sunt sigur că dacă veți pătrunde în Brazilia în fruntea unei coloane, *camarilla* de la putere va fi ușor răsturnată”. Tot el a scris „Marchase Combates”¹, pagini răzlețe, dar pline de căldura celui care le-a trăit. Concepțiile sale revoluționare evoluară, la fel cum evoluaseră de altfel și concepțiile lui Prestes și ale Coloanei. Evoluase spre stânga în urma marelui marș. „Spre stânga! iată cuvintele ce răsună pe buzele tuturor”, îi scria lui Prestes, acest fiu al poporului din nord-est care mânua pana și pușca, toga și uniformă: avocatul și căpitanul Laurencio Moreira Lima!

Iată un altul dintre eroii Coloanei, mort și el, draga mea: Siqueira Campos, viteaz printre viteji, a cărui viață este un poem de bărbăție și care pieri în cursul unui accident de avion. Călătorea pentru revoluționarii din 1930, după ce luase parte la conspirația din Sao Paulo, unde stătuse ascuns prin casele unor prieteni. Poliția se înfiora numai la auzul numelui său; vestea sosirii sale liniștea o lume întreagă, îmbărbătând pe cei slabi și dând nădejde celor care nu credeau în victorie. Avionul cu care

¹ Marșuri și lupte.

zbura de la Prata la Sao Paulo se prăbuși în mare. Trupul său pieri în Prata și ziua aceea fu zi de doliu pentru Brazilia. Vivandierele Coloanei, care în timpul marșului îi dăduseră tot felul de porecle ca răzbunare că nu le primea în detașamentul lui, plânseră în ziua aceea și ele, gândindu-se la tânărul comandant. Fusesse printre cei de la fortul Copacabana. Mersese în fruntea oamenilor care înaintaseră pe nisip, la 5 Iulie, cu o fâșie din drapel pe piept. Fusesse mai puternic decât gloanțele. Cu trupul ciuruit de proiectile, se ridicase totuși, câteva luni mai târziu de pe un pat de spital. Când se formă Coloana, i se alătură și el. Siqueira, care se bucura de întreaga încredere a lui Prestes, era un comandant care-și antrena soldații în orice împrejurări; era o pildă de onestitate. După Prestes și împreună cu Miguel Costa era cel mai iubit dintre oamenii Coloanei. Curajos și îndrăzneț, iute în hotărâri, chiar în situațiile cele mai nelămurite, acest tânăr comandant de douăzeci și patru de ani, vedea întotdeauna iute, dintr-o singură aruncătură de ochi, ce este de făcut în împrejurările cele mai grele.

Era un adevărat simbol al demnității în armată. Avea o privire ageră, trăsături energice, era totdeauna gata să spună o șotie și avea darul de a-l face pe Prestes să râdă: era o fire veselă, dar niciunul dintre ofițeri nu știa să impună mai bine disciplina și nici să o respecte mai mult ca el. În timpul trecerii prin Pernambuco și a luptelor violente care s-au dat la ferma Cipo, unde Coloana fusese atacată de trupele armatei, de trupele de poliție și de *cangaçeiros*, al cincilea pluton al detașamentului lui Siqueira Campos, hărțuit de forțe infinit mai numeroase, fu cuprins la un moment dat de panică. Soldații alergau în debandadă căutând să se pună la adăpost. Atunci Siqueira, așezându-se în fruntea câtorva soldați care nu fugiseră, înaintă împotriva inamicului, cu pieptul descoperit, trăgând focuri de revolver – cu un zâmbet batjocoritor pe buze, și cu ochii scânteietori. Din adăposturile sigure de unde se ascuseseră, soldații celui de al cincilea pluton îl zăriră pe Siqueira și pe locotenentul Sadi Machado mergând, cu cei câțiva oameni care îi urmau, spre o moarte eroică. Această viziune fu mai puternică decât teama, draga mea. Siqueira înainta mândru și cu pieptul descoperit, gloanțele îi șuierau în jur, soldații inamici cădeau; el înainta însă mai departe, cu un calm ce era chemare pentru cei cărora li se făcuse teamă și o lecție pentru cei care fugiseră. Exemplul acesta fu mai puternic decât frica. Soldații

care fugiseră se întoarseră la posturile lor. Unul câte unul, ieșiră de după arbori, se adunară din nou și peste câteva minute întregul efectiv al celui de al cincilea pluton intra din nou în luptă, curajos – învingându-și teama. Guvernamentalii fură înfrânți grație spiritului hotărât al oamenilor Coloanei. Puterea de sugestie a șefului de la Copacabana, surâsul lui nepăsător sub ploaia de gloanțe, liniștea lui în fața morții, erau mai tari decât teama.

De ți-aș povesti, draga mea, toate câte s-au întâmplat cu de-amănuntul, toate faptele de vitejie ale lui Siqueira Campos, ar trebui să rămânem aici până ce luna plină, care se ridică pe cer, ar descrește ajungând la ultimul pătrar. Viața scurtă și interesantă a lui Siqueira este aidoma unui poem războinic ce cântă o luptă în fiecare vers, un fapt de arme în fiecare strofă.

Joao Alberto, Djalma Dutra, Ari Salgado, se acoperiră și ei de glorie. Joao Alberto fu supranumit „binevenitul” pentru că apărea întotdeauna în clipele grele. Curajul lui era de neînfrânt. Era de felul lui din Pernambuco și întruchipa toate trăsăturile de caracter ale compatrioților săi: printre altele, aceea de a nu-și pierde firea în clipele de primejdie. Se strecura printre gloanțe, găsea soluții neașteptate problemelor celor mai arzătoare. În timpul marșului fu un fel de om bun la toate: îi era tot una dacă mergea călare sau pe jos și atât în zilele de foamete cât și în zilele de victorie, fu rând pe rând comandant și inginer, medic și artilerist.

Asemenea lui erau Dutra și Ari, și Trifino, viteazul Trifino de altă dată și din zilele noastre și Landrucci, Kruger, Moreira, Lira și toți ceilalți.

Mulți dintre ei au murit, dar continuă să trăiască în inima poporului. Unii au apucat pe alte căi, care nu sunt ale noastre. Dar să știi, draga mea, că nu trebuie niciodată să ne pierdem nădejdea în oamenii care au fost în Coloana Prestes, căci ea a lăsat în inimile lor o urmă adâncă. Dacă acei care au trădat Coloana în 1924 și de la care nu trebuie să mai așteptăm nimic sunt însemnați cu pecetea lașității, nu trebuie, dimpotrivă, să pierdem nădejdea de a-i vedea schimbându-se pe cei care au rămas de partea ei, dar se află azi pe poziții pe care le socotim false sau primejdioase. Nu trebuie să uităm că oricât de grave ar fi greșelile lor, poporul le-a fost stindard, și chemarea poporului este cea mai puternică dintre chemări. Au răspuns odată la această chemare. Poate că o vor auzi din nou astăzi, când suferința poporului e de nedescris.

Cei o mie cinci sute de oameni ai Coloanei sunt eroii poporului

brazilian. Peste optzeci la sută dintre ei au fost răniți, cel puțin o dată. Au străbătut douăzeci și șase mii de kilometri în mai puțin de trei ani, și cel mai lung răgaz pe care și l-au îngăduit în timpul popasurilor lor n-a depășit niciodată mai mult de patruzeci și opt ore. Au căzut șase sute de soldați și șaptezeci de ofițeri. În acest marș de cavalerie care rămâne cel mai mare din câte s-au întreprins vreodată în lume, s-au folosit o sută de mii de cai și au fost sacrificați treizeci de mii de boi. Au avut loc cincizeci și trei de lupte importante și mii de hărțuieli.

Ah, draga mea, nopțile ar fi prea scurte dacă ar trebui să-ți povestesc una câte una, toate actele de eroism înfăptuite de soldați, dacă ar trebui să-ți vorbesc despre ei, unul câte unul. Nu există soldat, caporal, sergent sau sublocotenent al Coloanei, care să nu fi făcut măcar un act de eroism. Sub comanda unui șef genial, Coloana a devenit o realizare colectivă, suma a mii de acte de eroism anonime. Comandanții nu subestimau niciodată individul, oamenii fiind profund conștienți de ceea ce se aștepta de la ei.

Ze Viuvo, care fusese rănit la un picior, făcu o mare parte a marșului culcat pe o brancardă, purtat de camarazii săi. Își dădu seama de greaua povară care erau bolnavii pentru ceilalți din Coloană. Mai știa deasemenea că oamenii Coloanei nu lăsau în urmă pe răniți și nici pe cei care nu mai puteau lupta: îi duceau cu ei, scăpându-i astfel de la o moarte sigură în chinuri. Ze Viuvo mai știa că niciun bolnav nu putea părăsi Coloana și nici căminul pe care-l dobândise în rândurile ei. Invalid, nu-și părăsi brancarda decât pentru a se urca pe spinarea unui cal. Nu putea umbla. Își făcu atunci o pereche de cârje, cu ajutorul cărora mergea târâș. Într-o zi se duse să-l vadă pe Prestes și ceru să fie scos din grupul invalizilor, - voia să ia parte la un serviciu activ. Prestes își cunoștea oamenii, și inimile lor nu-i puteau tăinui nimic. Îi zâmbi lui Ze Viuvo și dădu ordin să i se dea pușca înapoi. Cu arma în mână, Ze Viuvo făcea de gardă în zilele în care Coloana poposea. Cu cârjele lângă el, ținând pușca în mâini, se așeza în mărăciniș pentru că singurul lui picior nu-i îngăduia să stea în picioare. Nu exista o santinelă mai sigură decât Ze Viuvo. Vai de inamicul care îndrăznea să se apropie de tabără în nopțile în care era el de gardă! Cu arma sprijinită de piciorul sănătos, Ze Viuvo nu-și greșea niciodată ținta. Cât timp făcea el de gardă, Coloana n-a fost niciodată atacată prin surprindere. Iată, draga mea, cum izbuteau

și invalizii să fie de folos Coloanei.

Rănit de patrusprezece ori, Pires făcu tot marșul până în Bolivia unde intră cu gradul de căpitan. Agricola Batista primi trei gloanțe în același picior. Făcea totuși isprăvi nemaipomenite și spunea că va cere să-i amputeze piciorul. Aceștia erau soldații Coloanei.

Mai erau și oameni ca Luiz Carreteiro, care nu-și lăsă acasă decât femeile din familie. Intră în Coloană cu fratele lui Benicio și cu cei trei fii ai săi. Au murit cu toții. Niciunul nu a ajuns în Bolivia: Luiz Carreteiro, cei trei fii ai lui și fratele său. Căzură unul după altul, iar el căzu ultimul, nu departe de Pianco. Era bătrân. Își dăruise sângele lui și tânărul sânge al fiilor săi.

Bacelar, tipograful uriaș din Piraciçaba, îi însoțise din Sao Paulo luptând cu mult curaj. În vanitatea lui naivă de tipograf, nu râvnea decât o singură răsplată: ca aniversarea lui să fie anunțată de „Libertador”, ziarul pe care-l scotea din când în când Coloana, când intra în orașele în care dădea peste o tipografie. Dorința îi fu împlinită, iar Bacelar se simți pe deplin răsplătit pentru rănile lui. Iată ce fel de oameni erau ei, draga mea.

Negrul Balduino, un bătrân cu părul alb, a cărui vârstă nu izbutise nimeni s-o afle, se războise încă în 1893 cu Pinheiro Machado, și însoțea acum un alt Pinheiro Machado, care se găsea în Coloană. Comandantul ar fi putut să-i fie fiu. Balduino îl dojenea și rămânea întotdeauna alături de dânsul. Odată escadronul în care se găsea Pinheiro dădu o luptă inegală și comandantul fu înconjurat de inamic. Balduino se așeză alături de el și punându-și în joc toată autoritatea lui de om bătrân îi porunci să se ducă la adăpost; apoi descălecă și scoțând strigătul de luptă al negrilor din pădurile virgine ale Africii, ieși în fața inamicului cu revolverul în mână. Când termină gloanțele, trase sabia - o sabie veche, din campania din 1893 - și se avântă cu ea în mână în mijlocul atacanților, până ce căzu mort, ciuruit de gloanțe și străpuns de baionete. Așa îl salvă în acea zi negrul Balduino pe Zeze Pinheiro.

Favorino Pinto, care fusese în fruntea mișcărilor revoluționare printre *gauchos*, nu mai putea lupta din cauza bătrâneții, dar rămăsese în Coloană pentru a-i însoți pe cei doi fii ai săi și a le da sfaturi în timpul luptelor. Bom Bico, care făcea pe vraciul la bâlciuri, juca teatru pentru soldați în zilele de popas și era cel mai curajos dintre luptători în zilele de bătălie. Negrul Castorino, înalt și puternic ca un arbore din pădurea virgină, era de o vitejie fără

seamăn. Lăsa o vie amintire în *sertao* și fu înălțat la gradul de sergent pentru fapte de vitejie. Îi plăcea să lupte singur împotriva a sute de inamici. După ce Coloana părăsise Picos el se întoarse înapoi. În picioare în mijlocul unei câmpii, negrul zâmbea trăgând împotriva soldaților din orașul Picos. Focurile de pușcă retezau iarba, iar gloanțele şuierau în jurul lui. Castorino avea să cadă în Chapada Diamantina. Într-o altă luptă asemănătoare, rezistase singur unei bande de *jagunços*. În cele din urmă căzu, după ce doborâse mulți dușmani.

Și copiii fură înălțați la gradul de caporal, ca de pildă Jaguncinho. Unii dintre ei și-au dat sufletul torturați de regaliști, cum a fost cazul lui Aldo, fiul căpitanului Hildebrando de Oliveira. Văzu pe tatăl său căzând mort lângă o tranșee inamică, dar nu scoase niciun strigăt, și nu vărsă nicio lacrimă de deznădejde. Deși împlinise abia șaptesprezece ani, lunile petrecute în Coloană alături de tatăl său, aveau pentru el greutatea multor ani de experiență. Ridicând armele tatălui său mort, se avântă spre tranșee și luptă în locul lui.

Iată cum erau oamenii Coloanei, draga mea, iată cum erau copiii care au devenit bărbați în timpul marelui marș. Nu ți-am vorbit decât despre câțiva dintre ei, draga mea. Dar episoadele dramatice, episoadele eroice din zilele Coloanei se numără cu zecile și cu sutele. Nu trecea zi în care să nu fi fost săvârșit măcar un act de eroism. Fiecare dintre soldați are la activul său câte o ispravă frumoasă ca o legendă. Noaptea ar trebui să fie mai lungă, și luna să nu apună niciodată, pentru ca să-ți pot povesti măcar o parte din vitejiile lor.

Privește-i: înaintează cu zâmbetul pe buze, unul a pierdut un picior, un glonț a smuls celuialt brațul și un alt glonț a desfigurat chipul celui de al treilea. Răniți, schilozi, bolnavi, ei au rămas cu toții ostași, au luptat fără să cedeze, înaintând întruna, siguri de viitor. Ei erau întruchiparea revoluției.

Când un soldat, rănit de moarte, își dădea seama că nu-i mai rămân decât câteva clipe de trăit, se ruga întotdeauna:

— Aș vrea să-l văd pe general înainte de a muri. Aceasta era ultima dorință ce-o formulau muribunzii în clipa supremă. Doreau să moară uitându-se la Prestes. Nu se mai gândeau la vitregia acelor ținuturi, nici la norodul înfometat din mijlocul căruia veniseră. Nu se mai gândeau la mizeria prezentului. Privirile de

foc ale lui Prestes erau pentru ei viitorul de libertate al Braziliei. Visau despre ziua în care pământurile bogate și roditoare ale țării aveau să fie ale tuturor... Oamenii vor fi liberi, fericiți, vor munci ogoare ce le vor aparține, cu mașini care vor fi ale lor.

Iată de ce, draga mea, când un ofițer se apropia de un muribund și îl întreba cu o sinceritate bărbătească dacă dorea să-i scrie un ultim cuvânt logodnicei sale, să trimită bani familiei, să fumeze o țigară sau să bea un ultim pahar, muribundul spunea întotdeauna:

— Înainte de a muri, aș vrea să-l văd pe general.

Și Prestes sosea, cu surâsul lui blând, cu brațele întinse, cu privirea lui de foc. Aducea cu el viitorul. Se așeza pe marginea patului improvizat. Stătea de vorbă cu muribundul, generalul și soldatul vorbeau despre trecut, despre lupte, despre marșurile și despre victoriile pe care le înfăptuiseră. Vorbeau și despre viitor, despre viitorul ce va răsări din sângele soldaților căzuți. Soldatul știa că mama și logodnica lui vor primi vești și bani. Mai știa că omenirea de mâine va fi eliberată de suferințe și nenorocire. Obrazul liniștit, surâsul cald și plin de dragoste și focul privirilor lui Luiz Carlos Prestes nu erau oare alături de el pentru a-i da această asigurare?

Ostașul zâmbea, - și murea fericit, în pădurea virgină sau în *caatinga*. Murea privind chipul drag al lui Luiz Carlos Prestes. Iată ce se spune din om în om, iată ce povestesc orbii la bâlciurile din nord-est.

În 1924, când se înfiripă Coloana - în momentul revoluției din Rio Grande și din Sao Paulo - conducătorii civili și militari nu înțelegeau decât unele din motivele care îndemneau poporul la revoluție: acești comandanți nu luptau decât pentru câteva reforme superficiale. Până la ei nu ajunsese decât un slab ecou al imensului strigăt de deznădejde ce se înălța din întreaga Brazilie. Nu vedeau decât problemele locale. Nu cunoșteau problemele mari ale Braziliei. Dar locuitorii ținuturilor încă neexplorate, din interiorul țării, de pe malurile marilor fluvii, și de pe latifundii, erau supuși unui regim de sclavie cum n-a mai existat altul decât în Rusia țaristă.

Șefii revoluției, în frunte cu Prestes, înțelesesă realitatea Braziliei abia în timpul Marelui Marș. Coloana a fost foarte importantă în două privințe: ea a adus poporului nădejdea și a dat

conducătorilor poporului experiența care le lipsea. Bărbații plecați de pe litoralul civilizat, din marile orașe, din Rio, din Sao Paulo, din Porto Alegre, aveau să se afle în fața unor adevăruri aproape de neînchipuit. Primul lucru de care și-au dat seama a fost că nu știau nimic despre Brazilia. Problemele politice și sociale ce se ridicau în orașe îi hotărâseră să facă o revoluție, dar înțelegeau abia acum că, față de problemele esențiale ale țării, revoluția la care se gândiseră nu era decât un fleac.

Iată de ce, revoluțiile din 1922 și 1924 ca și răscoalele din 1925 și 1926 nu se bucurară de sprijinul maselor, fiind mai degrabă niște simple putschuri. Totuși, marșul Coloanei avea să schimbe situația. Coloana învăță multe și la rândul ei dezvălui multe lucruri, altora. Deși, la început nu fusese decât o ceată de soldați ce supraviețuiseră unui putsch neizbutit, Coloana aduse poporului revoluția. La sfârșitul Marelui Marș, ea întruchipa însăși revoluția ce înainta în țară, strângând populația în jurul programului ei. Precedată și însoțită de o formidabilă mișcare de mase, revoluția din 1930 nu a fost cu puțință decât numai pentru că această Coloană trezise conștiința poporului și formase pe conducători. În 1930, Alianța Liberală avea să se folosească de tot ce învățaseră revoluționarii de la Coloană și să profite de faptul că ea făcuse să încolțească în popor sămânța libertății. Așa cum prevăzuse Prestes, majoritatea conducătorilor revoluției din 1930, trădaseră poporul, întorcându-se împotriva lui. Ei nu puseseră mâna pe putere decât pentru că aveau un program de revendicări dinainte stabilit. Program pe care Prestes avea să-l depășească cu mult, în 1935, când avea să fie în fruntea poporului trădat de atâția dintre șefii din 1930, pentru a crea Alianța Națională de Eliberare. În schimb, Alianța Liberală a oscilat între revendicările populare și angajamentele încheiate de șefii ei politici cu imperialiștii care o finanțau. Alianța Națională de Eliberare nu-și luase angajamente și reprezenta numai interesele poporului.

Demarcațiile care separă în mod distinct aceste două mișcări, ne îngăduie să măsurăm drumul parcurs de Prestes și de cei care au mers în 1930 cu Alianța Liberală. Ca și Prestes, văzuseră problemele, le trăiseră, și erau însemnați pe veci cu pecetea lor; dar pregătindu-și încă de pe atunci viitoarea lor trădare acceptară limitările pe care politicienii abili le aduceau revendicărilor populare. La sfârșitul marșului Coloanei, Prestes nu mai ținea seamă de acest program. Un singur lucru îl preocupa: voia să

găsească o cale ce i-ar permite să soluționeze într-adevăr problemele Braziliei. Revoluția încetă de a mai fi o aventură care trebuia încercată ori de câte ori se ivea prilejul. Ea începea să răspundă nevoilor poporului, să dea un răspuns exact și pozitiv, nu numai înlocuind un guvern prin altul. Revoluția trebuia să dea soluții reale nevoilor țării.

„Noi avem în vedere mai ales” - a spus Prestes vorbind despre Coloană - „să trezim conștiința seminiilor din interiorul țării, să le scuturăm de apatia în care erau cufundate, nepăsarea lor față de soarta țării, deznădejdea lor de a găsi un leac greutăților și suferințelor lor.” Și, Prestes izbuti să facă acest lucru. A fost una din realizările esențiale ale Coloanei.

Dar mai era și o altă latură: văzând suferințele poporului, conducătorii populari învățau multe lucruri; ei înțelegeau cât de superficiale fuseseră programele revoluționare din 1922 și 1924. De atunci începu gândirea *tenentistă* să evolueze înspre o gândire de „eliberare națională”. În timp ce totul pare să ne indice că mișcarea *tenentistă* își atinsese apogeul în 1930, în realitate însă, numai acea parte a *tenentismului* care nu evoluase, pretindea să se impună ca doctrină în 1930. Această mișcare care reprezintă un progres evoluase între timp spre o gândire mai largă. În exil, cu perspectiva pe care i-o dădeau anii trecuți, Prestes spunea despre acest al doilea aspect al *tenentismului* subliniind evoluția sa rapidă:

„Nu există soluție posibilă pentru problemele braziliene în cadrul legilor actualmente în vigoare. Nu mai e vorba de oameni, ci de fapte, adică de un sistem și de un regim. În limitele unei legislații normale, niciun guvern, fie el chiar însuflețit de cele mai bune intenții din lume, nu va putea rezolva printr-o ecuație problemele naționale. Soluția trebuie să rezulte dintr-o transformare radicală în toate domeniile și nu numai pe tărâm politic. Țara trebuie reorganizată pe baze noi. Raporturile dintre oamenii care trăiesc pe acest pământ întins, trebuie clădite pe noi baze economice și sociale. Trebuie sfărâmate cu hotărâre lanțurile care oprimă Brazilia și care împiedică dezvoltarea ei, fecunda și glorioasa ei înflorire.”

Prestes învățase lucrurile acestea mulțumită Coloanei, în timpul marșului ei; poporul dăduse celor care au realizat Marele Marș o viziune nouă a vieții Braziliei. Poporul își formase conducătorul de care avea nevoie, însemnându-l cu focul

problemelor sale. În timpul Marelui Marș, Prestes vorbește de „împărțirea latifundiilor”. Dar după epopeea Coloanei, se ridică împotriva imperialismului, vocea sa se adresează tuturor țărilor Americii Latine, chemându-le să se unească împotriva dușmanului comun: imperialismul. Marele luptător al poporului brazilian își începe cariera de conducător al întregii Americi, și aceasta pentru că a cunoscut în interiorul țării sale, problemele comune tuturor țărilor latino-americane.

Privește, draga mea, cum a crescut revoluția! În 1924 programul ei nu pomenea niciun cuvânt despre latifundii, despre problema muncitorească, sau despre imperialism. În 1924, Isidoro se temea să accepte sprijinul muncitorilor din Sao Paulo. La sfârșitul Marelui Marș, vocea lui Prestes răsuna cu totul altfel. În contact cu poporul, devine mai puternică, răzbate chiar dincolo de granițele țării și devine un fenomen american. Pentru că în toate țările Americii Latine problemele ce se pun sunt aceleași și nu există decât un singur mod de a le rezolva. După marșul său genial, Prestes cunoaște foarte bine toate aceste probleme.

Bolnav, slăbit de friguri, e chemat în cele patru colțuri ale Braziliei: partidele îl invită să le devină conducător. Toți vor să-i exploateze prestigiul. Și partidele altor țări din America se adresează lui. Un eroism legendar îi înconjoară numele. Este nădejdea poporului său. Toți vor însă să se folosească de el în propriul lor interes. Indiferent la aceste chemări, indiferent la ceea ce i se oferă, Prestes nu dorește decât un singur lucru: să găsească o soluție problemelor țării sale. Perioada de exil care va începe pentru el, avea să fie pe de-a întregul consacrată acestei neobosite cercetări. Prestes nu se va reîntoarce în Brazilia decât aducând țării sale ceva precis.

PARTEA A TREIA

CĂILE EXILULUI

Trăiește într-o colibă dărăpănată.
Mănâncă puțin. Suferă de malarie;
dar omul acesta slab, palid și sărac,
este nădejdea și puterea
poporului brazilian!

OCTAVIO BRANDAO

Vechii săi prieteni încep să nu-l
mai înțeleagă. În afara aprecierilor
diferite pe care le face asupra
evenimentelor, Prestes se deosebește
de ei pentru că el are conștiința
că felul său de a gândi din trecut e
depășit acum.

El caută alte căi.

RODOLFO GHIOLDI

Noi căi se deschid acum în fața lui Prestes: căile exilului. În timpul celor trei etape ale exilului său: la Gaiba, la Prata și în Uniunea Sovietică, gândirea lui va evolua mult, el își va găsi calea. Omul care în fruntea Coloanei sale devenise un erou nu se putea totuși odihni pe laurii câștigați. Nu făcuse Marele Marș pentru a se odihni în aplauzele celor care-i admirau faptele de vitejie. Făcuse o revoluție. El dorea însă acea revoluție care să poată într-adevăr rezolva imensele probleme pe care le văzuse și pe care le simțise. Acum, după ce se isprăvise cu viața aceea nenorocită din interiorul Braziliei, cerceta în cărți, cu perseverența care îl caracteriza, răspunsul la problemele pe care i le pusese cu vehemență populația înfometată din *sertoes*.

La Gaiba, draga mea, Coloana își continuă existența. Cei cinci sute de ostași care-l întovărășesc constituie preocuparea lui de fiecare zi. Nu și-au părăsit ei oare pământul și pacea, căminul și familia, soții, copii, mame și logodnice, pentru a-l însoți în nemuritorul său pelerinaj de-a lungul Braziliei? În timp ce majoritatea ofițerilor Coloanei se îndreaptă înspre alte țări mai civilizate, căutând confort, medicamente, igienă și liniște, căutând tot ceea ce le lipsise timp de trei ani de zile, Luiz Carlos Prestes rămâne cu ostașii săi în La Gaiba. El se simte răspunzător față de ei. Simțul răspunderii fusese întotdeauna firul conducător al vieții lui. Avea să-i repatrieze unul câte unul. Nu numai că-i ajută să se întoarcă în Brazilia, dar îi trimise chiar în orașul, satul, târgul, sau ferma de unde plecaseră pentru a se înrola în Coloană. Îi trimise înapoi în țară, la căminele lor. Făcuse astfel pentru ei tot ce se putea face, trimitând odată cu aceasta și vestitori ai revoluției în cele patru puncte cardinale ale țării. Întorși acasă, oamenii aveau

să povestească ce însemnase Coloana și în ce măsură era necesară Braziliei revoluția.

Într-o zi, draga mea, plecă și ultimul ostaș. După ce toți oamenii fuseseră repatriați, Luiz Carlos Prestes plecă și el în Argentina.

Revoluționarii brazilieni, partidele politice din Brazilia, revoluționarii din toată America Latină, politicienii din întreaga Americă, îl așteptau cu înfrigurare. În acele momente Prestes era un simbol al frământării popoarelor latino-americane, ce se răsculau împotriva celor care dispuneau de ei după bunul lor plac. Dar el reprezenta acum mai mult decât frământări lipsite de perspectivă. Încerca să se descurce, la tragica răspântie a problemelor pe care clasa lui nu fusese în stare să le rezolve. Revoluționarii sud-americani, care luaseră parte la răscoalele armate din țările lor, nu se gândeau decât la o nouă lovitură de stat. Nu însă și Prestes. El cugeta întrebându-se de ce toate aceste revoluții fuseseră înfrânte. Cum puteau fi rezolvate probleme atât de vaste, în cadrul unor programe și lozinci atât de strâmte? De ce atunci când o revoluție triumfa, peste câteva luni nu mai puteai deosebi pe revoluționarii de la putere de politicienii îndepărtați de la conducere? Ce se ascundea în spatele tuturor acestor lucruri? Ce filosofie a vieții, ce doctrină putea da răspuns acestor întrebări, rezolvând problemele poporului?

Prestes nu încerca să pună mâna pe putere. El nu căuta decât fericirea poporului său. Revoluționarii, adepții loviturilor de stat, opoziționiștii, membrii organizației semi-fasciste A.P.R.A., din Peru, aventurierii din Bolivia, anarhiștii din Paraguay, intră în legătură cu el. Îl socotesc drept omul potrivit pentru a da impuls tuturor acestor mișcări în întreaga Americă. Vorbește, discută, explică, lămurește. Dar nu acceptă nicio propunere și nu-și ia niciun angajament. În timp ce îl înconjoară cu toții ca pe șeful și generalul lor, ca pe cea mai mare figură a revoluțiilor americane, el nu se socotește încă pregătit pentru revoluție. Într-adevăr, el nu știe încă ce să spună poporului său, popoarelor americane. El caută. Caută cu încăpățânare și perseverență. Trebuie să existe o cale. Unde? Care?

Reprezentanți ai tuturor partidelor braziliene se strâng în jurul lui. Tovarășii săi de revoluție, în exil, ca și el, nu-l părăseau, și tot el era cel care se îngrijea de ei, încerca să găsească unuia o

ocupație, da altuia îndrumări ce să citească. În Brazilia, cei care conspiră și socotesc că momentul este prielnic unei lovituri de stat, trimit un emisar la Buenos Aires pentru a-i cere sfatul. Emisarul este purtătorul unui raport; Prestes îl citește și-l sfătuiește să nu se întreprindă revoluția plănuită. Nu mai crede în această revoluție făcută la rece, în putschurile ce tind la luarea puterii. Prestigiul, superioritatea lui morală asupra tuturor conspiratorilor este atât de mare, încât aceștia îi acceptă punctul de vedere fără a-l mai pune în discuție. În jurul lui se strâng revoluționari de toate nuanțele. Toate partidele înțeleg importanța girului dat de Prestes ideilor lor. Grație lui, oricare dintre aceste revoluții poate primi noi puteri. Dar Prestes, indiferent la apeluri, studiază, cufundat în cărțile lui.

Muncește. Își câștigă pâinea sa și a tovarășilor de exil. Fiind un valoros inginer, tehnician excepțional de priceput, obține contracte. În 1928, îl găsim la Santa Fe, în interiorul Argentinei, unde conduce lucrările pentru construirea unui bulevard în capitala provinciei. Revoluționarii americani vin să-l caute până aici. De atunci datează prietenia lui cu Oscar Creydt, paraguianul, care căuta și el în clipele acelea o cale nouă. În dorința lui de a găsi un conducător pentru revoluția latino-americană, Creydt i se adresează lui - ca toți ceilalți de altfel. Creydt venea din Paraguayul copleșit de nevoi, înfometat și zguduit de răscoale, de lovituri de stat și de încercări de revoluție. De când cu trecerea Coloanei, numele lui Prestes era cunoscut în Paraguay. Acest nume, care făcuse înconjurul Americii, purta nimbul eroismului și era învăluit în legendă.

Revoluționarii din America vedeau în el pe marele conducător de atâta vreme așteptat. În acest pelerinaj către Prestes, era ceva ce amintea căutarea unui Mesia. Dar atât Creydt cât și toți ceilalți - ca și aventurierul Maroff sau membrii organizației A.P.R.A., din Peru - când se găsiră în fața acestui tânăr slăbuț ce aducea mai mult a profesor decât a general, își dădură seama că Prestes nu voia să fie un Mesia, că lupta cu violență împotriva „prestismului”, socotindu-l doar o simplă vorbă în vânt și nu o soluție; își dădură seama că ceea ce căuta el în cărți, în studiul problemelor argentinene și al partidelor care propuneau soluții acestor probleme, era drumul, drumul său, drumul poporului său și al popoarelor Americii. Prestes depășise faza mesianică a revoluției, a revoluției fără conținut, supusă întâmplării unei conjuncturi

favorabile. Concepția sa despre revoluție nu se mai mărginea la cazărmile unei capitale. Nu atribuia eșecul revoluțiilor din 1922 și 1924 unei cauze superficiale și întâmplătoare. Nu-l atribui nici măcar unor factori militari neprielnici. Înțelesese că acest eșec avea o cauză mai adâncă.

Revoluționarii americani fură mirați de atitudinea lui. Mulți aveau să evolueze și ei, găsind drumul cel drept – cum a fost cazul lui Creydt. Pentru Creydt, exemplul lui Luiz Carlos Prestes, generalul glorios, conducătorul de netăgăduit – care mărturisea deschis că este încă în căutarea drumului său – avea să-i fie mai folositor decât oricare altul. Exemplul lui Prestes avea să ajute tuturor acestor frământați să se dezbrace de o vanitate nefolositoare, să deschidă ochii în fața problemelor și să găsească soluții.

Încă din această epocă Prestes citea literatura marxistă cu interesul pasionat al descoperitorului. Primele cărți îi sosiseră încă în La Gaiba. În Argentina, Prestes se cufundă în lectura lor: o lume nouă i se deschidea în față. Nu voia totuși să se pripească, dorea să studieze cu răbdare și înțelepciune, voia să vadă dacă va găsi într-adevăr soluții pentru toate problemele.

Peste un an, face cunoștință la Buenos Aires cu Rodolfo Ghioldi, iar prietenia lor va avea o extraordinară înrăurire în formarea lui Prestes.

Îți voi vorbi acum despre Rodolfo Ghioldi, draga mea. Cine oare nu-l cunoaște, cine nu i-a auzit numele, rostit cu bucurie în uzinele și pe ogoarele Americii?

Numele lui e rostit cu glasul cu care spui versuri eroice sau de dragoste! Noi, brazilienii, l-am cunoscut pe Ghioldi pe vremea terorii. A luptat alături de noi pentru fericirea patriei noastre. N-a fost nimeni mai iubit în închisorile Braziliei ca acest argentinian cu ochii limpezi și pătrunzători, cu vocea blândă și prietenoasă. În nopțile de tortură din închisorile din Rio, vocea lui adâncă și limpede răsuna plină de încredere în viitor. I se spunea „Indianul”, poate pentru a sublinia în ce măsură era legat de pământul și de problemele Americii. Iată de ce i se dădu un nume cunoscut în toate țările americane. Știa tot ce se poate învăța din cărți și din viață. De mic copil învățase și luptase. Cărțile nu-l făcură să piardă marea putere a omului: înțelegerea. Nu era nimeni mai uman decât el, nu citise nimeni mai mult ca el și nimeni nu știa să trăiască și să înțeleagă atât de bine marile probleme, trăind și

înțelegând în același timp toate problemele mărunte, specifice. Un poet spunea odată că Ghioldi părea înconjurat de un „nimb albastru”. Poetii au întotdeauna dreptate, draga mea, iar cel care scrisese aceste cuvinte este un mare poet, e vocea poporului argentinian. Părea învăluit într-un „nimb albastru”. Omul acesta, strâns legat de realitățile vieții și de suferința oamenilor, era încununat de un „nimb albastru”. Nimeni nu putea să-l înțeleagă mai bine pe Prestes și să fie în același timp mai bine înțeles de el.

Peste puțin aveau să iasă la iveală – agravându-se cu timpul – divergențele dintre Prestes și ceilalți exilați brazilieni. Prestes se întâlnește în fiecare sâmbătă cu Ghioldi și cu alți comuniști. Își expune părerile și înfățișează problemele Braziliei – se discută și se trag concluzii. Citește mult. Cu patimă. Când se întoarce de la muncă – căci continuă să-și exercite meseria de inginer și de administrator al modestelor venituri ale exilaților – se cufundă în lectură. În dorul său de a învăța, uită să mănânce, să se odihnească sau să se distreze. Vrea ca și ceilalți să citească. Le împarte cărți, din care citează pasaje întregi, înaintând pe calea pe care și-a trasat-o cu precizia care făcuse din el un mare general și un mare inginer.

Mișcarea muncitorească argentiniană este un domeniu din care învață multe. E o mișcare veche, draga mea. Încă de pe vremea Internaționalei I-a, Engels era în corespondență cu conducătorii proletariatului din Prata. Prestes studiază cu atenție partidele radical, socialist și comunist și cercetează toate aspectele politicii argentinienne. Pe de altă parte, studiază și experiența sovietică; convorbirile, analizele, cercetările și studiile acestea îl fac pe Prestes să înțeleagă rolul important al clasei muncitoare în mișcarea revoluționară, rolul ei de clasă revoluționară prin excelență. Își dă seama că proletariatului îi revine, în mod firesc, rolul de conducător al revoluției. Că mica burghezie și burghezia mijlocie, ca și burghezia progresistă, dacă vor să-și salveze existența în aceste momente ale istoriei, trebuie să se grupeze în jurul clasei muncitoare și să meargă alături de ea. Gândirea lui Prestes descoperă noi orizonturi.

Anii 1928 și 1929 sunt ani de studiu intens. Prestes se apleacă asupra problemelor, asupra evenimentelor și asupra cărților. Nu-și îngăduie nicio clipă de răgaz. Știe că pe umerii lui apasă o răspundere uriașă. Ochii poporului brazilian sunt ațintiți asupra lui, vuietul Braziliei ajunge până la el. Au încredere în acest erou

de treizeci de ani, întruchipare a nădejdilor poporului său.

În Brazilia începe atunci agitația Alianței Liberale, ca rezultat al muncii îndeplinite de Coloană. Președintele republicii, Washington Luis, reprezentantul intereselor marilor proprietari de plantații de cafea, legați de imperialismul englez, își alege drept succesor pe guvernatorul din Sao Paulo: Julio Prestes.

Crescătorii de vite din Minas și din Rio Grande, industriașii din nord-est în spatele cărora se ascunde imperialismul Statelor Unite, nu sunt de acord cu această candidatură. Se propune candidatura lui Getulio Vargas, pe vremea aceea guvernator în Rio Grande do Sul, funcție la care ajunsese după ce fusese ministru de Finanțe sub Washington Luis. Masele, neliniștite și greu încercate acceptaseră această candidatură, susținută de Alianța Liberală. Cunoscând la perfecție tainele mașinii electorale existente, pe care o folosiseră de atâtea ori, Vargas și politicienii *gauchos*, din Minas și din Paraíba cu care se asociaseră – Antonio Carlos, Arthur Bernardes, Melo Franco, Batista Luzardo, Joao Pessoa, Seabra – știau foarte bine că nu vor câștiga niciodată victoria în alegeri, chiar după o campanie vie și după o propagandă bine susținută. În Brazilia, ajunsese o tradiție ca guvernul să iasă victorios în alegeri. Așa stând lucrurile, ei încep imediat să se pregătească de revoluție. Aveau bani, opoziția era sigură de guvernele din trei state, aveau soldați – poliția militară a acestor state – și sprijinul Wall Streetului. Nu aveau însă de partea lor poporul. Se adresară deci poporului cu un program cuprinzător, în care formulau revendicări precise pentru mase, inclusiv pentru masele muncitoare. Pentru a da o garanție acestui program, se folosiră din plin de numele lui Prestes. În reuniuni, în meetinguri, în convorbiri, revoluționarii din 1930 nu se prezentau cu numele lui Vargas sau cu cel al lui Antonio Carlos ori Borgas de Medeiros. Erau nume învechite și pe care poporul le auzise rostite alături de numele lui Bernardes, Washington și Julio Prestes.

Se prezentau cu numele lui Luiz Carlos Prestes, cu toate că nu avuseseră decât simple convorbiri cu șeful Coloanei. Drept urmare, Prestes făcu un denunț public prin manifestele din Mai și Iulie 1930, dar *octobristasii* continuară să folosească numele lui, vestit în toată țara, într-un mod echivoc. Datorită acestui nume, reușiră să adune poporul brazilian în jurul Alianței Liberale. Ofițerii revoluționari nu erau prezentați numai prin numele lor: Juarez Tavora, Eduardo Gomes, Joao Alberto și Cordeiro de Farias.

Juarez era citat în calitate de șef de stat major al Coloanei, Cordeiro și Joao Alberto în calitate de eroi ai Marelui Marș, fiind cu toții prezentați ca oameni de încredere ai lui Prestes. Felul în care abilitățile politicieni exploatare pe ofițerii aceștia care sprijineau Alianța Liberală pentru că în momentul acela nu erau de acord cu linia lui Prestes (care refuza să colaboreze cu revoluția din 1930 pentru că nu credea în succesul ei), ne arată o dată mai mult de ce uriaș prestigiu se bucura Luiz Carlos Prestes în rândurile maselor braziliene. În ciuda celor ce scrisese până atunci Prestes despre ei când izbucni revoluția, politicienii de la conducere răspândiră în întreaga țară vestea că el era conducătorul militar al mișcării și că se găsea în fruntea trupelor.

Prestes străbătuse un drum lung în timpul anilor 1928-1929. Avea acum o formație marxistă, adăugase noi elemente concepției sale revoluționare: proletariatul, partidul său de avangardă și masele. Chiar înainte de a face cunoscută în public adeziunea lui la Partidul Comunist Brazilian, Prestes apare în public împreună cu fruntașii Partidului Comunist Argentinian, ia loc în tribună alături de ei. Participă la meetingurile Ligii antiimperialiste. Neînțelegerile dintre Prestes și tovarășii săi de revoluție se adâncesc. Aceștia din urmă cred în mișcarea Alianței Liberale ca într-o mișcare capabilă să dea soluții juste pentru Brazilia.

Când începe agitația revoluționară din 1930, Prestes este în contact cu partizanii lui Getulio Vargas¹. Își pierde însă iluziile pe care și le făcuse în privința lor. La propunerile sale concrete pentru o revoluție antiimperialistă, ei răspund în mod evaziv, încercând mereu să amâne discuțiile asupra adevăratului program al revoluției. Prestes își pierde răbdarea și publică manifestul său din Mai 1930. În acest manifest el aderă la Partidul Comunist Brazilian și declară că rolul de conducător al revoluției aparține proletariatului.

Deși folosea în acea vreme în limbajul său o sumedenie de termeni extremiști, Prestes înțelege că nu a sosit încă momentul unei revoluții de tip sovietic ci numai acela al unei revoluții democratice burgheze. De unde, încercarea lui de a întemeia un partid politic care să concentreze forțele proletariatului, ale țărănimii, ale micii burghezii și ale burgheziei progresiste. Prin manifestul său din Iulie 1930, el popularizează Liga de Acțiune Revoluționară, partid prin care își propune să contrabalanseze

¹ Getulio Vargas a instituit în Brazilia un regim dictatorial fascist.

influența crescândă a Alianței Liberale - care continua să exploateze numele lui în mase - și cu ajutorul căreia vrea să pregătească revoluția.

Divergențele sale cu *tenentiștii* ajung la culme. La Montevideo, Prestes refuză categoric să ia parte la revoluția Alianței Liberale. După aceea convoacă pe exilați, pe tovarășii săi de revoluție și din Coloană și le explică situația. Nu reține pe nimeni: cine vrea să se alăture acestei mișcări, e liber s-o facă. El își va urma drumul pe care și l-a trasat. A găsit răspuns la întrebările pe care și le pusese și nu ar fi logic din partea lui să încerce încă o dată o aventură deznădăjduită. Marea majoritate a *tenentiștilor* se alăturară totuși Alianței Liberale. Juarez Tavora plecă în nord-estul Braziliei, unde avea să fie conducătorul revoluției din 1930. Siqueira Campos avea să ducă muncă de agitație la Sao Paulo și își va găsi moartea într-un accident de avion. Joao Alberto, Cordeiro de Farias și Miguel Costa pleacă la Rio Grande do Sul, pentru a se pune în fruntea forțelor revoluționare.

Numai câțiva dintre revoluționarii din 1922 și 1924 sprijină Liga Revoluționară. Dar Liga e destinată eșecului. Partidul Comunist nu are încredere în ea. Există o organizație de avangardă pentru a conduce lupta proletariatului - de ce să se mai creeze una? Pe de altă parte masele urmează Alianța Liberală care face o propagandă și agitație serioasă, în timp ce Liga, ai cărei conducători sunt în străinătate, este boicotată de ziare, nu are posibilități de propagandă, nu poate ține întruniri, e necunoscută. Mai mult: urmând Alianța Liberală, masele sunt convinse că-l urmează pe Prestes. În curând, Prestes recunoaște lipsa de utilitate a Ligii de Acțiune Revoluționară. Izbucnește revoluția din 1930; dar după triumful ei, politicienii trădează de îndată idealul revoluționar pe care îl proclamaseră. Din Montevideo, de unde se află, Prestes demască una după alta trădările politicienilor. El analizează situația din Brazilia într-un manifest.

(Prestes fusese silit să plece din Buenos-Aires pentru că într-un interviu acordat unei agenții de presă americane, cu privire la mișcarea din 6 Septembrie în Argentina, o calificase drept reacționară și pro-imperialistă. Declarația n-a fost publicată dar poliția a pus mâna pe o copie, ceea ce îl sili să plece la Montevideo).

Din acest oraș, el adresează prietenilor și tovarășilor care luptaseră alături de el, o circulară în care le expune vederile sale:

de acum încolo vorbește marxistul și întrebuințează un limbaj nou. Anii de studiu, de experiență, de discuții, de greșeli, anii în care s-a străduit să caute o cale nouă, au făcut din el un revoluționar conștient. El știe acum care sunt nevoile poporului brazilian. În scrisoarea sa, Prestes invită la Montevideo pe toți cei ce vor să colaboreze cu el în vederea pregătirii revoluției braziliene.

La Montevideo el explică, studiază și face agitație. Brazilienii, care începuseră să-și piardă iluziile asupra revoluției din 1930, se adună din nou în jurul său. Sosesc emisari din Brazilia. După tentativa Ligii de Acțiune Revoluționară, Prestes lucrează în colaborare cu Partidul Comunist din Brazilia. Masa proletariatului și mica burghezie îi cer lozinci: singura lozincă posibilă și justă este aceea a acceptării liniei Partidului Comunist din Brazilia, sprijinindu-l și strângând rândurile în jurul lui.

El avea să-și găsească drumul, draga mea. Omul acesta, pentru care onestitatea intelectuală este o regulă esențială în viață, nu șovăie nicio clipă înainte de a apuca pe drumul greu care i se deschide în față. Își dă seama că este singurul drum pe care Brazilia va putea merge spre renașterea ei și spre viitor. În timpul marșului, n-a șovăit nicio clipă când era vorba s-o ia pe un drum încă neumblat, când acesta era singurul drum posibil. La fel și acum, draga mea. Știe foarte bine că prietenii săi de atunci vor deveni dușmanii săi cei mai înverșunați, văzându-l că urmează linia justă a revoluției, alături de clasa muncitoare. El, care ar fi putut ajunge la cele mai înalte ranguri militare și politice în cadrul unor revoluții care n-ar fi mers mai departe de schimbarea persoanelor de la conducere, știe foarte bine că acest viitor îi este închis din clipa în care aderă la Partidul Comunist. Știe că cei care îl aclamau odinioară ca general și conducător, îl vor acuza acum. Și acuzațiile nu întârzie să sosească: este acuzat de deturnarea fondurilor pe care le mânuiește.

Dar despre ce e vorba? A doua zi după ce refuzase să participe la revoluția pregătită de Alianța Liberală, Prestes primește de la Getulio Vargas, care nădăjduia să-i obțină astfel sprijinul, două case ale statului Rio Grande do Sul, conținând o mie de contos de reis. Prestes depune acești bani la o bancă din Argentina. El socotește că acești bani din visteria statului s-ar irosi pentru susținerea unei revoluții care nu va aduce niciun folos real poporului brazilian. Dacă i-ar restitui lui Vargas, acesta i-ar risipi desigur, în lupta lui pentru putere.

Prestes depune banii la o bancă: nu va lua niciodată din ei, nici măcar un ban pentru el sau pentru tovarășii săi. Vor rămâne neatinși până în 1935, când vor fi folosiți pentru finanțarea Alianței Naționale de Eliberare, adică spre folosul poporului brazilian, al cărui bun sunt.

Când aderă la partidul proletariatului, Prestes știe că toată ura mai marilor lumii se va îndrepta împotriva lui. Însușindu-și marxismul ca o concepție despre lume, găsind în el răspuns la toate întrebările sale, el nu a avut nicio clipă de șovăială. Acest general care apuca odinioară pe cărări care înspăimântau pe tovarășii săi, găsise adevărul și avea să meargă numai pe acest drum.

La Montevideo, se pregătește pentru călătoria în Uniunea Sovietică, țara aceea din miazănoapte unde oameni noi construiesc o civilizație nouă. Oamenii sovietici au deschis drumul pe care pornește și el acum. Se naște o lume nouă, în care s-au rezolvat problemele, în care s-au găsit soluțiile.

Prestes studiase teoria revoluționară și avea să-și dea seama acum de rezultatele acestei teorii. Neliniștea care-l frământase în exil, draga mea, îl îndreptase pe calea cea bună. Studiase în cărți, dar avea să învețe din însăși viața nouă, avea să vadă viața socialistă, care se înfăptuia în patria socialistă.

În perioada dintre anii 1928 și 1931, perioadă ce corespunde anilor de exil ai lui Prestes în la Prata, Brazilia își căuta și ea drumul. Trecuse prin experiența din 1930. Din nou aveau să se înalțe strigătele deznădăjduiților și nefericiților, cerând dreptate. Și de astă dată Prestes se pregătea să răspundă chemării lor și de astă dată avea să fie în fruntea poporului său.

Uniunea Sovietică este patria muncitorilor din lumea întreagă, patria științei, a artei, a culturii, a frumosului și a libertății. E patria justiției umane – visul poezilor din care muncitorii și țăranii au înfăptuit o realitate minunată.

Odinioară, pe aceste meleaguri troienite de nea, înnegrite de păcură sau aurite de grâu, oamenii robeau pe țarini și în uzine, erau prizonieri în universități și în biblioteci. Pe vremea țărilor și a nobilimii, poporul ducea o viață nenorocită, iar femeile nu râdeau; pe obrajii copiilor înfometați nu înfloreau bucuria. Vântul foametei și al asupririi bântuia stepele Rusiei. Oamenii erau biciuiți, strigătele mulțimilor erau înăbușite de rafalele mitralierelor ce

măturau piețele publice. Milioane de oameni munceau pentru câțiva profitori. În Rusia țarilor, zorile care se înălțau pe cerul fără stele al sclaviei erau prelungirea unei nopți îngrozitoare și a unor zile fără soare, fără nădejdi. Pentru locuitorii Rusiei – fie ei albi, galbeni sau arămii – nu apăruse pe cer nicio stea. Trăiau într-o noapte de veacuri, ce părea fără sfârșit, ca pământul și marea – venită dintr-un trecut milenar. Acolo, ca și în câmpiile Braziliei, draga mea, țăranii superstițioși spuneau:

— Soarta se hotărăște acolo, sus...

Arătau cu degetul spre cerul care li se părea dușmănos și încheiau:

— Nu se poate schimba nimic!

O, draga mea, destinul se hotărăște pe pământ de către stăpânitorii pământului. Stăpânii banilor și ai vieții sunt cei care înscriu în registrul lor de socoteli nefericita soartă a muncitorilor, a țăranilor și a libertății. Ei înscriu destinul lor cu litere de aur.

Într-o bună zi, veni un om și spuse că destinul nu stă scris în ceruri. Că legile care conduc viața sunt legi alcătuite pe pământ, de cei care au interesul s-o facă. Omul acesta se numea Karl Marx. Și mai veni un om, care spunea că deși legile fuseseră făcute de o minoritate împotriva unei majorități, în clipa în care aceasta din urmă va voi, va putea să-și facă propriile ei legi, propriul său destin; și atunci noaptea va lua sfârșit și zorile se vor revărsa peste lume. Omul acesta se numea Vladimir Ilici Ulianov, dar numele lui de luptă, Lenin, străbătu Rusia dintr-un capăt într-altul ca un vânt aducător de nădejde, întocmai ca vântul speranței, care, sub cerul Braziliei poartă numele lui Prestes. Și muncitorii, țăranii, artiștii, savanții, soldații și marinarii, își dau seama împreună cu el, că viața patronilor stă în mâna lor. Și scriseră cu litere de sânge noul destin al oamenilor pe pământ. Destin al fericirii și al bucuriei, al belșugului și al dragostei.

Rusia țaristă, cu lanurile ei de grâu, era împărăția asupririi și a urii, a nefericirii și a foametei, era țara în care îmbrăcăminte lipsea, cu toate că războaiele lucrau țesând postavuri și pânzeturi. Neamuri întregi erau silite să trăiască în robie, națiuni întregi trăiau încovoiate sub biciul unui stăpân și a câtorva contramaiștri. Aceasta era Rusia, draga mea, în urmă cu douăzeci și ceva de ani și se părea că așa avea să fie pe vecie.

Destinul lumii stă însemnat în palma muncitorilor – spunea Lenin chemând lumea toată – muncitorii din mine, ciobanii,

fântânarii, secerătorii, croitorii, chelnerii, și lucrătorii din fabricile de jucării, poeții și autorii de cărți de botanică și de mineralogie, medicii și profesorii, scriitorii și luntrașii de pe Volga, ofițerii și soldații, chemând pe toți nefericiții lumii și pe toți cărora această nefericire le stârnea indignarea, să pună capăt unui destin mohorât și să creeze fericirea pe pământ. Chemă lumea toată la revoluție, la sărbătoarea celor năpăstuiți.

Astfel încetă această țară de a mai fi Rusia foametei și a sclaviei, devenind Uniunea Republicilor Socialiste Sovietice, țara belșugului și a libertății, a bucuriei și a dragostei.

Astăzi Uniunea Sovietică este țara popoarelor libere, este patria liberă a oamenilor fericiți. În această țară nu mai există bogați și săraci, nu mai există decât oameni integri, demni și stăpâni pe viața lor. Timp de douăzeci de ani, acești oameni au construit o lume nouă. Copiii fericiți din câmpiile și orașele Uniunii Sovietice au zâmbetul pe buze și nu vor ști niciodată, ce înseamnă să te fi născut sclav. Astăzi, hoardele exploatării sângeroase se aruncă împotriva țării fericirii umane. Stăpâni ai banului, încearcă să impună omenirii un destin de înrobire și mizerie. Dar nu vor izbuti niciodată, pentru că poporul sovietic, care a știut să-și construiască fericirea, știe să-și apere dreptul la această fericire. Dragostea de libertate trăiește în pieptul său de oțel, făurit din oțelul călit de Stalin – soarele lumii noi.

În această țară, în patria libertății, unde problemele oamenilor sunt soluționate cu îndrăzneală, plecă Luiz Carlos Prestes. El voia să rezolve problemele țării și ale poporului său și auzise chemarea lui Vladimir Ilici la sărbătoarea revoluției. Studiase teoriile acestea, și de acum înainte va munci pentru această realitate. Avea să se înțeleagă cu țara aceasta. Nu doreau oare amândoi libertatea și fericirea omului pe pământ?

Anii pe care-i petrece Prestes în Uniunea Sovietică sunt pentru el ani fericiți. Sunt ani de mare însemnătate pentru Brazilia. Gândindu-se la țara și la poporul său, înlănțuit în sclavie, Prestes studiază zi și noapte, fără clipă de răgaz. A doua zi după sosirea lui la Moscova, începe să lucreze în calitate de inginer la *Центральнôй Союзстрой*. Mulțumită acestei organizații de control a întreprinderilor de construcții din Uniunea Sovietică, care a știut să-i utilizeze calitățile de mare inginer, Prestes avu posibilitatea să călătorească prin țară, s-o cunoască îndeaproape și să vadă cum sunt puse și rezolvate problemele. În calitatea sa de inginer la

Ţentralnâi Soiuzstroi, lucrează la construirea mai multor uzine, atât în regiunea industrială a Moscovei, cât şi în ținuturi mai îndepărtate, şi în altele, ceva mai apropiate, din Urali.

Străduindu-se să învingă greutăţile ce i le punea învăţătura limbilor străine, Prestes învaţă foarte repede rusa pentru că voia să asimileze cât mai complet cu putinţă experienţa sovietică. Îşi fixă un program sever de studii în care marxismul şi experienţa sovietică erau pe primul plan. Pe aceasta din urmă o studie în toate amănuntele: ca inginer, luând parte la lucrările de construcţie, şi la ţară, ca om ce cunoştea viaţa de pe ogoarele braziliene; ca general, cercetând cu seriozitate organizarea Armatei Roşii, armata poporului, prima pe glob, care s-a făcut cunoscută lumii prin victoriile sale măreţe asupra fiarei hitleriste.

Studie deasemenea şi organizaţia politică. Vizită diferite republici sovietice, având prilejul să-şi dea seama de simţul politic al muncitorilor. Studie fără încetare, fără odihnă, adunând pentru poporul său învăţămintele experienţei.

Prestes, draga mea, n-a făcut niciodată ceva gândindu-se numai la el. Munca şi viaţa sa au fost închinată fericirii poporului său. Astfel a trăit şi zilele de entuziasm în Uniunea Sovietică.

Conducătorul revoluţiei braziliene, căpetenie a muncitorilor şi a poporului, vede acum foarte clar problemele braziliene şi soluţia lor. El ştie că trebuie înfăptuită revoluţia democratică burgheză, revoluţia de eliberare naţională. La Congresul al VII-lea, când este ales membru al Comitetului Executiv al Internaţionalei Comuniste, devenind unul dintre conducătorii proletariatului mondial, Prestes străbătuse un drum lung. Cel care a fost ieri căpitan în armată, general al unei revoluţii sud-americane, inginer la Buenos-Aires, nu se mai adresează azi dezmoşteniţilor soartei din Brazilia, ca pe vremea Coloanei – sau celor din America – aşa cum li se adresa în timpul exilului său de pe malurile râului Prata. De pe cea mai înaltă tribună a celor asupriţi: Comitetul Executiv al Internaţionalei Comuniste, vocea lui de erou şi de tovarăş, cunoscută în toată lumea, se adresează tuturor celor asupriţi din lume. Drumul pe care l-a străbătut el nu era drumul unui aventurier, ci drumul unui geniu a cărui inteligenţă era la înălţimea caracterului său. Cinstea lui n-a fost pusă niciodată la îndoială şi geniul lui s-a dovedit în nenumărate împrejurări: Luiz Carlos Prestes este unul dintre conducătorii proletariatului mondial.

Dar, Luiz Carlos Prestes este eroul și îndrumătorul poporului său. Ecourile mizeriei din Brazilia ajungeau până la el, la Moscova, unde muncea și studia cu râvnă. Poporul lui îl chema, avea nevoie de el, de prezența sa, de curajul, de hotărârea, de cinstea, de știința și de geniul său.

Pe vremea aceea, în Uniunea Sovietică existau trădători pe care poporul avea să-i demaște mai târziu. Existau oameni care nu se gândeau la fericirea poporului ci, lacomi de putere, visau să vândă patria sovietică dușmanilor omenirii. Dar poporul pentru care munca era o sărbătoare și care făcuse din țara lui o țară în sărbătoare, a știut să lupte împotriva trădătorilor așa cum luptă astăzi împotriva asasinilor naziști. Cu aceeași hotărâre și cu aceeași dârzenie luă parte la luptă și Luiz Carlos Prestes. Trimis cu o comisie de tehnicieni să studieze cauzele proastei stări a unor lucrări dintr-o regiune mlăștinoasă de pe lângă Ijevsky, capitala regiunii autonome Votiaks, unde se construia o mare uzină, descoperă un plan de sabotaj. Din cauza terenului mlăștinos, clădirile uzinei trebuiau construite pe piloni. Începând de la o anumită înălțime însă, clădirile se degradau. Pentru a doua oară lucrările trebuiau luate de la capăt, ceea ce cauzase pagube și cheltuieli considerabile statului sovietic, care este însăși creația poporului. Prestes studie problema cu aceeași grijă cu care întocmise, la începutul carierei sale, devizul pentru construirea cazarmilor din sudul Braziliei. Ajunse la concluzia că era vorba de un sabotaj și anume de un sabotaj foarte bine organizat. Șeful comisiei, un inginer rus care trăise foarte mult timp în străinătate, nu fu de aceeași părere: el declară că nu era vorba de niciun fel de sabotaj și că reaua stare a lucrărilor se datora materialului, mâinii de lucru și organizării însăși a muncii în Uniunea Sovietică. Prestes își menținu punctul de vedere și mai târziu, când totul fu descoperit și sabotajul dovedit, inginerul șef apără sub adevărata lui față: de sabotor, de dușman al poporului.

Prestes trăi în anii aceștia în mijlocul poporului sovietic, împărtășind felul lui de viață, învățând multe lucruri din experiența lui și ajutându-l cât îi sta în putere: ca inginer, construind edificii, ca militar, studiind organizația Armatei Roșii. Lua parte la „subotnicele” comuniste și făcea muncă voluntară la lucrările de utilitate publică în timpul orelor de repaus. Când soseau ceilalți muncitori, bucuroși că puteau contribui prin muncă voluntară la construirea socialismului, găseau pe Prestes,

legendarul erou al Americii Latine, îndeletnicindu-se cu ridicarea pământului din tunelul unui metrou în construcție, cu selecționarea cartofilor în marile frigorifere, cu trierea materialelor vechi de pe șantiere. Era fericit în mijlocul bucuriei celor din jur. Așa era Luiz Carlos Prestes, draga mea.

El a străbătut căile refugiului cu același curaj și încredere în viitor de care dăduse dovadă și în Brazilia. În 1934, când începe să se pregătească pentru reîntoarcerea în patrie, își găsisese drumul: nu se mai chinuiește să caute soluții. Acum știe de ceea ce are nevoie poporul său. Acum problemele sunt ușor de rezolvat: departe de patrie, a găsit drumul pe care trebuia să pășească poporul brazilian. Așa cum deschisese drumurile în ținuturile sălbatice din interiorul țării sale pe care circulă astăzi oameni călări, care, automobile - Prestes trasa, în timpul anilor de exil, căile gândirii politice ale Braziliei.

Ciclul revoluțiilor care zguduiseră Brazilia de la 1922 până în 1932 - eșecul din 1924, apoi Coloana din 1924 până în 1927, victoria din 1930, luptele din 1932 - arătau că până atunci țara își căuta drumul. De acum înainte se deschide un nou ciclu: acel al unei Brazilii care știe ce vrea și care se ridică înarmată cu lozinci precise. Avea să înceapă anul 1935, draga mea, anul Alianței Naționale de Eliberare și al revoluției din Noiembrie și odată cu începutul luptei unui popor împotriva imperialismului și pentru eliberarea economică a patriei, se deschide o eră nouă.

Prestes era solicitat din toate ținuturile Braziliei. Deși absent, marele om era totuși prezent în inimile tuturor. În casele sărăcicioase din nord-est, făcliile nădejzii continuau să pâlpâie în jurul portretului său. Noii născuți erau botezați cu numele lui. Mii de copii din Brazilia primiră numele lui Luiz Carlos, eroul care era iubirea și speranța poporului. În mizeria ce domnea peste tot, bărbații și femeile care visau un viitor mai bun pentru copiii lor, îl invocau pe Prestes. Chemarea aceasta năvalnică îl va aduce, draga mea, de pe străzile Moscovei la Rio de Janeiro, unde va trăi în ilegalitate. Poporul lui are nevoie de el. Strigătele lui de ajutor au avut răsunet în inima lui Luiz Carlos Prestes.

CARTEA A PATRA

CÂNTECUL ALIANȚEI NAȚIONALE DE ELIBERARE

Vrem o Patrie liberă! Vrem o Brazilie eliberată de sclavia imperialistă! Vrem eliberarea socială și națională a poporului brazilian!

(Extras din programul Alianței Naționale de Eliberare a Braziliei)

Prestes: Erou al luptelor legendare ale poporului brazilian.
DOLORES IBARRURI (*Passionaria*)

În eroicul an 1935, poporul brazilian și-a amintit un vers de Castro Alves. Poetul spusese odată: „Strada este a poporului”. Pe stradă vorbește poporul de neliniștea lui, de deznădejdea lui, și tot pe stradă încep răzcoalele. În 1935, poporul Braziliei manifestă în piețele publice, fluturând drapelul Alianței Naționale de Eliberare.

Îți amintești, draga mea, de acele adunări și meetinguri cum nu se mai pomeniseră și care n-au fost întrecute în vremurile ce urmară? Mulțimea se revărsa de pe arene în piețe și străzi, strigându-și entuziasmul, aprobarea și nădejtile ce creșteau cu fiecare cuvânt pronunțat de conducătorii poporului. Foarte puțini știau, draga mea, că Luiz Carlos Prestes se află în Brazilia, dar, ca și cum ar fi ghicit-o, pe chipul fiecăruia se putea citi o așteptare plină de bucurie.

Drapelul Alianței Naționale de Eliberare, înălțat din nou în 1935, era acel al *tiradentiștilor* din zilele Inconfidenciei, plin de demnitate în ceasurile de tortură și pe treptele eșafodului. Era stindardul lui Zumbi dos Palmares, ce se găsea în fruntea sclavilor evadați în nemuritoarea republică constituită de negri. Era stindardul lui Benjamin Constant și al pozitivistilor lui, în vremea când mijeau zorile republicii. Era stindardul lui Frei Caneca, al lui Farrapos, drapelul Confederației Ecuatorului, al lui Floriano Peixoto, înălțat întru apărarea poporului. Era drapelul Coloanei Prestes care împărțea dreptate.

Privește, draga mea, sub faldurile acestui drapel pășesc un milion și jumătate de oameni: ofițeri, oameni din armată, din marină, Agildo și Sisson, Agliberto și Cascardo, soldați și matrozi, romancieri și savanți, ziariști și poeți, muncitori și țărani, preoți și negustori, medici și ingineri, șoferi și hamali. Sunt oameni din toate clasele, bogați și săraci; toți cei care au o inimă curată și

poartă în suflete dragostea pentru Brazilia. Și alături de ei, draga mea, pășesc eroii trecutului, acei care, în timpul imperiului și al republicii – în anii când Brazilia fusese o colonie – au luptat pentru popor și împotriva asupritorilor: Felip dos Santos, legat de coada unui cal și târât pe străzile din Vila Rica, *tiradentist*, tras în țeapă în mijlocul unei piețe din Rio de Janeiro, Frei Caneca, pus la zid și împușcat, Zumbi, care se aruncă de pe un vârf de munte pentru a nu deveni din nou sclav, Pedro Ivo pe calul său negru, Benjamin Constant ținând discursuri elevilor din școala militară, Floriano, în uniformă de mareșal al poporului. Pășesc și ei, sub drapelul Alianței de Eliberare, în anul eroic 1935. Iar în fruntea tuturor, merge Prestes Luiz Carlos, Cavalerul Speranței.

Iată, draga mea, cum a fost această sărbătoare, cea mai frumoasă dintre sărbătorile Braziliei, cea mai veselă și mai populară. A fost sărbătoarea libertății pe străzi și în piețe. Fețe vesele și inimi pline de bucurie.

În acele zile, cei care trădau poporul, partizanii tiraniei, ai sclaviei și ai foametei, tremurau din înaltul puterii lor. În timpul consfătuirilor lor, plini de teamă, fețele lor păleau, pe când afară mulțimea sfărâma lanțurile. În palatele guvernului, tiranii tremurau. Vocea poporului, care striga în piața publică numele lui Prestes, străpungea ca un fior al morții inimile dușmanilor patriei. Anul 1935, draga mea, a fost un an de eroism și de nădejdi.

Victoria revoluției din 1930 purta în sine o contradicție. O contradicție datorită căreia Getulio Vargas izbutea să se mențină la putere. La revoluția din 1930 luaseră parte, draga mea, *tenentiștii*, oamenii din 1922, 1924 și 1926 și oamenii Coloanei; ei reprezentau forța revoluționară în 1930. După victorie, *tenentismul* devenise o ideologie, se scriau asupra lui articole și cărți, se întemeiau cluburi, cum au fost „5 Iulie” și „3 Octombrie”. Dar la această revoluție au participat și marile forțe reacționare ale oligarhiei din Minas, reprezentată de politicieni ca Bernardes și Antonio Carlos, de *gauchosi* și de oamenii din nord-est, de mari industriași ca Lima Cavalcanti. Alianța acestor forțe ce încercau să pună mâna pe putere folosindu-se de candidatura lui Getulio Vargas – această alianță ce avusese drept rezultat revoluția – se sprijinea și de o parte și de cealaltă pe voința fiecăruia de a-l înșela pe celălalt. Așa cum se întâmplă în anumite căsătorii: logodnica e convinsă că logodnicul ei e miliardar, iar tânărul e

încredințat că părinții logodnicei se scaldă în aur. Pentru a ajunge la putere, *tenentismul* intenționa să se slujească de forțele politice de care pomeneam mai sus, pentru a le lichida după aceea. Aceste forțe, în schimb, voiau să se folosească de prestigiul militar și de popularitatea de care se bucurau *tenentiștii*. În spatele lor se afla imperialismul american, care alimenta casele de bani ale revoluției prin împrumuturi acordate la Rio Grande și în Wall Street, socotind că dă astfel o grea lovitură dominației băncilor din City - dominație mai vădită la Sao Paulo. Iată de ce, revoluția din 1930 dă uneori impresia că ar fi o luptă împotriva preponderenței statului Sao Paulo în economia națională. În realitate însă, Wall Streetul și Cityul își disputau o colonie bogată.

Prima etapă a revoluției fu cea a *tenentiștilor*. Aceștia aveau de partea lor soldații și toate condițiile necesare preluării puterii. Masele păreau că l-au uitat pe Getulio Vargas, căci, în comparație cu primirea făcută lui Juarez Tavora, șeful forțelor revoluționare din nord, manifestația cu care Getulio Vargas fu primit la Rio, putea fi luată drept o plimbare fără importanță. Figurile populare erau Miguel Costa, Juarez, Joao Alberto, Eduardo Gomes, Cordeiro de Farias. Nu portretul lui Getulio atârna pe pereți, în case, ci o reproducere a celebrului tablou al Celor Optsprezece de la Copacabana, pășind pe nisipuri, spre moarte.

Politicienii se alăturaseră revoluției cu gândul să profite de ea. Își dădeau seama că ea nu putea fi evitată. Cei mai inteligenți înțelesesă prea bine că Coloana zguduise țara, că zvârlise sămânța revoluției în mijlocul poporului exploatat. Și se așezară în fruntea revoluției, nădăjduind să se folosească de ea pentru a apăra interesele pe care le reprezentau. Făcând aceasta, reușiră să obțină cele mai bune rezultate.

Din 1930 și până în 1932, *tenentiștii* împart puterea cu forțele politice imperialiste și cu marii proprietari de pământuri, dar chiar și așa au majoritatea în guvern. Este perioada în care, la întrunirile intime, când se vorbea despre cabinetul Vargas, era numit: „Soviet!” Este perioada în care Jose Americo pornește lupta împotriva companiei Light, în care Irineu Jofily apără fondurile publice de lăcomia politicianilor. O perioadă în care există într-adevăr libertatea de critică, de opinie și de gândire. *Tenentiștii* de la putere vorbeau ei înșiși despre necesitatea pentru țară de a-l avea pe Prestes, își dădeau seama că el era cel care putea rezolva situația într-un mod satisfăcător. Pe atunci, guvernul era orientat

înspre popor.

Forțele reacțiunii tremurau. Găsiseră un sprijin imediat în persoana lui Getulio Vargas, legat de promisiunile făcute Wall Streetului și de cele făcute politicianilor, și care, în afară de acestea, cocheta cu oligarhiile din Sao Paulo. Se instaură politica reacționară. Lupta împotriva *tenentiștilor* începu chiar înainte de revoluția din 1932. Fură puse la cale toate piedicile cu putință. Se făcu totul pentru a-i demoraliza: încetul cu încetul reacționarii își asigurară preponderența în sânul guvernului. Sprijiniră uneltirile fasciștilor și duseră tratative cu „guvernamentali” din ajun.

Iată care era situația în Brazilia, atunci când reacționarii din ce în ce mai înspăimântați de forțele revoluționare ale poporului, se hotărâră să facă revoluția din 1932. Arborară un drapel măreț: Constituanta. Dar era vorba - trebuie subliniat acest lucru - de o constituantă ce venea în urma unei revoluții oligarhice victorioase. Nici măcar nu încercară să ducă o campanie pentru constituție. Dacă o asemenea campanie s-ar fi desfășurat în clipele acelea, ea ar fi luat un caracter larg popular, ar fi ținut cont de dorințele maselor și mai ales de aspirațiile reprezentate prin *tenentism*. Dovada că așa s-ar fi petrecut lucrurile stă în Congresul Revoluționar, prezidat de Juarez și ale cărui rezultate fură foarte pozitive, cu toată confuzia ce domnea și cu toate că se strecuraseră în rândurile lui oamenii Coloanei a cincea, ca Plinio Salgado, de pildă. Oligarhiile doreau o constituție, dar voiau să înfrângă mai întâi forțele revoluționare. E greu să trecem sub tăcere acest aspect profund contrarevoluționar al revoluției din 1932. Ea reprezintă o tentativă de lichidare a *tenentismului* cu ajutorul armelor, în ciuda faptului că au participat la ea și un număr oarecare de *tenentiști*. Acest amănunt ne permite să ne dăm seama de confuzia ce domnea pe atunci. În fond, *tenentiștii* nu reușiseră să alcătuiască o doctrină. *Tenentismul* era doar un nume și câteva fapte. Iată de ce câțiva dintre ei putură înfăptui lovitura din Sao Paulo sub lozinca amăgitoare a „constituției”! În spatele tuturor acestora se ascundeau interesele britanice, care trăgeau sforile „constituționalistilor”, în speranța de a recâștiga terenul pe care reușiseră să-l obțină yankeii în revoluția din 1930.

În realitate însă, încă în 1932, când izbucnește revoluția la Sao Paulo, Getulio era cu totul în mâinile forțelor reacționare, a marilor proprietari de pământuri și a imperialiștilor. *Tenentiștii*

izbutiră să iasă victorioși din revoluția din 1932. Dar această victorie se transformă în înfrângere. „Constituționaliștii” apelasera la toate doctrinele pentru a apăra revoluția - chiar și la separatism. Adevăratul ideolog al revoluției din 1932 era un separatist. Cu abilitatea sa de politician interesat, Vargas înțelesese ce forță economică și politică reprezintă marii proprietari de pământuri, gata să lupte. Pe de altă parte, își dădea seama de slăbiciunea ideologică și de neînțelegerile care frământau pe *tenentiști*; știa că dacă aceștia din urmă ar fi câștigat definitiv victoria, nu mai rămânea decât un singur drum, și o singură perspectivă: Prestes și revoluția populară. Obținând o victorie militară asupra „constituționaliștilor”, Vargas nu se sprijini pe *tenentiști* și nici nu încercă măcar să fie sprijinit de ei. Cedă, dimpotrivă, la toate cererile oligarhiilor. Promulgă amnistia și convocă adunarea constituantă. Din cauza influenței de care se bucurau încă *tenentiștii*, constituția din 1934 nu are un caracter pur reacționar. Liberalismul chartei constituționale din 1934 se datorește și victoriei militare a *tenentiștilor* din 1932, agitației din sânul maselor și educării poporului - pe care literatura nouă îl familiarizase cu problemele Braziliei - precum și slăbiciunii forțelor reacționare. În timpul constituantei, Vargas duce tratative cu acestea. Dar *tenentiștii* și politicienii de stânga nu ajung la o înțelegere. Forțele democratice și de stânga sunt reprezentate în constituantă prin toate nuanțele politice existente, de la liberali până la socialiști și comuniști. Aceste forțe nu sunt unite și Getulio Vargas va trece de partea marilor proprietari de pământuri. În constituantă, cei mai activi partizani ai lui Vargas nu sunt *tenentiștii*, care îi apăsaseră guvernul cu arma în mână. Sunt *pauliștii*, care luptaseră împotriva lui. Din clipa în care e ales președinte al republicii, Vargas lichidează *tenentismul*. Juarez nu mai este dictator în nordul țării. Vargas cedează insistențelor companiei Light și Jose Americo se vede silit să părăsească Ministerul Transporturilor din Sao Paulo, încredințându-l aceluia care arboraseră drapelul revoluției din 1932. Conducerea poliției este în mâinile omului de încredere al nemților, Filinto Müller. În toate statele, *tenentismul*, scizionat, se prăbușește. Forțele reacționare se unesc pentru a-l răsturna. Numeroși membri, care înainte de a deveni revoluționari erau doar niște aventurieri, trec de partea reacțiunii, păstrând astfel o parte din putere sau un post oarecare. Acum situația se prezintă altfel. Este aceeași ca sub

republică, după părăsirea puterii de către Floriano. Ministrul de Justiție nu mai este un reprezentant al gândirii revoluționare din 1930. Vincente Rao, unul dintre conducătorii revoluției din 1932, va dicta ceva mai târziu „legea monstruoasă” prin care va încerca să lichideze ultimele vestigii democratice și *tenentiste* din charta constituțională din 1934.

Subvenționat de naziști și proteguit de poliție „integralismul” era în floare. Imperialismul german introdusese un termen nou în ecuația politică a Braziliei. Pregătind războiul pe care aveau să-l dezlănțuie asupra omenirii, Hitler și stăpânii lui își îndreptau privirile spre Brazilia, spre coloniștii germani din Santa Catarina, Parana și Rio Grande do Sul. Faptul de a fi cumpărat pe șeful poliției capitalei și pe câțiva politicieni nu li se părea suficient. Coloana cincea luă în Brazilia aparența unui partid politic: Acțiunea Integralistă din Brazilia – „cămășile verzi” ale lui Plinio Salgado. Guvernul îl ocrotea, socotind că se va putea sprijini pe el la momentul oportun, cum fu de altfel cazul în 1937. Lichidarea *tenentismului* a fost una din etapele acestor mașinații politice. Etapa următoare fu dezvoltarea „integralismului”. Lucru ciudat, „integralismul” se bucură de sprijinul reprezentanților direcți din Wall Street și din City, având și sprijinul entuziast al lui Filinto și al reprezentanților lui Hitler. Plinio Salgado nu era altceva decât lacheul lui Filinto și al lui Von Cossel. Acesta din urmă, instalat la Rio, era în același timp șeful serviciilor de spionaj german și al partidului național-socialist. Plinio Salgado șovăise la început, neștiind bine de care parte se vor deschide mai repede pentru el porțile puterii. Deghizat în anarhist, vorbea despre Prestes în 1931, dar cum nu obținu niciun avantaj, o tuli cu banii unei loterii a cărei conducere fusese destul de naivă, să-i încredințeze postul de casier. Atras de strălucirea mărcilor Băncii Germaniei, Salgado îmbracă în verde pe naziștii din sud și pe toți tâlharii din țară. Câțiva revoluționari se lăsară amăgiți de vorbele goale ale integralismului. Abia târziu își dădură seama ce era în realitate partidul lui Plinio, pe care-l părăsiră în clipa în care luă ființă Alianța Națională de Eliberare. Integralismul era un amestec de *Mein Kampf*, de provocări anticomuniste și de fals patriotism. A fost o mascaradă retorică și posomorâtă – necinstea se lăfăia în voie pe străzi iar poliția apăra pe integraliști, care circulau îmbrăcați în verde.

Nicăieri în lume, nici chiar în Italia fascistă, pe vremea

„futurismului” lui Marinetti, sau în Germania, în clipa când fuseseră formulate teoriile ariene ale nazismului german, nu se scriseseră atâtea năzbâtii, atâtea absurdități și o literatură atât de proastă ca în Brazilia în timpul integralismului. Plinio Salgado, fűhrer de operetă, mesia de teatru de mahala, purta în el microbul literaturii proaste. După ce-l plagie, fără succes, pe Oswald de Andrade, convins fiind că nu era făcut pentru a copia literatură bună, începu să imite tot ce era de proastă calitate în lume, în materie de tipărituri. Literatura lui este una dintre cele mai imbecile din câte se pot închipui.

Când apărură integralismul, „intelectualii” reacționari proveniți din „modernism” – ca Menotti del Picchia și alții – ca domnișorul Otalio de Faria și vicleanul San Tiago Dantas care debutaseră în 1930, își bătură joc de Plinio și de partidul său, găsind că totul era cât se poate de ridicol. Dar ei nu avură timp să vadă prea mult. Aflară că în spatele lui Plinio se găseau Filinto, Von Cossel și Hitler, banii imperialismului, reacțiunea împotriva poporului. Și atunci toți oamenii aceștia de teapa lui San Tiago, Otavio și Tassos da Silva, cu mătăniile în mână și cu ochii ațintiți asupra lui Hitler, începură să ridice șefului național osanale în proză și în versuri, obosindu-și gătleurile lor plăpânde de băieți frumoși în delir, strigând din răspuțeri „ura” ori de câte ori trecea scheleticul Plinio sau burdăhanosul Gustavo Barosso. Grație apropierii mijlocită de mărcile-aur, acești „aristocrați” se amestecară cu Viveiros de Castro, Madeiras de Freitas și Carlos Maul, acești ratați ai literaturii pe care îi disprețuiseră atât de mult odinioară. Nu erau singurii. Scepticii, care priveau viața cu un surâs disprețuitor, „neutrii” care trăncăneau prin librării, începură să găsească că Plinio nu era chiar atât de idiot... Începură și ei să se bată cu pumnii în piept în semn de căință...

Integraliștii nu dădeau înapoi în fața niciunei provocări. Naziștii din Germania înarmau prin intermediul lor pe germanii din sudul Braziliei. Literatura lor polițistă și provocatoare era difuzată prin mijlocirea instituțiilor oficiale. Plinio visa legi de represiune împotriva libertății și împotriva poporului, iar „constituționalistul” Roa se grăbea să le redacteze. Oamenii guvernului asistau cu simpatie și invidie la defilarea cămășilor verzi. Banii curgeau gâră; puteai câștiga oricât dacă erai gata să te vinzi.

Tenentismul fusese lichidat. Cluburile *tenentiste* fură închise și

leaderii de frunte îndepărtați din funcțiile guvernamentale. Cei care primiseră să se vândă fuseseră cumpărați în mod sistematic. Revoluționarii din 1930 fuseseră aproape definitiv anihilați pe plan politic. Getulio Vargas făcuse o primă remaniere în guvern. Nu se mai sprijinea pe popor. Era susținut acum de marii proprietari de pământuri, de imperialiști, de fasciști. Patru ani fuseseră de-ajuns ca să schimbe fața revoluției. Întocmai ca în primii ani ai republicii, stăpânii de sclavi erau din nou la putere. *Tenentiști*, la fel cum se întâmplase odinioară cu pozitivistii, fură lichidați, iar revoluția trădată.

Poporul și acei *tenentiști* care nu trecuseră de partea reacțiunii, fiindcă nu râvneau puterea, nu mai vedeau în fața lor decât un singur drum. Un singur nume era rostit de la un capăt la altul al țării. Acest nume era un stindard – și el apărea ca singura ieșire posibilă, ca singura salvare. Era pe buzele tuturor. Poporul îl chema din nou pe Cavalerul Speranței. Prestes prevăzuse tot ce se întâmplase; el nu voise să se alăture dușmanilor poporului, nu voise să guverneze împotriva poporului, nu se vânduse. Rămăsese singura nădejde a celor ce se gândeau la viitorul Braziliei.

Finanțele țării erau în plină criză. Suntem în epoca înghețării creditelor și a mărcilor compensate. E epoca în care se dă foc boabelor de cafea, în care costul vieții atinge prețuri amețitoare, în vreme ce salariile sunt mizerabile. Integraliștii sunt pe cale să vândă țara germanilor. Imperialiștii se luptă între ei, fiecare vrând să obțină partea leului după ce scosese țara la mezat.

În fața situației prin care trecea țara, în fața primejdiei fasciste, în fața lichidării constituției, lichidare întreprinsă în mod metodic de către Rao, cei mai consecvenți dintre *tenentiști*, care vedeau pe ce drum apucase revoluția, se uniră cu celelalte forțe de stânga – cu adevărații democrați, cu comuniștii punând bazele unui partid politic antiimperialist, larg și popular, potrivit marilor moșieri. Partidele de stânga și elementele într-adevăr democratice strânsesă rândurile în jurul acestui partid.

Alianța Națională de Eliberare luă naștere ca un răspuns la strigătele deznădăjduite ale poporului care fusese trădat încă o dată și la amenințările ce apăsau greu asupra patriei. La congresul de constituire, Luiz Carlos Prestes fu numit președinte de onoare al Alianței, în aclamațiile delirante ale poporului care începea să recapete încredere.

Un suflu de nădejde străbătu din nou toate inimile, iar

trădătorii începură să tremure de frică.

Mulțimea tăcută se îngrămădea în teatrul Joao Caetano. Cei care ședeau pe scaune și cei care se înghesuiau în picioare în sală, draga mea, avuseseră norocul nemaipomenit de a izbuti să pătrundă în teatru și să găsească un loc. O mulțime de trei ori mai numeroasă umplea piața Tiradentes, așteptând și ea în tăcere. Se aflau acolo oameni de toate culorile, albi, negri, bruni și mulatri. Oameni săraci, oameni care părăsiseră munca istovitoare din uzine, țărani de prin împrejurimi, soldați, marinari, studenți, intelectuali. Așteptau în liniște. Un grup de *tenentiști* și oameni de stânga, chemaseră poporul să asiste la înființarea unui nou partid, care era mai mult decât un simplu partid politic: era un front larg al tuturor celor ce doreau eliberarea patriei și a poporului.

Înăuntrul teatrului, pe scenă, se citea manifestul Alianței Naționale de Eliberare. Vocea oratorului, limpede și energică, făcea să se nască speranța în inimile tuturor.

Din Octombrie 1930 și până în Martie 1935, revoluția - victorioasă în aparență - fusese vândută. Guvernul central nu se mai sprijinea pe șefii revoluționari, pe oamenii care se bucurau de încrederea poporului. Odată cu revoluția, care încolțise după trecerea Coloanei, toate nădejdlile născute în 1930 se stinseseră încetul cu încetul. Apărat de poliție, integralismul - dușman al poporului, dușman al libertății și al culturii, al frumuseții și al dragostei - se dezvoltă, ca o nouă amenințare, și mai violentă, și mai odioasă. În clipele acestea de primejdie, în clipele în care pericolul creștea, poporul Braziliei, de la miazănoapte la miazăzi, de la răsărit la apus, din pădurile virgine ale Amazoniei până în *pampasurile* locuite de *gauchos*, din Atlantic până în platoul central Mato Grosso, gândea, spunea și striga un singur nume: Luiz Carlos Prestes.

Acei dintre *tenentiști* care înțelegeau prin ce mijloace era lichidată revoluția, acei care rămăseseră credincioși idealurilor lor și care nu se vânduseră forțelor reacțiunii, *gauchosii* care simțeau cum se apropie pericolul fascist, creau cu toții o vastă unitate destinată să sprijine democrația în Brazilia, făcând din ea o forță politică în stare să înlăture primejdia fascismului. Poporul se înghesuia în teatrul Joao Caetano, umplea piața Tiradentes. Oratorul spunea:

„Alianța Națională de Eliberare are un program clar și bine

precizat. Ea cere anularea datoriilor imperialiste, naționalizarea întreprinderilor imperialiste, libertăți depline poporului care trebuie să se bucure de dreptul de a manifesta liber; latifundiile să fie date celor ce le muncesc. Alianța cere eliberarea păturilor țăranimii exploatate printr-un sistem de redevențe feudale, anularea tuturor datoriilor agricole, apărarea micii proprietăți și a proprietății mijlocii împotriva cămătarilor, împotriva oricărei popririi”.

La fiecare din aceste revendicări, citirea manifestului era întreruptă de un ropot de aplauze. Se vorbea poporului de nevoile sale, i se vorbea de problemele ce-l frământau și putea în fine să se orienteze în vederea unui program al revoluției ce fusese sistematic înăbușită. Alăturându-se celor mai consecvente forțe populare din mișcarea Alianței Naționale de Eliberare, *tenentismul* făcea un uriaș pas înainte. Mulțimea vibra la citirea fiecărui paragraf:

„Vrem ca sumele uriașe care pleacă din Brazilia pentru a intra în casele de bani ale magnaților străini, să fie întrebuințate în folosul poporului brazilian, să servească la exploatarea bogățiilor noastre și la dezvoltarea forțelor noastre de producție; să permită scăderea impozitelor ce apasă asupra populației noastre muncitoare, să permită reducerea costului vieții, să înlesnească comerțul, să permită mărirea salariilor tuturor muncitorilor, angajaților și funcționarilor, să asigure efectiv cele mai largi măsuri de asistență și de ajutor social pentru muncitori, să dezvolte industrializarea pe scară întinsă.”

În mijlocul aplauzelor, fiecare lozincă era repetată până la porțile teatrului, unde mulțimea o primea cu entuziasm. Strigătele și aplauzele răsunau până departe, tulburând somnul celor care vânduseră și cumpăraseră revoluția. Uriașa mulțime de oameni adunată în piața Tiradentes stătea tăcută în timp ce înăuntrul teatrului se citea manifestul, dar de îndată ce lozincile lansate de orator ajungeau până la ea, fremăta și aclama. Ajunseseră la ultima parte a manifestului:

„Vrem o patrie liberă!”

Da, o patrie liberă. De veacuri, brazilienii luptă pentru o patrie liberă. Piața unde se desfășoară meetingul poartă numele unuia dintre cei dintâi luptători pentru libertate: Tiradentes, sublocotenentul din Minas, care cunoscuse viața nefericită a poporului sub jugul portughez, visase și el să-și elibereze patria și

și-a plătit visul cu ștreangul la Rio de Janeiro. Din sângele martirului înflorise curajul și nădejdea.

„Vrem o Brazilie eliberată de sclavia imperialistă!”

Da, eliberată de sclavia modernă. Florianio și *tenentiști* de pe vremea lui luptaseră pentru aceasta cu prețul sângelui și al vieții lor. În 1922 și 1924, pe plaja de la Copacabana, alături de Siqueira pe străzile din Sao Paulo, cu Miguel Costa, cu Prestes în *pampasurile* din sud, *tenentiști* luptaseră pentru aceeași cauză și cu toată confuzia lor ideologică, căutau încă de pe atunci drumul salvării Braziliei. Străbătuseră toată țara luptând și se înapoiaseră în 1930. Dar și de data aceasta, politicienii au vândut Brazilia și au dat-o pe mâna stăpânilor străini.

„Vrem eliberarea socială și națională a poporului brazilian!”

Astăzi vis, mâine realitate. Mulțimea striga, draga mea, se adunase să-și arate atașamentul, să-și afirme voința de a lupta.

Dar acum, când era chemată la acțiune, mulțimea cerea o garanție, cerea ca omul al cărui nume reprezenta singurul pentru ea o garanție să le confirme că programul, lozincile și făgăduielile nu aveau să rămână vorbe goale, fără de folos, ci că aveau să fie ținute minte. În teatru și în piață, mulțimea începu să scandeze strigătul ei de luptă:

— Prestes! Prestes! Prestes! LUIZ CARLOS PRESTES!

Pe scenă, cineva spuse:

— Propunem pe generalul Luiz Carlos Prestes ca președinte de onoare al Alianței Naționale de Eliberare!

Mulțimea, în delir, aprobă propunerea prin urale nesfârșite. Acum era sigură că partidul acesta nu va fi nici trădat, nici vândut, că programul său va fi aplicat și că va înfăptui o revoluție frumoasă care va aduce schimbări temeinice. Poporul avea din nou în fruntea lui pe generalul său, pe conducătorul său, pe eroul său. Pe străzile din Rio de Janeiro, printre mulțimea care se răspândea veselă și entuziastă, numele lui Prestes vibra ca însăși inima patriei.

Alianța Națională de Eliberare, desăvârșită în Martie 1935, printr-un manifest semnat de unii *tenentiști* și de oameni de stânga, avea să aibă o existență legală foarte scurtă, dar de o intensitate necunoscută până atunci în istoria politică a Braziliei. În timpul celor patru luni de existență legală, Alianța deveni cel mai mare partid brazilian din toate timpurile. Mai mult de un

milion și jumătate de brazilieni răspunseră apelului său la unire. Partidele politice de stânga, comuniștii, socialiștii, democrații, se solidarizează în jurul lozincilor sale. Marea masă a celor fără de partid, masa educată de Coloană, intră în rândurile Alianței. Se bucură de sprijinul scriitorilor. Femeile ce luptau pentru revendicările lor, aderă la marea mișcare prezidată de Prestes. În mai puțin de patru luni luară ființă pe întreg teritoriul brazilian o mie cinci sute de centre ale Alianței. În primele zile afluența era atât de mare la sediul Alianței din Rio, încât personalul nu reușea să înregistreze toate cererile de adeziune. La Rio de Janeiro se înscriseseră în câteva zile cincizeci de mii de membri. La Sao Paulo, unde Miguel Costa luă conducerea mișcării, Alianța lichidă integralismul și se transformă într-un partid de o forță extraordinară. Într-un orașel ca stațiunea balneară Petropolis, două mii cinci sute de persoane se înscriseseră imediat în Alianță. Sosirea caravanei Alianței, care străbătea nordul și nord-estul țării, prilejuia o adevărată apoteoză în fiecare dintre orașele prin care trecea. Cei mai reprezentativi dintre intelectualii țării sprijiniră Alianța prin mijlocirea „Clubului de Cultură Modernă”. Se înființară ziare și reviste. Broșurile și cărțile circulau în întreaga Brazilie. Alianța Națională de Eliberare aducea cu ea libertatea și cultura. Mota Lima conducea „A Manhã”, cel mai popular dintre ziarele apărute vreodată în Brazilia. La Sao Paulo, Brasil Gerson îngrijea apariția ziarului „A Plateia” iar Ruben Braga lansa la Recife „Folha do Povo” (Ziarul Poporului), curajos și violent. În aceste momente, deputații *tenentiști* sprijineau programul Alianței. Revoluționarii care mai erau încă la putere simpatizează cu mișcarea. Nenumărați oameni cinstiți, înșelați de demagogia integralistă, părăsesc rândurile partidului lui Plinio Salgado, întărind Alianța.

Manifestele lui Prestes, lansate la 13 Mai și la 5 Iulie în cursul unor meetinguri de neuitat, insuflă maselor nădejdea în viitorul Braziliei. Alianța duce o muncă politică admirabilă, ale cărei rezultate mai sunt resimțite și astăzi.

Lozinca prin care se cerea formarea unui guvern național revoluționar, emană de la însăși masele care au aderat la alianță. Ea este consecința naturală a programului Alianței. Eforturile reacțiunii de a se menține la putere, noile limitări pe care ea le impune în fiecare zi constituției din 1934, prestigiul pe care îl conferă integralismului - tăiș de spadă ce amenință gâtul

poporului - legătura din ce în ce mai strânsă dintre reacțiune și imperialismul englez, german și american, disprețul ei față de orice încercare de guvernare cinstită, uneltirile sale politice din ce în ce mai mârșave, fac ca masele să nu mai creadă în posibilitatea satisfacerii celei mai neînsemnate dintre revendicări, fără un nou guvern. Un guvern prezidat de omul care n-a trădat niciodată, care și-a închinat întreaga viață poporului și luptei pentru interesele poporului: un guvern Prestes.

Getulio Vargas se sprijinea pe o trinitate tragică: Rao, Filinto și Plinio Salgado. Latifundiarul, imperialismul și fascismul. Dar programul guvernului Popular Național Revoluționar era un program de luptă îndreptat împotriva acestor dușmani ai poporului. Prestes făgăduia:

„Anularea și nerecunoașterea datoriilor față de străinătate.”

„Denunțarea tratatelor anti-naționale semnate cu țările imperialiste.”

„Naționalizarea celor mai importante servicii publice și a întreprinderilor imperialiste care nu ar voi să se supună dispozițiilor guvernului.”

„Ziua de lucru de cel mult opt ore, asigurările sociale, pensiile, etc.; mărirea salariilor, respectarea principiului «la salariu egal muncă egală», garantarea unui salariu minim, satisfacerea cerințelor proletariatului.”

„Lupta împotriva condițiilor de muncă ce mai țineau încă de sclavagism și de sistemul feudal.”

„Împărțirea pământului populației nevoiașе, țăranilor și muncitorilor, și folosirea rezervoarelor de apă în lunile de secetă, fără plata vreunei indemnizații imperialiștilor, bisericii și marilor proprietari reacționari - acei ce s-ar fi opus eliberării Braziliei și emancipării poporului său.”

„Restituirea pământurilor smulse indienilor prin violență.”

„Acordarea de libertăți cât mai largi poporului, lichidarea completă a tuturor discriminărilor de rasă, culoare și naționalitate: o deplină libertate religioasă și separația bisericii de stat.”

„Lupta împotriva oricărui război imperialist; legături strânse cu alianțele naționale de eliberare din celelalte țări ale Americii Latine, precum și cu toate clasele și popoarele asuprite.” Acesta era, draga mea, programul de guvernare al lui Luiz Carlos Prestes; iată ce făgăduia el poporului când lansă, la meetingul din 5 Iulie, lozinca: „Toată puterea în mâinile Alianței Naționale de Eliberare”,

lozincă la care poporul adăugă:

„În frunte cu Luiz Carlos Prestes!”

Entuziasmul poporului pentru Alianța Națională de Eliberare, forța care se degaja din această mișcare, lăsau să se bănuiască, draga mea, că un guvern popular revoluționar ar putea fi instalat fără prea mari greutateți. Impetuozitatea integralismului, consecință a spiritului oficial de care se bucura și a faptului că demagogia sa nu fusese îndeajuns demascată, scăzu într-o măsură uimitoare. Odată cu înfăptuirea Alianței, integralismul era destinat să dispară în scurt timp de pe scena politică. Forțele de stânga, forțele *tenentiste* și forțele democratice, se strângeau din ce în ce mai mult în jurul Alianței și a lui Prestes. Aventurierii dintotdeauna, oportuniștii care pândeau să vadă din ce parte bate vântul victoriei, se băteau cu modestie cu pumnii în piept și încercau să se apropie de Alianță. Forțele reacțiunii erau terorizate în adevăratul sens al cuvântului de vitalitatea revoluționară a poporului brazilian. Poliția activa cu o violență nemaîntâlnită până atunci. A fost epoca asasinării militanților revoluționari – asasinate de a căror răspundere poliția caută să scape azi aruncând-o pe seama deținuților politici. A fost epoca în care oamenii erau arestați în fiecare clipă. Nimic nu putea însă împiedica mișcarea să se dezvolte din ce în ce mai mult: mulțimi impresionante asistau la meetinguri, manifestele lui Prestes circulau din mână în mână, în întreaga țară, și erau citite cu emoție. Comitetul Național al Alianței nu mai putea face față istovitoarei munci de organizare. În timpul celor patru luni de existență legală, Alianța făcu educația politică a maselor braziliene, și efectele acestei educații se văd încă și astăzi în forța cu care masele reacționează împotriva „statului nou” de tip fascist. Dacă Brazilia n-a fost dată pe mâna Germaniei, aceasta se datorește în primul rând maselor, care au opus o rezistență eroică celor care voiau să fascizeze țara și s-o dea pe mâinile naziștilor. Alianța a întărit în popor o forță democratică și antifascistă, atât de considerabilă, încât ea și-a păstrat eficacitatea chiar de-a lungul groaznicilor ani în care reacțiunea organizată lua în fiecă zi măsuri împotriva poporului.

Dar nici Coloana a cincea nu rămânea inactivă. În fața avântului impresionant al Alianței, în fața entuziasmului cu care poporul susținea formarea unui guvern popular revoluționar, guvernul, prin mijlocirea lui Rao, adoptă singura măsură care

putea să împiedice în mod serios dezvoltarea mișcării de eliberare națională: printr-un decret din 11 Iulie 1935, el puse Alianța Națională de Eliberare în ilegalitate. Intră în vigoare „legea securității”, sau „legea monstruoasă”. Dușmanii poporului se opuneau partidelor poporului, se împotriveau voinței sale. Punerea în ilegalitate a Alianței marchează începutul unui regim în care libertatea avea să fie înăbușită cu desăvârșire. Va începe guvernarea dictatorială. Odată cu legea securității, constituția devine literă moartă. În mod practic ea nu mai există. Zadarnic protestează deputații în congres – singura posibilitate de a-și spune cuvântul. Această atmosferă va grăbi evenimentele și va duce poporul la revoluția din Noiembrie.

Prestes se întorsese în Brazilia în luna Aprilie, ducându-se de-a dreptul la Rio de Janeiro. Ca în toate marile mișcări de eliberare ale Braziliei, se găseau alături de el câțiva străini, prieteni ai libertății: fostul deputat german Arthur Ernest Ewert, conducătorul muncitor argentinian Rodolfo Ghioldi, Léon Vallée, cetățeanul american Baron, pe care poliția din Rio avea să-l asasineze aruncându-l de la etajul al patrulea.

Campania dusă împotriva revoluționarilor străini aflați în țară și care își dau sprijinul mișcării din Noiembrie este absurdă și nu se sprijină pe niciun fel de date exacte. Poliția încerca zadarnic să îndepărteze simpatia poporului de la mișcarea Alianței. Ca și când colaborarea străinilor la cele mai importante mișcări de eliberare națională ar fi fost ceva nou în istoria Braziliei! În timpul Inconfidenciei portughezul Thomas Antonio Gonzaga a fost o figură de prim plan. Și Pedro I sub care s-a proclamat independența este portughez. Lordul Crochane, erou al Braziliei și al statului Chili, este englez, iar generalul Labatut, francez. Studenții brazilieni care în jurul anului 1700 visau Independența, erau legați de Statele Unite. Primul Zumbi din republica Palmares era un african. Libero Badaro era italian, ca și Giuseppe Garibaldi. Landrucci, fost căpitan în armata italiană, era aghiotantul lui Prestes în Coloană. În timpul revoluției din 1924 la Sao Paulo se afla un batalion german. De ce oare numai mișcarea din 1935 ar fi trebuit să refuze colaborarea străinilor iubitori de libertate? Însăși programul guvernului național revoluționar vorbea de abolirea tuturor discriminărilor de „rasă, culoare și naționalitate”. Prietenii libertății, care luptaseră pentru ea în mai multe continente,

conducători populari ca germanul Ewert și argentinianul Ghioldi, care se aflau în Brazilia, nu puteau decât să simpatizeze cu mișcarea de eliberare a poporului brazilian și nu puteau decât să colaboreze cu el. În toată istoria noastră – mai ales în ce privește istoria poporului brazilian – întâlnim nenumărați străini care și-au vărsat sângele alături de noi, pentru libertate. Numele acestor străini sunt cinstite alături de cele ale martirilor brazilieni. Numele celor care au luptat pentru unitatea Braziliei împreună cu noi în 1935 nu va fi uitat atât de curând, draga mea. Și ei sunt eroii eliberării Braziliei: Ewert, poreclit Berger, care și-a dat mai mult decât viața – și-a dăruit mintea pentru fericirea Braziliei – Ghioldi, care a suferit în închisori mizere, au intrat în istoria noastră, unde stau alături de Garibaldi, de Libero Badaro, de toți cei care au visat libertatea patriei și a poporului nostru. Ei sunt ai noștri, și-au vărsat sângele pentru fericirea Braziliei. Niciun fel de uneltiri naționaliste nu vor putea împiedica vreodată pe brazilieni să ceară eliberarea lui Berger, să-l iubească pe Rodolfo Ghioldi. L-au ajutat pe Prestes în opera de eliberare a Braziliei și vor rămâne alături de Cavalerul Speranței, printre cei mai curajoși și mai demni dintre revoluționarii brazilieni care au luptat și-au suferit pentru patrie.

Cei mai străluciți dintre tinerii ofițeri ai armatei, cei care-l însoțiseră pe Prestes în timpul epopeei Coloanei, se adunau acum din nou în jurul său: printre ei se aflau generali ca Miguel Costa, colonei ca Felipe Moreira Lima și oameni care, încă din 1922 luaseră parte la toate revoluțiile; mai erau și cei care se iviseră în 1930 în fruntea *tenentiștilor*. Revoluția era pregătită cu mare entuziasm și cu asentimentul călduros al poporului. Cu toate că activa în ilegalitate, Alianța era mereu vie și puternică.

Ți-am spus, draga mea, că puțini știau că Prestes se află în țară. Dar ți-am mai spus că în zilele acelea din 1935, poporul își dădea seama că eroul nu era departe. Numele lui era pe buzele tuturor, rostit ca al celui care avea să împiedice dezonoarea, trădarea și vânzarea patriei. Pretutindeni domnea o atmosferă de sărbătoare. Brazilia se pregătea să-și făurească propriul ei destin.

Alianța Națională de Eliberare zguduise masele, făcuse educația politică, trezise în fiecare om dragostea de patrie și de popor. Această sarcină importantă, ale cărei efecte se mai resimt și astăzi, draga mea, a fost îndeplinită de Alianță. Zilele acelea de entuziasm dădură poporului brazilian destulă rezistență și

demnitate pentru zilele de mizerie și nenorocire care au urmat după aceea și care durează și astăzi. Alianței i se datorește, în mare parte, faptul că Brazilia nu a fost predată lui Hitler și Mussolini câțiva ani mai târziu, legată de mâini și de picioare. Datorită Alianței Naționale de Eliberare, Brazilia s-a alăturat democrațiilor.

Luiz Carlos Prestes, cunoscut și sub numele de Antonio Vilar, munci fără răgaz, în timpul epocii de ilegalitate a Alianței. Teroarea polițistă creștea în țară; integralismul, cuprins de panică în fața avântului revoluționar al poporului, nu se dădea în lături de la niciun fel de provocare. Vargas avea să se sprijine din ce în ce mai mult pe marii proprietari și pe imperialiști. Deși nu putea lucra decât în ilegalitate, Alianța nu slăbise. Viața politică a țării continua să graviteze în jurul ei. Alianța evolua către un guvern popular revoluționar. Primele alegeri i-ar fi asigurat fără îndoială o victorie absolută.

Grație deputaților săi, Alianța obține la congres o victorie răsunătoare, reușind să capete aprobarea unei moțiuni care cerea interzicerea integralismului ca fiind un partid antidemocratic. Propunerea Alianței este aprobată, nefiind însă luată în seamă de Vargas și ministrul său de Justiție care socoteau că integralismul era în acel moment cel mai bun sprijin al reacțiunii. Integralismul se pretează la orice: trădare, spionaj, sabotaj și provocări. Poporul, din ce în ce mai nemulțumit de guvern, aclamă mereu numele lui Prestes și începe să se gândească la un guvern popular revoluționar care să conducă țara spre un viitor fericit.

Ofițerii lui Prestes răspund chemării sale. Generalul lor, sub care armata națională se acoperise de glorie prin vitejiile Coloanei, acest geniu militar al Americii, savantul și omul de bună credință, găsește partizani entuziaști printre oamenii cinstiți, printre militarii ce rămăseseră credincioși tradițiilor armatei democrate și populare a lui Floriano și a lui Constant.

Trădătorii și cei vânduți reacțiunii ajunseseră să creeze o legendă în jurul armatei braziliene, draga mea. Prin această legendă ei vor să îndeapărteze armata de popor. Armata, care a fost întotdeauna în Brazilia avangarda libertății, cel mai bun și mai puternic apărător al poporului, armată care s-a acoperit de atâtea ori de glorie pe câmpurile de luptă, și alături de popor în revoluții, armata care a fost întotdeauna înconjurată de dragostea maselor

și este cea mai populară dintre armatele Americii, nu poate fi judecată după câteva excepții triste. Armata s-a născut din luptele pentru independență, s-a călit pe câmpurile de luptă, a refuzat să urmărească pe sclavii evadați, a întemeiat republica împreună cu pozitivistii, a apărat-o împotriva proprietarilor de sclavi, a făcut revoluțiile din 1922 și 1924, a luat parte alături de Coloană în epica traversare a Braziliei, s-a răsculat în 1930 și 1935. Este armata democraților, care se împotrivește astăzi vânduților și trădătorilor. E armata lui Manuel Rabelo, care elogiase democrația chiar în „statul nou”. E armata lui Prestes, atentă la vorbele acestui om minunat care zace în temniță – dat în judecată pentru o așa zisă crimă militară – și care îl achită cu demnitate și pe bună dreptate. Iată armata adevărată, marea armată a Braziliei, prietena poporului, care e alături de el și pe care poporul o respectă și o stimează. Nu, draga mea, noi nu judecăm cu ușurință armata, onoarea și gloria patriei.

În 1935, Alianța își strângea forțele în vederea campaniei electorale, pentru cucerirea pașnică a puterii. Activitatea ei nu fusese întreruptă nici în ilegalitate. Se înfiripaseră centre noi ale Alianței și ziarele ei ca și acelea care îi sprijineau programul erau cele mai populare din țară. Numele lui Prestes era nădejdea unui popor întreg. Un val de greve cuprinse țara, în semn de protest împotriva reacțiunii. Alianța și Prestes erau stindardul acestor greve, al acestei uriașe frământări, al entuziasmului mereu crescând. Deși încadrați de poliția specială, integraliștii nu mai au curajul să iasă pe străzi după ce mulțimea le dispersase de câteva ori manifestațiile. Plinio, Rao și Filinto trec atunci la provocarea anticomunistă și reîncep o campanie mârșavă și nedemnă. Alianța este un larg front democratic și revoluționar. E un *tenentism* evoluat care întrunind forțele democratice cele mai conștiente, își găsisse o bază ideologică. Forțele de stânga, socialiste și comuniste, sunt alături de ea. Sprijinul acestor forțe subliniază și mai mult bazele larg democratice ale Alianței. Comuniștii – al căror partid acceptase programul Alianței – luptă pentru o politică de eliberare națională care este în perfect acord cu programul lor. Ei duc munca în vederea transformării populare și revoluționare a țării. Integralismul se folosește de argumentele cele mai răsuflate și mai caraghioase. Se vorbește despre banii Moscovei, deși toată lumea știe că banii Alianței sunt banii trimiși de Vargas, la Buenos-Aires în 1929, în timpul cât era guvernator la Rio Grande, pentru a

încerca să obțină sprijinul lui Luiz Carlos Prestes. Se tot repetă că Prestes e membru al Partidului Comunist și unul dintre conducătorii Internaționalei Comuniste. Nu se ține seama că însuși poporul, al cărui erou este, l-a aclamat ca președinte de onoare al Alianței. Se mai uită deasemeni că Alianța Liberală a făcut tot ce i-a stat în puteri în pentru a-l pune în fruntea trupelor sale pe cel care se și declarase, în public, comunist. Se vorbește despre Internațională când poporul brazilian luptă pe străzi, corp la corp, cu hoardele integraliste și polițienești, plătite cu bani nemțești. Se vorbește de străini într-o vreme în care agenții Intelligence Serviceului lucrează în rândurile poliției din Rio și în timp ce membrii aceleiași poliții se „formează” în Gestapo. Mai ales naziștii germani din sud, vorbesc de „străini”. E o provocare mârșavă și fără rost. Poporul o respinge și Alianța își va urma drumul spre putere, în entuziasmul poporului.

Marșul ei va fi totuși întrerupt, pentru a apăra interesele poporului. Iată cum, draga mea. În urma unei greve generale a muncitorilor din Natal, guvernul reacționar al statului Rio Grande do Norte intensifică teroarea la culme: concediază toată garda civilă care e democrată și întreține raporturi bune cu populația; îndepărtează pe sergenții și pe caporalii din batalionul de vânători locali. Poporul se răsccoală atunci și cu armele în mâini face revoluția din Noiembrie. Răsculații stăpânesc orașul și statul. Cer prin radio sprijinul Alianței Naționale de Eliberare și al lui Prestes. Nădăjduiesc că nici mișcarea de eliberare și nici Prestes nu-i vor părăsi. Directoratul Alianței din acest stat răspunde chemării lor și astfel se instaurează un guvern popular revoluționar. Acest guvern nu se va menține la putere decât patru zile, dar va arăta încă o dată, cu și mai multă claritate, că rostul revoluției stă în eliberarea națională. Acest guvern de patru zile a fost „popular, național și revoluționar”. Toată activitatea lui era cuprinsă în aceste cuvinte de la care nu s-a abătut niciodată. Poporul fu alături de el și îl sprijini.

În noaptea de 27 Noiembrie 1935, la Rio de Janeiro, Luiz Carlos Prestes dădu garnizoanelor militare ordinul de a se răscula pentru a apăra poporul.

Cu toate trădările, cu toate măsurile de prevedere luate de guvern, ofițerii, sergenții și ostașii execută ordinele lui Luiz Carlos Prestes. În mai multe unități revolta însă nu izbucnește, căci

ofițerii sunt arestați cu puțin timp mai înainte iar după aceste arestări legăturile se pierd. În ciuda tuturor greutăților, draga mea, conducătorii Alianței iau apărarea celor ce luptau în nord-est pentru un guvern popular revoluționar. Desigur, eșecul acestei mișcări revoluționare pripite avea să dea reacțiunii un nou avânt. Dar Alianța Națională de Eliberare nu putea să nu sară în ajutorul poporului care luase armele în mâini luptând pentru libertate în nord-est. Prestes nu putea să trădeze încrederea pe care poporul și-o pusese într-însul, nu putea să nu răspundă la chemarea revoluționarilor din Natal și Recife.

În zorii zilei de 27 Noiembrie 1935 căpitanul Agliberto Vieira de Azevedo de la școala de aviație se revoltă și întreaga școală îl urmează. În același timp, un alt căpitan, Agildo Barata, aflat în arest la regimentul 3 infanterie la Praia Vermelha, preia comanda acestui regiment. Ofițerii școlii, sergenții, elevii și soldații sunt alături de Agliberto.

Luptele țin toată dimineața și noaptea zilei de 27. Avioanele nu pot decola pentru că nu au benzină. Școala de aviație e înconjurată de forțe care ar fi trebuit să se revolte și ele. Clădirile regimentului 3 infanterie sunt deasemeni încercuite de trupele guvernului care le dau foc. La ora unu după amiază, bătălia e pierdută. Ofițerii revoluționari ai școlii de aviație luptă până la ultimul cartuș; se vor retrage apoi pe șoseaua Rio-Sao Paulo, unde se găsește clădirea școlii. Cu pieptul descoperit și cu zâmbetul pe buze revoluționarii din regimentul 3 infanterie se îndreaptă spre generalii care aveau să-i aresteze.

Există o fotografie, în care pot fi văzuți cum înaintează surâzători, ținându-se de braț spre mitralierele cu țevice îndreptate spre ei. În timp ce trec, poporul îi aplaudă. Ei râdeau, căci revoluția ce fusese înăbușită, nu era decât începutul mișcării naționale de eliberare. Și mișcarea *tenentistă* începută în 1922 triumfase abia în 1930. Ținându-se de braț, cu fruntea sus și pieptul gol, răsculații râdeau. Își pusese războiul în foc pentru patrie. În fruntea lor mergea viteazul Agildo, care își primejduse de mii de ori viața.

Aș vrea să-ți vorbesc, draga mea, despre doi comandanți militari: despre Agildo Barata, comandantul celui de al treilea regiment de infanterie, primul regiment al armatei populare din Brazilia și despre Agliberto Vieira de Azevedo, comandantul școlii de aviație. Revolta lor împotriva trădătorilor patriei, amândoi o

ispășesc și astăzi, surghiuniți pe insula Fernando de Noronha, închisoare murdară pierdută în mijlocul Atlanticului. Ei mai luaseră parte și la alte răcoale. Erau ofițeri curajoși, care dăduseră dovadă de o bună pregătire profesională; știau că numai Prestes e capabil să conducă Brazilia pe căile mărețului ei viitor. În noaptea ce se lăsase peste Rio îi auziseră chemarea și își răsculară oamenii. Tiranii aveau să se arunce asupra lor ca niște corbi, cu ură, dar și cu teamă. Agliberto avea să fie condamnat la douăzeci și șapte ani de temniță iar Agildo la zece ani. Din ziua de 27 Noiembrie 1935 însă, numele lor deveniră nemuritoare pentru popor. În clipele de nenorocire, în clipele de descurajare, în clipele de teroare și de mizerie, numele lor sunt șoptite împreună cu cel al lui Prestes, ca niște simboluri glorioase ale rezistenței, curajului și demnității. Numele lui Agildo și Agliberto deveniră stindarde. Stindarde care fluturară deasupra Braziliei în dimineața glorioasă de 27 Noiembrie 1935, când Prestes, asemenea unei stele ce strălucește o clipă mai puternic peste capetele oamenilor, străpunse întunericul și luminează cerul patriei, arătând calea spre viitor.

Acum bezna nopții e mai adâncă. Reacțiunea se transformă în teroare. Olga îl înconjoară pe Luiz Carlos cu dragostea ei, ochii ei de soție îi urmăresc cele mai mici gesturi, poliția îl caută cu disperare, primejdia se apropie. Dar Luiz Carlos Prestes nu se gândește să fugă, să emigreze; nu crede că revoluția e pierdută. În plină teroare polițistă, poporul îi șoptește numele și are încredere în el. Olga îl vede plecând la întruniri clandestine, îl însoțește de multe ori, inima ei tremură pentru soțul său și pentru ființa pe care o poartă în pânțele.

În timp ce închisorile se umplu tot mai mult, Prestes reorganizează cadrele revoluționare, restabilește legăturile, pregătește din nou ostașii, ofițerii și poporul pentru lupta împotriva guvernului de asuprire. Muncește zile întregi pentru îndeplinirea acestor sarcini. Șefii Alianței sunt în închisoare, conducătorii revoluționari sunt arestați de poliție, ofițerii în care guvernul nu are încredere sunt îndepărtați din posturile lor. Prestes se zbate pentru a astupa toate aceste goluri, pentru a împiedica fărâmițarea mișcării revoluționare. Un vânt de nădejde bate încă prin țară. Alianța Națională de Eliberare mai există încă: lucrează și conspiră. Și există un om care nu tremură în bezna

terorii, ci muncește fără răgaz. Poartă răspunderi uriașe: e conducătorul, e omul în care poporul are încredere și în care speră. Zile de nenorocire se abat asupra țării, dar nădejdea nu moare, pentru că Prestes este încă în libertate și pentru că poporul crede în el și știe că atâta timp cât va fi liber, Brazilia va lupta pentru eliberarea ei, pregătindu-se să sfarme lanțurile și să pășească pe calea fericirii.

Umbra Olgăi îl înconjoară pe Luiz Carlos Prestes cu afecțiune: îl îmbărbătează, îl apără cu surâsul ei, cu prezența și cu iubirea ei. Poporul este strâns în jurul lui și crede în el. Nimic nu este încă pierdut atâta timp cât Prestes e liber. Și deoarece el se află în libertate, în dimineața zilei de 27 Noiembrie s-a arătat abia prima lucire a zorilor ce se vor înălța în curând. Iată ce gândește poporul, draga mea, în clipa în care teroarea se abate asupra Braziliei.

Prestes e arestat și dus la închisoare. E torturat, întemnițat și osândit. Dar chiar și așa, poporul își păstrează speranța, are încredere și continuă să aștepte. Stă cu ochii ațintiți spre marele întemnițat, știe că el este acela care va schimba istoria Braziliei. Atâta timp cât va trăi Prestes, va trăi și Brazilia. Va trăi prin demnitatea lui în închisoare, prin eroismul lui în suferință, va protesta prin gura lui în fața tribunalelor, unde cuvintele lui tăioase ca adevărul vor biciui pe călăii poporului. Aceste zile din 1935 nu sunt decât zorile libertății. Se apropie ziua, draga mea, în care acest prizonier își va sfărâma lanțurile - lanțurile sale și cele ale poporului său - și va dăruia din nou Braziliei soarele, punând capăt nopții nenorocirilor. Poporul știe, că istoria Braziliei nu poate fi scrisă de trădători. Viitorul patriei se află în mâinile poporului, în mâinile lui Prestes, ca și pedeapsa care-i așteaptă pe tirani. Deoarece Prestes trăiește, libertatea n-a murit și peste puțin timp va sfâșia vălurile întunecate ale nopții. Așa gândește poporul, care nu se înșeală niciodată, pentru că are de partea lui și geniul poezilor și puterea eroilor. Libertatea stă închisă după gratii, în temnița în care se află Luiz Carlos Prestes. Dar aceste gratii ea le va sfărâma într-o bună zi.

PARTEA A CINCEA

CAVALERUL SPERANȚEI

*Chemare lumii! Chemare popoarelor!
Să-l salvăm pe Luis Carlos Prestes!
ROMAIN ROLLAND*

*În Mexic trăiește o copilă
Anita Prestes e numele ei.
Ah, satele, satele noastre,
De fiica lor răscumpărate!
MIRTA AGUIRE*

Îți voi vorbi acum despre lucruri triste, despre oameni mici, despre oameni atât de mici încât și-au pierdut și înfățișarea omenească și orice simțăminte omenești; sunt ca viermii pământului, scârboși și demni de dispreț, respingători și primejdioși. Îți voi vorbi de anii de închisoare, de torturi, de lipsa de demnitate omenească, despre anii care s-au revărsat asupra Braziliei ca un torent de noroi. Îți voi vorbi despre oamenii care s-au tăvălit în noroiul acesta; de cei care s-au mânjit cu el, făcând tot ce este mai înjositor, tot ce poate arăta într-o lumină mai urâtă ființa omenească. Îți voi vorbi despre lucruri triste, draga mea, despre oameni care ne fac să ne îndoim de destinul omenirii, despre oameni fără de inimă, despre oameni care ne torturează, despre oameni născuți din încrucișarea viermilor cu fiarele sălbatice. Au numai chipuri de oameni, dar atâta tot.

M-am exprimat greșit, draga mea, spunând că ei te fac să te îndoiești de destinul omenirii. Ar izbuti s-o facă, dacă alături de ei nu s-ar ridica și alți oameni, acei care îndură torturile lor: sunt prizonierii, torturații, întemnițații și cei asasinați, ce strălucesc de măreție și demnitate omenească și a căror tărie de caracter e atât de mare, încât ne face să credem mai mult ca oricând în om și în destinul său pe lume.

Îți voi vorbi, draga mea, despre asasini. Despre cei care ucid cu sânge rece, încet, bucurându-se de crima lor. Îți voi mai vorbi despre cei care nu au putut îndura chinurile și care au trădat. Sunt lucruri triste, înjositoare și meschine, meschine ca tot ceea ce este

în legătură cu tiranii și cu sclavia. Îți voi umple inima de amar povestindu-ți mizeriile și descriindu-ți această putreziciune.

Îți voi mai vorbi însă și despre oamenii care au îndurat chinuri pentru binele poporului lor, care și-au dat viața pentru el și au fost asasinați cu încetul, în închisori infecte. Îți voi arăta oameni neînsemnați ca viermii, setoși de sânge, monstruoși. Dar îți voi arăta și oameni în toată măreția lor, depășind pe toți prin sufletul și caracterul lor, admirabili în demnitatea lor, curați ca stelele ce lucesc în nopți, strălucitori ca lumina neprihănită, veșnic frumoasă și limpede. Niciodată oamenii nu s-au coborât mai jos decât în anii aceia. Dar niciodată nu s-au înălțat mai sus, n-au fost mai măreți și mai frumoși, mai demni și mai viteji ca în anii aceia.

Ura ta pentru asasini va fi lucru de nimic față de dragostea și admirația pe care o vei resimți pentru acești oameni. Ura ta nu va mai însemna nimic față de dragostea pe care o vei resimți pentru cei ce s-au ridicat din toată această spurcăciune cu inima neprihănită, strălucind cu putere deasupra acestei mocirle infecte. Pe ceilalți, pe călăi, îi vei urî, îi vei disprețui.

În zilele de nenorocire apar oamenii în toată goliciunea lor. Atunci ei se dezbară de superficialitatea lor. Nu mai rămâne decât ceea ce este profund și esențial. Luiz Carlos Prestes, și ceilalți despre care îți voi vorbi, și-au păstrat în clipele grele măreția și demnitatea, gloria lor de oameni. Ce măreț lucru este să fii om, îți dai seama când te gândești la Luiz Carlos Prestes și la tovarășii lui! Ei își cinstesc speța, cinstesc întreaga umanitate!

Cei mai buni fii ai Braziliei erau în închisoare. Și cum închisorile nu erau destul de încăpătoare, cel mai mare vas al flotei Lloyd Brazileos „Pedro I”, fu ancorat în mijlocul golfului Guanabara și prefăcut în închisoare. Fabricile părăsite din Sao Paulo deveniră închisori politice cu un renume tragic, ca, de pildă, „Maria Zelia”. Închisori în care chinurile erau de nedescris, unde singurul tovarăș era foamea, unde bătaile erau hrana de fiecare zi. Pe vasul „Pedro I”, în casa de corecție, în penitenciar, în cazărmiile Poliției Militare și cele ale Poliției Speciale, în sălile închisorii Poliției Civile, oamenii aveau coastele înnegrite de lovituri de bocanc, pulpele arse cu lămpi de acetilenă, unghiile smulse. Unii fuseseră luați de pe masa de operație, aruncați în închisoare, și supuși imediat torturii. Alții erau tuberculoși sau predispuși la tuberculoză. Oamenii aceștia reprezentau tot ceea ce avea Brazilia

mai strălucit în domeniul literaturii și al științei, în armată și marină. Alături de ei se găseau mii de muncitori, de țărani, de soldați și de marinari, precum și cei mai de frunte profesori universitari destituiți printr-un decret de la catedrele pe care le obținuseră în urma unor concursuri foarte grele; mai erau și scriitori celebri; ofițeri ai armatei și ai marinei, medici, ingineri studenți, funcționari și contabili. Îngrămădiți unii peste alții, fără să aibă dreptul decât la chinuri și lovituri, dormeau pe pământ, fără învelitori și fără așternut. Două sute de inși erau înghesuiți într-o sală cu o capacitate de cincizeci de persoane.

În lungile zile întunecate în care nenorocirea se abătu asupra Braziliei, închisorile nu au fost decât un instrument de răzbunare politică personală în mâna poliției și a fasciștilor. Pentru unii, închisorile reprezentau un mijloc de trai și de îmbogățire. Nenumărați evrei bogați au fost aruncați în închisoare fără niciun motiv, după care familiile lor primeau vizita polițiștilor, care, în numele șefilor lor le propuneau eliberarea prizonierilor, în schimbul unor sume considerabile. Mulți bani intrară în felul acesta în buzunarele „apărătorilor civilizației”. Polițiștii își mobilară apartamentele cu obiecte luate din casele deținuților politici. Dacă bătăile și torturile au fost fără de număr, nici jafurile nu au fost mai puține.

Nu-ți voi povesti viața din închisori, draga mea. Ar apune luna înainte de a-ți fi povestit măcar o mică parte din tot ce se petrecea acolo, din mizeria unora și din eroismul altora. Este o poveste lungă și dureroasă, mizerabilă și eroică, pe care o va descrie desigur, cineva - cândva. Unul dintre numeroșii scriitori care fuseseră încarcerați în sălile din vecinătatea camerelor de tortură în care muncitorii, soldații și marinarii erau supuși chinurilor, ar trebui să ne scrie această poveste. Noaptea, scriitorii închiși erau treziți din somn pentru a asculta strigătele de durere ale tovarășilor lor torturați. Vedeau deseori oameni mergând spre tortură cu privirea tristă dar hotărâtă. Îi vedeau apoi, târați de către polițiști, învinețiți de lovituri, cu brațele sfărâmate, cu obraji sfărtecați, cu veșmintele lipite de trupul plin de sânge. Mulți poeți, romancieri, ziariști și savanți au văzut acest spectacol. Alții au cunoscut lucruri și mai îngrozitoare. Graciliano Ramos, cel mai mare romancier al Braziliei, fu dus la Alagoas în urma denunțului unui integralist. La Recife, a fost insultat de către Newton Cavalcanti. De acolo, fu imbarcat pe un vas împreună cu delicvenți

de drept comun, ucigași, hoți și pederastați. La Rio fu trimis la Colonia Dois Rios, unde deținuții politici erau puși la munci forțate sub cravașa polițiștilor beți.

Se va descrie cândva tragică odisee a acestor ani de tortură, a nopților de teroare, a bățăilor zilnice, pomenindu-se despre cei asasinați: Yuman, argentinianul, căpitanul Jose Augusto de Medeiros, soldații Abguar Martins și Jose Oinheiros, morți la Dois Rios, sergentul Veiga, caporalul Jofre Alonso da Costa, marinarul Monteiro da Rocha, șoferul Joao Manuel Rabelo, negustorul Carlos Zudio, studentul yankeu Baron, cubanul Silvio Cabrera, care își petrecea vremea călătorind pe tot globul și căruia poliția îi întrerupsese călătoria, bănuindu-l că ar fi agent de legătură al revoluționarilor. Cel care va descrie odiseea tragică a acestor ani de tortură va vorbi despre cei ce au scăpat mutilați și bolnavi, și va alcătui o listă imensă de nume. Va vorbi despre eroismul lui Rodolfo Ghioldi, despre curajul lui Carmen Ghioldi, despre acele ființe extraordinare ce au fost Berger și Augusta-Eliza. Va vorbi despre figura impresionantă a lui Molares, despre femeile încarcerate și torturate, despre deputații ridicați cu brutalitate din Cameră, despre senatorul insultat și lovit în închisoare. Va vorbi despre „bunicul”, un hamal din port, în vârstă de nouăzeci și patru de ani și despre tinerii de la școala militară, care mergeau la tortură zâmbind. Va vorbi despre marele scriitor Dionelio Machado, despre Agildo, despre Agliberto; despre oamenii care au făcut marile greve ale foamei și care n-au cedat niciodată.

Va vorbi despre Colonia Dois Rios: boală și durere. Va vorbi despre Fernando de Noronha - temnița înconjurată de mare. Va vorbi despre cazarma Poliției Speciale, cu camera ei de tortură. Va vorbi despre sălile deținuților la Poliția Centrală. Despre cei care au murit, despre cei care și-au pierdut sănătatea, despre schilozi, invalizi și tuberculoși.

Va vorbi despre nopțile în care gemetele celor torturați în camerele poliției, se auzeau în largul mării; își va aminti de vaietele care acopereau larma orașului. Va vorbi despre nesfârșita noapte de teroare, în care libertatea, cultura, frumosul și demnitatea omenească au fost insultate de către guvernele Braziliei, guverne care au asmuțit asupra deținuților călăii infami - viermi ai pământului și fiare sălbatice. Atunci, întreg poporul va afla toate acestea. Să nu-și facă nimeni iluzii, draga mea. Va veni ziua în care lumea se va îngrozi, aflând aceste crime.

Într-o casă de la marginea oraşului, Olga se apropie de soţul ei şi se aşează lângă el. Tăcerea străzii liniştite pătrunde prin fereastra întredeschisă. Afară e un clar de lună romantic, din depărtare se aude melodia unei serenade. Olga are pe buze un surâs trist şi inima grea de o presimţire. Luiz Carlos lucrează. Scrie, aplecat asupra hârtiilor. Ea îi priveşte de aproape strălucirea puternică a ochilor. Ştie la ce se gândeşte: că nimic nu este pierdut, că, în ciuda tuturor arestărilor, torturilor şi a reacţiunii dezlănţuite, poporul visează libertatea, poporul vrea să lupte pentru a-şi apăra revendicările. Mulţi tovarăşi au căzut, câţiva au fost asasinaţi de poliţie, alţii sunt torturaţi cu brutalitate. Dar cadrele se reînnoiesc imediat, noi conducători şi noi îndrumători se ivesc din rândurile poporului, Luiz Carlos Prestes, şeful, generalul, îndrumătorul şi nădejdea poporului, munceşte neobosit aplecat pe masa sa plină de hârtii.

Cineva bate la uşă - semnalul cunoscut. Olga se scoală şi se duce să deschidă. Tovarăşul intră, predă hârtia pe care o aducea şi pleacă îndată. Prin uşa deschisă, o voce care cântă o frântură dintr-o serenadă pătrunde în odaia sărăcăcioasă:

„Nu implor decât pe Dumnezeu...”

Dar nici aşa nu mă aude întotdeauna...”

Olga ascultă: este o *samba*, compusă de un deţinut de drept comun din Colonia Dois Rios. Toată durerea, toată suferinţa omenească este exprimată în această muzică de o tristeţe şi de o deznădejde neţărmurită. I se strânge inima. Presimte lucruri rele. Şi totuşi astăzi ar fi vrut să fie veselă. Are motive să fie. Presimte că se va întâmpla ceva rău. Prestes se apleacă asupra hârtiilor pe care i le-a adus tovarăşul. Răspunde la scrisori, trimite ordine, caută legături noi, stabileşte noi contacte, pune în mişcare tot aparatul de luptă al poporului. Oamenii au încredere în el, şi el nu şi-a dezamăgit niciodată poporul.

Odată lucrul terminat, ia mâna Olgăi care stă lângă el. Ochii lui scânteietori se umplu de duioşie, iar glasul său e numai dragoste:

— Nu eşti obosită? Culcă-te, eu mai am de lucru... Du-te şi te odihneşte...

Dar ea are să-i spună ceva... Ar vrea să fie veselă, să nu lase

presimțirea cea rea să strângă ca o mână grea inima ei de soție.

— Am să-ți spun ceva...

El zâmbește:

— Spune...

Ea își reazemă capul pe umărul său:

— Știi, o să avem un copil...

O strălucire de bucurie trece prin ochii bărbatului, mâinile se strâng, gurile lor se unesc într-un sărut duios de fericire. Un copil... În aceste clipe de neliniște și de luptă, când își înconjoară soțul cu toată dragostea... Rămân un timp tăcuți, se gândesc îndelung la această nouă certitudine: din dragostea lor se va naște un copil.

Prin fereastra întredeschisă vocea care cântă acea *samba* tristă pătrunde din nou, ca un mesaj. Olga simte deodată că li se va întâmpla o nenorocire. Se lipește de soțul ei, împărtășindu-i teama. El zâmbește:

— Nu-ți fie frică... Acum nu ni se mai poate întâmpla nimic rău... Vom avea un copil...

— O fată, răspunde Olga.

Casa se umple din nou de fericire. Va fi un băiat sau o fată? Stau de vorbă și râd. El o părăsește pentru a se apuca din nou de muncă. În timp ce se așează, ea aleargă spre el și-l îmbrățișează. Cântecul a încetat. Olga se cutremură, o trece un fior de teamă.

Se aud în ușă lovituri puternice. Intră cincizeci de oameni, o sută de oameni cu arme automate în mâini; unul îndreaptă arma spre pieptul lui Prestes. Olga își acoperă soțul cu trupul său, expunându-se gloanțelor.

Când îl căutaseră la Copacabana, dăduseră peste o casă goală. Prestes le scăpase din mâini. Dar de astă dată agenții străini ai Gestapoului și ai Intelligence-Serviceului descoperiseră locuința lui Prestes și se puseseră din nou la lucru. Poliția din Rio recunoscuse că nu este în stare să-l găsească; degeaba îl omorâse pe Baron, degeaba îl torturase pe Berger, degeaba tăiaze sânii Augustei-Eliza. În zadar omorâse marinari, muncitori și ostași. Unul dintre agenții străini aduse totuși vestea cea bună: descoperise strada în care locuia Prestes. Nu le mai rămânea decât să identifice casa. Poliția Centrală și Poliția Specială se pregătiseră pentru această operație ca și când ar fi fost vorba de o expediție de pedeapsă. Sute de oameni își pregătiseră arme automate. Fusesse mobilizată toată Poliția Specială și toate

efectivele disponibile ale „Departamentului Ordinii Publice și Sociale”. Încercuiră complet strada, spre marea uimire a locuitorilor din cartierul Meyer. Arestară pe toți cei care treceau sau încercau să treacă prin cordonul de poliție. Ai fi zis că e război – o invazie armată într-un oraș inamic. Nimeni nu ar fi putut bănuî că era vorba doar de arestarea unui singur om. Comandantul primise înainte de a porni în expediție ultimele instrucțiuni ale șefului său: „Trageți în el la cea mai mică încercare de a opune rezistență”. Erau siguri că Prestes va opune rezistență și că în felul acesta vor scăpa de el. Dacă, din întâmplare, nu s-ar împotrivi, vor trebui să-l ucidă în drum – vor spune mai târziu că încercase să fugă. Șeful avea un deosebit interes să-l omoare. Cu câțiva ani în urmă, Luiz Carlos Prestes îl izgonise din Coloană pentru lașitate și trădare.

Până să descopere locuința în care Luiz Carlos și Olga vorbeau fericiți despre copilul care avea să se nască, inspectorii de poliție percheziționaseră casele de-a rândul, violând căminele și răspândind groaza în familii. Un polițist îndreaptă acum o armă automată spre pieptul lui Prestes, dar Olga își apără soțul cu trupul său. Prestes este înconjurat și arestat. Olga nu-l părăsește, nu-și descleștează o clipă brațul de brațul lui. Julia dos Santos, bătrâna lor servitoare, îi urmează și este arestată și ea. Prima manevră a poliției n-a reușit: Prestes nu s-a împotrivit la arestare. Vor încerca să-l omoare acum, în drum spre poliție. Încearcă să-i despartă pe soț de soție, să-i ducă în automobile deosebite. Automobilele așteaptă. Prestes se urcă într-unul – îl vor ucide acolo. Dar Olga nu-l părăsește; știe foarte bine ce au de gând să facă polițiștii. Aceștia încearcă să-i despartă cu forța, brutal, dar nu izbutesc. Dragostea este mai puternică decât orice pe lume, draga mea. Nimic și nimeni n-o poate smulge, n-o poate despărți pe Olga de soțul ei. Inspectorii sunt furioși. Nu vor putea executa instrucțiunile categorice ale șefului lor. Nu-l vor putea asasina fără martori pe Luiz Carlos Prestes. Fac tot ce le stă în puteri s-o despartă pe Olga de soțul ei. Zadarnic. Dragostea dă puteri uimitoare acestei femei plâpânde care poartă un copil în pânțece. Se lipește de Luiz Carlos și nimic nu-i poate despărți. Și așa, draga mea, în acea noapte a anului 1936, Olga Benario Prestes salvă pentru poporul Braziliei pe Luiz Carlos Prestes. În noaptea arestării lui, în noaptea în care îi spusese că vor avea un copil. Când ultimele stele se stinseră în acea noapte pe cerul Braziliei,

libertatea, democrația, cultura, frumosul și dragostea fură aruncate în închisoare, cu lanțuri la picioare și cătușe la mâini. În noaptea aceea, Olga nu îngădui să fie ucisă nădejdea libertății, a democrației, a culturii, a frumuseții și a dragostei braziliene. Cu trupul ei plâpând de femeie ea apără viitorul patriei, draga mea.

Abia la Poliția Specială, unde nu mai putea fi ucis fără ca țara întreagă să o afle, reușiră polițiștii să o despartă pe Olga de soțul ei și să-l închidă într-o celulă.

În noaptea aceea țevile mitralierelor fură îndreptate spre deținuții politici, în sălile în care erau închiși. Toți polițiștii fură convocați în mare grabă pentru a face de pază pe coridoare. Guvernul îl ura pe Prestes. Dar îi era și mai mare frică de el, căci numai prezența lui era îndeajuns pentru a face să pară de prisos tot aparatul polițienesc – de altfel fără seamăn până atunci în țară. Guvernului îi era frică de Prestes ca de moarte. Și polițiștilor li se făcu și mai frică văzându-l că sosește viu. Așteptau cu nerăbdare știrea morții sale „survenită în timp ce încerca să fugă sau să opună rezistență celor care veneau să-l aresteze”. Șeful dăduse de altfel ordin să se pregătească un comunicat pentru presă. Dar polițiștii tremurau acum de frică. Prestes, care nu se mai putea apăra, trecu printre polițiștii înfricoșați, cu o privire disprețuitoare. Se pregăti în grabă o cameră pentru a i se lua interogatoriul. Polițiștii pândeau mișcările omului acela subțire și liniștit, pe care îl înconjurau namilele Poliției Speciale. Știau că populația țării trăia cu privirile ațintite spre buzele acestui bărbat, așteptându-i cuvintele și faptele. Știau că în ținuturile din interior, în *sertoos*, țărani păstrau cu sfințenie lucrurile pe care pusese el mâna. Simțeau că arestându-l, ei arestau întreg poporul. Îl priveau de departe, cu teamă. El înainta liniștit, cu privirea senină. La fel se prezintă și înaintea delegatului și a procurorului, sosiți în grabă. În fața lor, Prestes își asumă toată răspunderea pentru Manifestul din Iulie, pentru Alianța Națională de Eliberare și „toată răspunderea politică” pentru mișcarea revoluționară din Noiembrie, atât la Rio cât și în nord-est. În fața polițiștilor înfricoșați, făcu o profesiune de credință patriotică. Vorbi despre idealurile sale și despre nevoile poporului brazilian.

Aparatul polițienesc se puse din nou în mișcare, când fu vorba să fie dus într-o celulă infectă a Poliției Speciale. Lungul său martiriu începea. Dar în același timp începea și cea mai admirabilă

epocă a vieții lui, aceea care îl așează printre cele mai mari figuri ale omenirii. Odată cu arestarea lui Prestes, guvernul promulgă decretul asupra „stării de război”. Ultimele vestigii ale legalității dispar. Brazilia se cufundă în beznă. De acum înainte nu mai rămâne decât speranța care strălucește ca lumânările ce pâlpâie lângă portretul eroului în casele sărăcicioase din nord-est.

În închisoarea murdară unde fu aruncat, Prestes avea să rămână mai bine de un an, fără să spună cuiva vreun cuvânt. Nimeni altul în afara lui nu ar fi putut rezista la greaua încercare a acestor ani de închisoare, din 1936 și până astăzi.

La Poliția Specială, Berger închis într-o cămăruță situată sub o scară, era tratat ca un câine turbat. În fața celulei lui Prestes stătea un om care nu-i adresa niciun cuvânt și care se afla acolo numai pentru a auzi ce ar spune, pentru a înregistra, pentru a nota fiecare cuvânt al lui, gata să înștiințeze apoi pe șeful poliției, Filinto Müller.

Neputând vorbi cu nimeni, fără nicio știre de la soția lui, care fusese și ea arestată și era însărcinată, văzând doar pe spionul care-l supraveghea, Prestes nu putea citi nici ziare și nici cărți. Nu avea cu ce scrie și nici nu primea scrisorile pe care i le trimitea mama sa. În celula mică, lipsită de aer și de lumină, singurătatea lui nu era tulburată decât noaptea. Polițiștii deschideau ușa celulei și îi îngăduiau să se plimbe printr-un coridor la capătul căruia stăteau de pază câteva mitraliere. Cum ieșea pe sală, polițiștii începeau să lovească în fața lui pe alți deținuți politici, prieteni și tovarăși de-ai săi. Aduceau în fața lui pe marinarii scoși din rândurile flotei ca fiind revoluționari și le ardeau pulpele cu o lampă de acetilenă. Știau că Prestes se va arunca asupra lor. Își făceau o plăcere din a-l reține și din a-l zvârli apoi din nou în celulă, de unde nu putea să nu audă strigătele și gemetele de durere ale celor chinuiți. La protestele lui, polițiștii răspundeau cu înjurături și hohote de râs. În celula lui de sub scară, Berger dădea semne de nebulie. Voiau să-l înnebunească și pe Luiz Carlos Prestes. Voiau să-l omoare încet, voiau să-i sfarme rezistența fizică și morală; voiau să lichideze pe acest erou, pentru că atât timp cât avea să fie în viață, tiranii nu se simțeau în siguranță.

Din 1936 și până în 1937, rămase la Poliția Specială, după care fu transferat la Correção, unde îl așteptau alte încercări îngrozitoare. Își petrecea zilele fără să vadă pe nimeni, fără să spună vreun cuvânt cuiva, fără să citească, fără să scrie, fără să

știe nimic despre cele ce se întâmplă în lume, fără să știe ceva despre ființele cele mai dragi. Ce se întâmplase cu soția lui? Purta în pânțele ei o ființă omenească. Ce i-au făcut? Ce se întâmplase cu mama lui, care era departe de patrie? Ce martiriu suferea poporul lui, ce se întâmpla cu el? Își trecea zilele cu aceste gânduri îngrozitoare, într-o singurătate fără de margini și o nesiguranță totală.

Noaptea vedea polițiști bestiali arzând, sfârtecând și lovind trupuri omenești, torturând marinari, muncitori și intelectuali care doriseră – ca și el – să elibereze Brazilia.

Când vei vedea cazarma Poliției Speciale, draga mea, acest loc de tristă amintire, nu te uita la ea decât cu ură. În ochii tăi să fie însă și nespus de multă dragoste și duioșie. În această cazarmă a dovedit eroul că era demn să-și conducă poporul, să stea în fruntea oamenilor porniți la luptă pentru eliberarea lor. Acolo a suferit Prestes pentru ai săi și de acolo ne-a dat el tuturor o lecție de eroism. Atunci a crescut acest gigant și mai mult în ochii oamenilor. Închis în cazarma Poliției Speciale, Prestes nu este numai un geniu și un erou, ci ca o adevărată fortăreață el rezistă la toate formele pe care le îmbracă durerea. Oricât de adânci i-au fost suferințele, el nu a dat înapoi nicio clipă. A rămas el însuși. Prestes este unul dintre eroii veacului nostru: este cea mai măreață figură a Americii moderne.

Procese intentate împotriva lui au fost ticluite cu documente mincinoase, cu martori cumpărați, cu mărturiile trădătorilor, cu complicitatea judecătorilor acestui tribunal al infamiei: Tribunalul Securității. Aceștia nu erau judecători: erau polițiști care îmbrăcaseră roba pentru a umili și de astă dată justiția braziliană.

A fost judecat și pentru crima de „dezertare”. Sosi și ziua procesului, ale cărui dezbateri nu au avut loc într-un tribunal, ci într-o sală a Poliției Speciale. Prestes fusese de altfel achitat de această pretinsă crimă încă din August 1936. Nu fusese de față la proces, pentru că poliția declarase tribunalului că era vorba de un criminal „greu de adus chiar sub pază”. Decizia de achitare fusese pur și simplu anulată de guvern, iar militarii care o dăduseră fură trecuți în categoria suspectilor. Acum, un alt juriu militar îl aștepta într-una din sălile Poliției Speciale pentru a-l judeca din nou. Acest „tribunal” improvizat se găsea la cincizeci de pași de celula lui. Prestes sosește, înconjurat de polițiștii înarmați cu arme automate și bombe lacrimogene. E foarte calm. Pe fața sa se citește o liniște

desăvârșită. Este foarte slăbit, din cauza suferințelor de nedescris pe care le îndură de aproape un an în închisoare. Președintele tribunalului îi spune:

— Poți să te așezi, căpitane.

— Stau bine și așa, răspunde Prestes, și rămâne în picioare, înconjurat de zeci de polițiști.

Colonelul Faria junior, care este unul dintre judecători, îi face cunoscut că potrivit legii, tribunalul îi acordă un larg drept de apărare și că, dacă dorește, poate să-și aleagă un avocat.

Prestes zâmbește și spune:

— Dar nici nu știu măcar despre ce e vorba...

— Veți răspunde în fața unui consiliu de justiție.

— Cum aș fi putut s-o știu, când de un an de zile sunt despărțit de lume, cu desăvârșire izolat, în mijlocul acestei terori polițiste? Înainte de a mă gândi să aleg un avocat, trebuie să cunosc măcar faptul de care sunt acuzat.

Unul dintre judecători îi explică: crimă de dezertare, conform articolului 117 din Codul Penal Militar. I se mai spune că verdictul prin care a fost achitat în August 1936 a fost casat.

Prestes adaugă cu un glas ironic:

— Știți care e situația mea. Cum aș putea să mă apăr dacă sunt ținut în permanență la secret? De treisprezece ani nu mai am niciun fel de legătură cu viața militară. Știu că între timp legea a suferit modificări, și ca să mă pot apăra trebuie cel puțin să le cunosc.

Unul dintre judecători declară că codul n-a suferit nicio modificare, dar procurorul îl întrerupe pentru a spune că Prestes are dreptate: s-au făcut modificări. Adaugă apoi că ședința trebuie suspendată și că tribunalul va avea să pună la dispoziția lui Prestes toate mijloacele necesare apărării sale. Prestes vorbește în continuare de situația sa, de situația țării, de toți oamenii care apără libertatea în Brazilia.

E dus din nou în celula sa. După această victorie, polițiștii își înzecesc cruzimile. Aduc din nou deținuți în fața celulei sale și îi martirizează sub ochii lui. Și ca o răzbunare pentru procesul de dezertare, prin care nu reușește să-l condamne, guvernul pregătește un proces de crimă politică, însărcinând cu organizarea lui Tribunalul de Securitate.

Tribunalul de Securitate... Pentru a ști ce a fost acest tribunal este de-ajuns să-ți spun că judecătorii nu-și dădeau verdictul

bazându-se pe mărturiile aduse, ci numai pe ceea ce le dicta conștiința lor. Ca și când ar fi avut conștiință... Acești judecători improvizați nu erau decât niște marionete nenorocite în mâinile poliției. Sentințele Tribunalului de Securitate le erau transmise cu mult înainte de Filinto Müller. Anumiți deținuți știau dinainte câți ani de închisoare aveau, pentru că anchetatorii le vorbeau uneori făcând tot felul de comentarii ironice pe coridoarele poliției. Iată cum funcționa Tribunalul de Securitate.

În Ianuarie 1937, Prestes este adus în fața lui Raoul Machado, scriitor ratat, poet mediocru, care-i ura pe toți cei ce își făcuseră un nume, lucru de care el era incapabil. Lacheu al tiranilor. Machado a fost singurul civil care a comis mârșăvia de a primi un loc de judecător în Tribunalul Securității. Veni să-l vadă pe Prestes. Grefierul și procurorul erau aceiași care îl ascultaseră cu prilejul interogatoriului. Delegatul fusese înlocuit prin Raoul Machado. Ca și la interogatoriu judecătorul îl audiază într-o sală a poliției. Ce deosebire este între tribunalul acesta și poliție? I se dau lui Prestes trei zile pentru a-și pregăti apărarea, pentru a înfățișa dovezile, pentru a le studia împreună cu avocatul său: ar fi monstruos dacă nu ar fi atât de ridicol! Acest acuzat nu și-a văzut niciodată avocatul, și nu-l va vedea, de altfel, decât multă vreme după proces. Nu are nici măcar un creion cu care să scrie, nu poate comunica cu nimeni, nu știe prea bine ce învinuiri i se aduc și dispune de trei zile pentru a-și organiza apărarea. Prestes refuză să participe la această farsă tragică.

Avocatul său, care încearcă să-l vadă, este alungat cu sălbăticie de poliști. Guvernul vrea totuși să convingă lumea că procesul intentat lui Prestes a fost judecat conform legii...

Tribunalul de Securitate Națională îl condamnă la șaisprezece ani și opt luni de închisoare: e puțin față de teama pe care o inspiră Prestes guvernului. Mai târziu, după un al doilea proces, guvernul va majora pedeapsa cu încă treizeci de ani.

Întreaga Brazilie privește spre omul care suferă în cazărmile Poliției Speciale. Nu știe nimic despre soția sa. A născut ea oare copilul pe care îl aștepta? Nu știe nimic despre mama lui, care e în străinătate și luptă pentru eliberarea lui. Nu știe nimic din câte se întâmplă în lume, nu poate să citească, nu vede pe nimeni. În celulă vorbește singur, cu voce tare, ca să nu piardă amintirea glasului omenesc. Numai strigătele torturaților pătrund până la el. Vede în fiecare zi oameni torturați și martirizați. Dar omul acesta,

care reprezintă un popor întreg rezistă la toate. Născut, crescut și călit pentru a sluji poporului, el își trage vigoarea din libertatea pe care o întruchipează. Rezistă la toate suferințele. Figura sa crește din zi în zi, înălțându-se, impunătoare deasupra Braziliei. În el este nădejdea, draga mea.

Vestea pătrunde întâi în sala femeilor. Mai târziu însă o află întregul Detença, iar de acolo ajunge până în Correção: Olga Benario Prestes, soția lui Luiz Carlos, avea să fie dusă în altă parte. Poliția intră în sală: în fruntea inspectorilor se află Romano. Olga refuză să plece.

De șase luni de când se află în închisoare nu știe nimic despre soțul ei. Despărțită de el, purtând un copil în pânțe, nu are nici cea mai mică nădejde în viitor. Iar acum, vin s-o ia. În închisoare, s-a bucurat cel puțin de afecțiunea tovarășelor de suferință. Împreună cu ea se aflau soțiile mai multor deținuți: Eugenia Alvaro Moreira, Roza Meireles și multe altele. Mai târziu a fost adusă și Augusta-Elise Ewert, iar femeile o văd trezindu-se în miez de noapte, la ceasul când veneau s-o tortureze în timpul detențiunii ei la Poliția Specială. Se trezea și începea să plângă cu sughițuri nervoase. Augusta știa că la această oră Harry Berger era torturat, că era scos din celula lui de sub scară unde își târa restul de viață, pentru a servi drept amuzament unor polițiști degenerați. Într-una din zile Augusta-Elise fu ridicată de acolo. Văzură plecând pe tovarășa lor, cu obrazul descompus: femeia aceea care avusese un trup frumos era acum cu totul deformată de chinurile la care fusese supusă. Apoi nu mai afluă despre ea decât câteva știri nelămurite, că ar fi fost deportată în Germania unde ar fi murit, chiar la sosire. Acum veneau s-o ridice pe Olga.

Carmen Ghioldi mobiliză femeile. Ele transmiseră știrea deținuților politici și protestul izbucni. Miile de oameni închiși în Correção și în Detença protestau. Strigau prin gratiile celulelor, spre stradă. Presimțeau că Olga va fi deportată, că voiau să o trimită în Germania nazistă. De vreme ce se căsătorise cu un brazilian era braziliană. Așa spunea legea, dar ce însemna legea pentru tirani? Deținuții protestau. Olga refuza să-și părăsească patul. Aproape nu mai putea să meargă, sarcina o îngreuiase - o sarcină fără nicio îngrijire, cu o alimentație mai mult decât insuficientă, fără asistență medicală, fără cel mai mic confort; inima îi era zdrobită. Polițiștii îi spuseră atunci că va fi

transportată într-o clinică, într-o maternitate în care să nască. De la orele nouă seara, deținuții din închisori strigau întruna, iar circulația pe stradă fusese întreruptă. La orele trei dimineața, poliția consimți în fine ca Olga să fie însoțită de un medic ce se afla printre deținuți și de una dintre deținute. Aveau să-și dea imediat seama că totul nu fusese decât o farsă. De îndată ce ieșiră din Correção, medicul și femeia fură închiși într-o dubă și trimiși la Poliția Centrală, în timp ce Olga fu urcată pe bordul unui vapor cu destinația Germania.

I se refuză până și mângâierea de a-și vedea soțul. Nu i se îngădui nici măcar să-i scrie o ultimă scrisoare. Fu trimisă în cala vasului. Era un vas de mărfuri german. Olga era însărcinată în a opta lună și trebui să călătorească treizeci de zile în cala rău mirositoare, fără să poată respira măcar puțin aer curat, fără ca măcar o dată să se facă curățenie în cotlonul murdar unde fusese aruncată. Ruliul vasului - un vas mic de mărfuri pe marea agitată - o făcea să vomite: treizeci de zile, cât ținu călătoria, femeia bolnavă și însărcinată trebui să doarmă în locul acela infect. Ieșise din mâinile marionetelor lui Filinto pentru a cădea în mâinile lui Himmler.

Arestată în Brazilia, la începutul anului 1936, Olga nu putuse fi acuzată de nicio crimă. Nici măcar de una din acele crime politice pe care poliția braziliană le înscena cu atâta ușurința. Era o femeie care se ocupa de căminul și de soțul ei, îngrijindu-l, dăruindu-i toată dragostea și atențiunea. Mai mult încă, purta în sânul ei o viață omenească, copilul dragostei ei și a lui Luiz Carlos Prestes. Era într-adevăr o problemă pentru stăpânii țării! Această femeie era cea mai delicată, cea mai duioasă și mai curajoasă dintre soții. Nu comisese nicio altă crimă, chiar după legile fabricate în vederea pedepsirii celor ce se ridicaseră cu armele în 1935 pentru a apăra poporul împotriva abuzurilor de putere. Dacă s-ar fi aflat în Brazilia, în libertate, această femeie ar fi înduioșat poporul care continua să ceară eliberarea lui Prestes; dar o trimiseră în Germania, pe un vas ce pleca direct dintr-un port brazilian într-un port german. Guvernul nu se temea numai de poporul brazilian ci și de celelalte popoare ale lumii.

Călăii nu putuseră s-o acuze de nicio crimă. Olga comisese însă, o crimă îngrozitoare, o crimă de neiertat pentru oameni de felul acestora: crima dragostei. Știu, și o știi și tu, draga mea, că nu e nimic mai minunat și mai frumos decât dragostea. În clipa

când o trăiești, dragostea e soarele, e cerul - descoperi deodată o sumedenie de lucruri a căror supremă frumusețe începi abia s-o înțelege: descoperi nopțile de vară luminate de lună, freamătul sevei care se înalță primăvara din pământ, în ramurile copacilor, descoperi florile, poezia, dezmiardările. Știi bine, draga mea, că atunci când iubim lăsăm totul, primind în schimb nespus de mult. Așa făcuse Olga. Îl urmăse pe cel pe care îl iubea, pe cel care era ființa cea mai vrednică de dragoste din lume. Îi urmăse pașii, pe drumul libertății. El avea multe de îndeplinit și avea nevoie de dragostea ei pentru a-și desăvârși opera. Fusesse demnă și bună, cea mai bună, cea mai blândă, cea mai iubitoare, cea mai credincioasă dintre soții. Cuvântul soție e un cuvânt minunat, o spune lumea toată.

Îl torturau pe Prestes: îl urau atât de mult pentru că era omul de care se temeau cel mai mult. O torturau și pe Olga, soția lui Luiz, pentru că purta un copil zămislit din dragoste. Siguri că vor face fericirea tiranului, găsiseră un cadou minunat, un cadou ideal pentru Hitler: i-o trimiteau pe Olga, cu copilul lui Prestes în pânțe.

Pe vasul pe care fusese îmbarcată și unde scene dantești aminteau vasele ce făceau trafic de negri, Olga dormea pe gunoarie. În trupul ei se înfiripa viața, fructul dragostei sale. Soțul ei rămăsese în Brazilia, în ghearele inamicilor poporului, în ghearele celor ce urau tot ce e demn și frumos: soțul ei, care întruchipa demnitatea și frumusețea vieții. Și ea, cu un copil în pânțe, avea să cadă în mâinile unui nebun furios care se înverșuna împotriva țării în care se născuse. Într-o cală infectă, fără aer, fără lumină, ca o povară zvârlită pe un morman de gunoi, Olga ascultă timp de o lună imnurile hitleriste, văzu salutul odios al acestor oameni.

Într-una din zile zări coastele Germaniei și simți adierea brizei din Hamburg. Își aminti de o altă epocă în care vântul libertății bătea pe meleagurile acestea astăzi bântuite de nenorocire. Olga își învinsese slăbiciunea. Trăia. Trăia pentru soțul ei, întemnițat în Brazilia și pentru fica ei, care avea să se nască în închisoare.

Pe chei, Gestapoul aștepta darul poliției braziliene. Olga fu imediat aruncată în închisoarea întunecoasă din Barnimstrasse. La 27 Noiembrie 1936, ziua primei aniversări a răscoalei de la Rio de Janeiro, născu o fetiță care venise pe lume într-o celulă și avea să

crească în exil.

Olga îi dădu numele de Anita Leocadia, cinstind astfel două femei minunate: pe Anita Garibaldi, tovarăşa marelui luptător pentru libertate, şi pe Leocadia Prestes, viteaza mamă a lui Luiz Carlos Prestes. Ea născu un copil sănătos şi robust, care nu purta pecetea torturilor, a spaimelor şi a dramei pe care o trăise ea. Acum, avea datoria să o hrănească, să facă din ea o fiinţă demnă de tatăl şi de bunicul ei, de poporul Braziliei, care o socotea drept fiica lui cea mai dragă. Olga era singură pe lume, nu ştia nimic despre soţul ei, nu ştia nimic despre fiinţele ce-i erau cele mai dragi. Nu ştia ce soartă îi era hărăzită. Dar se strădui să-şi ţină copilul în viaţă, cu acelaşi curaj de care dăduse dovadă întovărăşindu-l pe Luiz Carlos Prestes în întunecatele nopţi de teroare ale primelor luni din anul 1936, după eşecul revoluţiei.

La câteva zile după naştere, Olga simţi că îi seacă laptele din sânii slăbiţi. Alimentaţia proastă – dimineţa, o zeamă gălbuie pe care naştii o numeau cafea, la prânz puţină pâine uscată şi acră şi o supă de legume uscate, apoi nimic altceva ziua întreagă – nu-i îngăduia să-şi hrănească fiica. Copilul ţipa de foame după fiecare supt. Anita Leocadia începu să slăbească sub ochii înspăimântaţi ai mamei, care nu putea face nimic pentru a o salva. Noaptea, în închisoarea din Barnimstrasse, departe de orice fiinţă dragă, Olga cânta cântecele de leagăn învăţate de la Prestes, pentru a potoli plânsetele copilei înfometate:

Cio, cio, dihanie

Sai din vârful de coperiş

Las' să doarmă puiul mamei, nani, nani...

Cântece de leagăn din Brazilia îndepărtată, din Brazilia unde se afla Luiz... Lacrimile curgeau pe obrajii Olgăi, în timp ce Anita plângea de foame. Vocea ei duioasă răsună în închisoarea înfricoşătoare din Barnimstrasse, adormind deţinuţii, potolind suferinţe nespuse. Micuţa Anita, slabă şi înfometată, cu obrazul scaldat de lacrimile mamei sale, adormea până la urmă şi ea. Dar şi obrazul Olgăi era ud de lacrimi, când îşi vedea fiica murind aproape de inaniţie: nu mai avea ce da copilului. Mâncarea ce i se aducea era vâscoasă şi mirosea urât, totuşi Olga mânca tot, în nădejdea că va avea cât de puţin lapte să dea fiicei sale, singurul bun pe care i-l mai lăsaseră oamenii. Când Anita aţipea, în celula

aceea murdară, Olga îi privea chipul. Era slabă, ofilită ca o floare lipsită de soare și de apă. Olga își închipuia că fetița va muri și hohote de plâns dureroase, izvorâte din inima ei zdrobită, urmau cântecelor de leagăn în noaptea întunecoasă din Barnimstrasse.

Anita a rămas însă în viață fiindcă Leocadia Prestes izbutise să intre în legătură cu Olga și să-i trimită hrană, salvând astfel copila. În curând deținuții aveau s-o numească pe fiica lui Prestes „micuța rază de soare din Barnimstrasse”.

Când fetița împlini opt luni, naștiții o mutară pe Olga într-o celulă mai murdară și mai umedă decât prima și în care nu era apă curgătoare. În totul, atât pentru spălatul ei și al copilei, cât și pentru a-și potoli setea ei și a Anitei, Olga nu dispunea decât de o cană de apă pe zi. Dacă nu ajungea, trebuia să aștepte ziua următoare... Câte nopți n-a trebuit ea să-și liniștească fetița însetată, care plângea după o înghițitură de apă, cântându-i cântece de leagăn din nord-estul Braziliei.

Anita învăță să se târască pe podeaua de ciment, tare și aspră, a celulei. Iată cum trăiau mama și fiica, draga mea, în închisoarea nazistă din Germania.

Între timp Leocadia, bunica, răscolea cerul și pământul încercând să-și regăsească nepoata: ea lansă în Europa o campanie extraordinară pentru a smulge mica nevinovată din mâinile Gestapoului. Despre acestea toate însă Gestapoul nu-i spunea Olgăi nimic. Nu-i fusese ea oare trimisă lui Hitler ca să sufere? Trebuia, deci, să sufere. I se spuse chiar că imediat ce Anita va împlini zece luni, nu va mai putea rămâne lângă ea, ci va fi internată într-un orfelinat nazist și crescută de naștiți. În ultimele două luni, suferința Olgăi a fost cumplită: cruda așteptare a clipei în care fetița va fi dusă într-una din școlile răutății și ale urii a fost pentru ea ca o moarte înceată, ce se amâna de la o zi la alta. Închipuiește-ți, draga mea, ce a suferit această mamă, căreia aveau să-i ia fiica, această mamă ce avea să-și vadă copila în mâinile dușmanilor ei care urmau s-o crească după principiile infamiei. Închipuiește-ți, draga mea, suferința acestei femei al cărei soț era întemnițat și care la rândul ei era închisă împreună cu fetița, ca un animal sălbatic. Închipuiește-ți toate grozăviile fizice și morale pe care le-a îndurat această femeie în temniță. Lacrimile Olgăi nu se uscau niciodată în noaptea închisorii.

Anita începu să umble și să vorbească. Mângâierile și îngrijirile mamei fuseseră mai puternice decât răutatea

omenească. Copila era frumoasă și sănătoasă, era „raza de soare” a închisorii. Avea un an și încă nu-i fusese luată. O slabă nădejde începea să înmugurească în inima plină de teamă a Olgăi.

Dar într-una din zile, în dimineața de 21 Ianuarie 1938, directorul închisorii intră în celulă și îi porunci să pregătească copila. Clipa despărțirii de fiica ei sosise. Olga nu știa că Dona Leocadia Prestes era în sala de așteptare, protestând pentru că voia să o vadă – și că ea era aceea care o lua pe Anita. Cu o cruzime rafinată îi spuse că, așa după cum fusese anunțată din timp, Anita avea să fie dusă într-un orfelinat nazist. Olga se împotrivi, dar directorul îi smulse fetița cu forța, lăsând-o pe mamă să hohotească ca o nebună în celula ei.

Sigură că fetița încăpuse pe mâini barbare, Olga trăi luni întregi de groază. Trăi nopțile cele mai nefericite pe care le-a cunoscut vreodată o femeie.

Și asta până în ziua în care Gestapoul îi îngădui să primească o scrisoare de la Leocadia, una din numeroasele scrisori pe care i le scrisese soacra ei. Așa află ea că Anita era la bunica ei. Această zi de bucurie o răsplăti pentru toate zilele de nenorocire. Atunci luă hotărârea să fie mai puternică decât durerea și decât suferința: va trăi pentru soțul și pentru fiica ei.

Puțin timp mai târziu fu transferată de la închisoarea din Barnimstrasse în lagărul de concentrare din Ravensbrück, lângă Fürstenberg, în Mecklemburg, la nord de Berlin, unde începu o viață de ocnaș. Frigul, foamea și lipsurile o doborâră de nenumărate ori și în câteva rânduri fu cât pe ce să moară. Dar voința de a trăi, de a-și revedea soțul și fiica, erau mai puternice decât suferințele și bolile. Nu-și pierdu nădejdea. Soțul ei era „Cavalerul Speranței” unui întreg popor și în același timp speranța ei. Olga purta în suflet amintirea soțului ei, și se nutrea cu speranțe citind rarele scrisori care îi erau predate de la el și de la soacra ei. Trăia cu convingerea că, odată și odată, poporul își va sfărâma lanțurile și se va elibera de tirani. Iată adevărul pe care îl învățase de la Luiz Carlos Prestes. Nădejdea ei se baza pe această convingere, singura care îi dădea puterea de a trăi.

Odată, din lagăr, scrise aceste cuvinte dureroase: „Pofta de mâncare și somnul nu-mi lipsesc”, pentru a adăuga într-altă scrisoare: „Sunt fericită, pentru că muncesc mult și nu mai am timp să gândesc. Când mă întorc seara, nu am decât o singură dorință: să mă culc și să dorm buștean, lucru de care sunt

deasemenea bucuroasă”. Cuvinte amare, în care pâlpâia speranța. Speranța unei soții și a unei mame vrednice de pildă!

Un *tintureiro*¹ intră în curtea tribunalului din Correção. E pentru Agliberto și Agildo. Peste câteva minute intră o altă dubă: de data aceasta pentru Rodolfo Ghioldi. Urma să se judece apelul după procesul de la Tribunalul de Securitate în care fuseseră condamnați. Avocații făcuseră apel în fața Tribunalului Militar Suprem iar deținuții hotărâseră să se apere și ei în fața instanței. Această instanță avea o veche tradiție în țară și era constituită din judecători adevărați. Spre deosebire de Tribunalul de Securitate, Tribunalul Militar Suprem nu era o mașină de condamnat. Așa că „politicii” hotărâseră să se apere în fața acestui tribunal. Luiz Carlos Prestes, Harry Berger, Rodolfo Ghioldi, Agildo Barata și Agliberto Vieira de Azevedo urmau să fie judecați în apel în aceeași zi. Prestes fusese condamnat la șaisprezece ani și opt luni de închisoare, Harry Berger la treisprezece ani și patru luni, Rodolfo Ghioldi la patru ani și patru luni, Agildo Barata la zece ani și Agliberto Vieira la douăzeci și șapte de ani și șase luni. Prestes, Agildo și Agliberto, împreună cu Silo Meireles din Recife erau considerați capii răscoalei militare. Berger și Ghioldi erau urmăriți mai ales în calitatea lor de străini și urmau să apară în fața unui tribunal liber, a unui tribunal care, spre deosebire de Tribunalul de Securitate nu era dependent de poliție.

Poliția Specială și Poliția Civilă ocupaseră toate străzile învecinate. Circulația fusese întreruptă. Nu puteau trece decât mașinile conduse de polițiști. Circulația nu era permisă nici măcar pietonilor. Împrejurimile tribunalului erau păzite. Deținuții coborâra din mașini în curtea interioară a tribunalului, și urcară scările până la primul etaj. Agildo și Agliberto se și aflau în sală. Berger, fostul secretar al Partidului Comunist din Brazilia și Rodolfo Ghioldi luară loc și ei. Rămase un loc liber alături de judecători.

Judecătorii militari erau instalați pe o estradă circulară în fundul sălii: pentru aceste funcții fuseseră aleși generali și avocați renumiți. Ca o supremă jignire adusă armatei și justiției, în spatele judecătorilor, pentru a-i intimida, stăteau oamenii Poliției Civile și ai Poliției Speciale. Îndărătul fotoliului prezidențial stătea Romano, din Poliția Civilă și comandantul Queiroz din Poliția Specială. La

¹ Duba închisorii.

dreapta judecătorilor stătea publicul, dar acest public era alcătuit din agenți și oameni ai Poliției Speciale. Erau înșiruiți de-a lungul pereților din dreapta și din fața juriului. Deținuții se aflau în partea stângă. Erau așezați în ordinea următoare: Agildo, Agliberto, Ghioldi, Berger. Alături de fostul secretar al Partidului Comunist mai era un loc neocupat. În fața lor era o tribună de unde trebuiau să vorbească. Se acordase fiecăruia cincisprezece minute ca să se apere împotriva unor acuzații îngrozitoare. În spatele deținuților stăteau oamenii Poliției Speciale; câte trei de fiecare om. Un tribunal liber.

Deodată se produse o mișcare în sală și se auziră strigăte. Intra Luiz Carlos Prestes. Avea buzele însângerate. Polițiștii profitară de înghesuială, în clipa în care coborâse din dubă pentru a verifica chipurile dacă nu purta arme – el care ieșise dintr-o celulă a Poliției Speciale! Îl loveau peste gură. Îl târau și el se apăra strigând judecătorilor:

— Domnilor Generali, asta e insultă adusă armatei... Tatăl meu a fost militar, și tot militar am fost și eu, iar polițiștii care mă lovesc insultă armata Braziliei...

Polițiștii îl târăsc, îi curge sânge din gură, se smulge din mâinile care îl lovesc. Și în clipa aceea, draga mea, o fetiță care se afla în sală, fiica unui deținut politic, fuge de lângă mama ei, plângând, și se agață de picioarele lui Prestes, în ciuda polițiștilor.

Judecătorii intervin și dau ordin polițiștilor să se îndepărteze. Prestes continuă să vorbească:

— Ceea ce se petrece în Brazilia este o rușine. Este o infamie fără margini, o crimă monstruoasă...

În momentul în care pătrunse în sală, ceilalți acuzați încercară să se ridice pentru a-l aclama și pentru a-l ajuta să străbată incinta. Dar oamenii Poliției Speciale îi siliră să stea jos. Toate acestea se petreceau la Tribunalul Militar Suprem, în fața unor generali și jurisconsulți bătrâni, oameni ce făceau onoare armatei și justiției și pe care guvernul îi trata cu dispreț.

Președintele tribunalului se adresează lui Prestes, cerându-i să se așeze și înștiințându-l că va putea lua cuvântul mai târziu. Prestes acceptă și procurorul începe citirea actului de acuzare – lucru ce-i ia două ceasuri încheiate. Apoi vorbește Prestes. El nu are la dispoziție decât cincisprezece minute, dar ceea ce spune este atât de emoționant, atât de răscolitor și de dramatic, încât judecătorii dominați de puterea cuvântului său, îl ascultă, timp de

patruzeci și cinci de minute. Prestes nu se apără: acuză. Glasul lui e ca un bici. Un bici de foc îndreptat împotriva dușmanilor poporului. Cei câțiva spectatori care nu fac parte din poliție, plâng de emoție. Cuvintele Cavalerului Speranței îmbărbătează Brazilia care trăiește în sclavie¹.

Acuzațiile pe care le aduce poliției ard ca jăratul. Arată cu degetul spre poliștii care stau în spatele tribunalului. Îi arată unul câte unul și le descrie crimele. Acuzatul acuză. Întregul popor al Braziliei acuză prin vocea eroului său un guvern criminal. Și îi atrage atenția că va avea de dat socoteală. În ziua eliberării.

Acuzațiile contra poliției, contra crimelor guvernului, fac să tremure zidurile tribunalului. Asistența plânge, iar judecătorii îi sorb cuvintele. Au uitat că în spatele lor se află Romano și Queiroz și poliștii lor, a căror prezență are rostul de a le aduce aminte că cel mai mic semn de simpatie față de deținuți i-ar putea costa scump.

După ce a demască în fața țării crimele guvernului, Prestes își începe apărarea. El citește scrisoarea pe care a scris-o doctorului Sobral Pinto, avocatul hotărât din oficiu pentru a-l apăra, scrisoare pe care poliștii i-au confiscat-o pe când încerca s-o trimită apărătorului său. Prestes a reconstituit-o și îi dă citire acum: este o apărare magistrală și curajoasă, e profesiunea sa de credință.

În această scrisoare pe care asistența o ascultă sugrumată de emoție, Prestes începe prin a-și arăta voința de a vorbi poporului brazilian:

„...Nimeni nu dorește mai mult ca mine să-și lămurească poziția în public, cu voce tare, în fața poporului brazilian și în fața întregii opinii mondiale. Să-mi îngăduie domnii din guvern și lacheii lor din poliție sau din tribunalul de represiune să vorbesc; să-mi îngăduie să studiez dosarul în care sunt îngrămădite

¹ Comentând acest proces, avocatul francez Marcel Willard scrie: „tânărul erou al eliberării și al independenței, noul Bolivar al Americii Latine, Luiz Carlos Prestes, se bucură de dragostea bine meritată a maselor braziliene. El este întruchiparea intereselor și a aspirațiilor lor profunde, a voinței lor de eliberare națională și socială. În zadar se străduiesc să-i înăbuse vocea, ea răzbate puternică pretutindeni. În ciuda cenzurii, în ciuda celor ce încearcă s-o tănuiască, ea este auzită nu numai în toate regiunile, nu numai de către întregul popor al acestei imense țări semi-feudale și semi-coloniale (mare cât Europa și cu o populație ca a Franței) al cărui viitor este nelimitat ca posibilități dar și în întregul continent nou, în Europa și în toate părțile lumii”. (N.aut.).

„dovezile” născocite de poliție, ale „crimelor” pe care le-aș fi comis; să-mi îngăduie să pun întrebări martorilor acuzării; dacă tribunalul dorește într-adevăr să mă judece, să fie citați numeroșii martori ai apărării, pe care îi pot prezenta și cărora le voi pune întrebări. Procesul să se desfășoare în public și în fața reprezentanților presei naționale și străine. Atunci va putea fi pronunțat verdictul. Eu nu mă tem, domnule doctor Sobral Pinto, ca faptele să fie prezentate opiniei publice pentru a-i îngădui să facă un examen amănunțit al atitudinii mele. Nu doresc decât să înfățișez toate clipele vieții mele de revoluționar. Dacă acuzațiile pe care poliția și oamenii săi mi le aduc prin presa lor sunt juste, dacă sunt un vândut, un bandit sau un nebun, de ce nu mi se îngăduie să-mi expun punctul de vedere în mod liber și să-mi justific atitudinea?”

Se pune întrebarea: omul acesta este prezentat de guvernul brazilian țării și lumii întregi, ca un criminal vinovat de crime ce nu pot fi mărturisite, ca o ființă monstruoasă? Dar de ce procesul lui și al crimelor sale se desfășoară departe de public, pe ascuns, sub semnul stării de asediu cu o poliție care dezlănțui teroarea în rândurile poporului silind presa să treacă totul sub tăcere. Prestes descrie situația în care se găsește și arată cu degetul pe adevărații criminali:

„Cei care mă acuză, cei care la adăpostul unui regim părtinitor și sub protecția gazelor și a mitralierelor poliției mă calomniază și îmi calomniază partidul, cei care duc cea mai rușinoasă și mai infamă dintre campaniile de defăimare, sunt tocmai acești domni din guvern: ei sunt cei care mă leagă de mâini și de picioare, care îmi vâra călușul în gură și care au trimis la mine pe un oarecare domn Raoul Machado ca să-mi urle în urechi, la 29 Decembrie 1936, în cursul unei întruniri secrete ținută aici, în acest lăcaș al torturilor și al asasinatelor, sub presiunea poliției și în fața rânjetelor idioate ale polițiștilor: „Hai, apără-te, am fost plătit ca să te judec.”

Aceste cuvinte caracterizează un guvern, un tribunal și pe omul care își spunea „judecător”: caracterizează guvernul stării de asediu, Tribunalul Securității Naționale și pe „judecătorul” „Raoul Machado”.

Prestes le amintește farsa tragică din acea noapte petrecută la Poliția Specială, când Raoul Machado, bătându-și joc de propria sa mizerie, striga cu cinism că era „plătit” pentru ca să-l judece și să-l

condamne. Omul acela meschin dădea astfel în vileag că nu este decât un instrument mizerabil, gata să trădeze tradiția de dreptate a tribunalelor din Brazilia. Ridicându-se deasupra acestei putreziciuni, vocea lui Prestes acuză în numele Braziliei întregi:

„În mocirla în care ne bălăcim, astăzi, totul duhnește a venalitate, a lașitate și a josnicie și numai cu greu reușesc cei demni să evite noroiul ce îi înconjoară, pentru că nu a mai rămas nimic, nici din presă și nici din parlament, ultimele poziții de pe care cei mai curajoși au luptat întotdeauna împotriva despoților. N-a mai rămas nimic din toate astea sub regimul polițist în care trăim. Dictatura se folosește în mod scandalos, fără de rușine și după bunul plac, de toți cei care, fie din ignoranță, fie din lipsă de educație sau datorită slăbiciunii lor de caracter, se lasă ușor influențați de falsa strălucire a situațiilor lor sau de profitul material pe care îl obțin. Cea mai primejdioasă este însă ignoranța lor, și aici nu e vorba de ignoranța mării majorități a compatrioților noștri, care fără posibilitatea de a fi învățat carte compensează această neștiință prin inteligența lor – în general atât de ascuțită – și sunt totuși în stare să producă bogățiile țării în uzine și pe ogoare, să producă și să facă totul.

Sprijinul cel mai eficient al dictaturii – poliția – care pare condusă de trădători de profesie, își concentrează întreaga ei activitate în vederea transformării tuturor cetățenilor noștri, prin violență sau prin șiretenie, în oameni nedemni sau lași. Poliția îi torturează pe cei care nu știu să se supună și – cuprinsă de o manie bolnăvicioasă care nu cruță nici măcar pe „prieteni” guvernului – se străduiește să prezinte pe unii, socotiți dintotdeauna oameni demni și cinstiți, ca pe niște trădători josnici și mizerabili”.

Cuvintele lui răsunătoare se strecoară afară pe la încheieturile ferestrelor ferecate ale tribunalului și spală uriașul trup al Braziliei de noroiul care îl acoperă. Prin vocea eroului său, un popor întreg taie cu bisturiul adevărului carnea putredă a unui guvern, îl înfățișează în toată goliciunea și-i scoate la iveală putregaiul în fața opiniei mondiale. Libertatea, curajul și demnitatea se afirmă în acea zi prin glasul lui Prestes, iar după aceea prin glasurile tovarășilor săi – dovedind că ele există încă în Brazilia, în sufletele deținuților, că nu sunt doar niște vorbe goale și lipsite de înțeles.

Prestes face elogiul poezilor, al armatei, al poporului brazilian,

al marilor eroi ai trecutului. Arată ce este putred în Brazilia, dar arată și ce a rămas sănătos în această țară – poporul înfometat care tânjește după libertate. Actul său de acuzare este în același timp și un cântec al speranței. Un mesaj al Cavalerului Speranței către poporul său. Un mesaj viguros, care își va face drum din sala închisă a tribunalului și se va răspândi pe străzi, pe ogoare, în orașe și pe întinsele domenii, electrizând populația, încurajând-o, inspirând oamenii credință și încredere. Ca o rază de lumină, în noroiul putred al mlaștinilor.

„În ceea ce mă privește, mai adaugă el, esențialul este să se știe că voi duce mai departe lupta împotriva exploatatorilor și a acelor care ne asupresc poporul. Vor să mă împiedice să vorbesc și să îndrumez, prin învățătura partidului meu, milioanele de cetățeni care ar voi să și-o însușească? În cazul acesta voi încerca, prin atitudinea mea, să fac ca poporul nostru să înțeleagă cât de necesară este astăzi lupta pentru drepturile sale constituționale, lupta împotriva legislației teroriste a dictaturii, și împotriva poliției – unealta reacțiunii – pentru eliberarea tuturor acelor care suferă de pe urma persecuțiilor politice.”

Cei câțiva oameni din afară, care se află în asistență printre polițiști, aplaudă cu ochii înlăcrimați dar cu inima plină de încredere. Polițiștii opresc aplauzele cu brutalitate, iar judecătorii își revin cu încetul din emoție. Prestes se întoarce la locul său. Iată cine este conducătorul poporului brazilian. Și chiar dacă nu ar mai fi fost el conducătorul, și-ar fi recucerit în aceste clipe impresionante dreptul de a păși în fruntea poporului său, pe drumurile libertății. Dar s-au scurs mulți ani de când Prestes conduce Brazilia pe acest drum. Ca în zilele Coloanei, el deschide poporului cărări noi care îl vor scuti să mai rătăcească printre mlaștini. Aceste cărări vor ajunge să fie mâine calea cea largă a libertății.

Are cuvântul Harry Berger. Arată ca un cadavru care s-ar fi sculat din mormânt. Cântărește cu treizeci de kilograme mai puțin decât în ziua arestării. Socotiseră că-l vor putea ucide, că-i vor putea înăbuși pe vecie glasul prin chinurile cele mai bestiale. Dar glasul său se ridică din nou, bărbătesc și neîndurat. E glasul Adevărului, glasul Poporului. Berger vorbește în limba engleză. Tălmaciul îi denaturează spusele. De mai multe ori Prestes și Ghioldi protestează împotriva interpretărilor tendențioase ale acestui tălmaci plătit. Berger încheie vorbind de încrederea pe

care o păstrează poporului brazilian și tuturor popoarelor lumii.

„Oricare ar fi situația mea, desigur că voi mai fi brutalizat; voi fi desigur torturat în fiecare zi și omorât în mod barbar. Simt că mintea mea nu va rezista acestui martiriu, simt că mă apropii pe zi ce trece de nebunie și vreau ca în această clipă în care mi se îngăduie să vorbesc, să-mi reafirm încrederea în curajosul popor brazilian, atât de demn și de cinstit, și în proletariatul mondial care, orice s-ar întâmpla, va cuceri victoria finală și va elibera lumea de foame și de opresiune!”

Acestea au fost, draga mea, ultimele lui cuvinte. În ciuda protestelor lui Prestes și ale lui Ghioldi, tălmaciul le deformă cu cinism. Aspectul acestui om sfârșit, cu trupul însemnat de urmele torturilor, era o teribilă condamnare pentru acuzatorii săi pe care îi domina prin măreția lui. Polițiștii tresăreau numai auzindu-i vocea.

Vorbi apoi Agildo, eroul regimentului 3 infanterie. Începu prin a aminti că întregul tribunal, asistența și deținuții, fuseseră martorii brutalităților suferite de generalul Luiz Carlos Prestes și ceru judecătorilor să ordone arestarea imediată a polițiștilor care loviseră, în văzul tuturor pe un deținut care - adăugă el - era cea mai mare figură a țării. Ceru ca înainte de deschiderea dezbaterilor asupra procesului propriu zis, să se dreseze un proces verbal prin care să se constate brutalitățile comise. Apoi tăcu, așteptând răspunsul tribunalului. Deoarece judecătorii stăteau neclintiți, li se adresează direct. Vocea lui răsună plină de mânie, parcă i-ar pălmui.

„Și cum rămâne cu cererea mea? Se dresează sau nu procesul verbal prin care se constată agresiunea?”

Spre uimirea generală, președintele tribunalului, pierzându-și cumpătul, se consultă cu Romano, șeful polițiștilor, care se află în spatele fotoliului său. Romano dă ordine. Președintele răspunde lui Agildo că această chestiune va fi discutată mai târziu. Atunci comandantul primului regiment al Armatei Populare Braziliene își începe apărarea sa și a camarazilor lui, care luaseră parte împreună cu el, la insurecția din 1935. Spulberă acuzațiile guvernului cu privire la caracterul „comunist” al revoluției din 1935. Analizează cauzele care au dus la răscoala din Natal și la revolta din Recife. Dovedește că Alianța Națională de Eliberare și conducerea ei militară luaseră hotărârea să sprijine mișcarea din nord-est și dăduseră cazărmilor din Rio ordinul de răscoală.

Amintește că o campanie anti-comunistă fusese dusă și cu prilejul mișcărilor anterioare. Revoluționarii din 1930 fuseseră și ei acuzați de comunism. Nici cei din 1932 nu fuseseră cruțați. Agildo ia apărarea guvernului național revoluționar din Natal și afirmă, cu greutatea lui de fost ofițer al armatei, care a luptat pentru revoluția din 1930 și 1932:

„Mișcarea din Noiembrie 1935 nu a fost o mișcare comunistă, ci o mișcare de eliberare națională. Ea nu-și propunea să ia frânele puterii în mână pentru a instaura dictatura proletariatului, ci pentru a forma un guvern național-democratic, în care să fie reprezentate toate sectoarele legale ale opiniei publice naționale.”

Agildo mai examinează și situația țării în momentul acela, amenințarea fascistă care avea să se transforme în curând în realitate, legăturile guvernului cu nazismul, delăsarea față de apărarea națională și, pentru a-și termina actul de acuzare, strigă:

„Cine sunt așadar vinovații care ar trebui să fie aduși în fața justiției, pentru crima mișească de trădare a patriei?”

În ciuda teroarei, poporul Braziliei răspunde la această întrebare: cei care guvernează țara.

Vine rândul lui Agliberto. Comandantul școlii de aviație fusese condamnat la douăzeci și șapte ani și câteva luni închisoare. Guvernul voia să concentreze asupra lui toată ura camarazilor săi din armată, Agliberto, simbol al curajului și al cinstei, apără Alianța Națională de Eliberare, explică motivele apariției ei în țară, și al sprijinului pe care i l-a dat poporul. Înainte de a ajunge la jumătatea pledoariei sale și înainte de a se fi încheiat cele cincisprezece minute acordate fiecărui acuzat, tribunalul îi ia cuvântul și nu-i mai îngăduie să continue.

Vorbește apoi Rodolfo Ghioldi. Subliniază cu ironie confuziile comise de Virgulino Hyamalaia, procurorul Tribunalului de Securitate în legătură cu revoluționarul chinez Van Minh, pe care poliția și tribunalul îl transformaseră în olandez. Vorbește de solidaritatea proletariatului mondial cu Uniunea Sovietică și spulberă mizerabilele mistificări ale poliției în legătură cu revoluția din 1935. Dovedește că Internaționala Comunistă nu a avut niciun fel de amestec în această mișcare. Arată cum a fost denaturată cuvântarea lui Van Minh. Pledoaria sa este un valoros fragment de operă literară, atât de nimerită și de o ironie atât de subtilă, încât unul din judecătorii Tribunalului Militar, încântat de frumusețea formei și de logica lui juridică, își va exprima dorința

să o citească în tihnă. Ghioldi arată pentru ce, comunist fiind, socotea drept o datorie să colaboreze cu poporul brazilian în lupta de eliberare. El văzuse și simțise setea de libertate a acestui popor. I se alăturase în ceasul luptei. Sfârșitul discursului său este de o adâncă și impresionantă frumusețe, de o puternică forță revoluționară.

„Am petrecut în Brazilia treizeci de luni dintre care douăzeci în închisoare. Dacă aş vorbi cu răutate, aş putea spune că nu cunosc din această mare țară decât regimul penitenciarelor. Dar, la Detença am cunoscut brazilieni din toate regiunile țării și de toate profesiile, oameni cu opinii politice dintre cele mai felurite. Am învățat să cunosc de aproape dorințele și sentimentele poporului brazilian de care mă simt definitiv legat prin cea mai vie simpatie și solidaritate. Am văzut cât de puternică este dorința lui de eliberare națională. Sunt mândru că fac parte din Partidul Comunist Argentinian, dar mă simt în același timp cetățean al întregii Americi Latine, pe care doresc s-o văd eliberată de amenințarea fascistă, de dominația imperialistă, de orice fel de înapoiere economică și culturală. Victimă a limitării dreptului de azil, lupt pentru libertățile publice. Iar dacă mi s-ar acorda o rază de nădejde în această clipă întunecată în care națiunile sunt luate cu asalt ca niște călători atacați de tâlhari la drumul mare, în clipa în care anumite state majore încearcă să mute Manciuuria în America și în care obscure forțe interne conspiră împotriva demnității și integrității popoarelor noastre, aş spune că am încredere în capacitatea pe care o au oamenii conștienți din țările noastre de a instaura o pace continentală și de a respinge amenințările de agresiune. Dacă există o conștiință continentală, ei trebuie să o dezvolte, pentru a o putea folosi drept bază a unei confederații libere a republicelor anti-imperialiste din America Latină.”

Cu pledoaria lui Ghioldi, ședința se încheie. Președintele tribunalului ordonă publicului să părăsească sala. Din rândurile asistenței care umple sala ies numai nouă persoane. Ceilalți sunt agenți și inspectori ai Poliției Speciale, îmbrăcați în civil. N-au știut să-și joace rolul până la sfârșit. Comandantul Queiros insultă atunci din nou armata și justiția, reprezentate prin generalii care îndeplineau funcția de judecători. Luând cuvântul fără să se fi consultat în prealabil cu președintele tribunalului, Queiros începe să țipe, poruncind polițiștilor care înlocuiau publicul să iasă din

sală.

Cu excepția lui Prestes și a lui Berger, toți deținuții sunt ridicați de polițiști care nu-i vor duce la Detença, de unde fuseseră luați, ci la Poliția Specială, unde aveau să fie brutalizați. Printre cei care asistaseră la proces se afla și maiorul Edmundo Macedo Soares, de la cabinetul ministrului Macedo Soares. Aflând că se ordonase ca deținuții să fie duși la Poliția Specială pentru a fi brutalizați, el aleargă la cabinetul ministrului pentru a-i raporta cele întâmplate. Macedo Soares, singurul ministru care s-a străduit să trateze pe deținuți ca pe niște ființe omenești, dă ordin ca aceștia să fie duși înapoi în închisorile de unde fuseseră luați, interzicând să fie pedepsiți. Dar pentru a obține executarea ordinului, maiorul Edmundo începe o discuție violentă cu șeful poliției, Filinto Müller, care voia să se răzbune pe deținuți pentru că divulgaseră anumite adevăruri. Maiorul Edmundo este silit să facă uz de toată autoritatea ministrului și de autoritatea sa personală împotriva acestui om care fusese căpitan în Coloana Prestes în 1924 și fiind alungat pentru lașitate și trădare, dorea să se răzbune acum torturându-l pe Prestes și tovarășii săi.

Vocea deținuților, marea și minunata voce a libertății, nu s-a pierdut între cele patru ziduri ale Tribunalului Militar.

Nu mai are importanță că sub presiunea poliției, Tribunalul Militar Suprem a confirmat verdictul Tribunalului de Securitate. Prestes s-a folosit de acest proces pentru a arăta poporului său calea ce trebuia s-o urmeze în întunericul terorii, calea pe care poporul avea s-o urmeze în lupta lui pentru libertate. Pe această cale pășim noi astăzi, draga mea.

În ultimele zile ale anului 1935, Camera Deputaților și Senatul primiră să ia parte la provocările anticomuniste organizate de guvern, semnând astfel propria lor sentință de moarte. Într-adevăr, prin aceasta arătau guvernului intenția lor de a renunța la un rol activ în viața politică a țării. Dar nu guvernul fu acela care lichidă corpurile legiuitoare la 10 Noiembrie 1937, și nu el a pus capăt regimului de reprezentare populară. Corpurile legiuitoare se lichidară ele singure în ziua în care votară starea de asediu, în acea zi din Aprilie 1938 când votară în favoarea promulgării stării de război, dând pe mâna furiei polițienești patru deputați și un senator.

Până atunci, Camera și Senatul constituiseră piedici puternice

în calea acțiunii nefaste a guvernului. În incinta lor, oameni curajoși denunțau crimele poliției. Chiar și deținuții politici s-au făcut auziți de la tribuna Camerei, datorită scrisorilor scoase pe ascuns din închisori și trimise deputaților pentru a-i zgudui și a le arăta josnicia și bestialitatea folosită față de revoluționari. Astfel răsunară în Cameră glasurile lui Joao Mangabeira, Otavio da Silbeira, Domingos Velasco, Abguar Bastos, Cafe Filho, iar Senatul auzi impresionanta acuzare a lui Abel Chermont. Din Cameră și Senat aceste voci care trecuseră de zidurile închisorilor aduseră la cunoștința țării crimele comise. Poliția ceru atunci promulgarea stării de război. Arestarea lui Prestes pecetluia triumful ei. Se falsificară documente, se exercitară presiuni, integralismul organizează nenumărate provocări. Speriați, deputații și senatorii votară starea de război, ale cărei consecințe aveau să le simtă pe propria lor piele. Chiar în noaptea în care fusese proclamată, patru deputați fură întemnițați, iar un senator ridicat și brutalizat de poliție.

Sprijinindu-se pe oligarhiile care favorizau instaurarea dictaturilor, reacțiunea atinse dezvoltarea maximă. Integralismul, care vedea deschizându-i-se liber acces la putere, era sprijinul principal al guvernului și al reacțiunii. Pe plan internațional, reacțiunea guvernamentală era sprijinită de Germania și de pactul anticomintern. Nazismul ridica osanale guvernului brazilian. Hitler pune la dispoziția guvernului brazilian treizeci de avioane pentru a înăbuși, la nevoie, orice mișcare democrată, și încheia cu el acordul mărcilor compensate (semnat de un integralist). În timpul acesta, ofițeri superiori conspirau împreună cu integraliștii, sprijinind și ei reacțiunea guvernamentală.

Pregătirea loviturii de stat din 10 Noiembrie începuse în 1935, când guvernul dăduse cuvântului „comunist” sensul cel mai larg posibil. Orice democrat, liberal sau socialist, orice om de stânga sau de centru care se opunea abuzurilor de putere era comunist. Închisorile gemeau de oameni de toate nuanțele politice. Membrii Alianței, revoluționarii din Noiembrie, nu mai erau singurii care îndurau chinurile în închisori. Toate nuanțele politice din opoziție erau semnate cu aceeași etichetă: comunist. Guvernatorul districtului federal, doctorul Pedro Ernesto, ce-și câștigase pe drept adâncă stimă a populației pentru felul în care se ocupase de sănătatea și de educația poporului, zăcea în închisoare, pentru că popularitatea lui stânjenea pe fasciști. Anisio Teixeira, secretarul

pentru educație al Districtului Federal, animatorul unei mari activități educative, fu silit să demisioneze, fiind acuzat de „comunism”. Iată ce metode întrebuinta guvernul pentru a se menține la putere.

Integraliștii conspirau. Sprijineau guvernul, dar visau în același timp să pună mâna pe putere. Șeful poliției și câțiva generali erau oaspeții obișnuiți ai lui Plinio Salgado și vedeau în el pe cel ce le va transforma visul în realitate, legând definitiv țara de Germania și făcând din Brazilia o țară fascistă.

Vargas își dădea seama de cele ce se întâmplă. Se folosea de integraliști, dar nici gând nu avea să-i aducă la putere. De altfel chiar dacă făcuse imperialismului german concesii foarte importante, avea în același timp angajamente foarte serioase și față de Statele Unite. Ducea o politică complicată și subtilă, persecutând pe toți democrații.

Poporul, încătușat și cu călușul la gură, nu pierdea niciun prilej pentru a-și arăta zelul și dragostea față de democrație. Așa, de pildă, când Juraci Magalhaes – care se menținuse în guvern la Bahia încă de pe vremea *tenentismului* – descoperi în acest stat o conspirație a „cămășilor verzi” îndreptată împotriva guvernului, și declară scoaterea din legalitate a integralismului, poporul îl sprijini cu entuziasm. În cele din urmă, presiunea exercitată de popor izbuti să deschidă ochii membrilor Camerei și Senatului: când se încheie cea de a doua perioadă de la instituirea stării de asediu, Camera și Senatul refuzară s-o mai prelungească pentru a treia oară.

Mandatul lui Vargas se apropia de sfârșit. Poporul începu să urmărească cu pasiune lupta ce se ducea în jurul celor două candidaturi democratice. Anumiți deținuți politici, cărora nu li se intentase încă niciun fel de proces, fură puși în libertate. Brazilia începea să răsuflă ușurată. Dragostea de libertate este adânc înrădăcinată în sufletul poporului brazilian, draga mea.

Campaniile duse în vederea candidaturilor la președinție, în 1937, au fost dovada cea mai grăitoare a dragostei pe care poporul brazilian o poartă democrației și libertății. Se prezentau doi candidați democrați: guvernatorul din Sao Paulo, Armando Sales de Oliveira, și fostul ministru al Aviației, pe atunci ministru al Tribunalului de Conturi, Jose Americo de Almeida. Candidatul integralismului era chiar ridicolul său „führer”. Poporul luă parte la meetingurile de neuitat ale celor doi candidați democrați. Jose

Americo își citi programul în piața Castelo. La rândul său Armando Sales făgădui o administrație liberală, în care nu se vor mai repeta crimele actualului guvern. Campania se desfășura într-o atmosferă de înflăcărare democratică; poporul, cuprins de un entuziasm de nedescris, lua parte în masă la meetinguri și fiecare se înscria la centrele electorale. Poporul voia să respire. În acea vreme veni Macedo Soares în locul lui Roa, la Ministerul de Justiție. El vizită pe deținuții politici, interesându-se de soarta lor și intrând în conflict cu șeful poliției.

Jose Americo strânse în jurul candidaturii sale pe oamenii săraci din Brazilia. La sugestiile integraliștilor, marile companii străine îl acuzaseră și pe el de a fi „comunist”.

Acele pături ale poporului care nu-l sprijineau pe Jose Americo, îl susțineau pe Armando Sales, guvernatorul din Sao Paulo, un om cult și un politician iscusit pe care-l interesau problemele țării, fiind preocupat, în calitatea lui de guvernator, în special de învățământul public și de problema copilului. În timpul cât făcuse parte din conducerea administrației statului Sao Paulo, realizase o operă culturală și socială de mari proporții. Aceste două candidaturi nu reprezentau o combinație politică, și se bucurau de dragostea poporului. Dorul de libertate și de democrație era viu în inima poporului.

Getulio căută atunci sprijinul lui Plinio Salgado. Se adăposti în spatele șefului poliției, în spatele lui Goes Monteiro Dutra, al lui Newton Cavalcanti și al oligarhiilor. Macedo Soares își dădu demisia și Getulio apelă la Francisco Campos, care se înfățișă cu o constituție fascistă, pe care o camuflese sub o mască juridică. Plinio și Campos se sfătuiau mereu între ei. Pentru a-și realiza lovitura de stat, Getulio se sprijinea pe integralism.

Forțele democrate ale țării aveau să sufere încă o dată din cauza lipsei lor de unitate. Deși era limpede că Vargas, sprijinit de țările Axei și de forțele politice ale acesteia în Brazilia și sprijinindu-se la rândul lui pe integralism, pregătea o lovitură de stat de tip fascist, democrații n-au înțeles că trebuie să se unească în jurul uneia dintre cele două candidaturi democrate. Ei controlau trei dintre cele mai importante state ale Braziliei: Sao Paulo, al cărei guvernator - Armando Sales - era unul din candidați, Rio Grande do Sul, unde Sales avea sprijinul lui Flores de Cunha și Bahia, unde Juraci Magalhaes susținea candidatura lui Jose Americo. Mai mult: Carlos Lima, guvernatorul din Pernambuco,

era și el de acord cu Juraci.

Unirea forțelor democrate, preconizată de oamenii de stânga și de tovarășii lui Prestes, ar fi împiedicat instaurarea statului nou. Slăbiciunea guvernului era evidentă. Politica externă, care tindea la alianța cu Axa, îi atrăgea dușmănia maselor. Candidații democrați și cei care îi sprijineau, nu aveau simț politic. Stânga era de părere că uniunea democratică era singura formulă de salvare. Dar politicienii se încăpățâneau să mențină ambele candidaturi. Atunci guvernul lansă împotriva lor acuzația că ar primi instrucțiuni de la „comuniști”. Această provocare ar fi trebuit să ducă la unirea tuturor forțelor democrate naționale, dacă cei ce candidau ar fi avut o viziune limpede a lucrurilor. Ei se grăbiră, dimpotrivă, să facă enorme concesii provocatorilor. Socoteau că aceasta avea să înlesnească alegerile guvernamentale. Sabotorii profitară atunci de slăbiciunea candidaților pentru a lansa ideea unei revizuii a constituției.

Integraliștii organizau parăzi pe străzi. Vase germane debarcau arme în porturile Parana și Santa Caterina. Von Cassel pe care Hitler îl trimisese ca să dirijeze politica în Brazilia, primi medalia de aur hărăzită naziștilor care își îndepliniseră cel mai bine misiunile în străinătate. În afară de cele optzeci și șapte de centre naziste deosebit de importante, organizate printre germanii din Brazilia, von Cassel formase partidul integralist.

Goes Monteiro scoase atunci la iveală un document de o stupiditate nemaipomenită pe care îl atribuia Cominternului și care conținea „planul” neghiob al unei „revoluții comuniste în Brazilia”. „Documentul” fu trimis Camerei și Senatului. Între timp, Francisco Campos studia, împreună cu Plinio Salgado constituția corporativă ce urma să fie dată țării.

Corpurile Legiuitoare, care porniseră pe drumul sinuciderii, încă din 1935, se pronunțară din nou pentru starea de război. Totuși, unirea forțelor democrate era încă posibilă. Elementele de stânga, care vedeau limpede primejdia, încercau să-i convingă pe conducătorii democrați ai celor două grupări de necesitatea urgentă a realizării unui front unic. Dar candidații la președinție credeau în ceea ce li se spusese. Li se garantase că „alegerile la președinție vor avea loc”. Luaseră drept bună această „garanție” ca și asigurările date de micul sector integralist din armată, de unde provenea și „documentul” de care am amintit. În loc să se unească, făcură noi concesii: declarară că sunt gata - și ei - să

combătă așa zisul „pericol roșu”.

În timp ce integraliștii se împrăstie pe străzi înarmați cu pumnale împodobite cu svastici și cu puști germane, Newton Cavalcanti dizolvă corpurile legiuitoare, și Vargas își îndeplinește nestingherit de nimeni lovitura de stat. La 10 Noiembrie, el face cunoscut țării și poporului că republica a încetat de a mai exista, fiind înlocuită prin noul stat corporativ, a cărui constituție e copiată după constituțiile italiană și portugheză și care a primit urările entuziaste ale Germaniei și ale Italiei fasciste.

Aveau să înceapă anii și mai grei ai noului stat corporativ. Noul stat este caracterizat prin corupție, prin cel mai adânc și mai cinic dispreț față de interesele poporului și ale țării; este regimul servilismului, al lingușirii și al josniciei ajunse la cel mai înalt grad. Instaurează în America o tiranie degradantă și criminală.

Pe vremea când străbătea împreună cu Coloana *sertoesurile* de nepătruns, poporul, deznădăduit, îl numise Cavalerul Speranței. El era pe atunci speranța Braziliei, întruchiparea speranțelor poporului care cerea libertate. Luceafărul de dimineață care luminează în noaptea nenorocirii, fluviu cu ape limpezi în timp de secetă, o inimă de om printre inimi de fiare dezlănțuite. Când zilele de nefericire ale noului stat se abat asupra Braziliei înecând-o sub o avalanșă de noroi și de josnicie, poporul din cele patru colțuri ale țării, din nord, din sud, din est și vest, poporul deznădăduit, înfometat și înlănțuit, vede din nou în el Cavalerul Speranței.

În timpul marșului Coloanei, draga mea, găsisese într-o zi în Goias, un om cu mâinile, picioarele și gâtul legate de un arbore. Omul acela, deși nevinovat, fusese condamnat cu unsprezece ani în urmă de un judecător beat. La fel legase și noul stat poporul Braziliei de mâini, de gât și de picioare de un trunchi de arbore. Dar inima brazilienilor a rămas liberă. Liberă ca vântul, ca stelele și ca marea. Inima poporului brazilian este alături de eroul lui. Ea năzuiește spre libertate, asemenea inimilor neînlănțuite ale rebelilor. În închisoarea murdară, unde e ținut în izolare, torturat, bolnav, departe de ai săi, acuzat de faptele cele mai odioase și mai infame, Luiz Carlos Prestes, Cavalerul Speranței, îndură toate chinurile pe care le poate născoci imaginația bolnăvicioasă a unor oameni perversi, dar rămâne un om liber. Inima lui bate pentru popor, pentru patrie, pentru libertate. Acest geniu și erou cu inima

oțelită, umană și atât de puternică, este tot ce a dat mai bun rasa braziliană. Și versurile lui Castro Alvez aduseseră Braziliei libertatea. Dar faptele lui Luiz Carlos Prestes în anii marelui marș, epopoea anilor trăiți cu atâta demnitate în temniță și în suferințe, fac să strălucească deasupra Braziliei libertatea. El este steaua aceea nouă și scânteietoare pe care ai văzut-o strălucind pe cerul patriei.

Popoarele din întreaga lume s-au ridicat împotriva întemnițării sale. La Poliția Specială asistasă la scene de o brutalitate de necrezut, îndurase suferințe de nedescris. Tovarășii săi au fost torturați sub ochii lui. Un judecător care fusese însărcinat să-l interogheze, începe prin a-i spune că a fost trimis ca să-l condamne. Nu-i este îngăduit să scrie nici soției, nici mamei, nici surorilor sale, nu știe dacă Olga mai este în viață în închisoarea aceea din Germania și nici că e tatăl unei fetițe. Nu poate comunica cu nimeni. Nu i se îngăduie nici măcar să-și vadă avocatul.

Protestele lumii întregi sfârșesc prin a înspăimânta pe tirani. Într-o bună zi e mutat în altă închisoare. Tiranii nu cunosc decât ura și se tem de popor. În timpul campaniei electorale din 1937, când poporul umplea străzile, Prestes fu transferat în altă închisoare. Poporul brazilian și toate popoarele din întreaga lume, protestau contra întemnițării lui și a chinurilor la care îl supunea Poliția Specială. Se construie atunci la Correção, în apropierea pavilionului tuberculoșilor, la infirmerie, o celulă pentru Prestes. O celulă medievală, de formă triunghiulară, cu pereți groși cât zidurile unei cetăți, fără aer, fără lumină, cu o mică fereastră acoperită și ea cu o rețea de sârmă, pentru a-l împiedica să vadă lumina zilei. Fereastră dădea într-o curticică a închisorii Correção. Nu răspundea în stradă, pentru că nu voiau ca Prestes să zărească oamenii trecând pe sub fereastra sa. Ușa era de fier. În urma protestelor stăruitoare ale lumii întregi și ale avocatului său din oficiu, i se dădură câteva scrisori ce sosiseră de la mama și soția sa. I se îngăduie deasemenea să le scrie din când în când.

Un om inimos și plin de curaj, draga mea, a luptat pentru Prestes în Brazilia. Nu există brazilian iubitor de libertate care să nu aibă simpatie pentru Sobral Pinto. Colegiul avocaților îl desemnase pentru apărarea din oficiu a lui Luiz Carlos Prestes. Pinto, membru al baroului din Rio de Janeiro era stimat de toți,

fiind cunoscut ca un om integru. Înțelegând menirea sa de avocat, cinstind o profesie pe care alții o înjosiseră, cinstind o credință pe care alții o vânduseră de atâtea ori, a luptat pentru ca oamenii pe care era însărcinat să-i apere – și printre ei se afla și Harry Berger – să fie tratați omeneste. Dar nu a izbutit, pentru că cei cu care trebuia să lupte erau niște nemernici. Deși a fost insultat, batjocorit în luptă și a avut de furcă cu poliția, fiind dat el însuși în judecată, Sobral Pinto nu se lasă intimidat, ci continuă lupta.

În 1937, când ministrul de Justiție îl vizită pe Prestes în celula sa de la Poliția Specială și îi făcu cunoscut că a dat ordin să fie transferat la Correção, Prestes ceru ca în locul lui să fie transferat Berger, care înnebunise și care – mai mult ca oricine – avea nevoie să fie dus în altă închisoare. Autoritățile braziliene îi răspunseră prin Sobral Pinto că la Correção nu i se putea face lui Berger tratamentul necesar pentru că nu aveau cu ce să plătească nici clinica și nici medicul. Prestes îi pune la dispoziție toți banii pe care-i avea asupra lui, de la mama sa, care era în exil. Dar cum autoritățile nu căutau decât un pretext, refuză să primească banii trimiși și Berger se află și astăzi în aceeași stare.

Pentru Prestes fusese construită o celulă specială în apropierea pavilionului tuberculoșilor, pentru ca el să contracteze această boală care să-i grăbească sfârșitul. De teamă ca poporul să nu-l elibereze, înălțaseră pereți de o grosime neobișnuită. Celula era despărțită în două: jumătate din ea fiind rezervată unui inspector care îl supraveghea pe Prestes zi și noapte. Harry Berger era închis în apropiere. Era singura prezență omenescă – din nefericire atât de tragică – pe care o percepea Prestes în jurul său. Prietenul și tovarășul său înnebunise. Tehnicianul străin, pe care el îl adusese în Brazilia, înnebunise și se îmbolnăvisese de tuberculoză, în urma torturilor barbare la care fusese supus de poliție. Berger își lovea toată ziua capul de pereți, povestind chinurile îndurate de el și de soția lui, ținând cuvântări în englezește și țipând, ca și cum și-ar fi văzut martirizată soția. Prestes era numai la câțiva metri depărtare de prietenul său. Pe coridorul acela nu se aflau decât Prestes, Berger și călăii lor. După ce îl lăsau pe Berger cinci-șase zile în șir, să strige, să urle și să se dea cu capul de pereți, delirând, polițiștii intrau în celula lui și îi făceau injecții, după care dormea zile întregi.

Închipuiește-ți, draga mea, ce a suferit omul acesta timp de patru ani la Correção, după ce fusese închis la Poliția Specială.

Prestes era închis într-o celulă din care nu se putea scăpa; întunecoasă, rece, nesănătoasă, cu un spion lângă el și un agent care făcea de pază tot timpul, în curte. Nu avea voie să primească vizite și nu numai că nu vedea pe nimeni, dar nu putea zări nici măcar cerul. În timpul primilor doi ani – petrecuți la Poliția Specială – nu avusese niciun ziar, nicio carte, nici măcar un creion ca să poată scrie. Apoi, i se îngădui să citească ziarul. Și deși toate ziarele din Brazilia erau cenzurate, mai treceau o dată și prin cenzura poliției. Îi dădură și câteva cărți, dar nu i se îngădui să scrie manualul de matematici pe care voia să-l redacteze pentru tineretul țării sale. Poliția dispune de scrisorile ce vin pentru el, după bunul ei plac. Din când în când, corespondența este întreruptă și trec luni întregi fără ca el să știe ceva despre soția, mama sau fiica sa.

Așa își duce viața, draga mea, viața lui de chinuri, viață de martir. Îi scrie donei Leocadia: „Ah! Dacă aș avea cel puțin liniștea corespunzătoare izolării totale la care sunt condamnat...”

Nu avea nici măcar această liniște. Procesele prin care încercau să-l îndepărteze de popor, se țineau lanț. Este scos din închisoare pentru a fi audiat în legătură cu o serie de acuzații infame și sfruntate. Șeful poliției demite din postul său pe unul dintre directorii închisorii Correção și îl arestează pentru că nu l-a persecutat îndeajuns pe Prestes. În locul lui este numit un altul director al coloniei corecționale din Dois Rios – o închisoare de cea mai tristă amintire –, renumit pentru brutalitatea sa. Zi și noapte Prestes aude pe Harry Berger vorbind și strigând în celula învecinată și povestind chinurile pe care le-a îndurat Augusta-Elisa Ewert. Așa trăiește Prestes, draga mea.

I se refuză totul. Nu poate nici măcar să vorbească cu avocatul său pentru a-și pregăti apărarea în noul proces ce i se înscenează. Și scrie scrisori care zac mai întâi zile întregi în mâinile poliției. Polițiștii se reped asupra avocatului său pentru a-i smulge cu forța documente ce-i aparțin. Iată care e viața lui Prestes, draga mea.

Deținuții bolnavi, încarcerați nu departe de celula sa, sunt revoltați de tratamentul la care este supus. Un caporal din poliția militară, deținut de drept comun, pe nume Diogo, condamnat pentru o crimă comisă în cazarmă, se îmbolnăvise de tuberculoză în închisoare și se afla acum de luni de zile alături de celula lui Prestes. Mișcat de excepționala lui demnitate, el își făcu din Prestes un idol, deși nu-l văzuse niciodată. Zi de zi, Diogo auzise

pe unul dintre gardieni refuzând lui Prestes tot ceea ce îi cerea, chiar și lucrurile cele mai simple și mai necesare vieții omenești. Caporalul atrăsese de două ori atenția gardianului asupra acestui fapt; îl întrebaseră de ce se purta așa. Gardianul izbucnise în râs și își văzuse mai departe de treburile lui mârșave. Într-una din zile, caporalul tuberculos nu se mai putu stăpâni: se aruncă asupra gardianului și îl lovi cu sete până când ura care-i umplea sufletul i se mai potoli. Deținuții de drept comun au un nemărginit respect față de tovarășul pe care nici nu-l cunosc și fac tot ce le stă în putere pentru a-i ușura viața.

Deținuții politici, solidari cu Prestes – ostașii săi – fac în așa fel încât să-i transmită ori de câte ori au prilejul, mărturia solidarității și a speranței lor. Se adună laolaltă în fiecare seară și își salută prin puternice urale conducătorul încarcerat. Când părăsesc închisoarea din Correção, fiind trimiși în iadul din Fernando de Noronha, nu pleacă înainte de a-și lua rămas bun de la generalul lor. Sculați în miez de noapte de agenții Poliției Speciale, neștiind dacă nu vor fi duși mai întâi în „ghețăriile” poliției pentru a fi supuși la noi chinuri, oamenii care pleacă la Fernando de Noronha – insulă a morții pierdută în largul mării – ies unul câte unul, încadrați de soldați. Pășesc în tăcere, dar când ajung în fața infirmeriei, în apropierea temniței lui Prestes, se opresc o clipă. Și un strigăt umple atunci închisoarea:

— Trăiască generalul Luiz Carlos Prestes!

Aceste dovezi de solidaritate precum și dragostea poporului brazilian, și protestele unei lumi întregi, au darul să-i înfurie pe trădători, făcându-i să se răzbune pe Prestes.

Nu au curajul să-l împuște, pentru că știu că poporul s-ar răscula. Nu au curajul să-l pună la zid, le e teamă de popor. Vor să-l ucidă încetul cu încetul, să-l facă să-și piardă mințile. Îi dau o hrană mizerabilă și refuză să-l trateze ca pe o ființă omenească.

Dar călăii nu știu de ce tărie poate da dovadă un om. Trădătorii și tiranii, dușmani ai poporului, nu știu din ce sunt plămădiți eroii. Nu știu ce putere ciudată curge în vinele celor de felul lui Luiz Carlos Prestes! Socotiseră că-l vor putea cumpăra dar n-au fost în stare să-l corupă. Socotiseră că-l vor vedea plecat în fața lor, dar n-au fost în stare să-l supună. Avuseseră de gând să-l ucidă mișelește, cu lașitate. Dar el a rezistat și odată cu el rezistă și poporul brazilian și libertatea. Răbdând timp de șase ani de torturi nemaipomenite a salvat demnitatea patriei, înălțând pe

culmi caracterul, forța și curajul unui popor. Tiranii uită că Prestes e eroul poporului, Cavalerul Speranței, nemuritor ca și poporul însuși. Dar norodul care l-a văzut de două ori sub cerul patriei, știe că-l va vedea și a treia oară, călare pe calul său negru, deschizând drumurile libertății. Când gratiile închisorilor vor fi sfărâmate, când zilele de durere și de nenorocire nu vor mai apăsa asupra Braziliei, îl vom revedea, draga mea, pe Cavalerul Speranței!

Îl condamnaseră la șaisprezece ani și opt luni de închisoare. O izolare de șaisprezece ani și opt luni, mai îngrozitoare decât moartea, în timp ce-l tratau ca pe o fiară sălbatică și nu ca pe o ființă omenească. Măreția lui în suferință dădea curaj poporului și îl făcea să urască și mai mult tirania. Mai mult ca niciodată, poporul vedea în omul acesta închis în temniță pe șeful, pe generalul său, pe eroul său...

Șaisprezece ani și opt luni. E puțin față de ura care-i măcina, față de teama pe care le-o inspira. Ocrotiți de copoii poliției, acești oameni tremurau numai la auzul numelui de Prestes. Știau că sunt urâți de popor și simțeau dragostea cu care-l înconjură poporul pe acest bărbat pe care nici închisoarea nu-l putuse zdruncina în hotărârea lui. Poporul, care ura dictatura, ura încă și mai mult noul stat de culoare fascistă. Mișcarea pentru eliberarea lui Prestes creștea atât în întreaga țară cât și în străinătate. Tirania se cutremura, cuprinsă de o frică de moarte.

Farsele puse la cale de tirani nu sunt ridicole, ci tragice, pentru că ele pun în joc sângele poporului. Farsa plăsmuită cu scopul de a îndepărta poporul de Luiz Carlos Prestes era o farsă ridicolă. Autorii ei nici nu-și dădeau seama că poporul nu-i credea, că vorbele lor nu aveau niciun fel de răsunet. Nu-și dădeau seama că dacă împrășcau cu noroi pe conducătorul poporului, până la urmă noroiul avea să-i acopere pe ei înșiși. Uitaseră că nu poți scuipa mai sus decât tine, pentru că-ți pică scuipatul pe obraz.

Într-o zi, poliția făcu cunoscut că Luiz Carlos Prestes era vinovat de asasinat. Poporul râse în nasul poliției, făcând mare haz la citirea „documentelor” înfățișate. Poporul știa de multă vreme cum se fabrică „documentele” necesare poliției. Un „document” asemănător fusese folosit la instaurarea „noului stat”. Sprijinindu-se pe trădători nemernici și corupți – mai corupți chiar decât membrii poliției – folosindu-se de presă și de radio, care erau controlate de cenzură precum și de cărți cenzurate, servindu-se de

un tribunal de marionete, guvernul deschise un proces absurd, făcând uz de teroare și împiedicând oamenii să vorbească. Închipuie-ți toate acestea, draga mea. Înconjurat de brute polițiști, călăii încep să scuipe spre cer în nădejdea că o să-l atingă pe erou. Dar scuipăturile cad pe obrajii lor, a slugilor lor.

Luiz Carlos Prestes era acuzat de a fi responsabilul moral al morții Elsei Fernandes, o tânără decedată în 1935. Nimeni nu a știut vreodată cum a murit Elsa Fernandes. Se știa însă că ea fusese arestată în 1935 și că dispăruse de la poliție. După arestarea lui Prestes, în 1936, poliția încercă să dezlege taina acestui deces. Dar oamenii țineau minte arestarea Elsei și asasinatelor comise în beciurile și celulele poliției. Ar fi fost din cale afară de primejdios să arunci vina acestei morți asupra revoluționarilor. Provocarea poliției nu izbuti. Dar în 1940, ea dezgropă această afacere din arhivele Poliției Centrale și declară că fata fusese asasinată de revoluționari, din ordinul lui Luiz Carlos Prestes. Sub tortură și în urma făgăduielilor ce li s-au făcut, câțiva indivizi declarară că așa s-au petrecut lucrurile. Poliția se fâli cu o scrisoare despre care pretindea că ar fi fost scrisă de mâna lui Luiz Carlos Prestes. Cu toate că această scrisoare - care, ca și alte „documente” ale „noului stat” era un fals grosolan - nici nu pomenea măcar de Elsa Fernandes sau de moartea ei. Prestes a fost condamnat la încă treizeci de ani închisoare, adică în total la patruzeci și șase de ani și opt luni de temniță.

În prostia lor și nesocotind inteligența poporului, falsificatorii dataseră scrisoarea din epoca în care Luiz Carlos Prestes se afla în cazarma Poliției Speciale, adică într-o vreme când era cu desăvârșire izolat, păzit de o sentinelă, neavând la îndemână cele trebuitoare scrisului, nici creion, nici toc, nici cerneală... Scrisoarea nu putea purta o dată anterioară, pentru că toată lumea știa că în 1935 Elsa era în închisoare. Nu fusese eliberată decât după arestarea lui Prestes, așa că poliția nu putea folosi în scrisoarea plăsmuită o dată anterioară eliberării ei. Ori, în momentul acela Prestes era la închisoare, la secret, în cazarma Poliției Speciale.

Pe baza acestui „document” ridicol, Tribunalul de Securitate îl condamnă pe Prestes la treizeci de ani de temniță. Nu-i de mirare, pentru că Tribunalul de Securitate nu era un tribunal, ci o dugheană în care justiția era vândută pe preț ieftin.

În scopul de a răpi lui Prestes dragostea ce i-o purta poporul,

se gândiră să întrebuințeze senzaționalul. Cei care trădaseră pentru ca să nu mai fie torturați, ajunseseră eroii comediilor polițiste și acordau presei interviuri senzaționale, în care își povesteau „crimele” cu mare lux de amănunte. Ziarele vândute guvernului consacrau coloane întregi acestui scandal senzațional. Pentru a-și duce la capăt misiunea, poliția îi adună într-o seară pe ziaristi și trimise după Luiz Carlos Prestes, care nu știa nimic nici despre acuzațiile ce i se aduceau, nici despre trădarea acelor oameni, plămădiți din același noroi ca și agenții poliției. Sosi calm și senin, cu fruntea sus, și privirea scânteietoare și rosti cuvinte de foc. Delegatul ordinii politice și sociale îi prezintă scrisoarea. Ziaristii se apropiară, polițiștii surâdeau bucuroși. Prestes abia aruncă o privire asupra scrisorii, făcu un gest de nesfârșit dispreț față de această mistificare mârșavă și spuse liniștit:

— Toată lumea îmi cunoaște și caracterul și viața. Fiecare își poate da seama dacă sunt sau nu autorul acestei scrisori...

Prestes este omul care a știut să-și asume totdeauna întreaga răspundere a actelor lui și a tot ceea ce s-a făcut din ordinul său. Nu s-a sustras niciodată de la aceasta. În 1936 și-a asumat toată răspunderea pentru mișcarea din Noiembrie 1935. Dacă ar fi avut cel mai mic amestec în eliminarea unei revoluționare care - după spusele poliției - trădase mișcarea, nu ar fi tăgăduit-o.

Ziaristii erau deci siguri că Prestes nu avea niciun amestec în moartea Elsei Fernandes. Poliția încercă atunci să recurgă la oamenii pe care îi plătise și care erau de față pentru a-l acuza. Dar Prestes nici nu se uită la ei. Ieși din sală, fără să mai aștepte pe polițiști, fără să se mai gândească la situația lui de deținut. Delegatul Tribunalului Securității rămase rușinat, dar ziaristii fură entuziasmați. Luiz Carlos părăsise încăperea liniștit, iar copoi revenindu-și din spaimă abia după ce ajunsese pe coridor, alergară după el pentru a-l duce din nou în celula triumghiulară din pavilionul tuberculoșilor din Correção.

În ciuda eșecului total al provocării pe care o ticluise, poliția duse mai departe procesul. O monstruozitate juridică! Crima de „asasinat” era judecată de către un Tribunal Special. Dacă Prestes ar fi fost judecat, potrivit legii, de un tribunal obișnuit, cu un juriu alcătuit din cetățeni și cu o apărare ce s-ar fi bucurat de toate drepturile ei, nu ar fi fost niciodată condamnat. Dar guvernul care nu reușise să-l defăimeze pe Prestes în ochii poporului, voia să se răzbune, condamându-l din nou.

Tribunalul Securității își și ocupase fotoliile când sosi duba care-l aducea pe Prestes. Oamenii din popor îl priveau trecând: slab, bolnav, dar cu fruntea sus, cu mișcările liniștite și cu surâsul pe buze. Nu-și putuse vedea avocatul nici măcar o clipă. Tot ceea ce știa despre proces îi fusese spus în seara aceea, la poliție, în cele câteva clipe cât ținuse farsa înscenată pentru a-l face de râs. Avocatul încercă să se apropie de el și începu să-i explice ceva, dar polițiștii îl îndepărtară cu brutalitate. Tribunalul declară ședința deschisă. Magistratul care urma să-l judece pe Prestes era Maynard Gomes, fostul locotenent revoluționar din Segripe, care se răsculase de două ori pentru a-l susține pe Prestes – în 1924 și în 1926. Primele cuvinte ale lui Prestes sunt pentru el.

Nădărduiiau să-l vadă umilindu-se în fața tribunalului: socoteau că va cere o îmblânzire a regimului din închisoare, că se va strădui să lămurească farsa și provocarea înscenată de poliție discutând „documentele” inventate. Dușmanii poporului se pregătiseră să se bucure umilind pe marele conducător. Tristă greșală, draga mea, a celor ce-și închipuie oamenii după chipul și asemănarea lor. Vorbind cu înflăcărare Prestes condamnă în primul rând atitudinea fostului revoluționar Maynard Gomes, pe care îl vede jucând josnicul rol de judecător al Tribunalului de Securitate. De rușine, Maynard își ascunde obrazul, schimbă fețe-fețe, și nu mai știe încotro să privească.

După aceea, Prestes se întoarce spre mulțimea care umple tribunalul. Ziua fixată pentru judecată era 7 Noiembrie, aniversarea Revoluției Socialiste. Din nou se aude glasul lui Luiz Carlos Prestes, care se adresează poporului său:

„Vreau să folosesc acest prilej de a vorbi poporului brazilian, pentru a cinsti astăzi una din cele mai mari date din istoria omenirii, cea de a douăzeci și treia aniversare a Marii Revoluții Socialiste, care a eliberat popoarele Uniunii Sovietice de tiranie...”

Înspăimântați, judecătorii îi poruncesc să tacă. I se ia cuvântul. Dar în asistență se aud strigăte de „Trăiască Luiz Carlos Prestes!” O femeie este arestată în momentul în care striga numele marelui conducător, plângând de emoție. Judecătorii sunt consternați, poporul își aplaudă eroul. Poliția îl scoate imediat pe Luiz Carlos Prestes din sală, iar tribunalul îl condamnă în lipsă.

Celor șaisprezece ani și opt luni de închisoare ce apăsau pe umerii săi li se mai adaugă acum încă treizeci de ani de închisoare. Dar asta nu are nicio însemnătate. Cuvintele pe care le-a rostit în

fața tribunalului, adresându-se poporului, au mai multă valoare. Uralele cu care poporul a salutat pe conducătorul său, arestarea femeii care îi strigase numele, prețuiesc mai mult. În ziua aceea coloana a cincea tremura de teamă. Luiz Carlos Prestes dovedise că anii de închisoare și de chinuri nu-i stinseseră elanul, nu-i spulberaseră credința în popor. Iar poporul arătase că nicio provocare, fie ea cât de josnică, nu-l poate îndepărta de șeful lui; nu pot face să scadă, și mai puțin încă, să stingă nemărginita dragoste ce-l leagă de Luiz Carlos Prestes. Ce importanță are faptul că a fost condamnat la încă treizeci de ani de închisoare, draga mea? În acea zi de 7 Noiembrie 1940, poporul și Luiz Carlos Prestes se înfrățesc din nou în aceeași dragoste, în dorința lor comună de libertate pentru Brazilia.

Prin glasul poezilor, al oamenilor politici, al savanților, al guvernelor, al artiștilor, al tinerilor, al femeilor și al bărbaților, lumea întreagă protesta împotriva crimei ce se comitea în Brazilia. Un regim de dictatură menținea în închisoare pe cel mai mare dintre conducătorii antifasciști ai Americii, geniul și eroul Lumii Noi, noul Bolivar¹ al independenței americane. Omenirea întreagă protesta prin glasurile ei cele mai ilustre: poeți, savanți, membri ai guvernelor, personalități militare, conducători populari. Un protest imens și universal. Un strigăt venit din toate părțile răsună sub cerul Braziliei, ca o acuzare pe care libertatea o aducea tiraniei.

Din toate colțurile Europei, ale Asiei și ale Americii se înălțau strigătele celor care cereau eliberarea eroului. De pretutindeni soseau telegrame, cântece, articole, poeme; se organizau meetinguri și întruniri în care se cerea ca unul din marii fii ai omenirii și ai veacului să fie redat libertății.

Nemuritoarea operă a lui Prestes – atât opera lui militară cât și opera sa de educație socială și politică – trecuse granițele Braziliei, devenind un bun al tuturor oamenilor de pe lume. După cum poemele eterne nu aparțin vreunui popor ci lumii întregi, faptele eroice sunt bunul întregii omeniri. Asemenea și opera lui Prestes. Marele marș al Coloanei este una din mândriile lumii militare moderne. Geniul lui Prestes aparține tuturor oamenilor și el mai are încă mult de dăruit umanității. Întemnițarea sa nu este

¹ Bolivar Simon (1783-1830), general și om politic al Venezuelei. A izbutit să gonească pe spanioli din Venezuela, Peru și Columbia. A încercat să realizeze o confederație a statelor Americii Latine.

așadar numai o crimă împotriva Braziliei. E o crimă împotriva libertății.

Iată de ce cer bărbații și femeile de pretutindeni eliberarea lui Prestes. Numele său figurează pe placarde în meetingurile antifasciste și e aclamat de popor pretutindeni unde se întrunesc oameni liberi. Numele său e rostit în Franța, în Anglia, în Statele Unite, în China, unde trupele revoluționare reînvie actele de eroism ale Coloanei, în Chile, în Mexic – unde se află familia sa, în exil – în Cehoslovacia, în Norvegia și în Belgia. Numele său e ca un stindard în toate țările lumii. Din toate părțile se înalță un strigăt uriaș: libertate eroului!

Romain Rolland, Langevin, Francis Jourdain, Alvarez del Vayo, Franz Boas, Clifford Mac Avoy, Jacques Roumain și negrii din Haiti, mii de scriitori din întreaga lume. Nicolas Guillen și Ballagas, Neruda și Alberti, Frangela și Serafim Garcia, poeții negri din Statele Unite, poeții blonzi din țările Scandinave, La Passionaria, în numele poporului spaniol. Batista, în numele poporului din Cuba, Lazaro Cardenas și Congresul din Mexic în numele marelui popor mexican: deputați și senatori argentinieni, partide de nuanțe politice deosebite, deputați englezi, profesori universitari, muncitorii din uzine, marile cotidiene și micile ziare, scriitorii întruniți într-un congres în Argentina: cu toții protestează împotriva întemnițării și martirajului pe care îl îndură eroul. Poetul Anghel Cruchaga Santa Maria, criticul Luiz Alberto Sanchez, chilienii și peruvienii, cetățeanul columbian Cesar Uribe Piedrahita, uruguaianul Jezuado. Bărbați și femei de pretutindeni!

Iar în fruntea tuturor se înalță minunata figură a femeii care luptă pentru fiul ei: Leocadia Prestes, în vârstă de șaptezeci de ani. Gândește-te, draga mea, la bătrâna asta cu păr cărunț, cu obrazul brăzdat de durere. Orice mamă poate înțelege durerea ei. Un fiu e carne din carnea ta, sânge din sângele tău, inima ta în alt trup. Această figură omenească, bătrâna Leocadia Prestes, a luptat neodihnită pentru eliberarea fiului ei, Luiz Carlos Prestes, fără să-și piardă o clipă curajul, fără să deznădăjduiască. O mamă demnă de un om atât de mare!

Acum câțva timp Leocadia Prestes, tot atât de tristă și neliniștită, mai trăia încă pe pământul îndepărtat al Mexicului – pământ liber al Americii. Alături de ea se afla și nepoata ei, Anita Leocadia Prestes, ai cărei părinți erau deținuți în temnițele lui Müller și ale lui Himmler – fetița pe care o smulsese din mâinile

ucigașilor, grație curajului ei și a intervenției popoarelor din întreaga lume. Anita și Leocadia trăiau în cea mai îngrozitoare dintre frământări ce i-a fost dată vreunei mame sau unei fiice.

Această bătrână va rămâne una din marile figuri ale Americii. În viitor, când se va vorbi despre femeile care au onorat lumea nouă, această minunată figură de mamă ce luptă pentru eliberarea fiului, nurorii și nepoatei sale, nu va putea fi uitată. În ceasurile în care majoritatea femeilor stăteau liniștite acasă, având parte de un cămin fericit, bătrâna Leocadia, alungată din țara ei, a pornit în lume. Ea nu se putea reîntoarce ca să-și vadă fiul, pentru ca să-i stea într-ajutor în ceasurile grele de singurătate, nici să-și vadă nora sau să se bucure de surâsul nepoatei sale. Și-a consacrat însă cu mult eroism ultimii ani ai vieții ei, luptei pentru eliberarea ființelor dragi din ghearele ucigașilor.

În primul rând a dus lupta pentru copil. Ar fi fost cea mai mare dintre crime să îngădui sacrificarea acestei copile instinctelor criminale ale naziștilor, care s-ar fi bucurat să facă din fiica lui Luiz Carlos Prestes, erou al poporului și al libertății, un monstru nazist, dușman al poporului și al libertății. În ciuda problemelor care frământau Europa acum trei ani¹ și cu toate că războiul bătea la ușă, în noianul de voci atât de felurite și de tragice care aveau să răsunе în Europa, glasul bătrânei îndurerate s-a ridicat puternic, făcându-se auzit. Această mamă braziliană, obișnuită să trăiască în căminul ei, puse în mișcare oameni de toate felurile, răscoli Parisul, vizită pe toți cei care puteau face ceva pentru ai săi, vorbi la meetinguri. Ea se adresă poporului, se adresă mulțimilor uriașe de oameni, celor săraci care știu ce e suferința și, de aceea, au posibilitatea s-o aprecieze la adevărata ei valoare. Și poporul o salvă pe Anita. Poporul smulse copila nevinovată din mâinile ucigașilor și o înapoie bunicei sale.

Victoria poporului – dar și victoria bătrânei Leocadia, draga mea!

Mama marelui conducător antifascist din America a călătorit până în Germania. A ajuns până la închisoarea în care zăcea nora ei și și-a regăsit nepoata. Dar în acele clipe de nesfârșită bucurie, inima ei sângera, pentru că Olga, soția fiului ei pe care îl iubea atât de mult, rămânea în închisoare.

Această victorie nu fu însă de-ajuns pentru Leocadia. Ea trebuia să smulgă din mâinile criminalilor trei ființe omenești

¹ Cartea a fost scrisă în 1941.

dintre care abia una fusese salvată. Glasul ei nu încetă să se facă auzit după această primă biruință! Dimpotrivă, prezența micuței i-a redat curaj și forțe noi. Din Mexic, vocea ei a răsunat în întreaga Americă, în lumea întreagă. Această voce era atât de puternică, dezvăluia o suferință atât de adâncă, încât fu auzită pretutindeni, în ciuda bombardamentelor și a strigătelor de război ce răsunau în urechile tuturor. Ea lupta pentru libertatea lui Luiz Carlos Prestes, și pentru libertatea Olgăi Benario Prestes.

Știm că în atâtea rânduri, nenumărate glasuri s-au ridicat în Europa, în Asia, în Africa sau în Oceania pentru a protesta împotriva suferințelor pricinuite de război. Dar mai știm că acest război a fost plănuț și dezlănțuit în lume de fiara nazistă și că atât timp cât ea nu va fi nimicită, răul va domni în lume. Strigătul uriaș ce se înalță de pe câmpurile de bătaie, din țările invadate, din țările jertfite, este - pentru noi americanii - un strigăt de alarmă.

Astăzi, nazismul, - această îngrozitoare nenorocire - amenință Europa. Nazismul și-a închipuit că și Americii i-a sunat ceasul. Dar ostașii sovietici sunt pe cale de a da lovituri de moarte monstrului criminal. Și America se unește cu ei pentru a-l combate. Naziștii vor să arunce în sclavie toate țările Americii. Așa că viața și libertatea conducătorilor antinaziști americani ne sunt și mai prețioase și necesare. Viața și libertatea tuturor acelor care s-au ridicat și se ridică, în țările noastre, împotriva fiarei naziste.

Unul dintre cei mai de seamă conducători ai democrației din America zace într-o închisoare infectă din Brazilia. Are în urma lui o tradiție mai mult decât eroică, o tradiție epică. Într-o țară de mari ostași este cel mai mare dintre ei: moștenitorul lui Floriano Peixoto. În țara în care oamenii știu să lupte pentru libertate, el dovedește că este cel mai mare dintre apărătorii ei, urmașul lui Tiradentes. Geniu militar, om de onoare, care pune demnitatea mai presus de orice pe lume, Prestes a știut să se facă iubit de mii de oameni, a fost întotdeauna alături de poporul său, în fruntea lui. Luiz Carlos Prestes reprezintă una din garanțiile de libertate și democrație ale Americii. Pentru poporul Braziliei, pentru poporul meu și al tău, draga mea, el e garanția fericirii, și de aceea i s-a spus Cavalerul Speranței. Ținându-l în închisoare răpesc unui popor pe generalul său și fac din aceasta o armă în mâna barbariei naziste. Datoria democrațiilor și a democraților americani, a tuturor celor ce iubesc libertatea, cultura, frumosul și demnitatea vieții, este de a-l elibera pe Luiz Carlos Prestes, prizonier al

fascismului în Brazilia.

Nu umilul meu glas de povestitor a fost acela care a ridicat în America protestele în favoarea lui Prestes, ci glasul unei bătrâne – un glas puternic de femeie și de mamă, al cărei strigăt de disperare și de deznădejde venea de pe pământul Mexicului. Era glasul uimitoarei Leocadia, mama lui Luiz Carlos Prestes, la care se adăuga și glasul micuței Anita, fiica ce nu și-a văzut niciodată părintele, dar care a avut destul timp să-și vadă mama suferind în închisoare, fetița născută în temniță și crescută în exil, departe de Patrie, unde circulă știri teribile.

Este cu neputință de închipuit, draga mea, o bătrânețe mai tragică și o copilărie mai dramatică ca cea a Leocadiei și a Anitei. Din timp în timp, Leocadia primea câte o scrisoare de la fiul ei. Această corespondență, neregulată, depindea de capriciile paznicilor lui Prestes. Câteodată, și asta se întâmpla destul de des, treceau luni și luni de zile fără ca mama să fi primit vești de la fiul ei. Apoi o scrisoare aducea știri triste: tot mai bolnav, nu știa nimic despre lume, i se luase și bruma de cărți pe care avea voie să le citească, nu i se mai dădeau ziare. Alte luni treceau apoi fără nicio știre. Dar Leocadia știa că nu trebuie să plângă, că nu trebuie să deznădăjduiască, ci trebuie să-și stăpânească suferința și să continue lupta pentru eliberarea fiului ei. Închipuie-ți, draga mea, pe această bătrână mamă, care nici să plângă nu putea! În Brazilia, pe vremea sclaviei, un poet vorbea de mamele negre, de acele femei nenorocite care nu aveau nici măcar dreptul să-și dezmierde copiii. La fel era și cu Leocadia. Nu i se dădea voie să se reîntoarcă în Brazilia pentru a-și îngriji fiul întemnițat. Nu avea niciun drept, nici măcar dreptul de a locui în țara ei, în patria ei, aproape de fiul ei. Trebuia să rămână departe, să trăiască în nesiguranță, să petreacă zile întregi pradă neliniștii, cu veșnica teamă că va primi știrea fatală. Călăii lui Prestes nu-l chinuiesc numai pe el; ei martirizează și ucid cu încetul o bătrână a cărei singură crimă este aceea că și-a iubit copilul. O ucid mișelește: lăsând-o veșnic în îndoială asupra soartei fiului ei, oprindu-i parte din scrisorile pe care i le trimitea el și pângărindu-i numele.

Peste Brazilia trece, draga mea, noaptea întunecată a nefericirii. Când strigătul care s-a ridicat din lumea întreagă, când strigătul înălțat de pe buzele Leocadiei și ale Anitei – mama căreia i-a fost smuls copilul și fiica al cărei tată i-a fost răpit – va fi redat libertatea lui Luiz Carlos Prestes, atunci vom ști să prețuim

libertatea, pentru că înaintea ei am îndurat sclavia.

Strigătul prin care se cerea eliberarea lui Prestes se ridica și de pe buzele glorioasei bătrâne și de pe buzele nevinovate ale Anitei. Închipuiește-ți ce copilărie are fetița aceasta, draga mea: nicio clipă de bucurie neadumbrită, nicio clipă de fericire deplină. Pentru ea, ziua în care bunica ei a izbutit s-o smulgă din mâinile naziștilor a fost o zi tristă, căci mama ei rămânea în mâinile barbarilor. Totuși, este singura clipă în care existența i-a dăruit ceva în scurta ei viață. Oamenii i-au răpit tatăl și mama, nu și-a văzut patria niciodată; singurul lucru care i-a mai rămas pe lume, este o bunică îngrijorată, pradă suferinței. Copilăria Anitei s-a scurs în așteptarea unui zâmbet al bunicii, care era conștientă de destinul părinților ei. Această ființă atât de nevinovată, care suferă ca un criminal împovărat de nenumărate crime, cere lumii întregi eliberarea lui Luiz Carlos Prestes.

Din lumea întreagă se înalță apelurile pentru punerea în libertate a eroului! În ceasul acesta de groază în care continuă lupta împotriva dușmanilor fericirii omenirii, împotriva dușmanilor frumosului, a culturii și a libertății omului, vrem ca Prestes să fie alături de noi! Din cele patru colțuri ale lumii poeți, scriitori, savanți, conducători politici, generali, soldați, amirali, marinari, muncitori, țărani și tehnicieni strigă cu toții într-un glas, întărind puternica și adâncă chemare a Leocadiei Prestes, mamă glorioasă și martirizată, și vocea dulce, nevinovată, dureroasă a Anitei, fetița căreia asasinii i-au răpit tatăl și mama. Se face auzită și vocea poporului brazilian, draga mea, care își cere generalul, căpetenia și eroul. Un strigăt uriaș se revarsă asupra lumii, asupra Americii și a Braziliei.

Cum poate fi ținut Luiz Carlos Prestes în închisoare în timp ce patria e în primejdie? Cum poate fi ținut îndărătul grațiilor cel mai mare dintre conducătorii anti-fasciști ai Americii, cel mai mare dintre generalii americani, în clipa în care luptă împotriva fascismului și în care patria în pericol are nevoie de geniul lui? Getulio Vargas nu va reuși să adoarmă neîncrederea ce i-o arată poporul.

Poporul a învățat din cele auzite de la Luiz Carlos Prestes că nu există primejdie mai mare decât primejdia fascistă, și nici mai mare nenorocire decât nenorocirea fascistă. „Așa a spus Prestes” – subliniază de obicei brazilienii când vor să întărească o afirmație.

Prestes a spus că fascismul este nenorocirea care amenință să cuprindă lumea. Și poporul brazilian, umilit și martirizat, a reacționat și s-a împotrivit instaurării definitive a fascismului, s-a împotrivit și a împiedicat alianța Braziliei cu Germania, Italia și Japonia.

Poporul brazilian s-a opus întotdeauna cu încăpățănare constituției corporative a noului stat. Astăzi, acest popor eroic luptă împotriva coloanei a cincea. În mod fatal guvernul va fi silit să dea cu totul altă orientare politicii interne. Acesta este drumul guvernului, căci acesta este și drumul poporului.

Da, draga mea, ceasul eliberării se apropie. Ni-l apropie tot mai mult ostașii sovietici, înlăturând pentru totdeauna fascismul de pe fața pământului: alături de ei sunt popoarele democratice. Ostașii sovietici își apără libertatea pe care au construit-o. În fruntea lor se află Stalin - numele lui este stindardul lor, el îi însuflețește. Libertatea e aproape, draga mea, în curând ea va risipi întunericul. Ea începe să se și arate pe cheiuri, odată cu zorile - asemenea luceafărului de dimineață care se înalță pe cer.

Ea se înalță pe cerul Braziliei, și strălucirea ei va lumina prin ochiurile rețelei de sârmă ce acoperă micile deschizături ale celulei în care e întemnițat Luiz Carlos Prestes.

Prestes a fost condamnat la patruzeci și șase ani și opt luni. În cursul celui de al doilea proces, când fu din nou condamnat, el scrisese donei Leocadia aceste cuvinte atât de frumoase și de mișcătoare:

„Această sentință mă eliberează de ultimele rămășițe de orgoliu sau deșertăciune ce mai dăinuiau în mine, mă înfrățește pe veci cu mulțimea nemărginită a celor mai oropsiți și mai umiliți. Cinstiți vorbind, nu-mi displace...”

Viitorul este al celor mai oropsiți, al celor care până acum nu au cunoscut decât exploatarea și a căror viață n-a fost decât nenorociri, umilințe și chinuri. Viitorul, draga mea, este al lui Luiz Carlos Prestes, călăuza poporului brazilian, călăuza unui popor torturat, umilit, jignit în demnitatea sa, batjocorit. Măine, Luiz Carlos Prestes va ieși din temniță, draga mea, înfăptuind împreună cu întreg poporul brazilian, cea mai largă dintre unitățile naționale, iar Coloana va fi alături de el: milioane și milioane de oameni, de la Rio Grande do Sul până la Amazoane, de la Rio de Janeiro până în Mato Grosso.

Pentru a stăvili protestele unei lumi întregi, i s-a îngăduit unui

ziarist să stea de vorbă cu el în temniță. Ziaristul l-a întrebat care era poziția lui în problemele internaționale. Prestes a răspuns că sprijină, bineînțeles toate țările care luptă împotriva nazismului.

— Așadar, domnule general, ce ne rămâne de făcut?

— Să decretăm imediat mobilizarea, să chemăm o sută, două sute de mii de oameni sub drapel, să înarmăm întreaga națiune. Mă înțelegeți?

Prestes a vorbit apoi despre necesitatea sporirii numărului uzinelor de armament, dând sugestii practice și eficace.

El este închis în temniță, draga mea. Rețeaua de sârmă de la ochiurile celulei sale îl împiedică să vadă frumoasa priveliște a orașului. Dar nimeni nu poate ascunde privirilor sale pătrunzătoare cele ce se petrec în afara zidurilor, nimeni nu-l poate împiedica să simtă, să analizeze și să judece evenimentele, să cumpănească drumul ce trebuie să-l aleagă.

Prin glasul lui, al acestui erou al Americii vorbește geniul Braziliei.

N-au izbutit să-l înfrângă, n-au izbutit să îndepărteze poporul de el. Cele mai cumplite chinuri nu i-au micșorat adâncă înțelegere a lumii și a oamenilor. Nu există suferință în stare să micșoreze dragostea și încrederea ce i-o poartă poporul, care e sigur că-l va vedea pornind din nou de-a lungul câmpiilor braziliene, în bătălia hotărâtoare pentru libertate. În aceste zile de nenorocire, amintește-ți, draga mea, de acele nopți din alte porturi ale patriei. Uneori, când cineva pe care-l cunoaștem, își pata numele și se împotmolea în noroi, devenind un trădător, deznădejdea se furișă în inimile noastre. Atunci numai numele lui Prestes, șoptit de un trecător, sau amintirea unui gest al său, era de-ajuns pentru a ne reda nădejdea și siguranța. Poporul Braziliei n-a pierit pentru că pilda și eroismul lui Prestes l-au întărit și l-au încurajat.

Îți amintești, draga mea, de o noapte în care o stea nouă de o neasemuită frumusețe a prins a sclipi pe cerul Braziliei? Negrii de pe cheiuri arătau cu degetul stelele de pe cer: Crucea Sudului, Venus, Marte, mii de stele scânteiau deasupra mării, deasupra porturilor, peste ogoare, peste *sertao*, peste orașe, munți și ape. Și negrii dăduseră stelelor nume ca: Zumbi dos Palmares și Castro Alves. În depărtări străluceau Pedro Ivo și Tiradentes, Frei Caneca și Felipe dos Santos. Eroi ai patriei, poeți ai libertății, oameni

curajoși și demni - iată stelele care străluceau pe cer și în inimile oamenilor. Dar se ivi o stea nouă, cea mai mândră și cea mai scânteietoare, risipind întunericul nopții cu strălucirea ei limpede. Negrii începură să râdă așa cum numai ei știu să râdă. Unul dintre ei rosti atunci numele stelei celei noi: este steaua Luiz Carlos Prestes - grăi el - care luminează din adâncul unei celule, revărsând speranța asupra Braziliei. Numele acestei stele este Cavalerul Speranței, draga mea, speranța Braziliei.

Glasul său de vultur, glasul său de poet, glasul său de ostaș, glasul său de general, străbate Brazilia, este o pildă de demnitate. Nu de mult Prestes a fost întrebat de un ziarist dacă nu dorea să ceară ceva prin mijlocirea ziarului său. Cu glasul lui încercat de suferință, Prestes a răspuns:

— Pentru mine nu am nimic de cerut. În ceea ce privește pe soția mea, cer să fie scoasă din lagărul de concentrare în care a fost trimisă. Mexicul e gata să o primească.

Arătându-i temnița mizerabilă, adăugă:

— Aci unde mă aflu, totul este închis privirilor mele: sunt într-o văgăună, înconjurat de ziduri. Ura de care au dat dovadă englezii față de Napoleon a fost sălbatică. L-au trimis totuși pe o insulă. Dușmanii mei însă mă tratează cu și mai multă ură.

Dar el nu e singur în închisoarea sa infectă, draga mea. Întreg poporul Braziliei, libertatea, frumosul, cultura, demnitatea vieții sunt împreună cu el. Din închisoare, Prestes revarsă asupra Braziliei speranța, asemenea unei stele puternice, luminoase.

Măine, draga mea, va veni ziua libertății. După ce-și va fi sfărâmat lanțurile sclaviei, Luiz Carlos Prestes, Cavalerul Speranței, va porni în fruntea poporului său în întâmpinarea zilei de sărbătoare în care va construi o patrie fericită în care nu va mai exista sclavia - patria bucuriei, a muncii, a libertății, a dragostei! Măine, vom vedea din nou pe Cavalerul Speranței în fruntea poporului eliberat!

SFÂRȘIT